

DODACI

Razvojna strategija

Primorsko-goranske županije

2016.-2020.

SADRŽAJ

I. ANALIZA STANJA

II. USKLAĐENOST ŽRS PGŽ 2016.-2020. SA DOKUMENTIMA VIŠIH TERITORIJALNIH RAZINA I/ILI POJEDINIH SEKTORA

III. OPIS POKAZATELJA REALIZACIJE CILJEVA, PRIORITETA I MJERA

ANALIZA STANJA

Razvojna strategija

Primorsko-goranske županije

2016.-2020.

Sadržaj

1.	UVOD	5
2.	POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA	9
2.1.	Osnovne prostorne karakteristike Primorsko-goranske županije	9
2.2.	Geoprometni položaj i povezanost.....	11
2.3.	Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku 2012. (NKPJS 2012.).	12
2.4.	Administrativni ustroj	13
2.5.	Prostorno uređenje i provedba prostornih planova	15
2.6.	Korištenje prostora	16
2.6.1.	Građevinska područja naselja	17
2.6.2.	Građevinska područja izdvojenih namjena	17
2.6.3.	Režimi korištenja, raspolaganja i upravljanja prostorom – pomorsko dobro	19
2.6.4.	Naselja	20
2.6.5.	Napuštene građevine-neiskorištene nekretnine	21
3.	PRIRODNA OBILJEŽJA	23
3.1.	More.....	23
3.2.	Kopnene vode (površinske i podzemne).....	23
3.3.	Geološke karakteristike i tlo.....	25
3.4.	Poljoprivredno tlo	25
3.5.	Šumsko područje	26
3.6.	Klimatska obilježja	27
3.7.	Flora, fauna, vegetacija	27
3.8.	Krajobraz	28
3.9.	Ocjena ugroženosti prirodnih obilježja Županije	29
4.	ZAŠTITA OKOLIŠA	31
4.1.	Zaštita prirodne baštine	31
4.2.	Zaštita kulturne baštine	31
4.3.	Zaštita zraka.....	32
4.4.	Zaštita mora.....	33
4.5.	Zaštita kopnenih voda.....	34
4.6.	Zaštita tla	35
4.7.	Zaštita šuma	35

4.8. Zaštita od utjecaja opterećenja na okoliš	36
4.8.1. Pritisak na okoliš bukom	36
4.8.2. Zaštita od svjetlosnog onečišćenja.....	36
4.9. Sustav gospodarenja otpadom.....	36
5. STANOVNIŠTVO I LJUDSKI POTENCIJALI	41
5.1. Demografska obilježja.....	41
5.2. Gustoća naseljenosti i obilježja naselja	43
5.3. Obrazovna struktura stanovništva	44
5.4. Aktivnost stanovništva.....	46
5.5. Zdravstveno stanje.....	48
6. GOSPODARSTVO	51
6.1. Makroekonomska kretanja gospodarstva Primorsko-goranske županije.....	51
6.1.1. Bruto domaći proizvod i bruto dodana vrijednost.....	51
6.1.2. Vanjskotrgovinska bilanca.....	60
6.1.3. Izravna strana ulaganja	65
6.1.4. Tržište rada - zaposlenost i nezaposlenost stanovništva	68
6.2. Stanje gospodarstva Županije	77
6.2.1. Pravni subjekti u PGŽ.....	77
6.2.2. Financijski rezultati poduzetnika u Županiji	78
6.2.3. Pregled po djelatnostima	83
6.2.4. Obrtništvo	94
6.3. Poslovna i tehnološka infrastruktura	99
6.3.1. Poduzetničke zone	99
6.3.2. Slobodne zone.....	101
6.3.3. Poduzetničke potporne institucije	102
6.3.4. Lokalne akcijske grupe (LAG)	103
6.4. Ocjena konkurentnosti Primorsko-goranske županije	106
7. DRUŠTVENE DJELATNOSTI	111
7.1. Odgoj i obrazovanje	111
7.1.1. Predškolski odgoj i obrazovanje.....	111
7.1.2. Osnovno školstvo	112
7.1.3. Srednje školstvo	115
7.1.4. Visoko školstvo i znanost	119
7.1.5. Tehnička kultura.....	121

7.2. Kultura, sport i rekreacija	122
7.2.1. Kultura	122
7.2.2. Sport	124
7.3. Zdravstvo	127
7.4. Socijalna skrb	130
8. INFRASTRUKTURNI SUSTAVI	135
8.1. Infrastruktura prometnog sustava	135
8.1.1. Pomorski promet i lučko terminalna infrastruktura	135
8.1.2. Željeznička infrastruktura	140
8.1.3. Cestovna infrastruktura	141
8.1.4. Infrastruktura zračnog prometa	146
8.1.5. Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture	147
8.2. Infrastruktura vodnogospodarskog sustava	149
8.2.1. Vodoopskrbni sustav	149
8.2.2. Gorski kotar	150
8.2.3. Priobalje	151
8.2.4. Otoci	151
8.2.5. Podaci o isporučenim količinama voda	152
8.2.6. Gubici	152
8.2.7. Sustav prikupljanja otpadnih voda	152
8.2.8. Gorski kotar	154
8.2.9. Priobalje	154
8.2.10. Otoci	154
8.2.11. Melioracijski sustav i navodnjavanje	157
8.3. Infrastruktura energetskog sustava	158
8.3.1. Projekcija energetske potrošnje	158
8.3.2. Elektroenergetski sustav	158
8.3.3. Proizvodni elektroenergetski kapaciteti	158
8.3.4. Elektroenergetska mreža	159
8.3.5. Plinski sustav	159
8.3.6. Terminal za ukapljeni prirodni plin (UPP)	160
8.3.7. Terminal za ukapljeni naftni plin (UNP)	160
8.3.8. Plinski transportni sustav	160
8.3.9. Distribucijski sustav plinovoda	160

8.3.10.	Sustav naftovoda.....	161
8.3.11.	Obnovljivi izvori energije i energetska učinkovitost	162
8.3.12.	Obnovljivi izvori energije.....	163
8.3.13.	Energetska učinkovitost	165
9.	CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA	169
9.1.	Civilno društvo	169
9.2.	Sustav zaštite i spašavanja	172
9.3.	Ranjivost na krizna stanja Primorsko-goranske županije	173
9.3.1.	Promjene u okruženju i njihove reperkusije na PGŽ.....	174
9.3.2.	Ocjena pripremljenosti institucija i društva za suočavanje kriznim pritiscima	174
9.3.3.	Ocjena županijskog potencijala za jačanje vlastite otpornosti na krizna stanja	175
9.4.	Sustav prehrane	175
9.4.1.	Poznavanje sustava	176
9.4.2.	Glavni čimbenici koji mijenjaju dostupnost hrane.....	177
10.	POSEBNA PODRUČJA: Gorski kotar i Otoci	181
11.	UPRAVLJANJE RAZVOJEM	183
11.1.	Razvojni položaj Primorsko-goranske županije.....	183
11.2.	Institucionalni kapaciteti.....	186
11.3.	Financijski kapaciteti.....	192
11.4.	Međunarodna suradnja	196
12.	REZULTATI PROVOĐENJA PRIJAŠNJIH STRATEŠKIH DOKUMENATA	199
12.1.	Regionalni operativni program PGŽ 2008.-2013.	199
12.2.	Razvojna strategija PGŽ 2011.-2013. (2015.)	202
	Dodaci analize stanja.....	207
	Popis shema	212
	Popis grafikona	213
	Popis tablica.....	215

1. UVOD

METODOLOGIJA IZRADE

Izrada županijske Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016.-2020.¹ započeo je temeljem Pravilnika o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija („Narodne novine“, broj 53/10).

Namjera Izrađivača je pružiti pregled demografskih i gospodarskih trendova, dostupne infrastrukture, mehanizama upravljanja te opis različitih sastavnica prirode i okoliša Primorsko-goranske županije. U pojedinim poglavljima poseban naglasak dan je posebnim područjima Županije: Gorskom kotaru i Otocima Primorsko-goranske županije. Na koncu je analizirano upravljanje razvojem u Županiji te je izvršena analiza prijašnjih strateških dokumenata. Takvim sagledavanjem i analizom stanja osiguran je cjelovit pristup pri definiranju temeljnih strateških razvojnih pravaca.

Na samom početku analize/ocjene stanja navedena su poglavlja i potpoglavlja. Podaci su prikazani tekstualno i vizualno, putem grafikona, karata, tablica i slika. Izneseni podaci vrednovani su s obzirom na prosječne vrijednosti u Republici Hrvatskoj (i gdje su raspoloživi podaci s obzirom na prosječne vrijednosti EU) ili s obzirom na vrijednosti županija u RH. Gdje god je bilo moguće izvršene su analize na razini mikroregije, odnosno na razini JLS.

Analiza stanja temelji se na javno dostupnim službenim podacima jedinica lokalne i regionalne (područne) samouprave (općina, gradova i županije) i RH. Korišteni su podaci županijskih i državnih agencija i zavoda te međunarodnih institucija. Najčešće korišteni izvori bili su oni Državnog zavoda za statistiku (DZS), Financijske agencije (FINA), Narodnih novina (NN), Javne ustanove Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije (JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ), Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije i Agencije za zaštitu okoliša (AZO). Kao izvor podataka korištene su znanstvene i stručne publikacije. Neki podaci nemaju uporište u službenim izvorima već su rezultat konzultacija na provedenim radionicama na terenu (bottom up pristup).

Analiza je izrađena s obzirom na prethodno donesene prostorno-planske i strateške dokumente, kao što su Razvojna strategija Primorsko-goranske županije za razdoblje 2011.-2013.(2015.), Prostorno-prometna integralna studija grada Rijeke i Primorsko-goranske županije (2011.), Prostorni plan Primorsko-goranske županije („Službene novine Primorsko-goranske županije“, broj 32/13)², Izvješće o stanju u prostoru Primorsko-goranske županije (za razdoblje od 2005. do 2012. godine), Strategija razvoja Grada Rijeke 2014.-2020., Strategija razvoja Sveučilišta u Rijeci 2014.-2020. te s obzirom na ostale važne strateške dokumente Županije i Republike Hrvatske.

Metodološki gledano, svako poglavlje sadrži tekstualni i grafički prikaz analize stanja. Poglavlja završavaju tablicama u kojima su navedeni zasebno razvojni problemi te razvojne potrebe tog specifičnog poglavlja. Pozitivna i negativna obilježja nalaze se u obliku zaključka u sklopu svakog promatranog područja Analize. Analiza poslužila je kao osnova za izradu SWOT analize.

1 Dalje u tekstu RS PGŽ

2 Dalje u tekstu PP PGŽ

OPIS PROVEDENIH AKTIVNOSTI PRI IZRADI ANALIZE STANJA

U sklopu I. faze izrade RS PGŽ izrađena je Analiza stanja Primorsko-goranske županije te SWOT analiza. Analiza stanja sadrži i razvojne probleme i razvojne potrebe iz čega proizlazi SWOT analiza. Faza II. izrade RS PGŽ odnosi se na terenske aktivnosti: radionice te konačnu sintezu stavova dionika, kao i nacrt strateškog okvira te razradu mjera. Konačno, II. faza obuhvaća i verifikaciju županijskog Partnerskog vijeća.

U izradi Analize stanja sudjelovao je velik broj dionika, počevši od izrađivača kojeg čine djelatnici JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ i djelatnici Zajednica ponuditelja (Mreža znanja d.o.o., SAFEGE d.o.o. i Ecorys Hrvatska d.o.o.) iz Zagreba. U izradi RS PGŽ, odnosno Analize stanja aktivno je sudjelovao i Radni tim, kojeg čine svi pročelnici Upravnih odjela Primorsko-goranske županije i voditeljica Ureda unutarnje revizije PGŽ. Pored njih svoj doprinos Analizi stanja dali su i mnogi drugi (Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora, Zajednica sportova Primorsko-goranske županije, Turistička zajednica Kvarner, REA Kvarner d.o.o., Ekoplus d.o.o., JU Priroda i Tehnički fakultet Rijeka. Pored već donesenih strateških dokumenata, planova i programa, konzultiran je niz strategija koje se nalaze u fazi rasprave. Većina nadopuna, sugestija i komentara je usvojena i ugrađena u konačni materijal.

U sklopu izrade Analize stanja održani su sastanci sa svakim pročelnikom UO PGŽ pojedinačno. Osim toga održan je niz radnih sastanaka s načelnicima i gradonačelnicima jedinica lokalnih samouprava Primorsko-goranske županije. Tako su održani radni sastanci s gradonačelnicima gradova i načelnicima mikroregije Gorski kotar, mikroregije Otoci te mikroregije Priobalje. Radnim sastancima odazvali su se gotovo svi gradonačelnici i načelnici te su u dijalogu s njima raspravljani problemi i potrebe, ključne za njihove gradove i općine.

Aktivni doprinos u izradi Analize stanja dali su i članovi Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije.

Nadalje, održani su sastanci svih tematskih radnih skupina za izradu RS PGŽ. Održano je ukupno 5 tematskih radnih skupina i to po slijedećim temama: Gospodarstvo, turizam, ruralni razvoj i konkurentnost; Društvene djelatnosti; Infrastruktura; Prostorno uređenje i zaštita okoliša; Civilni sektor i krizna stanja. Na sastancima je raspravljana Analiza stanja s posebnim osvrtom na razvojne potrebe i razvojne probleme. Sastanke su vodili zamjenici župana, a koordinirali pročelnici Upravnih odjela Primorsko-goranske županije.

U sklopu II. faze izrade RS PGŽ održane su radionice, s ciljem obuhvaćanja čim šireg broja dionika, a kako bi se pridonijelo kvaliteti RS PGŽ. Svrha radionica bila je prikupiti mišljenja i sugestije dionika iz različitih dijelova Županije oko ključnih razvojnih problema i potreba. Tako je na radionicama raspravljena Analiza stanja, s naglaskom na razvojne potrebe i probleme. Raspravljena je i SWOT analiza. Održano je ukupno pet radionica u Delnicama, Malom Lošinj, Rabu, Krku te Rijeci.

Prethodno vrednovanje (ex ante evaluaciju) RS PGŽ odradio je Ekonomski fakultet u Rijeci. Izrađivač je postupio po danim sugestijama i primjedbama temeljem dva privremena izvješća ex ante evaluatora te sukladno tomu izvršio korekcije u tekstu Analize stanja.

Cjelokupni proces izrade Analize stanja temelji se na partnerskom pristupu kao temeljnom pristupu za izradu ovog krovnog strateškog dokumenta na području Županije za razdoblje od 2016. do 2020. godine.

PROBLEMATIKA IZRADE

Najznačajniji problem s kojim se izrađivač susreo pri izradi Analize, je vremenski obuhvat analiziranih podataka. Naime, u namjeri da konačna analiza bude čim kvalitetnija, Izrađivač je koristio sve dostupne podatke. Međutim, radi različite metodologije prikupljanja podataka, mnogi podaci nisu iz iste godine. Primjerice, podaci vezani uz Stanovništvo uspoređuju 1991/2001/2011. godinu, obzirom su to godine u kojima su provedeni službeni Popisi stanovništva. Podaci vezani uz makroekonomske pokazatelje iznimno su heterogeni, tako podaci vezani uz BDP datiraju iz 2012. godine (radi se o najnovijim podacima, dobivenim u 2015.), podaci vezani uz zaposlenost datiraju iz 2012. godine, dok su podaci vezani uz nezaposlenost iz 2013. godine.

Osim vremenskog obuhvata analiziranih podataka, značajan problem pri izradi Analize bila je i razina dostupnih podataka. Naime, određene pokazatelje bilo je moguće pribaviti i analizirati na razini jedinice lokalne samouprave te nastavno na razini mikroregije, dok su međutim mnogi pokazatelji bili dostupni samo za razinu Primorsko-goranske županije.

USKLAĐENOST ŽRS S NACIONALNIM I EU STRATEŠKIM DOKUMENTIMA TE S SEKTORSKIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA ŽUPANIJSKE I LOKALNE RAZINE

Usklađenost sa svim relevantnim EU, nacionalnim, regionalnim i lokalnim dokumentima pridonosi ostvarenju cilja politike regionalnog razvoja RH, obzirom da osigurava povezanost lokalnih i regionalnih razvojnih potreba s prioritetima razvoja središnje razine te ciljevima kohezijske politike Europske unije.

Županijska razvojna strategija komplementarna je sa strateškim dokumentima vertikalne (EU – nacionalni – županijski – lokalni dokumenti) i horizontalne (sektorski dokumenti) razine. ŽRS uzima u obzir glavne prioritete strategije „Europa 2020“, odnosno pridonijet će ostvarenju pametnog, održivog i uključivog rasta. Sve inicijative koje strategija „Europa 2020“ navodi (Unija inovacija; Mladi u pokretu; Digitalna agenda za Europu; Resursno učinkovita Europa; Industrijska politika za globalizacijsko doba; Program za nove vještine i radna mjesta; Europska platforma protiv siromaštva), odrazuju se u mjerama ove ŽRS.

Strateški okvir ŽRS (ciljevi, prioriteti i mjere), odnosno cjelokupna ŽRS, usklađena je s Operativnim programima Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Programom ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. i Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. Znatan broj mjera usklađen je s više od jednim investicijskim prioritetom unutar istoga operativnog programa, kao i s više investicijskih prioriteta više operativnih programa.

ŽRS utemeljena je u nacionalnim i EU strateškim dokumentima, kao i sektorskim strateškim dokumentima županijske i lokalne razine. Pri usklađivanju sa svim navedenim dokumentima pazilo se na specifičnosti područja Primorsko-goranske županije, odnosno na njezine ključne usporedne prednosti, tako da je navedena komplementarnost prilagođena specifičnim potrebama Županije. Konkretno, u obzir su uzeti Deklaracija o opstojnosti Gorskog kotara, Strategija razvoja zdravstvene industrije Primorsko-goranske županije za 2013.-2020., Strategija razvoja Sveučilišta u Rijeci, Strateški marketinški plan turizma Kvarnera 2009.-2015., Strategija zaštite okoliša Primorsko-goranske županije, Glavni plan razvoja turizma itd. Nadalje, u ŽRS prepoznaju se prioriteti lokalne razine kako ih definiraju Strategija razvoja Grada Rijeke, odnosno Programi ukupnog razvoja jedinica lokalne samouprave.

ŽRS je u potpunosti usklađena s Prostornim planom Županije, kao temeljnim dokumentom prostornog uređenja jedinice regionalne samouprave.

Rijeka, veljača 2015.

2. POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA

Ovo poglavlje analitički sagledava osnovne prostorne karakteristike Primorsko-goranske županije, geoprometni položaj i povezanost, nacionalnu klasifikaciju prostornih jedinica za statistiku, prostorno uređenje i provođenje prostornih planova, te korištenje prostora.

2.1. Osnovne prostorne karakteristike Primorsko-goranske županije

Primorsko-goranska županija je jedna od sedam jadranskih županija u Republici Hrvatskoj. Na sjeveru graniči s Republikom Slovenijom, na zapadu s Istarskom županijom, na istoku s Karlovačkom, te na jugoistoku s Ličko-senjskom i Zadarskom županijom. Županiji pripada i dio obalnoga mora s državnom granicom udaljenom 22 km jugozapadno od otoka Suska. Zbog svojega položaja, Županija je prometno sjecište putova koji povezuju srednju i jugoistočnu Europu i dio zemalja zapadne Europe sa Sredozemnim morem.

Površina kopnenog djela Županije iznosi 3.587 km², a površina akvatorija, tj. morskog dijela iznosi 4.344 km². Za razliku od susjednih županija obuhvaća veći broj stalno naseljenih otoka: Krk, Cres, Rab i Lošinj te otoke Lošinjskog arhipelaga: Unije, Ilovik, Susak i Srakane³.

Prema posljednjem službenom Popisu stanovništva 2011. godine, na području Županije je stalno boravilo 296.195 stanovnika, što čini 6,9% ukupnog broja stanovnika u Republici Hrvatskoj. Srednja gustoća naseljenosti Županije iznosi 83 stanovnika/km², što je više od prosječne gustoće naseljenosti Republike Hrvatske, koja iznosi 76 stanovnika/km².

Županiju obilježava izrazita razvedenost obale, posebne klimatske pogodnosti i položajna blizina prostoru srednje Europe. Ukupna dužina obale iznosi 1.065 km, od čega obale kopna 133 km, a obale otoka 932 km. Povoljan geoprometni položaj utjecao je na gospodarstvo, tako da značajan dio stanovništva radi u gospodarskim djelatnostima vezanim uz promet i more. Slijedom navedenog su se na području Županije razvila središta s razvijenom lučkom, pomorsko-prometnom, brodograđevnom i turističkom djelatnošću od značenja za cijelu Hrvatsku. Grad Rijeka s 128.624 stanovnika poslovno je, upravno-administrativno, gospodarsko i kulturno središte Županije.

Shema 1. Položaj Primorsko-goranske županije u Hrvatskoj

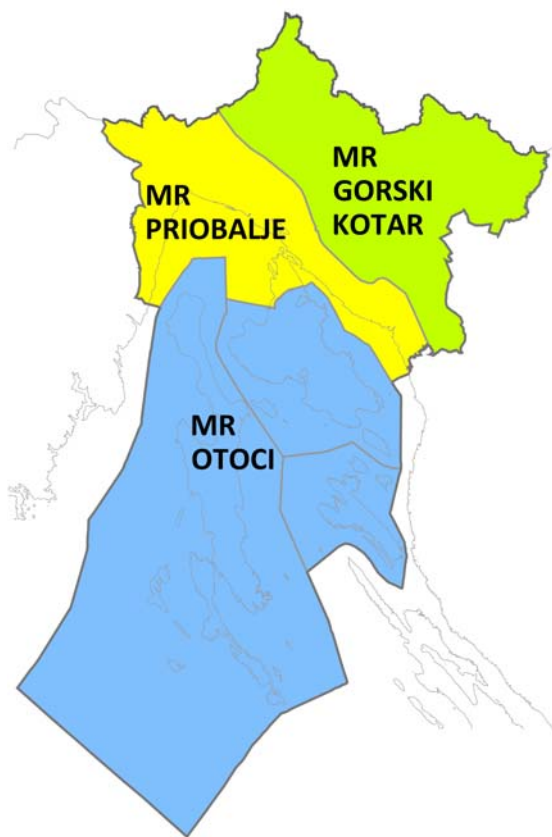
³ Izvor: GIS baza JU Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, 2013. godine

Izvor: JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ

Gravitacijsko područje grada Rijeke prelazi u područja dviju susjednih županija, Istarske i Ličko-senjske. Utjecajno se područje pruža na većem području susjednih regija, što se osobito očituje u sferi lučko-prometnih djelatnosti, manje u industrijskim, a ponajviše u tercijarnim djelatnostima.

Županija se sastoji od tri fizionomski i funkcionalno izražene cjeline nastale temeljem brojnih kriterija i parametara iz područja prirodnih (razlika u reljefu i klimi), društvenih i gospodarskih sustava, među kojima je izrazita razlika u naseljenosti i izgrađenosti. Utvrđena su tri osnovna težišta razvoja (u daljnjem tekstu **mikroregije**): Gorski kotar, Otoci i Priobalje.

Shema 2. Podjela PGŽ na mikroregije

Gorski kotar zauzima 35% površine Županije te u njemu stalno boravi samo 23.011 stanovnika⁴. Područje Gorskog kotara najvećim dijelom ima umjereno toplu vlažnu klimu s toplim ljetom, a samo mali dio vlažnu borealnu klimu. Odlikuje se visokom kakvoćom zraka, mnogim šumskim i vodnim resursima te bogatom bioraznolikošću. Područje je malo izgrađeno i vrlo je rijetko nastanjeno. Gorski kotar karakterizira visoki planinski reljef.

Otoci su druga velika cjelina Primorsko-goranske županije⁵ te zauzimaju 28% teritorija Županije i na njima stalno boravi 36.723 stanovnika. Većina sjevernojadranskih otoka, ima umjereno toplu vlažnu klimu s vrućim ljetom, dok pojedini manji dijelovi Krka i Cresa spadaju u tip – umjerene tople vlažne klime s toplim ljetom. Jedino južni dio Lošinja spada u tip sredozemne klime s vrućim ljetom.

Izvor: GIS baza JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ, 2013. godine

Priobalje s neposrednim zaleđem zauzima oko 37% teritorija Županije. Za razliku od Gorskog kotara i Otoka, na području Priobalja stalno boravi 236.461 stanovnika, a od toga broja u Gradu Rijeci stalno boravi 128.624 stanovnika. Priobalje se prostire od uvale Brestova na zapadu do Sibinja Krmpotskog na istoku. To je uzak priobalni pojas, u zapadnom je dijelu omeđen masivom Učke, na sjeveru priobalnim grebenima Grobnišćine, a na istoku vinodolskom priobalnom uzvisinom. Priobalni pojas je

⁴ Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, DZS

⁵ PP PGŽ (SN 32/13) definirao je Mikroregiju otok Rab, Mikroregiju otok Cres, Mikroregiju otok Lošinj i Mikroregiju otok Krk. Za potrebe izrade ovog dokumenta Otoci će se promatrati kao jedna cjelina zbog sličnih prostornih karakteristika i problema.

demografsko i gospodarsko težište Županije. To je prostor riječke aglomeracije u kojemu živi oko 62,5% ukupnog stanovništva Županije i djeluje više industrijskih subjekata.

2.2. Geoprometni položaj i povezanost

Na nacionalnoj i međunarodnoj razini Primorsko-goranska županija ima iznimnu ulogu u integriranju širih prostora Podunavlja s Jadranom i Srednjoeuropskog (alpskog) prostora s jugoistočnom Europom. Dva su primarna prometna pravca na prostoru Primorsko-goranske županije, koji integriraju hrvatske prostore u europski gospodarski i prometni sustav. To su pravac Podunavlje-Jadran-Sredozemlje koji od Budimpešte preko Zagreba povezuje srednjoeuropsko alpsko i podunavsko područje s lukama na Jadranu, a time sa Sredozemljem i Jadranski obalni pravac koji alpsko područje povezuje s Jadranom i jugom Europe. Takav povoljan geoprometni položaj omogućuje Županiji ostvarivanje značajnih gospodarskih tokova roba i putnika te nudi mogućnost gospodarskog napretka, ali ga tek treba značajnije eksploatirati. Osim toga, geostrateški položaj Županiji daje mogućnost pozicioniranja kao energetskog i prometnog čvorišta, ali i pristupačne turističke destinacije.

Rijeka je nakon Zagreba najveće prometno čvorište Hrvatske, međutim nije u proteklih deset godina dobilo na značenju u onolikoj mjeri koliko se to očekivalo. Dovršetkom autoceste prema Zagrebu i kraka autoceste prema granici sa Slovenijom otvorile su se nove razvojne mogućnosti.

U razdoblju od 1993. do 2012. godine učinjeni su značajni prometno-logistički pomaci, kao što su oni u cestogradnji i ulaganja u Luku Rijeka, a u planu su i nova ulaganja po kojima će se širiti gospodarska gravitacijska polja prema europskom zaleđu.

Intenzitet i opseg interaktivnog djelovanja između susjednih područja po svemu sudeći sukladni je stupnju međusobne razvijenosti, složenosti gospodarske strukture, a i različitosti prostornih karakteristika.

Susjedno područje Istre s riječkom je regijom najbolje povezano u cestovnu mrežu, a vrlo slabo u željezničku i pomorsku prometnu cjelinu. Cestovna mreža omogućuje uključivanje sjeveroistočnog dijela istarskog poluotoka u riječku gravitacijsku zonu.

Granično područje prema Republici Sloveniji može se, uvjetno, podijeliti na tri segmenta, vrlo različitoga prostornog karaktera i komunikacijskog intenziteta:

- Jugozapadni dio s graničnim prijelazima Pasjak i Rupa s vrlo frekventnim prometom svih vrsta i oblika;
- Potez od Rupe do Prezida, koje je vrlo rijetko naseljen i teško prolazan, ali je očuvanoga prirodnog okoliša;
- Gornji dio doline rijeke Kupe, područje gospodarski relativno nerazvijeno i populacijski ugroženo, ali zbog značajnih prirodnih resursa, izglednom je perspektivom.

Područje Karlovačke županije gravitira Zagrebu, a područje Gorskog kotara Rijeci, tako da na graničnom prostoru te dvije cjeline nema većega međusobnog utjecaja.

Odnosi prema ličkom području imaju specifične značajke. Najzapadniji dio regije ulazi u riječko gravitacijsko područje. Zbog niske gustoće nastanjenosti i neznatne hijerarhizacije naselja, područje ličke regije gravitacijski je podijeljeno između više regionalnih središta.

2.3. Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku 2012. (NKPJS 2012.)

Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku 2012. (u nastavku teksta: NUTS 2012.) statistički je standard koji se koristi za prikupljanje, upisivanje, obradu, analizu i diseminaciju podataka regionalne statistike prema razinama prostorne podjele Republike Hrvatske. NUTS 2012. je hijerarhijska klasifikacija kojom se uspostavljaju prostorne jedinice za statistiku 1., 2. i 3. razine prema kojima se dijeli prostor Republike Hrvatske⁶ za svrhe regionalne statistike:

- Prostorna jedinica za statistiku 1. razine je RH kao administrativna jedinica;
- Prostorne jedinice za statistiku 2. razine su dvije neadministrativne jedinice nastale grupiranjem županija kao administrativnih jedinica niže razine – Jadranska Hrvatska i Kontinentalna Hrvatska (NUTS 2);
- Prostorne jedinice za statistiku 3. razine su 21 administrativna jedinica (20 županija i Grad Zagreb).

NUTS 2 regije: Jadranska Hrvatska i Kontinentalna Hrvatska isključivo su statističke jedinice, za razliku od županija (na NUTS 3 razini) koje su statističke, administrativne i samoupravne jedinice. Osim činjenice da su ove statističke regije trenutno važne za programiranje i dodjelu raspoloživih sredstava iz fondova EU namijenjenih u svrhe kohezijske politike, one imaju značajnu ulogu u radu regionalnih aktera pri planiranju u kojem se moraju uzeti u obzir regionalne specifičnosti.

Županija pripada Jadranskoj Hrvatskoj unutar NUTS 2 statističke klasifikacije Hrvatske (Slika 3). To je način klasifikacije koja se primjenjuje od 1. siječnja 2013. godine.

Jadranska Hrvatska sastoji se od sedam županija: Primorsko-goranske, Ličko-senjske, Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske, Istarske i Dubrovačko-neretvanske županije.

Tablica 1. Usporedba NUTS 2 regija

Pokazatelj	Kontinentalna Hrvatska	Jadranska Hrvatska	Hrvatska
Teritorij u km ²	31.889	24.705	56.594
Stanovništvo (2011.)	2.872.954	1.411.935	4.284.889
BDP po stanovniku (2011. u EUR-ima)*	10.514	9.941	10.325
Stopa nezaposlenosti (2011.)	17,35 %	16,39 %	17,04%

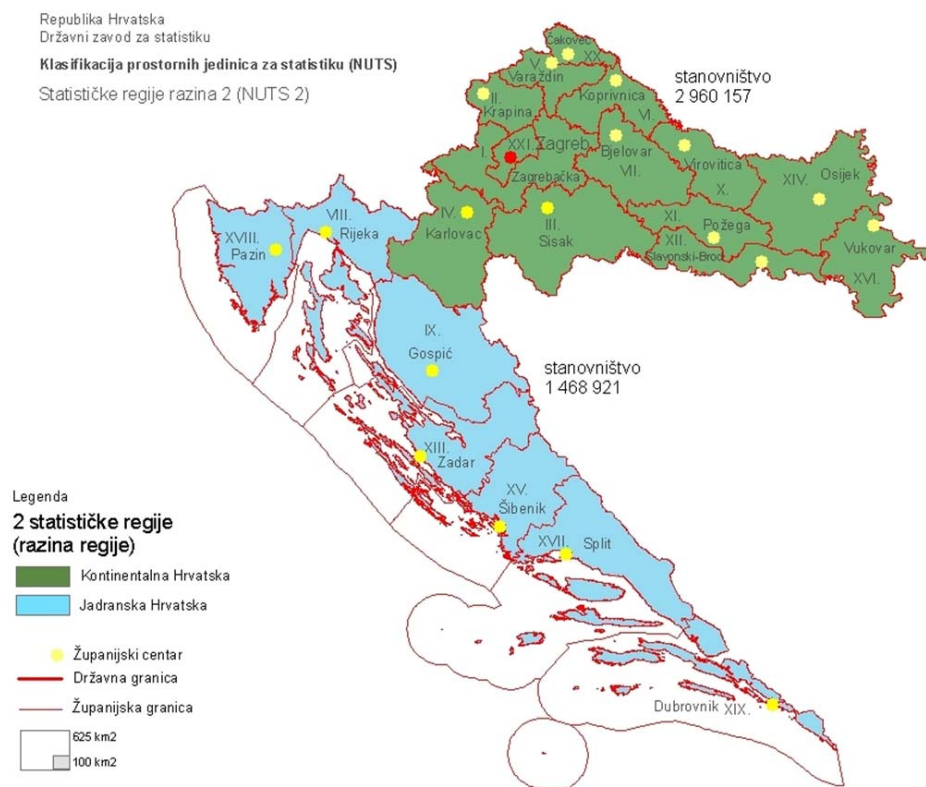
* DZS Priopćenja i statistička izvješća, 12. nacionalni računi

Izvor: Operativni program regionalna konkurentnost 2007.-2013., rujan 2013. godine

Jadranska Hrvatska, iako slična, ako se pokazatelji promatraju na prosječnim razinama odnosno na NUTS 2 razini, ima znatno drugačiji profil konkurentnosti od Kontinentalne Hrvatske. Razlog je vrlo dobro poslovno okruženje (demografija i obrazovanje) i prisutnost dobrih pokazatelja poslovnog sektora (ulaganja i poduzetnički trendovi te trendovi u poslovnim ekonomskim rezultatima). Regija se još uvijek suočava s problemima kao što su kvaliteta temeljne i poslovne infrastrukture te poduzetnički razvoj, što je osobito naglašeno u Ličko-senjskoj županiji. Više govora o konkurentnosti Jadranske Hrvatske bit će u poglavljima posvećenim gospodarstvu i upravljanju razvojem.

⁶ Dalje u tekstu RH

Shema 3. Statistička klasifikacija prostornih jedinica RH –NUTS 2 razine

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2012. Godine

2.4. Administrativni ustroj

Primorsko-goranska županija ustrojena je kao jedinica područne (regionalne) samouprave na čijem se području nalazi 36 jedinica lokalne samouprave, od toga 14 gradova i 22 općine.

Tablica 2. Podjela jedinica lokalne samouprave prema mikroregijama

Mikroregija	Gradovi	Općine
Priobalje	Bakar, Crikvenica, Kastav, Kraljevica, Novi Vinodolski, Opatija, Rijeka	Čavle, Jelenje, Klana, Kostrena, Lovran, Matulji, Mošćenička Draga, Viškovo, Vinodolska općina, Omišalj ⁷
Gorski kotar	Čabar, Delnice, Vrbovsko	Brod Moravice, Fužine, Lokve, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad
Otoci	Cres, Krk, Mali Lošinj, Rab	Baška, Dobrinj, Malinska-Dubašnica, Punat, Vrbnik, Lopar

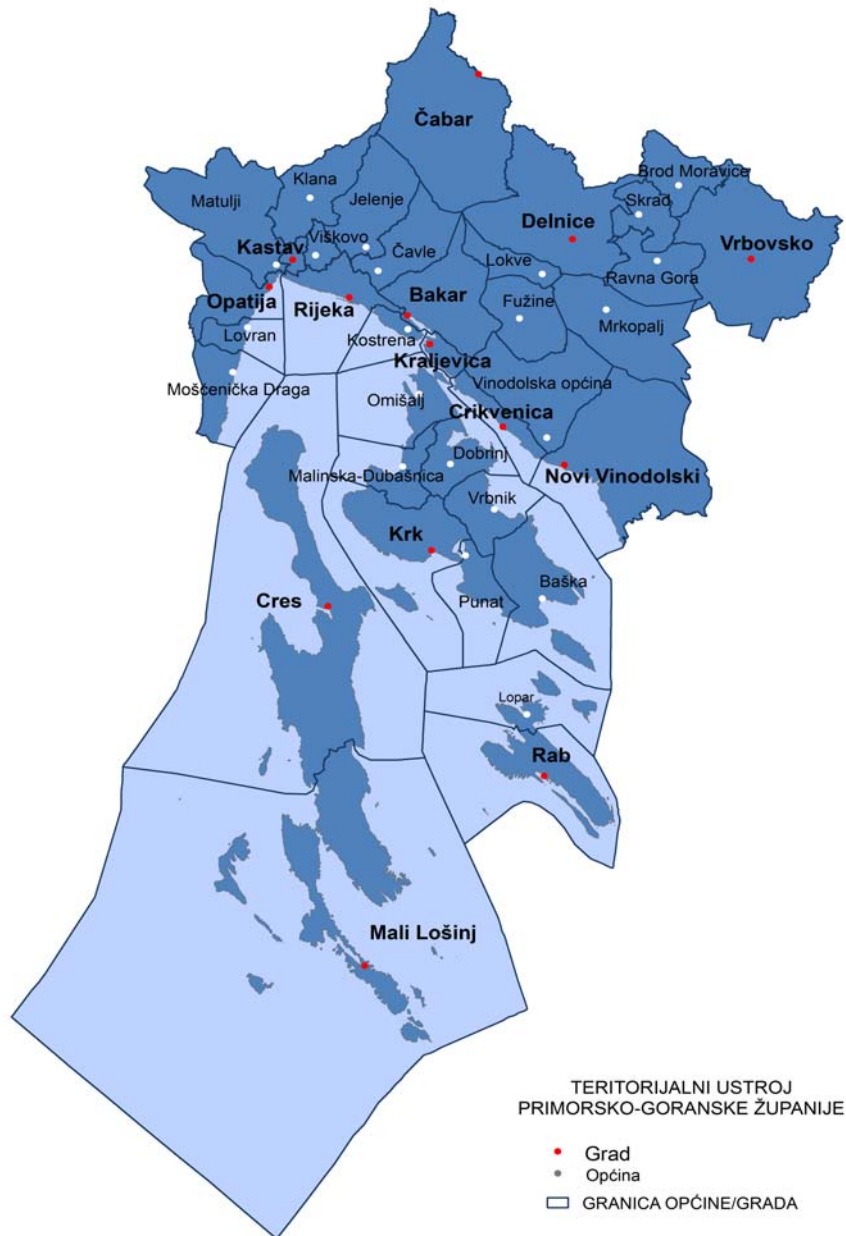
Izvor: Prostorni plan Primorsko-goranske županije (SN 32/13)

Županija obavlja poslove od područnog (regionalnog) značenja. To su poslovi koji se odnose na obrazovanje, zdravstvo, prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet i prometnu infrastrukturu, održavanje javnih cesta, planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova, izdavanje akata prostornog uređenja i drugih akata vezanih uz gradnju te provedbu dokumenata prostornog uređenja za područje Županije, a izvan područja Grada Rijeke, te ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

⁷ Prema Prostornom planu Primorsko-goranske županije (SN 32/13) Općina Omišalj smještena je u mikroregiju Priobalje.

Jedinice lokalne samouprave obavljaju poslove lokalnog značenja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, koje nisu u nadležnosti državnih ili županijskih tijela. To su poslovi koji se odnose na uređenje naselja i stanovanje, prostorno i urbanističko planiranje, komunalno gospodarstvo, brigu o djeci, primarnu zdravstvenu zaštitu i socijalnu skrb, odgoj i osnovno obrazovanje, kulturu, tjelesnu kulturu i sport, zaštitu potrošača, zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša, protupožarnu i civilnu zaštitu, promet na svom području, te ostale poslove sukladno posebnim propisima.

Shema 4. Teritorijalno politički ustroj

Izvor: GIS baza JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ, 2013. godine

2.5. Prostorno uređenje i provedba prostornih planova

Prostor treba sagledavati kao slobodan resurs na kojem se temelji budući razvoj. Prostorno-planska dokumentacija je pri tome najvažniji i najsnažniji instrument integracije politike zaštite okoliša s uređenjem prostora u skladu s razvojnim politikama jedinica područnih (regionalnih) samouprava.

Sukladno Zakonu o prostornom uređenju i gradnji iz 2007. godine, u Županiji je uspješno uspostavljen sustav prostornog uređenja, te je pokazao značajne rezultate. Izrađeni su svi strateški prostorni planovi regionalne i lokalne razine (PP PGŽ, Prostorni plan uređenja općine/grada⁸). Prostorni plan Primorsko-goranske županije temeljni je dokument prostornog uređenja Županije kojim se definiraju ciljevi prostornog uređenja i određuje racionalno korištenje prostora u skladu i u najvećoj mogućoj mjeri sa susjednim županijama, prostornim razvojem i zaštitom prostora. PP PGŽ se izrađuje za dugoročno razdoblje (20-ak godina) i određuje osnovne pravce prostornog razvoja općina i gradova u Županiji. Izrađen je temeljem odrednica Strategije i Programa prostornog uređenja RH te programskih opredjeljenja regionalne samouprave.

Zakonom o prostornom uređenju i gradnji iz 2007. godine utvrđene su jasne formalne obveze izrade urbanističkih i detaljnih planova. Zakon je kao posljedicu donio obvezu izrade 657 urbanističkih planova uređenja na području Županije i obvezu izrade 420 detaljnih planova uređenja. Odlukom o izradi provedbenog dokumenta prostornog uređenja (urbanističkog plana uređenja ili detaljnog plana uređenja) može se odrediti uži ili širi obuhvat od obuhvata određenog planom višeg reda. Može se odrediti i novi obuhvat koji ne postoji u dokumentu višeg reda.

Geodetske podloge i podaci u prostornom planiranju neophodni su radi analize postojećeg stanja prostora i radi izrade kartografskih prikaza u grafičkom dijelu plana. Kvaliteta prostornog plana ovisi o dobroj prostornoj podlozi, stoga je za izradu prostornih planova važno imati ažurnu i kvalitetnu izrađenu geodetsku podlogu. Važnost dobrih podloga i kartografskih prikaza prostornih planova očituje se u provedbi. Potrebno je poticati izradu novih izmjera posebno za urbana područja zbog povećanja kvalitete prostornih planova jer se na taj način lakše vrši njihova provedba. Jedna od temeljnih geodetskih podloga za izradu prostornih i urbanističkih planova je Hrvatska osnovna karta u mjerilu 1:5000. Ova karta za velike dijelove Županije nije ažurna. U suradnji s Državnom geodetskom upravom (DGU) i jedinicama lokalne samouprave⁹ potrebno je inicirati projekt izrade novih digitalnih hrvatskih osnovnih karata (HOK), posebno za novourbanizirana područja Županije.

Zahvaljujući prijenosu nadležnosti provedbe dokumenata prostornog uređenja na županije, u našoj se Županiji učinkovitost rješavanja predmeta, odnosno akata provedbe dokumenata prostornog uređenja povećala, a zaostaci u rješavanju svedeni su na minimum. Razlog tome je već uspostavljen Informacijski sustav prostornog uređenja (ISPU) te zapošljavanje dovoljnog broja referenata. Opći cilj uspostave ISPU-a je povećanje efikasnosti te olakšanje rada, posljedica čega je ubrzanje procesa izdavanja dozvola korištenjem odgovarajuće informacijske tehnologije. ISPU omogućava trajno praćenje stanja u području prostornog uređenja, prvenstveno kroz praćenje izrade i provedbe dokumenta prostornog uređenja. ISPU Županije se temelji na međusobno usklađenim i povezanim bazama podataka vezanim uz prostorno uređenje. Informacijski sustav stanja u prostoru treba sadržavati, osim informacija o stanju prostorno planske dokumentacije (Registar prostornih planova), podatke o infrastrukturi, o gospodarstvu i stanovništvu na razini Županije, međutim ne postoji organizirani sustav prikupljanja podataka u Županiji za potrebe izrade prostorno planskih dokumenata.

⁸ Dalje u tekstu PPUO/G

⁹ Dalje u tekstu JLS

Značajan problem u Županiji predstavlja nesređeno stanje u prostoru, definirano neriješenim imovinsko-pravnim odnosima, bespravno izgrađenim objektima ili napuštenim i praznim objektima.

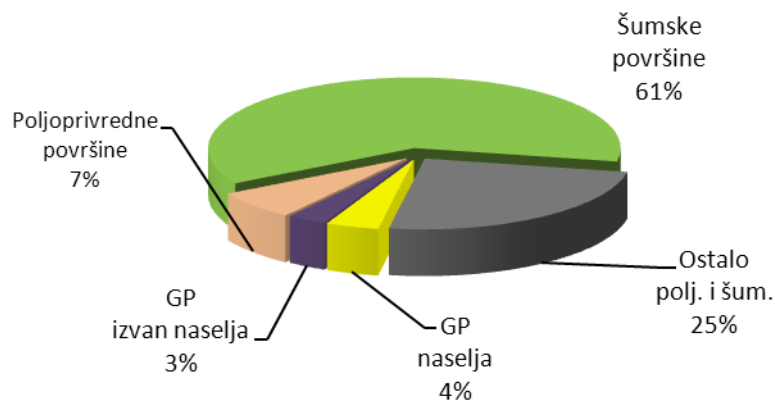
U kolovozu 2011. stupio je na snagu i Zakon o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama¹⁰ donesen sa svrhom uključivanja u pravni sustav nezakonito izgrađenih zgrada u Republici Hrvatskoj, te je u Županiji zaprimljeno više od 44.000 takvih predmeta a od čega je do kraja 2013. godine riješeno oko 20% (Grad Rijeka je zaprimio više od 8.500 takvih predmeta do 30. lipnja 2013. godine).

Uređena zemljišna evidencija (usklađenost katastra i zemljišnih knjiga) jedan je od temelja razvoja, obzirom da sve investicije u prostoru zahtijevaju regulirano pravo vlasništva i pravno sigurno prometovanje nekretninama. Uređeni imovinsko-pravni odnosi ujedno su temelj za korištenje sredstava strukturnih fondova EU.

2.6. Korištenje prostora

Prostor Županije još je uvijek slabo izgrađen. Izgrađene površine zauzimaju ukupno 4,2% površine kopnenog dijela Županije. Izgrađenost je po mikroregijama različita. Priobalje i Otoci znatno su više izgrađeni od goranskog područja, iako su sva tri područja površinom približno jednaka. Površine planiranih građevinskih područja Županije, u odnosu na ukupnu površinu Županije zauzimaju 7,21% kopnene površine Županije.

Grafikon 1. Struktura planiranih površina Županije (%)

Izvor: GIS baza JU Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, 2013. godine

Pri izradi prostornih planova neki prostori u naseljima utvrđivani su kao izgrađeni, iako to u stvarnosti nisu bili. Takva područja unutar građevinskih područja naselja predstavljaju „rezerve“, odnosno površine slobodne za građenje unutar izgrađenog dijela naselja. Na taj su način određene građevne čestice tretirane kao dijelovi građevinskog područja za koje nije potrebno propisati obvezu izrade urbanističkog plana uređenja. Navedeno je ujedno i polazna osnova za neprihvatljivo širenje neizgrađenog dijela naselja. Neizgrađene površine unutar već postojećih izgrađenih struktura koje nisu iskazane kao „neizgrađeni dio GP“, bez obzira na "status", površine su za daljnji razvoj naselja.

Županija ima ukupno 234 km urbanizirane morske obale (136 km određeno za naselja i 98 km za gospodarsku namjenu). Od dijela morske obale za gospodarsku namjenu uvjerljivo najveći dio, čak 82,1 km², koristi se u ugostiteljsko-turističke svrhe¹¹. Kako bi se smanjili negativni utjecaji na obalni

¹⁰ Zakon o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama („Narodne novine“, broj 86/12, 143/13)

¹¹ Izvor: http://www.mzoip.hr/doc/More/Pocetna_procjena_morski_okolis.pdf.

pojas te povezala djelatnost svih aktera u prostoru, nužno je uspostaviti sustav Integralnog upravljanja obalnim područjem i morem.

2.6.1. Građevinska područja naselja

Unatoč značajnom udjelu u ukupnoj izgrađenosti, površine naselja zauzimaju relativno mali dio kopnenog teritorija (svega 3,20%). Razlog tome dijelom su prirodne karakteristike (ograničenja reljefa, klime, veliki udio viših predjela i sl.), ali i demografske prilike koje vladaju na ovom području duži niz godina. Površine pod naseljima bitno se razlikuju u pojedinim mikroregijama. Priobalje je približno 2,5 puta više izgrađeno od otočne i goranske mikroregije, iako su sve mikroregije površinom približno jednake.

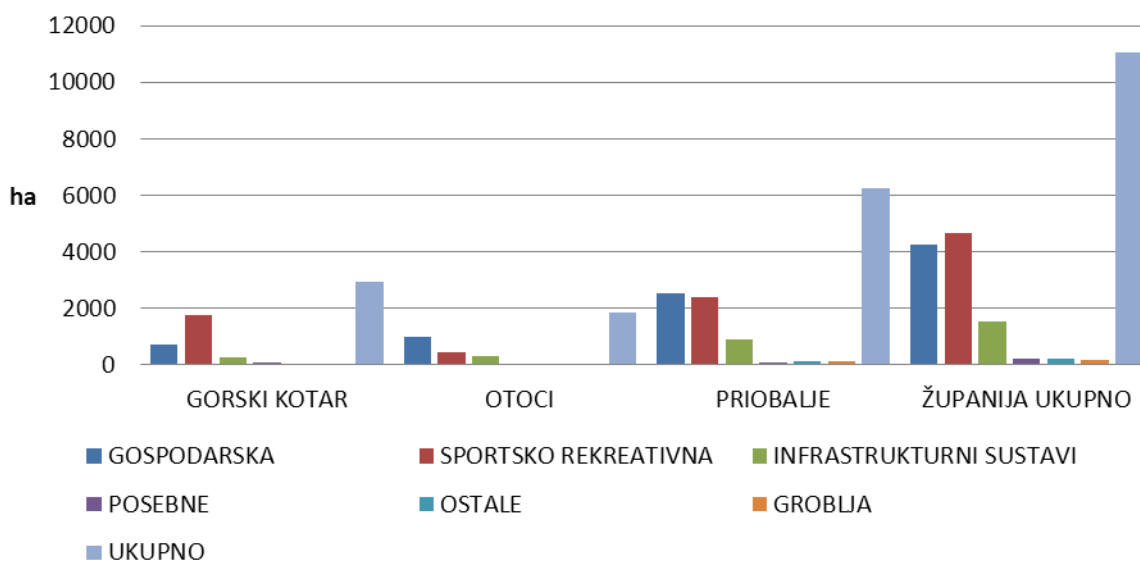
U strukturi planiranih građevinskih područja prevladavaju građevinska područja naselja (14.821 ha – 57%). Najveći dio građevinskih područja naselja u Županiji smješten je u Priobalju 8.933 ha (60%), dok je na području Otoka smješteno znatno manje, 3.225 ha (22%), a u Gorskom kotaru najmanje površina, 2.663 ha (18%).

Govoreći o građevinskim područjima naselja važno je analizirati broj stanovnika koji se nastanjuju u tim područjima. Gustoća naseljenosti izgrađenog područja u Priobalju iznosi 34 st/ha i znatno je veća od one na otočnom (13,9 st/ha) i goranskom području (10,5 st/ha). Razlog velike gustoće naseljenosti Priobalja je prvenstveno Grad Rijeka koji ima gustoću od 76 st/ha. Ako se izuzme Rijeku, gustoća priobalnog dijela pada s 34 st/ha na 21 st/ha, što je još uvijek značajno više nego u ostalim dijelovima Županije.

2.6.2. Građevinska područja izdvojenih namjena

Na području Županije planirane površine namjena izdvojenih iz naselja iznose 11.051 ha. Te površine zauzimaju gospodarske, sportsko-rekreacijske, infrastrukturne, posebne i ostale namjene te groblja. U Priobalju je najviše planiranih površina gospodarske namjene, a tek nešto manje sportsko rekreacijske namjene. Također, najveći dio površina infrastrukturne namjene smješten je u Priobalju. Otočno područje karakterizira najveća površina planirana za građevinska područja gospodarske namjene. Za područje Gorskog kotara znakovito je da su najvećim dijelom zastupljene površine planirane kao građevinska područja sportsko rekreacijske namjene.

Na sljedećem je grafikonu prikazan odnos ukupno planiranih građevinskih područja za pojedine namjene po područjima.

Grafikon 2. Struktura planiranih građevinskih područja izdvojenih namjena po područjima (ha)

Izvor: GIS baza JU Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, 2013. godine

Površine planirane za razvoj izdvojenih namjena višestruko su veće od danas izgrađenih površina istih namjena. Od ukupno planiranih 11.051 ha samo 33% površina je izgrađeno. U strukturi izgrađenih površina prevladavaju građevinska područja gospodarske namjene koje čine više od polovice ukupne površine svih izgrađenih izdvojenih namjena.

Na području Gorskog kotara planirana građevinska područja izdvojenih namjena gotovo pet puta su veća od danas izgrađenih. Ovakvo je povećanje iskaz želje goranskih jedinica za ubrzanim razvojem. Uпитno je, međutim, koliko je realna mogućnost realizacije (JLS bi po izradi prostornog plana trebala planirati prostor opremiti i urediti) takvih planova i da li je struktura izdvojenih namjena (velike turističke površine izvan naselja) primjerena goranskom prostoru i njegovim tradicijskim vrijednostima. Na području Priobalja i Otoka trend povećanja nešto je umjereniji, u prvom redu zbog toga što se oba područja nalaze u zaštićenom obalnom pojasu, u kojem su norme planiranja restriktivnije. Površine izdvojenih namjena slabo su izgrađene, izgrađeno je samo 36% planiranih površina na području Otoka i 38% planiranih površina u Priobalju.

Zakon o Prostornom uređenju („Narodne novine“, broj 153/13) je propisao ukidanje neizgrađenog dijela građevinskog područja izdvojene namjene ukoliko se u roku od pet godina ne donese Urbanistički plan uređenja ili ako se do njega ne izgradi osnovna infrastruktura, što će za mnoge jedinice lokalne samouprave značiti ukidanje velikog broja zona izdvojenih iz naselja.

Građevinska područja gospodarske namjene podrazumijevaju površine: proizvodne namjene (veliki industrijski kompleksi prerađivačke industrije, veliki obrtnički pogoni i sl.), poslovne namjene (manji proizvodni pogoni-obrtništvo, skladišta, komunalni servisi i sl.), ugostiteljsko-turističke namjene (hoteli, turistički naselja, kampovi) i površine za eksploataciju mineralnih sirovina.¹² Od svih planiranih građevinskih područja gospodarske namjene u Županiji, najveći udjel zauzimaju zone ugostiteljsko turističke namjene (42%). Proizvodnih i poslovnih zona planirano je podjednako (29% i 28%). Područje Priobalja ima najviše planiranih proizvodnih zona (46,7%) dok zone poslovne namjene zauzimaju približno iste površine (27%) kao i zone ugostiteljsko turističke namjene (26%). Na području Gorskog kotara najviše je površina rezervirano za poslovne (51%), a tek nešto manje za zone

¹² Prostorni plan Primorsko-goranske županije (32/13) eksploataciju mineralnih sirovina smješta na građevinska zemljišta te će se tretirati kao građenje izvan građevinskog područja.

ugostiteljsko-turističke namjene (41%). Očekivano, na području Otoka najzastupljenije su površine ugostiteljsko-turističke namjene (86%).

Veći dio površina gospodarske namjene u Županiji nije izgrađen (56%). Ti su prostori „rezerve“, područja na kojima je moguće razvijati daljnje gospodarske aktivnosti.

U goranskom području veliki je udjel izgrađenih površina poslovne namjene (42%) ali, iznenađujuće, i površina ugostiteljsko-turističke namjene (35%). Očekivano, relativno je velik i udjel površina na kojima se eksploatiraju mineralne sirovine (12%). Proizvodne namjene imaju nešto manji udjel (11%) zbog definicije u starom Prostornom planu Županije kojom se pod proizvodnim namjenama podrazumijevaju samo veliki industrijski pogoni. Na otočnom području očekivano je najveći udjel izgrađene ugostiteljsko-turističke namjene (91%), dok preostale površine zauzimaju poslovne namjene čiji je udio mali (9%). Proizvodnih namjena nema.¹³ U području Priobalja, u strukturi izgrađenih izdvojenih namjena prevladavaju proizvodne (57%) i poslovne namjene (21%). Ugostiteljsko-turističke namjene zauzimaju približno iste površine kao i poslovne namjene (22%), dok su površine namijenjene eksploataciji mineralnih sirovina male (0,5%).

2.6.3. Režimi korištenja, raspolaganja i upravljanja prostorom – pomorsko dobro

Osim što neki prostor ima prostornim planom određenu namjenu, prostor se može koristiti sukladno nekom režimu korištenja, raspolaganja i upravljanja.

Ustav RH određuje da su more, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobitoga kulturnoga, povijesnoga, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno, da su od interesa za RH, imaju njezinu osobitu zaštitu, te se njima koristi, raspolaže i upravlja na određeni način.

Budući da je Županija uz more, koje predstavlja znatan resurs, posebna će se pažnja posvetiti, s obzirom na potencijal, određenje i trendove, pomorskom dobru. Pomorsko dobro čini more i uski kopneni pojas (definiran granicom pomorskog dobra). Pomorsko dobro je opće dobro od interesa za RH i ima njezinu osobitu zaštitu. RH upravlja pomorskim dobrom izravno ili putem jedinica područne (regionalne) samouprave, odnosno jedinica lokalne samouprave. Pod upravljanjem pomorskim dobrom podrazumijeva se održavanje, unapređenje, briga o zaštiti pomorskog dobra u općoj upotrebi, te posebna upotreba ili gospodarsko korištenje pomorskog dobra na temelju koncesije.

Pomorsko dobro je zbog svoje atraktivnosti i potencijala izloženo stalnim pritiscima, od guste naseljenosti i posljedica obavljanja raznih aktivnosti, do neiskorištenih područja, te je potrebno učinkovito i aktivno upravljanje pomorskim dobrom. Učinkovitim i aktivnim upravljanjem omogućilo bi se poticanje samozapošljavanja i zapošljavanja domaćeg stanovništva. Pomorsko dobro je visokovrijedan resurs koji ima iznimne mogućnosti razvoja. Valorizacijom te korištenjem u gospodarske svrhe pridonosi se ravnomjernom razvoju obalnog i otočnog područja, ali je postupak utvrđivanja granica pomorskog dobra i davanja koncesija na pomorskom dobru dugotrajan.

Prethodni postupak davanja koncesije uvjetovan je utvrđivanjem granica pomorskog dobra te njihovom provedbom u zemljišnim knjigama. Ovaj postupak je dugotrajan i nerijetko traje nekoliko godina što je otegotna okolnost za koncesioniranje određenog područja. Drugi važan čimbenik u postupku provedbe je prostorno planska dokumentacija. Važno je napomenuti da se prema Zakonu¹⁴, koncesije na pomorskom dobru daju sukladno prostornim planovima, odnosno prema izvodu iz

¹³ Uz iznimku Općine Omišalj koja se nalazi na otoku Krku, ali se analitički obrađuje u sklopu mikroregije Priobalje.

¹⁴ Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama („Narodne novine“, broj 158/03, 100/04, 141/06, 38/09)

Detaljnog plana uređenja ili prema lokacijskoj dozvoli. Te činjenice znatno usporavaju postupak koncesioniranja pomorskog dobra.

Tablica 3. Određene granice pomorskog dobra i granice pomorskog dobra u postupku – status na dan 31. prosinca 2013. godine

Područje pomorskog dobra	Broj lokaliteta	Utvrđeno / u postupku	
		km	%
UTVRĐENE GRANICE POMORSKOG DOBRA			
Lučko područje – luke otvorene za javni promet	55	44,47	4,18
Lučko područje LUKA RIJEKA	1	9,10	0,85
Lučko područje – luke posebne namjene	50	39,65	3,72
Van lučko područje	251	335,87	31,54
UKUPNO UTVRĐENIH GRANICA	357	429,19	40,29
GRANICE POMORSKOG DOBRA U POSTUPKU			
Van lučko područje	183	210,96	19,81
U K U P N O	540	640,15	60,10

Izvor: GIS baza JU Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, 2013. godine¹⁵

Do sada je utvrđena granica pomorskog dobra u duljini od 429,19 km (40,29 % duljine ukupne obale Županije), a u postupku utvrđivanja je 210,96 km (19,81%). Utvrđene granice i granice pomorskog dobra u postupku utvrđivanja pomorskog dobra ukupno iznose 640,15 km (60,1%), što je povećanje od 2,95 % u odnosu na listopad 2010. godine kada su utvrđene granice i granice u postupku ukupno iznosile 608,74 km (57,15%).

2.6.4. Naselja

Naselje se u pravilu definira kao administrativna jedinica i naziva se „statističkim naseljem“. No, u planerskoj praksi, naseljem se razumijeva fizička struktura, a ne administrativni obuhvat. Stoga je potrebno prilagoditi granice statističkih naselja, fizičkoj formi naselja, odnosno njegovom građevinskom području.

Naselje može činiti samo jedno, cjelovito građevinsko područje. No nije rijedak slučaj da naselju pripadaju i još neka građevinska područja koja su u funkcionalnoj vezi s „osnovnim“ građevinskim područjem. Ta se građevinska područja tretiraju kao izdvojeni dijelovi osnovnoga građevinskog područja. Odnos „glavnog“ i izdvojenih dijelova naselja bazira se na funkcionalnoj povezanosti.

Iz tablica koje slijede je razvidno kako je velik broj građevinskih područja¹⁶ naselja čija je površina manja od 2 ha, tj. njih 741 je manje od 2 ha, a čine 52,85% ukupnog broja GP naselja u Županiji, odnosno 544 ha građevinskog područja naselja (3,72% u odnosu na ukupna GP naselja). Naime „mala“ građevinska područja naselja moraju biti minimalno opremljena (minimalno uređeno građevinsko područje obuhvaća pripremu i pristupni put, vodoopskrbu, odvodnju i električnu energiju), baš kao i velika, što je veliki izdatak za proračun jedinice lokalne samouprave te je promatrajući prostor s ekonomskog aspekta – neekonomično, odnosno ukazuje na neracionalno korištenje prostora. Preporuka je širenje osnovnog GP naselja, a ne njegovih izdvojenih dijelova naselja.

¹⁵ Podaci navedeni u tablici odnose se na ukupnu duljinu obale u Županiji koja iznosi 1.065 km

¹⁶ Dalje u tekstu GP.

Tablica 4. Broj građevinskih područja naselja prema veličini naselja (ha)

MIKROREGIJA	GRAĐEVINSKA PODRUČJA NASELJA (BROJ)					UKUPNO
	do 1 ha	1 do 2 ha	2 do 5 ha	5 do 10 ha	> od 10 ha	
GORSKI KOTAR	119	96	103	47	55	420
OTOCI	107	41	37	36	77	298
PRIOBALJE	291	87	92	52	162	684
ŽUPANIJA UKUPNO	517	224	232	135	294	1402

Izvor: GIS baza JU Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, 2013. godine

Tablica 5. Površina građevinskih područja naselja prema veličini naselja (ha)

MIKROREGIJA	UKUPNA POVRŠINA GP NASELJA PO VELIČINI NASELJA					UKUPNO
	do 1 ha	1 do 2 ha	2 do 5 ha	5 do 10 ha	> od 10 ha	
GORSKI KOTAR	70,00	138,87	333,00	328,17	1799,34	2669,37
OTOCI	43,38	61,55	116,41	254,61	2723,02	3198,97
PRIOBALJE	102,29	127,56	298,33	370,02	7829,52	8727,71
ŽUPANIJA UKUPNO	215,67	327,98	747,74	952,80	12351,88	14596,05

Izvor: GIS baza JU Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, 2013. godine

Povećanjem stupnja centraliteta naselja mijenja se odnos stanovanja kao osnovne funkcije naselja i ostalih funkcija, odnosno udio ostalih funkcija se povećava.

Udio površina namijenjenih stanovanju u nekim središnjim naseljima premašuje preporučeni udio stanovanja iz razmatrane stručne literature¹⁷. Takav (povećani) udio stanovanja u ukupnoj strukturi u prvom redu je rezultat tipologije stambenih građevina čija se izgradnja planira u građevinskim područjima naselja. U pravilu se stambena izgradnja bazira na individualnoj stambenoj građevini, bez razlike o kojoj se razini centraliteta i veličini naselja radilo. Činjenica je da se u većini lokalnih zajednica osjeća otpor prema kolektivnoj stambenoj izgradnji, te da ne postoji želja/potreba stanovnika središnjih naselja (od kojih velika većina ne pripada niti „manjim srednjim gradovima“) za stanovanjem u kolektivnom tipu stambene izgradnje, pa čak niti u oblicima individualnog stanovanja koji nije samostojeći (dvojni, niz).

Pri planiranju građevinskih područja opremanje i uređenje građevinskog područja potrebno je dovesti na višu razinu radi poboljšavanja uvjeta životu na određenom području. Opremanje građevinskog zemljišta je osiguranje uvjeta za građenje i priključivanje na komunalnu infrastrukturu kojim se omogućuje građenje i uporaba zemljišta u skladu s namjenom određenom u dokumentu prostornog uređenja.

2.6.5. Napuštene građevine-neiskorištene nekretnine

Neiskorištene nekretnine su građevine, pripadajuće zemljište i infrastruktura koji se više ne koriste ni na koji način. Neiskorištene nekretnine mogu biti čitava naselja, kompleksi građevina ili pojedinačne građevine. Vrsta napuštenih građevina može biti raznolika: stambene građevine, škole, domovi kulture, infrastrukturne građevine (prometne, vodne, energetske, itd.), tvornice, poslovni/gospodarski objekti, pilane, luke, privezišta, šumarske kuće, kamenolomi, farme itd. Veličina objekta, djelatnost koja se obavljala, tehnologije, razine onečišćenja i stupanj oštećenja, mogu biti ograničavajući karakter pri odabiru prenamjene. Prenamjena građevina ovisi i o cjelokupnoj ulagačkoj klimi užeg i šireg područja, spremnosti investitora da se uključi u takvu vrstu projekta kao i o sredstvima potrebnim da bi se projekt realizirao.

¹⁷M.Vresk: *Grad u regionalnom i urbanom planiranju; usporedba prostorno planske dokumentacije*; M. Štimac: *Prostorno planiranje u praksi*; A. Marinović-Uzelac: *Prostorno planiranje*

Formuliranje mjera, programa, zakonodavnog i institucionalnog okvira za rješavanje problema napuštenih građevina je zahtjevan posao, a njihov nedostatak je posljedica nedovoljne percepcije problema neiskorištenih nekretnina i njegovog razumijevanja, prevladavajuće pogrešne predodžbe prostora kao neograničenog resursa. Ne postoji zakonska obveza ponovne upotrebe napuštenih građevina u smislu dodjeljivanja poreznih olakšica, jeftinije koncesije ukoliko se radi o državnom vlasništvu ili kaznenih odredbi, ukoliko se pojedina nekretnina ne koristi, a postoji zainteresirana stranka.¹⁸

Ne postoji organizirano mapiranje lokacija napuštenih građevina te je na razini jedinica lokalne samouprave nužno je uspostaviti bazu lokacija s neiskorištenim nekretninama, međutim za to ne postoji zakonska obveza. Evidentiranje lokacija, te imovinsko-pravna i ekonomska procjena nužni su preduvjeti za uspostavljanje baze. Raspoloživost kvalitetnih podataka o neiskorištenim nekretninama omogućit će analizu koja obuhvaća pozicioniranje i kategorizaciju grada/općine i utvrđivanje pokazatelja koji se koriste za usporedbu s drugim gradovima/općinama. Cilj stvaranja baze podataka napuštenih građevina je veća transparentnost informacija o lokaciji i s time povećana pouzdanost u odluke o planiranju i ulaganju, te pojednostavljivanje izračuna mogućih rizika ili minimiziranje ulagačkih rizika.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA
<p>Položaj</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Nedovoljno iskorišten povoljan geoprometni položaj.</i> <p>Prostor i sustav prostornog uređenja</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Neracionalno korištenje prostora, odnosno širenje izdvojenih dijelova naselja, umjesto proširenja osnovnog GP naselja (a koje je već minimalno opremljeno).</i> • <i>Nesređeno stanje u prostoru (neriješeni imovinsko-pravni odnosi, bespravno izgrađeni objekti).</i> • <i>Nedovoljna razina prikupljanja statističkih podataka za potrebe izrade prostorno planskih dokumenata (podaci o infrastrukturi, gospodarstvu i stanovništvu na razini Županije i JLS).</i> • <i>Neažurnost Hrvatske osnovne karte (HOK) u mjerilu 1:5000 za velike dijelove Županije.</i> • <i>Širenje građevinskog područja naselja unatoč „rezervama“ u postojećim građevinskim područjima.</i> • <i>Neusklađen odnos površina za stanovanje i površina za ostale naseljske funkcije (u pojedinim središnjim naseljima).</i> • <i>Nepostojanje baze podataka napuštenih građevina.</i> • <i>Nepostojanje zakonske obaveze ponovne upotrebe napuštenih građevina.</i> • <i>Dugotrajan postupak utvrđivanja granica pomorskog dobra i davanja koncesija na pomorskom dobru.</i>
Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA
<p>Položaj</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Iskoristiti povoljan geoprometni položaj za daljnji razvoj gospodarstva Županije.</i> <p>Prostor i sustav prostornog uređenja</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Izgraditi neizgrađene površine unutar naselja prije širenja građevinskih područja.</i> • <i>Racionalizirati rješenja kroz provjeru njihove ekonomičnosti pri izradi prostornih planova užeg područja.</i> • <i>Uređenje/opremanje građevinskog područja dovesti na višu razinu.</i> • <i>Uspostaviti bazu lokacija neiskorištenih nekretnina za jedinice lokalne samouprave.</i> • <i>Staviti u upotrebu, odnosno privesti svrsi prazni neiskorištene prostore.</i> • <i>Uvesti brži postupak utvrđivanja granica pomorskog dobra i davanja koncesija na pomorskom dobru.</i>

¹⁸ Smjernice s kriterijima/uvjetima za prenamjenu neiskorištenih nekretnina na području Primorsko-goranske županije, travanj 2012.

3. PRIRODNA OBILJEŽJA

Prirodnim resursima potrebno je upravljati i koristiti ih na održiv način. Održiv razvoj je onaj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe. Na taj način omogućit će se dugoročno korištenje prirodnih resursa. Obzirom da je obalni, tj. priobalni pojas najeksploatiraniji svjetski prostor, potrebno je njime upravljati na održivi način i pokušati spriječiti pretjerani antropogeni utjecaj.

3.1. More

More Primorsko-goranske županije obuhvaća najveći dio Kvarnera, njegova površina od 434.414 ha čini 55% površine Županije. Kvarnerski je prostor potopljeni dio dinarskog krša i rasprostire se između istarske i vinodolsko-velebitske obale. Dubina zapadnog dijela Kvarnera iznosi prosječno oko 50-60 m, a istočnog 60-80 m.

Maksimalne astronomske morske mijene u odnosu na srednju morsku razinu iznose oko 80 cm. Izraženije su u sjevernom Jadranu u usporedbi s njegovim srednjim i južnim dijelom. Oscilacije razine mora uzrokovane su, osim astronomskih utjecaja i raznim meteorološkim perturbacijama, te vjetrovima i promjenama u pritisku zraka. Razine mora izrazito su važan parametar prostornog planiranja u priobalju zbog njihovog utjecaja na objekte u blizini morske razine. Povišene morske razine mogu biti generator poplava priobalnih mjesta i pojačane erozije obale. To će svakako sve više imati utjecaja na obalne građevine, plaže, a osobito na kanalizacijske sustave s ispustima u more.

Vrijednosti hidrografskih parametara variraju sezonski i iz godine u godinu. Na promjene utječu uplivi slatkih voda s kopna (rijeke i vrulja), ispusti otpadnih komunalnih i industrijskih voda u blizini većih naselja kao i izmjena vodenih masa s drugim dijelovima Jadrana (Kvarnerić). Utjecaj dotoka slatke vode u akvatorij Kvarnera je vrlo značajan. To se posebno odnosi na Riječki zaljev i Vinodolsko-velebitski kanal. Dotok slatke vode u more je uzrok izraženih gradijenata u salinitetu i temperaturi između sjevernog i južnog dijela akvatorija Županije. Površinska temperatura prema podacima je na svom minimumu od oko 10,5 °C u veljači i ožujku, a maksimum je u kolovozu i može iznositi i do 26 °C. Vrijednosti prozirnosti voda sjevernog Jadrana vrlo su promjenjive i kreću se od 0,5-31 m. Prozirnost u području Cresa i Lošinja varira između 7 i 32 m.

U Kvarnerskom zaljevu nailazi se na pravilnu raspodjelu sedimenata. Na obalno hridinasto dno nastavlja se kamenito, pjeskovito-muljevito dno te razni tipovi pjeskovito-ljuštunih ili detritičkih dna. Muljevita dna nalaze se na većim dubinama i u svim područjima gdje je strujanje vode smanjeno.

PGŽ je poznata kao jako urbano i gospodarstveno središte, gdje se na jednom malom području susreću izuzetno vrijedna priroda i jak antropogen utjecaj na životnu sredinu s obzirom na raznolike gospodarske djelatnosti¹⁹. To, međutim, znači i da procesi urbanizacije, odnosno antropogeni utjecaji, uzrokuju znatan pritisak na obalni pojas, vode i more, koje je stoga nužno zaštititi.

3.2. Kopnene vode (površinske i podzemne)

Prostor Županije zemljopisno je vrlo heterogen – orografski, geološki, klimatološki, pa zbog toga i hidrografski i hidrološki. Velik dio područja Županije ima razvijenu hidrografsku mrežu površinskih vodnih tokova, ali je vodni režim formiranih vodotoka pod značajnim utjecajem izraženih krških obilježja njihovih slivova. Površinske i podzemne vode vrlo često su u aktivnom kontaktu. Područjem

¹⁹ PP PGŽ, JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ

Županije prolazi i granica Jadranskog i Crnomorskog porječja, ali se zbog izgrađenih hidrotehničkih zahvata (HE Vinodol) dio voda crnomorskog sliva prebacuje u jadranski. Vodotoci Čabranka i Kupa čine i najveći dio međudržavne granice ove Županije sa susjednom Slovenijom. Radi se o međudržavnom vodotoku između Hrvatske i Slovenije kojemu se, izuzev u najgornjem dijelu toka koji u cijelosti pripada Hrvatskoj, desnoobalno područje njezina sliva pripada Hrvatskoj, a lijevoobalno Sloveniji. Kako Čabranka i Kupa na području Županije čine stotinjak kilometara dugu granicu sa Slovenijom, sva korištenja vodotoka koja bitnije mogu izmijeniti režim otjecanja i kakvoću njihovih voda, uključujući i korištenje vode Čabranke i Kupe kao recipijenta pročišćenih otpadnih voda, moraju biti predmet međudržavnih dogovora.

Kod svih vodotoka s područja PGŽ prisutan je vrlo naglašen trend opadanja srednjih godišnjih protoka, a time i povećanja duljine i intenziteta sušnih razdoblja. To je posljedica globalnog trenda smanjenja protoka, a samo je manjim dijelom uzrokovano i povećanim korištenjem voda za vodoopskrbu.

Glavnina vodotoka formirana je u Gorskom kotaru, a dijelom i u Priobalju. Stalnost protoka imaju samo vodotoci koji se prihranjuju iz značajnijih krških izvora: Kupa, Čabranka, Kupica i Dobra i donekle Rječina. Dio vodotoka Županije ima karakter vrlo intenzivnih bujica, no s iznimno rijetkim pojavama tečenja. Zaštita od štetnog djelovanja voda na području Županije prvenstveno se odnosi na zaštitu bujičnih tokova od velikih vodnih valova koji se formiraju u vrlo kratkom vremenu. Bujice se događaju naglo, za razliku od poplava nizinskih rijeka. Posebice su opasne zbog velike brzine vode, koja pritom može nositi velike količine kamenih blokova, granja i otpadnog materijala i tako prouzročiti izrazito velike štete, pa čak i ljudske žrtve. Sve veća urbanizacija nekada pretežito ruralnih sredina može prouzročiti stvaranje bujičnih tokova velike erozijske snage na lokacijama gdje prije nisu uočene. Jedan od primjera jest područje Barbata na otoku Rabu.

Zahvaljujući otpornoj geološkoj podlozi i bujno razvijenoj šumskoj vegetaciji u slivovima, erozija na području Županije u cjelini nije velika. U jadranskom slivu erozija je ograničena samo na korita nekoliko bujica i njihovih ogranaka koje su se razvile na flišnim naslagama. Unatoč do sada izvedenim brojnim hidrotehničkim i geotehničkim zahvatima i dalje je ugroženo više naselja toga područja.

Izgrađene akumulacije u sustav HE Vinodol (Lokvarka, Bajer, Lepenice, Potkoš) imaju velik utjecaj na promjenu režima površinskog i podzemnog otjecanja na prostoru Županije, a u manjoj mjeri to ima i HE Rijeka. Izuzetna prirodna pojava je jezero Vrana na otoku Cresu. Na Krku postoje dvije akumulacije: Jezero kod Njivica i akumulacija Ponikve izgrađena isključivo radi zahvaćanja vode za vodoopskrbu.

Područje Županije u hidrogeološkom pogledu pripada većim dijelom Jadranskom, a dijelom Crnomorskom slivu. Unutar Jadranskog sliva koji je pretežno krški teren, izdvajaju se manja sabirna područja (cjeline podzemnih voda) koje sudjeluju u formiranju površinskih i podzemnih voda čiji ukupni vodni potencijal gravitira morskoj obali. Na području Gorskog kotara drugačija su hidrogeološka obilježja. Teren je bez stalnih površinskih tokova i oborinske vode se u najvećoj mjeri gube u podzemlju. Mala količina vode koja se infiltrira u podzemlje kroz raspucale pješčenjake i konglomerate iscjeđuje se na većem broju malih, pretežno povremenih izvora.

Postoji problematika zaslanjenja na pojedinim lokalitetima u Priobalju zbog crpljenja vode u sušnom razdoblju (npr. izvori u Bakarskom zaljevu, Novljanska Žrnovnica). U priobalnim dijelovima cjelina podzemne vode i otocima tijekom ljetnih sušnih razdoblja se zbog smanjenog pritiska slatke vode, tj. smanjenih količina oborina iz unutrašnjosti, povećava utjecaj mora. Veliki broj krških priobalnih

izvora tijekom sušnih razdoblja zaslanjuje i u prirodnim uvjetima, što je posljedica povećane eksploatacije izvora u sušnom razdoblju.²⁰

Zanimljiva karakteristika svih županijskih otoka je i prisutnost većeg broja lokvi oborinskih voda. Riječ je o malim ekosustavima koji su nekada služili kao jedini izvori vode za otočno ovčarstvo, u razdoblju prije vodovodnih sustava na Otocima.

3.3. Geološke karakteristike i tlo

Primorsko-goranska županija je područje vrlo raznolike i razvedene morfologije i obale. Morsko dno je manjim dijelom kamenito, a većim dijelom pokriveno rahlim sedimentima.

Geološku strukturu Županije prvenstveno označavaju krška obilježja. Karbonatne stijene uglavnom su okršene, a karakterizira ih površinska bezvodnost i dubinsko protjecanje podzemnih voda. Krški karakter krajobraza važan je, ne samo zbog prirodnih obilježja, već i zbog vodoopskrbe, odnosno zaštite resursa pitke vode, s obzirom da su krška područja bogata podzemnim vodama visoke kakvoće. Gotovo svi zaštićeni dijelovi prirode Gorskog kotara vezani su uz fenomen krša i nalaze se u tipičnim krškim područjima.

Područje Županije pripada seizmičkim aktivnim područjima. Uglavnom je riječ o češćim i slabijim potresima u seizmički aktivnim razdobljima, što znači da su potresi lokalnog karaktera, a žarišta u malim dubinama.

Na prostoru Županije moguće je pronaći čak 58 različitih tipova tala. Dominantni tipovi tala na Priobalju i Otocima su smeđa tla, crvenice i litosoli, a na području Gorskog kotara kombinacije smeđeg tla na vapnencima, crnice i lesiviranog tla.

3.4. Poljoprivredno tlo

Poljoprivrednim zemljištem se smatraju poljoprivredne površine, oranice, vrtovi, livade, pašnjaci, voćnjaci, maslinici, vinogradi, ribnjaci, trstici i močvare, kao i drugo zemljište koje se može privesti poljoprivrednoj proizvodnji.

Područje Županije sadrži vrlo malo površina kvalitetnoga obradivoga poljoprivrednog zemljišta koje prema bonitetnim vrijednostima pripadaju kategorijama P1 osobito vrijednoga obradivog zemljišta, P2 vrijednoga obradivog zemljišta i P3 ostala obradiva zemljišta. Najvećim dijelom poljoprivredne površine su kategorije PŠ ostala poljoprivredna zemljišta, koja su uglavnom pašnjačke površine, odnosno plitka tla koja se koriste uglavnom za košnju i ispašu.

Najkvalitetnije se poljoprivredne površine nalaze u obalnom i otočnom dijelu Županije i to u području Vinodolske doline, Grobničkog polja, otoka Suska i Unija, Drage Baščanske i Vrbničkog polja, a u Gorskom kotaru u Mrkopaljskom polju, kod Stare Sušice, Ravne Gore, Vrbovskog, Crnog Luga, Gerova, Begova Razdolja, u dolini rijeke Kupe te u brojnim kraškim ponikvama.

Evidentan je trend smanjenja poljoprivrednih površina, te porasta šumskog i neplodnog zemljišta zbog smanjenja napasanja stoke i prepuštanja pašnjaka šikari i šumskoj vegetaciji, takve se površine teško vraćaju namjeni poljoprivredne proizvodnje²¹. Uzroci zapuštanja poljoprivrednog zemljišta su u teškoćama i slabijoj profitabilnosti poljoprivredne proizvodnje u odnosu na druge gospodarske grane

²⁰ PP PGŽ, JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ

²¹ Polazišta PP PGŽ

te većih rizika od vanjskih utjecaja. Proizvođači su mali što utječe na veće troškove i teškoće oko plasmana proizvoda. Naročiti je problem usitnjenost čestica te uglavnom nesređeno vlasništvo što onemogućava ozbiljnije proizvođače u investicijama i širenju proizvodnje. Neriješeno vlasništvo nad poljoprivrednim zemljištem izazvat će i probleme prilikom korištenja poljoprivrednih poticaja temeljenih na korištenju zemljišta.

Iako Županija raspolaže s malo poljoprivrednog zemljišta, zbog povoljnih klimatskih uvjeta vodnih resursa i drugih prirodnih prednosti unatoč skromnog fonda kvalitetnih poljoprivrednih površina, razvoj poljoprivrede, osobito proizvodnje zdrave hrane i specifičnih autohtonih poljoprivrednih sorti i proizvoda koji mogu upotpuniti turističku ponudu cijele regije, jest moguć. Uz prehranu stanovništva kvalitetnim poljoprivrednim proizvodima, važnost razvoja poljoprivrede za Županiju je i u revitalizaciji ruralnog prostora koji je bitan čimbenik ekološke ravnoteže i zaštite okoliša, ali i očuvanja kulturnih i tradicijskih vrijednosti prostora Županije zahvaćenih depopulacijom.

Poljoprivrednom djelatnošću moguće je potaknuti revitalizaciju ruralnog prostora, radi postizanja pozitivnog utjecaja na ekosustav.

3.5. Šumsko područje

Šume i šumsko zemljište zastupljeno je s više od polovice kopnenog dijela Županije, tj. oko 62%. Najviše šuma i šumskog zemljišta Županije nalazi se u Gorskom kotaru, 62%, dok je na Otocima i u Priobalju udio šuma i šumskog zemljišta u šumskom fondu Županije podjednak i iznosi 19%.

Šumske zajednice koje prevladavaju su šuma hrasta crnike i crnog jasena, šuma hrasta medunca i bijelog graba, šuma hrasta medunca i crnog graba, bukova šuma s jesenskom šašikom, dinarska bukovo-jelova šuma, pretplaninska bukova šuma s urezicom i klekovina bora.

Kraški dio šuma proteže se na Otocima i uz Priobalje do zaključno šumske zajednice crnog graba i šašike, a nakon toga nastavlja se kontinentalni dio šuma. Kraške šume uglavnom su degradirane šume listača s rijetkim kulturama četinjača, dok su kontinentalne šume vrijedne preborne sastojine bukve i jele, te jednodobne sastojine bukve.

Prema namjeni, najviše ima gospodarskih šuma oko 70%, zatim zaštitnih šuma 14%, te šuma posebne namjene 4%. Neobrasloga šumskog zemljišta ima 12%.

Gospodarske šume služe za proizvodnju drva i drugih šumskih proizvoda, te osim gospodarske vrijednosti imaju i općekorisnu funkciju. Šume goranskog dijela Županije imaju normalnu drvenu zalihu (u prosjeku 285 m³/ha). Problem je što je ona nagomilana u debelim i tankim stablima, a nedostaju srednje debela stabla koja su nositelji proizvodnje.

Zaštitne šume služe za očuvanje tla, vodenih tokova, izvorišta važnih za vodoopskrbu i njihovih slivova, naselja te gospodarskih i ostalih objekata. Najveće površine zaštitnih šuma nalaze se u šumarijama Crikvenica, Delnice i Skrad, dakle uglavnom na strmim terenima krša. Važnu ulogu imaju i zaštitne šume oko izvorišta Rječine.

Po vlasništvu, šume i šumska zemljišta dijele se na šume u državnom vlasništvu (174.918 ha ili 75%) i šume u vlasništvu građana (57.900 ha ili 25%). Od ukupne površine šuma, u goranskom području ima 20% privatnih šuma, dok u primorskom području i na Otocima ima 33% privatnih šuma.

Šumama se gospodari temeljem šumsko gospodarske osnove područja i gospodarskih jedinica sastavljenih za razdoblje od 10 godina. Potrebno je organizirano pratiti stanje šuma, pogotovo zbog

problema sušenja šuma. Gospodarenje šumama treba biti usmjereno na trajno povećavanje stabilnosti i kakvoću njezinih gospodarskih i općekorisnih funkcija.

U posljednjih 50-ak godina naglašena je pojava ponovnog naseljavanja šumske vegetacije na travnjake i napuštene poljoprivredne površine. Zbog napuštanja poljoprivrednih djelatnosti velika područja nekadašnjih pašnjaka i drugih tipova travnjaka, a u manjoj mjeri i nekadašnjih obradivih površina, postaju pusta i zahvaćena su procesima prirodne obnove šuma (niske šikare, šumarci ili šume).

3.6. Klimatska obilježja

Najvažniji pokazatelji klimatskih karakteristika svakoga područja su temperatura zraka, oborine, relativna vlažnost zraka, naoblaka i vjetar. U priobalnom dijelu Županije i na otoku Krku klima je uvjetovana utjecajem kontinentalnog zaleđa i Jadranskog mora, a karakteriziraju je blage i kišne zime, topla i sušna ljeta. Priobalni pojas i otoci Krk, Rab, Cres i ostali manji otoci imaju umjereno toplu vlažnu klimu s vrućim ljetom (Cfa). Ostali dio Županije, najveći dio Gorskog kotara te manji unutrašnji, reljefno viši dijelovi otoka Krka (SW dio) i Cresa (N unutrašnji dio otoka), imaju umjereno toplu vlažnu klimu s toplim ljetom (Cfb-srednja temperatura zraka najtoplijeg mjeseca niža je od 22 °C). Manji, najviši dijelovi Gorskog kotara spadaju u razred snježno-šumske (borealne) klime (D), s tipom vlažna borealna klima (Df). Jedino krajnji južni do Lošinja pokazuje karakteristike prave sredozemne klime, klimatskog tipa Csa – sredozemna klima s vrućim ljetom.

Očita je razlika u srednjim godišnjim temperaturama između goranskog dijela i Priobalja, odnosno Otoka. Međutim, treba također reći da su, osim u srednjoj temperaturi, značajne razlike i između minimalnih i maksimalnih temperatura, odnosno u amplitudi sezonske temperature. Uočljivo je da kopneni dio Županije (zajedno s Priobaljem u čijem se zaleđu nalaze visoke planine) ima znatno veću količinu oborina od Otoka, što je posljedica utjecaja reljefa i opće cirkulacije atmosfere.

Od vjetrova na ovom području prevladavaju bura (smjer N ili NE, čiji udari dosežu brzine i do 40 m/s) i jugo (smjer SE, čija brzina doseže oko 9 m/s) koji mogu biti jakog i olujnog karaktera te općenito su opasna i neugodna pojava.

3.7. Flora, fauna, vegetacija

Flora Primorsko-goranske županije broji više od 2.700 vrsta, odnosno sveukupno oko 3.000 biljnih taksona, te time spada u floristički najbogatije dijelove RH. Za čitavu našu državu poznato je oko 4.300 biljnih taksona, a na području Županije nalazi se 70% svih hrvatskih biljaka. Pojedini naši otoci (Krk, Cres, Lošinj) brojem od preko 1.300 biljnih vrsta prelaze sveukupan broj vrsta biljaka nekih europskih država. Od 226 rijetkih, ugroženih i osjetljivih vrsta biljaka koliko ih navodi Crvena knjiga biljnih vrsta RH na području Županije raste njih 122.

Fauna Primorsko-goranske županije iznimno je raznolika. Na ovom području živi 81 vrsta sisavaca, što iznosi gotovo dvije trećine od ukupno poznatog broja vrsta sisavaca u Hrvatskoj, a posebna je značajka življenje na jednom mjestu (relativno malom području) svih velikih europskih predatora. Od 114 vrsta ptica koje se smatraju ugroženima na europskoj (kontinentalnoj) razini, u Županiju dolazi njih 83 (73%), a čak 30 su gnjezdarice ovog područja. Ornitološka vrijednost Županije priznata je na europskoj razini činjenicom da su sva četiri Posebna ornitološka rezervata (dva na otoku Cresu, jedan na Krku i čitav otok Prvić) proglašeni i uvršteni u *Popis značajnih ornitoloških područja u Europi* (Important Bird Areas in Europe). Na području Županije, prebiva 73% vrsta vodozemaca i oko 87% vrsta gmazova Hrvatske. Pojedina područja Županije su posebno bogata beskralješnjacima, iako ova fauna nije još ni izdaleka tako dobro proučena kao ona ostalih skupina. Neke skupine beskralješnjaka

su odlični bioindikatori kakvoće prirodnog okoliša, primjerice vretenca, leptiri, trčci, slatkovodni rakovi jer reagiraju i na najmanje promjene u okolišu. Stoga se prirodna vrijednost pojedinih područja Županije odražava i u bogatstvu nekih skupina beskralješnjaka. Kao naša posebna nacionalna vrijednost izdvaja se podzemna krška fauna. Zbog održanja ravnoteže eko sustava, važno je sprječavati unos invazivnih vrsta, kao i izumiranje, tj. smanjenje broja postojećih vrsta.

Najveću prijetnju divljim svojatama u RH čini uništavanje i gubitak staništa, dijelom i kao posljedica pretvaranja prirodnih staništa u građevinsko ili poljoprivredno zemljište ili izgradnje prometnica i ostalih prometnih putova što često dovodi do fragmentacije staništa. Divlje svojte ugrožava i prekomjerno iskorištavanje u lovstvu, ribolovu i šumarstvu; unos stranih (alohtonih) vrsta, a veliku opasnost čini onečišćenje voda, tla i zraka te intenzivna poljoprivreda i turizam.

Veliki problem u Županiji su alohtone vrste krupnih sisavca koje su prijetnja za osjetljive otočne ekosustave i za otočnu poljoprivredu i stočarstvo. Alohtona divljač na otocima uništava otočna staništa, utječe na smanjenje biološke raznolikosti te nestanak tradicionalne poljoprivrede i ekstenzivnog stočarstva. Samo neki od primjera su divlje svinje (*Sus scrofa*) čija populacija je izmakla nadzoru na kvarnerskim otocima, nanoseći gospodarske štete i mijenjajući prirodne ekosustave otoka.

3.8. Krajobraz

Krajobraz ima važnu ulogu javnog interesa na području kulture, ekologije, okoliša i društva te je bogatstvo koje pogoduje gospodarskoj aktivnosti čijom se zaštitom, upravljanjem i planiranjem može pridonijeti stvaranju radnih mjesta.

Treba posebno naglasiti činjenicu uloge krajobraza kao nositelja identiteta i simboličkog značenja što je od bitne važnosti za Županiju pa do nacionalne razine. Osim toga, autentičan krajobraz može imati ulogu pokretača turističkog razvoja. Načelna su opredjeljenja da postojeće vrijednosti treba štiti i obnavljati, a nove prostorne strukture kvalitetno planirati i oblikovati. Važan čimbenik vrednovanja, tj. štice krajobraza predstavlja (nestručna) javnost, koju je potrebno informirati, educirati i senzibilizirati po pitanju krajobraza. Određeni antropogeni utjecaji, primjerice vizualno onečišćenje (niska kvaliteta gradnje i uređenja prostora) problem su nedovoljnog vrednovanja krajobraza. Mnogobrojne prometnice, infrastrukturni i tranzitni koridori temeljni su činitelji preobrazbe i osiromašenja tradicionalnog krajobraza, baš kao i internacionalizacija vizualnog karaktera izgrađenih struktura i oblikovanih urbanih krajobraza²². Radi rješavanja tog problema, potrebno je razvijati indikatore za prepoznavanje vizualnog onečišćenja.

Velik dio raznolikih tipova staništa u Županiji vrlo je ugrožen, a neka su djelomično ili potpuno uništena ili im, pak, prijete ugroza. To je sve izraženije, posebno u novije vrijeme, širenjem urbanih središta, turizma, industrijalizacije, infrastrukture ili promjenama u poljoprivrednoj praksi.

Čimbenici koji su formirali krajobraz Gorskog kotara prije svega su prirodni, a ne antropogeni. Njegova morfologija je krška, a krajobraz prvenstveno čine šume bukve i jele.

Područje Priobalja krajobrazno je heterogeno. Odlikuju ga terasasti krajobrazi Mošćeničke Drage i okolice, brdovito ali šumsko područje Učke, stari liburnijski gradići i brojna ruralna naselja.

Područje Otoka krajobrazno je slično. Krajobraz otoka Krka obuhvaća krajobraz strmih litica koje su izložene buri, krajobraz velikih morskih uvala plitkih obala, krajobraz pjeskovitih površina, urbani krajobraz, šumoviti krajobraz, krajobraz zamočvarenih područja, itd. Na otoku Krku posebno se ističe antropogeni utjecaj na krajobraznu kvalitetu. Otok Lošinj je poznat kao „otok vitalnosti“ zbog svoje

²² PP PGŽ, JU Zavod za prostorno uređenje

blage klime, gustih borovih šuma, te brojnih biljnih vrsta. Otok Rab karakterizira razvedena obala. Na Rabu postoje šumoviti krajobraz te ogoljela kamenita područja koja obilježavaju dobar dio rapskog krajobraza. Otok Cres je tipično krško područje u kojem su karbonatne stijene (vapnenci i dolomiti) dobro vodopropusni medij. Na otoku je značajan krajobraz Vranskog jezera, ali i krajobraz kamenjarskih pašnjaka, te krajobraz strmih litica. Također su značajne vrijedne šume na Tramontani i Punta Križi.

3.9. Ocjena ugroženosti prirodnih obilježja Županije

Smatra se da povećan utjecaj čovjeka na klimu započinje s industrijskom revolucijom, od kada je intenzivirano korištenje fosilnih izvora energije. Zbog toga dolazi do povećane koncentracije stakleničkih plinova što pak uzrokuje jači efekt staklenika i veće zagrijavanje atmosfere. Klimatske promjene, odnosno globalno zatopljenje od 0,8 °C, već unose neke promjene u ekosustave diljem Županije²³. Ovisno o IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) scenarijima po kojima će se odvijati budući utjecaj klimatskih promjena u svijetu ovise i reperkusije istih na prirodna obilježja Županije. Međunarodni naponi čine se na zaustavljanju globalnog zatopljenja na 2 °C u odnosu na predindustrijsko razdoblje. Međutim, za sada sa malo izgleda da se obvezujući dogovori na vrijeme i postignu. I kod najpovoljnijeg scenarija, neizbježno je dodatno globalno zagrijavanje zbog emisija stakleničkih plinova koje su već učinjene, pa se treba voditi računa da će ono utjecati na sve prirodne sustave u Županiji.²⁴

Morske ekosustave najviše će mijenjati porast temperature mora. Ekosustavi u plićinama bit će osobito pogođeni visokim temperaturama mora i češćim anoksičnim uvjetima. Općenito se može reći da su ekosustavi ranjivi, tj. ugroženi.

Stanje površinskih voda bit će pod utjecajem sve veće neravnomjernosti u režimu oborina. Očekuje se produljivanje ljetnih sušnih razdoblja i pojačavanje intenziteta oborina u kišnom razdoblju. Za vodoopskrbni sustav i korisnike vode u hidroenergetskim objektima, u turizmu, u poljoprivredi i drugdje, kao i na poplavnim područjima, neće biti toliko problem što će se smanjiti ukupna količina oborina, već upravo njihova neravnomjernost. Velike probleme mogli bi izazivati i pojačani erozijski procesi od bujičnih voda, osobito u zonama gdje je ogoljena šuma. Potreba za mjerama usporavanja voda i dodatnih akumulacija vjerojatno će se vrlo brzo osjetiti.

Povišene temperature djelovat će na šumske ekosustave na način koji se ne može u potpunosti predvidjeti. Osobita opasnost šumama nastupit će sa podizanjem cijena energije. Sadašnja sječiva masa drveta u Županiji je dovoljna za oko 1/7 ukupnih energetske potreba prosječnog stanovnika Hrvatske (za sve potrebe + udio u zajedničkim sustavima). Drugim riječima, unatoč prividnom obilju šume, raspoloživa drvena masa ne može zadovoljiti današnji standard potrošnje energije lokalnog stanovništva, pa ju je potrebno izrazito obazrivo i nadzirano eksploatirati (u okvirima dugoročne održivosti).

²³ Četvrto IPCC izvješće

²⁴ IPCC, 2014: Summary for Policymakers, In: Climate Change 2014, Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na PRIRODNA OBILJEŽJA**Vode**

- *Pojačan antropogen utjecaj na obalni pojas, vode i more*
- *Povišene morske razine mogu biti generator poplava priobalnih mjesta*
- *Dio vodotoka Županije ima karakter vrlo intenzivnih bujica*
- *Povećanje duljine i intenziteta sušnih razdoblja vodotoka te zaslanjenje krških priobalnih izvora.*

Poljoprivredno tlo

- *Neriješeno vlasništvo nad poljoprivrednim zemljištem*
- *Napuštanje poljoprivrednih aktivnosti i zapuštanje poljoprivrednog zemljišta*

Bioraznolikost

- *Osjetljivost prirodnih vrijednosti na antropogeni utjecaj*

Georaznolikost

- *Osjetljivost geološke baštine na antropogeni utjecaj*
- *Nedovoljno korištena geološka baština u svrhu edukacije i turizma*
- *Interpretirati geološku baštinu u turističke i edukacijske svrhe*

Krajobraz

- *Nedovoljno educirana i senzibilizirana javnost po pitanju krajobraza*
- *Obalna staništa su sve ugroženija, a neka su već i uništena nasipanjem ili drugim zahvatima u prirodi zbog intenzivnog razvoja turizma i s turizmom povezanih gospodarskih aktivnosti*
- *Vizualno onečišćenje krajobraza*
- *Onečišćenje podzemlja*
- *Područja izrazito vrijedne krajobrazne i geološke raznolikosti razvijati kao geoparkove*

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na PRIRODNA OBILJEŽJA

- *Održivo koristiti prirodne resurse*

Vode

- *Sprječavanje pojačanoga antropogenog utjecaja na obalni pojas, vode i more*

Poljoprivredno tlo

- *Poljoprivrednom djelatnošću utjecati na revitalizaciju ruralnog prostora*

Bioraznolikost

- *Održivo koristiti i valorizirati prirodne resurse*
- *Istraživati, pratiti stanje i inventarizirati prirodnu baštinu*

Georaznolikost

- *Održivo koristiti i valorizirati geološku baštinu*
- *Kategorizirati, inventarizirati i pratiti stanje geološke baštine*

Šumsko područje

- *Organizirano pratiti stanje šuma*
- *Povećati stabilnost i kakvoću gospodarskih i općekorisnih funkcija šuma*

Krajobraz

- *Očuvati identitet i autentičnost krajobraza kao pokretača turističkog razvoja*
- *Razvijati indikatore za prepoznavanje vizualnog onečišćenja*
- *Širiti alohtone invazivne vrste*

4. ZAŠTITA OKOLIŠA

Zaštita okoliša je skup odgovarajućih aktivnosti i mjera kojima je cilj sprječavanje opasnosti za okoliš, sprječavanje nastanka šteta i/ili onečišćivanja okoliša, smanjivanje i/ili otklanjanje šteta nanesenih okolišu te povrat okoliša u stanje prije nastanka štete.

Radi zaštite okoliša potrebno je trajno provoditi istraživanja i unapređivati sustav praćenja svih sastavnica okoliša te jačati institucionalne i kadrovske kapacitete koji će informiranjem, izobrazbom i poučavanjem javnosti o zaštiti okoliša i održivom razvoju utjecati na razvoj svijesti o zaštiti okoliša u cjelini.

Pritisak na okoliš u Županiji značajan je problem, obzirom da je riječ o ograničenim tj. potrošivim resursima²⁵.

4.1. Zaštita prirodne baštine

Područje PGŽ odlikuje se bogatstvom prirodnih osobitosti i vrijednosti. Na području Županije trenutno su zaštićena 32 vrijedna dijela prirode temeljem Zakona o zaštiti prirode.²⁶ U PP PGŽ za zaštitu je predloženo još 140 vrijednih dijelova prirode (na kopnu i u moru) različitih kategorija zaštite, što zajedno sa već zaštićenim područjima čini oko 17% površine Županije.

Uredbom o ekološkoj mreži²⁷ proglašena je Ekološka mreža Republike Hrvatske, kao sastavni dio EU ekološke mreže Natura 2000. Utvrđen je i referentni popis vrsta i stanišnih tipova na teritoriju Županije. Ekološka mreža Natura 2000 obuhvaća 112 područja, od toga tri područja značajna za očuvanje ptica (Kvarnerski otoci, Gorski kotar i sjeverna Lika te Učka i Čićarija) i prostrano područje za očuvanje velikih zvijeri.

Različite aktivnosti, počevši od turizma, utječu na prirodnu baštinu, zbog različitih vrsta preopterećenja uzrokovanih povećanim brojem korisnika prostora.

Objekti prirodne baštine imaju veliki rekreacijski potencijal koji bi se morao iskoristiti radi poticanja njihove proaktivne zaštite istih. Uključivanje baštine u svakodnevne aktivnosti osigurava dugoročnu zaštitu te jamči sudjelovanje javnosti u procesu planiranja i/ili odlučivanja. Određene prirodne vrijednosti najlakše je očuvati nastavljanjem tradicionalnih načina života, kao i razvijanjem svijesti kod stanovništva o važnosti očuvanja prirodne (ali i kulturne) baštine. Jednako je važno uspostaviti ravnotežu između provedbe zaštite i provedbe gospodarskih projekata (odnosno valorizirati prirodnu baštinu kao pokretača održivog gospodarenja razvoja), i unaprijediti upravljanje zaštićenim područjima.

4.2. Zaštita kulturne baštine

Primorsko-goranska županija je bogata kulturnim dobrima. Prema podacima iz Registra kulturnih dobara RH²⁸, registrirano je i zaštićeno ukupno 354 nepokretnih kulturnih dobara, a još 15 je preventivno zaštićeno. Od toga je ukupno 250 pojedinačnih kulturnih dobara te 104 kulturno-povijesnih cjelina.

²⁵ Pritisak na okoliš detaljnije je obrađen u poglavlju Infrastrukturni sustavi.

²⁶ Zaštita je skinuta s dva područja (Lokvarsko jezero i Pinija u uvali Žalić na otoku Lošinju).

²⁷ Uredba o ekološkoj mreži („Narodne novine“, broj 124/13)

²⁸ www.min-kulture.hr

Od pokretnih kulturnih dobara zaštićeno je 11 muzejskih zbirki, 56 zbirki, te 101 pojedinačno kulturno dobro, sveukupno 168 pokretnih kulturnih dobara. Ovome valja još pribrojiti još 21 preventivno zaštićenih pokretnih kulturnih dobara i pet zaštićenih fenomena nematerijalne kulturne baštine: Umijeće izrade šindre za pokrivanje krovova u Delnicama, Grobnička čakavština, Krčki tanci, tradicijski plesovi otoka Krka, Novljanski mesopust i Govor otoka Suska.

Naročito valja vrednovati i dva fenomena upisana na UNESCOvu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva – Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja i Godišnji pokladni pohod zvončara s područja Kastavštine.

Utjecaji na kulturnu baštinu su brojni: pritisci modernizacije, procesi globalizacije, mnogobrojne gospodarske aktivnosti, depopulacija itd. Konkretnije, nepovoljna demografska situacija ima negativan utjecaj na očuvanje povijesnih ruralnih i etno cjelina. Napuštanje seoskih krajeva i nestajanje tradicionalnih djelatnosti uzrokuje propadanje suhozida, terasa, gromača i stočarskih stanova. Podjednako je štetno i nenadzirano povećanje povijesnih gradića bez očuvanja povijesnog naslijeđa, kompozicije, prirode i okoliša i slično.

Županija, JLS, Ministarstvo kulture, udruge i vlasnici kulturnih dobara ulažu sredstva u obnovu i sanaciju, pa je tako velik broj kulturnih dobara u nekoj od faza obnove. Stanje graditeljskog naslijeđa gotovo svih lokaliteta graditeljskog naslijeđa Županije, bez obzira da li nose kategoriju urbanog ili ruralnog treba kontinuirano pratiti i poboljšavati.

Zaštitu kulturne baštine treba uključiti u integralni proces planiranja, projektiranja, građenja i korištenja radi njezinog uključivanja u suvremene tokove života kako bi se promovirao razvojni i gospodarski potencijal baštine, uz istovremeno njezino održivo korištenje.

4.3. Zaštita zraka

Kakvoća zraka na većem dijelu područja Primorsko-goranske županije je I. kategorije, odnosno *zrak je čist ili neznatno onečišćen*.

Dokument „Kvaliteta zraka na području Primorsko-goranske županije“ koji izdaje Nastavni Zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije²⁹ za 2013. godinu pokazuje slične rezultate mjerenja kvalitete zraka kao i ono za 2012., iako ne identične. Naime, onečišćen zrak, odnosno II. kategoriju kakvoće zraka, u 2013. imala su ista tri područja kao i 2012. (područje Urinja (Kostrena) zbog prekoračenoga dozvoljenog broja prekoračenja satnih graničnih vrijednosti za sumporovodik; područje bivšeg odlagališta otpada Viševac (Viškovo) prema izmjerenim koncentracijama lebdećih čestica 10 µm; područje mjernih postaja Krešimirova (Rijeka), Gorovo (Opatija), Paveki (Kostrena) i Krasica (Bakar) prema izmjerenim koncentracijama prizemnog ozona), ali i novo područje, ono Krešimirove ul. i Ul. F. la Guardia (Rijeka) prema izmjerenim koncentracijama lebdećih čestica 10 µm odnosno dušikovog dioksida, koje su posljedica utjecaja prometa i prekrcaja i skladištenja žitarica na terminalu za žitarice u Luci Rijeka. Koncentracija dušikovog dioksida na lokaciji Ul. F. la Guardia (Rijeka) u 2013. predstavlja pogoršanje kakvoće zraka na ovoj postaji nakon što je u 2012. utvrđena I. kategorija kakvoće zraka, s time da je godinu ranije, 2011., također utvrđena II. kategorija kakvoće zraka. Glavnina emisija onečišćujućih tvari u zraku na području Županije odnosi se na područje Grada Rijeke i Općine Kostrena. Cestovni promet najznačajniji je izvor emisija dušikovih oksida, te je (i) zato potrebno preusmjeriti tranzitni promet iz naseljenog područja i osigurati bolju protočnost cesta. Djelomični uzročnik povećanih razina ozona je prekogranični transport, dok uzročnik onečišćenja

²⁹ Dalje u tekstu NZZJZ

zraka obzirom na lebdeće čestice su građevinski radovi (primjerice, radovi na sanaciji bivšeg deponija i gradnji nove ceste do Centra za gospodarenje otpadom Marišćina).

Uzimajući u obzir 30-godišnje praćenje kakvoće zraka općenito se može reći da je zrak čišći u odnosu na osamdesete i devedesete godine prošlog stoljeća. Na županijskoj razini, određeni parametri mjere se još od 1973. (SO₂ i dim) i 1974. (taložna tvar)³⁰.

Sredinom 2000. godine na području Županije uspostavljena je prva automatska mreža za praćenje kakvoće zraka na području RH koja je obuhvaćala dvije stanice, da bi se do 2007. godine proširila na 11 automatskih postaja u sklopu mjerenja posebne namjere oko industrijskih objekata. Od 2003. godine podaci o mjerenju onečišćenja zraka prikazuju se na web stranici Zavoda: www.zzjzpgz.hr, što je također novina u hrvatskim razmjerima. U skladu s odredbama Zakona o zaštiti zraka³¹ u Županiji uspostavljena je lokalna mreža za praćenje kakvoće zraka. Poslove praćenja kakvoće zraka obavlja Odsjek za kontrolu kvalitete vanjskog zraka u sastavu Zdravstveno-ekološkog odjela Nastavnog zavoda za javno zdravstvo³², a Županijska skupština donosi program mjerenja kakvoće zraka, te osigurava uvjete njegove provedbe. Lokalne mreže za praćenje kakvoće zraka su teritorijalno ustrojene i imaju najdulju tradiciju mjerenja osnovnih onečišćujućih tvari.

4.4. Zaštita mora

Kakvoća mora na području Županije može se ocijeniti kao vrlo dobra, no unatoč tome, postoje određena ugrožena područja, potencijalne opasnosti i rizici kojima treba posvetiti posebnu pažnju u cilju postizanja i/ili održavanja dobrog stanja morskog okoliša na ovom području.

Kontroliranom izgradnjom i korištenjem prostora u obalnom području te provođenjem mjera zaštite može se postići očuvanje postojeće visoke kakvoće mora na područjima s takvom kakvoćom, spriječiti daljnja degradacija i poboljšati stanje kakvoće mora na ugroženim područjima.

Ispuštanje komunalnih otpadnih voda u priobalno more je pritisak koji, ovisno o svojoj jačini i uvjetima u morskom ekosustavu, može dovesti do eutrofikacije. Najopterećenije područje je Riječki zaljev, u kojem preko 50% opterećenja dolazi iz sustava odvodnje Grada Rijeke. Ostala priobalna područja koja su zbog svojih prirodnih obilježja te unosa otpadnih voda naselja osjetljiva na eutrofikaciju lokalizirana su na zaljeve i kanale u obalnom dijelu (Bakarski zaljev) i na Otocima (Krk, Cres, Lošinj i Rab). Ugroženim zonama mogu se smatrati zatvoreni morski zaljevi i luke.

Glavni utjecaji na morske vode uključuju:

- Otpadne vode iz komunalnih sustava;
- Industrijske otpadne vode (najznačajniji utjecaji dolaze od rafinerije nafte i brodogradilišta u Rijeci i Kostreni i petrokemijske industrije u Omišlju);
- Procjedne vode iz odlagališta otpada;
- Pomorski promet (buka, ispušni plinovi, smeće s brodova, izljevi kemikalija i nafte, potencijalna opasnost u slučaju izvanrednog ili iznenadnog događaja, balastne vode (unos mikroorganizama)).

Registar onečišćavanja okoliša navodi da je na području PGŽ u 2013. godine bilo 14 lokacija ispusta komunalnih otpadnih voda čiji prijemnik je bilo more³³.

³⁰ Prijedlog programa zaštite zraka, ozonskog sloja, ublažavanja klimatskih promjena i prilagodba klimatskim promjenama u Primorsko – goranskoj županiji za razdoblje 2014.-2017.

³¹ Zakon o zaštiti zraka („Narodne novine“, broj 130/11)

³² Dalje u tekstu NZZJZ

³³ <http://roo-preglednik.azo.hr/>

Na području cijele Županije trajno se prati kakvoća obalnog mora na plažama za kupanje, koja je u 2013. bila izvrsna u 94,5%, dobra u 2,95%, zadovoljavajuća u 1,27% te nezadovoljavajuća u 1,27%.³⁴ NZZJZ u Rijeci uzima uzorke morske vode i ispituje sanitarnu kakvoću mora. Laboratorijska ispitivanja uzoraka obuhvaćaju određivanje saliniteta mora i mikrobioloških pokazatelja čistoće mora, crijevnog enterokoka i *Escherichiae coli*.

Ispitivanje sanitarne kakvoće obalnog mora sustavno se obavlja, a od 1994. godine prati se i unos onečišćenja s kopna u more na temelju programa praćenja onečišćenja Jadrana s kopna – LBA program. Utvrđeno je da 50% ukupnog unosa organskih tvari, ukupnog dušika i ukupnog fosfora u akvatorij Kvarnerskog zaljeva dopijeva iz središnjeg ispusta otpadnih kanalizacijskih voda na Delti. Također je utvrđeno da je rafinerija nafte najveći izvor onečišćenja mora ugljikovodicima. Ipak, stanje mora ne prati se u dovoljnoj mjeri, tj. na način da se prate sve sastavnice okoliša. Općenito je potrebno uspostaviti ravnotežu očuvanja morskog ekosustava i gospodarskog razvoja.

Protokol o integralnom upravljanju obalnim područjem prvi je međunarodno-pravni dokument kojim je uvedena obveza integralnog upravljanja obalnim područjem uzimajući u obzir prostorno planiranje, zaštitu okoliša i prirode, zaštitu kulturne baštine, kao i politike održivog razvoja poljoprivrede, ribarstva, turizma i ostalih gospodarskih djelatnosti u obalnom području. Protokol određuje temeljne ciljeve integralnog upravljanja obalnim područjem, koji uključuju racionalno planiranje koje cjelovito sagledava okolišne i krajobrazne vrijednosti, gospodarski, društveni i kulturni razvoj, stabilnost i cjelovitost obalnih ekosustava, održivo korištenje prirodnih resursa, utjecaj prirodnih rizika (osobito klimatskih promjena), te usklađenost javnih i privatnih inicijativa i svih odluka vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Protokol ustanovljuje i prioritetna područja djelovanja i ključne instrumente integralnog upravljanja obalnim područjima te predviđa i načine žurnog reagiranja u kritičnim situacijama.

4.5. Zaštita kopnenih voda

Zaštita kakvoće voda jezera i akumulacija u Županiji od posebne je važnosti, s obzirom da se gotovo sva koriste za vodoopskrbu ili su potencijalni izvori vode za piće. Područje Županije je krško područje sa slabo razvijenom nadzemnom i bogatom podzemnom hidrografijom te je nužno zaštititi izvore krških vodonosnika. Za zaštitu voda na području Županije od ključnog je značenja sljedeće:

- Nedjeljiva povezanost podzemnih i površinskih voda;
- Podzemne vode su glavni sadašnji i potencijalni resursi vode za piće;
- Slatkovodni ekosustavi su vrlo vrijedni i uključeni su u ekološku mrežu NATURA 2000.

Kemijsko i količinsko stanje podzemnih voda je generalno dobro. Mnogi izvori zahvaćeni za vodoopskrbu su mikrobiološki onečišćeni zbog ispuštanja nepročišćenih otpadnih voda izravno u podzemne vode. Prisutan je veliki rizik od iznenadnog onečišćenja podzemnih voda naftom i derivatima jer slivove presijecaju mnogobrojne ceste bez kontrolirane odvodnje.

Glavni utjecaji na kopnene vode uključuju:

- Točkaste izvore onečišćenja (onečišćenja iz kanalizacijskog sustava i/ili uređaja za pročišćavanje otpadnih voda);
- Raspršene izvore onečišćenja (onečišćenja na tlu ili u tlu, koja oborinskim otjecanjem dolaze u vode (poljoprivredne površine, oborinske vode različitih slivnih površina itd.)).

³⁴ <http://baltazar.izor.hr/>

Glavni izvor onečišćenja podzemnih voda na području Gorskog kotara su naselja koja nemaju odgovarajuće riješenu odvodnju ili nisu priključena na kanalizaciju. Slivnim područjem izvora Čabranke, Kupice i Ribnjaka prolaze autocesta, državne i županijske ceste, naftovod i plinovod, što sve povećava mogućnost incidentnih onečišćenja; posebnu pažnju potrebno je posvetiti zaštiti rijeke Kupe obzirom da je riječ o velikom stalnom krškom izvoru. Vodeći izvor onečišćenja u slivu izvora u Rijeci je sam Grad Rijeka, odnosno riječko urbanizirano područje od Škurinja do Vežice. Razlozi leže u neodgovarajućem i trošnom kanalizacijskom sustavu, spremištima goriva, te gustoj cestovnoj mreži. Prigradska naselja na Grobništini također su problem, s obzirom da nemaju riješen sustav odvodnje otpadnih voda. Prostor Grobničkog polja je posebno osjetljivo područje obzirom da je to retencijski prostor podzemnih voda kapitalnih izvora vode za piće priobalnog područja Županije.

Na području cijele Županije trajno se prati kakvoća voda (podzemnih i površinskih voda zahvaćenim za vodoopskrbu, te unos onečišćenja kopnenim vodama u more).

Veliki dio prostora Županije obuhvaćaju područja posebne zaštite voda. U prvom redu to su područja namijenjena zahvaćanju vode za ljudsku uporabu (zone sanitarne zaštite) i područja namijenjena zaštiti staništa ili vrsta (Nacionalna ekološka mreža). Zahvaljujući do sada provedenim vodoistražnim radovima i reguliranju razine zaštite resursa vode za piće jasno se mogu sagledati mogućnosti i ograničenja razvoja na tim područjima. Za sva izvorišta vode za piće uključena u javnu vodoopskrbu određene su zone zaštite i donesene odluke o zaštitnim zonama. Na mnogim područjima je i nakon donošenja odluka nastavljeno s hidrogeološkim istraživanjima koja su rezultirala novim saznanjima i iziskuju u tom pogledu novelaciju zona.

Za područje Županije od manjeg su značenja ostala područja posebne zaštite voda: područja podložna eutrofikaciji i područja ranjiva na nitrata te je potreban visoki stupanj pročišćavanja otpadnih voda koje se ispuštaju u slivu. Bez obzira što je koncentracija nitrata u svim podzemnim vodama vrlo niska, prirodna ranjivost krških vodonosnika zahtijeva kod ratarske proizvodnje striktno poštovanje dobre poljoprivredne prakse definirane u europskoj Direktivi o zaštiti voda od onečišćenja koje uzrokuju nitrati poljoprivrednog porijekla.

Rizike od poplava na području malog sliva „Gorski kotar“ pojavljuju se kod istovremene pojave visokih oborina, zasićenja podzemlja i topljenja snijega, a rizike od poplava na području malog sliva "Kvarnersko primorje i otoci" nastaju u uvjetima dugotrajnih jačih oborina kada dolazi do zasićenja tla, saturiranja podzemlja posrednog sliva i izuzetno velikog površinskog otjecanja.

4.6. Zaštita tla

Glavni izvori onečišćenja tla u Županiji su stara industrijska postrojenja, nesanirane lokacije odlagališta otpada i divljih odlagališta, napuštenih kamenoloma i šljunčara.

4.7. Zaštita šuma

Na cijelom području Županije općekorisne funkcije šuma (utjecaj na vodni režim, klimu, oblikovanje krajolika, na unapređivanje turizma i sporta ...) prevladavaju nad koristima od iskorištavanja drvne mase. U kontinentalnom dijelu uz sve indirektno koristi vrlo značajni su prihodi od iskorištavanja drvne mase, dok u Priobalju i na Otocima prevladavaju indirektno koristi šuma koje se sada sve više valoriziraju.

Sušenje šuma većih ili manjih razmjera, a posebno sušenje pojedinačnih vrsta drveća ili pojedinačnih stabala svih vrsta, poznata je pojava od davnina. Najnovija sušenja šuma – umiranje šuma, zahvatilo je sve vrste drveća.

Na ovom prostoru primijećeno je umiranje šuma prije više desetljeća, od kada je umiranje šuma sve intenzivnije. Iz procjene oštećenosti krošanja glavnih vrsta drveća na plohama prema međunarodnoj metodologiji³⁵ može se zaključiti da je zdravstveno stanje šuma, a posebno jele loše. U 2009. godini na području Županije oštećenost za običnu jelu iznosila 21,7%, a za običnu buku 15,5%.

Iz navedenih razloga propisane su mjere za djelomičnu sanaciju posljedica sušenja šuma, tako da se užitek drvne mase ostvaruje najprije kroz sječu suhih ili gotovo suhih stabala.

Šume Gorskog kotara teško su oštećene u zimi 2014. godine. Vremenska nepogoda koja je pogodila Gorski kotar, a koja se manifestirala putem ledene kiše, vjetra, napadalog snijega i niskih temperatura, uzrokovala je brojne probleme. Pod teretom snijega grane su se lomile i padale na električne vodove i dalekovode, a brojna stabla rušila su se na ceste. Najteže su bili pogođeni Čabar i Gerovo, gdje je oštećeno otprilike 90% bukovih stabala, kao i brezove šume. Uništenu drvenu masu potrebno je posjeći i izvući iz šume, te obnoviti floru i faunu šuma, odnosno započeti sa pošumljavanjem. Ledena kiša uzrokovala je i prometne probleme, probleme u opskrbi strujom te višednevnu izoliranost stanovnika.

4.8. Zaštita od utjecaja opterećenja na okoliš

4.8.1. Pritisak na okoliš bukom

Cestovni promet je najznačajniji izvor buke u Županiji. Najugroženije je gusto izgrađeno područje Grada Rijeke, ali i dijelovi drugih naselja uz ceste s većim intenzitetom prometa. Na većem dijelu Riječke obilaznice postavljene su protubučne barijere, te na dionici autoceste Rijeka – Zagreb.

4.8.2. Zaštita od svjetlosnog onečišćenja

Svjetlosnom onečišćenju najviše pridonose velika urbana područja. U Županiji to je grad Rijeka i njegova okolica s pratećim industrijskim i lučkim pogonima, te veća naselja u priobalnom dijelu Županije. Javna rasvjeta i ostali izvori svjetla na otvorenom (gospodarski i sportski objekti, reklamni panoi...) najistaknutiji su izvori svjetlosnog onečišćenja.

Svjetlosno onečišćenje od ulične (javne) rasvjete djelomično se smanjilo u pojedinim gradovima i općinama zbog prelaska, u većem ili manjem dijelu, na ekološki tip rasvjete.

4.9. Sustav gospodarenja otpadom

Na području Županije djeluje devet komunalnih društava koja se bave prikupljanjem i obradom otpada, a komunalni i neopasni proizvodni otpad odlaže se na 10 odlagališta.

³⁵ ICP – Forest – Međunarodni program za procjenu i motrenje utjecaja zračnog onečišćenja na šume

Tablica 6. Sustav gospodarenja otpadom u PGŽ

Grad/općina (JLS)	Odlagalište otpada	Popunjenost odlagališta	Komunalno društvo koje upravlja odlagalištem
Delnice	Sović Laz	55%	Komunalac d.o.o. Delnice
Brod Moravice			
Fužine			
Lokve			
Mrkopalj			
Ravna Gora			
Skrad			
Čabar	Peterkov Laz	70%	Grad Čabar (Pilana „Muhvić“)
Vrbovsko	Cetin (Vrbovsko)	71%	Komunalac d.o.o. Vrbovsko
Rijeka	ŽCGO Mariščina (Viškovo)	- u fazi izgradnje	KD Čistoća d.o.o. Rijeka
Bakar			
Čavle			
Kastav			
Kraljevica			
Jelenje			
Klana			
Kostrena			
Viškovo			
Opatija			
Lovran			
Matulji			
Mošćenička Draga			
Crkikvenica	Duplja (Novi Vinodolski)	95%	Ivanj d.o.o. Krk
Novi Vinodolski			
Vinodolska općina			
Krk	Treskavac (Vrbnik)	68%	Ponikve d.o.o. Krk
Baška			
Dobrinj			
Malinska-Dubašnica			
Omišalj			
Punat			
Vrbnik			
Cres			
Mali Lošinj	Kalvarija (Mali Lošinj)	82%	
Rab	Sorinj (Rab)	97%	Vrelo d.o.o. Rab
Lopar			

Izvor: Izvješće o stanju u prostoru PGŽ za razdoblje 2005-2012. godine i Izvješće o komunalnom otpadu za 2012. godinu (AZO)

Primorsko-goranska županija treća je po redu u Hrvatskoj po stopi odvojenog skupljanja pojedinih vrsta iz komunalnog otpada u 2011. godini, s 21,1%³⁶. Unatoč tome, još uvijek nije u dovoljnoj mjeri razvijen sustav odvojenog prikupljanja otpada kao i posebnih kategorija otpada. Udio Županije u ukupno skupljenoj količini komunalnog otpada u RH u 2011. iznosi 8,6%.

Osim navedenih odlagališta, u Županiji su postojala još i sljedeća odlagališta, danas zatvorena: Lovački dom, Mrzle drage, Susak – Grobotine, Uvala Vrulje, Zakam. Odlagalište Viševac, koje je bilo

³⁶ Agencija za zaštitu okoliša, Izvješće o komunalnom otpadu za 2011.

najveće u Županiji i na koji se odlagao otpad s područja Rijeke i njenog okruženja, zatvoreno je za daljnje odlaganje 1. siječnja 2012. godine. Otpad se od tada odlaže na Županijskom centru za gospodarenje otpadom (ŽCGO) Marišćina, na platou tzv. „0-te“ faze. Sva ostala odlagališta raspolažu kapacitetom za odlaganje otpada do puštanja u funkciju ŽCGO i na svima je započeta sanacija.

Problem je činjenica da se otpad ne zbrinjava u potpunosti u skladu s propisima. Iako je područje Županije dobro pokriveno sustavom skupljanja otpada, nažalost registriran je veliki broj divljih odlagališta. To su manji ili veći neuređeni prostori koji nisu predviđeni za odlaganje otpada, a formirali su ih najčešće građani bez prethodnog znanja tijela lokalne samouprave. Ne raspolažu nikakvim dokumentima relevantnim za njihovo djelovanje, a otpad uglavnom individualno, dovoze građani. Postoje mala divlja odlagališta na kojima je uglavnom odložen komunalni i glomazni otpad i veća divlja odlagališta na koja je uglavnom odložen građevinski otpad. Županija je ranijih godina sufinancirala sanaciju tzv. divljih odlagališta otpada, međutim tijekom 2012. godine to nije bio slučaj.³⁷ Poseban problem su procjedne vode, te zbrinjavanje mulja s uređaja za obradu otpadnih voda. Korištenje mulja s uređaja za obradu otpadnih voda te goriva iz otpada prilika su za izgradnju elektrane.

U 2012. godini skupljeno je 107.315 tona otpada, što je za 14.205 tona manje u odnosu na skupljenu količinu u 2011. godini. Najveće su količine (33.056 t) skupljenoga komunalnog otpada na riječkom području.

U Županiji je u 2012. godini proizvedeno ukupno oko 15.231,16 (u 2011. – 19.457,3) tona opasnog otpada, skupljeno je 16.208,3 (u 2011. – 19.496,6) tona, a obrađeno ili izvezeno oko 8.649,7 (u 2011. – 11.681,6) tona opasnog otpada. Najveće količine opasnog otpada čine otpadna ulja i otpad od tekućih goriva. Osim otpadnih ulja, veće količine proizvedenoga opasnog otpada čini i drugi otpad koji sadrži ulja, otpadne baterije i uljne filtre.

Količine proizvedenog otpada u Županiji uvelike ovise o razdoblju u godini, s obzirom da nestalno stanovništvo pridonosi količini proizvedenog otpada tijekom ljetnih mjeseci, što uzrokuje velike oscilacije na godišnjoj razini.

Generalna pokrivenost odvozom komunalnog otpada u jedinicama lokalne samouprave na području Županije je od 95 do 100% s izuzetkom grada Čabra (oko 70% kućanstava). Dva su odlagališta proizvodnog otpada od kojih se jedno nalazi u krugu INE Rafinerije nafte na Urinju, a drugo unutar prostora Dine Petrokemije na otoku Krku. Na području općine Viškovo nalazi se zatvoreno, nesanirano odlagalište opasnog otpada Sovjak.

Županija se opredijelila za uspostavu integralnog sustava gospodarenja otpadom, te je zajedno s Gradom Rijeka, Općinom Viškovo, K.D. Čistoća d.o.o. Rijeka osnovala trgovačko društvo Ekoplus d.o.o. za provedbu sustava i uspješno kandidirala projekt izgradnje županijskog centra za gospodarenje otpadom za sredstva EU fondova. Uspostava ŽCGO Marišćina realizirala se u suradnji Vlade RH, PGŽ, Grada Rijeke i Ekoplusa sa 71% sredstava IPA fonda EU. Taj središnji dio sustava ima visoki stupanj izgrađenosti, međutim u funkciju se moraju staviti svi dijelovi novog sustava za gospodarenje otpadom (CZGO, reciklažna dvorišta i transfer-stanice). ŽCGO pokriva potrebe 300.000 stanovnika PGŽ. U razdoblju od godine dana od otvaranja ŽCGO, očekuje se da se saniraju i zatvore sva odlagališta na području Županije.

Sredinom 2015. godine ostvareni su svi preduvjeti za početak probnog rada ŽCGO Marišćina.

³⁷ Izvješće o gospodarenju otpadom u Primorsko-goranskoj županiji za 2012. godinu

Postojeće stanje u gospodarenju otpadom na području Županije trenutno karakterizira situacija prikupljanja i odlaganja otpada na način koji se ne može nazvati cjelovitim sustavom gospodarenja otpadom. Sustav nije objedinjen te postoje znatne razlike u kvaliteti i načinu zbrinjavanja otpada između pojedinih jedinica lokalne samouprave. Stoga se s uspostavljanjem integralnog sustava gospodarenja otpadom – ŽCGO Marišćina, očekuje rješavanje tih problema.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na OCJENU STANJA OKOLIŠA
<ul style="list-style-type: none"> • Značajan pritisak na okoliš i komunalnu infrastrukturu u tijeku turističke sezone • Nedovoljno iskorišteni razvojni potencijali zaštićenih područja, poglavito u segmentu turističke valorizacije prirodne baštine • Nedovoljno iskorišteni razvojni potencijali ekološke mreže Natura 2000 • Nedovoljno razvijena svijest o važnosti očuvanja prirodne baštine <p>Zaštita zraka</p> <ul style="list-style-type: none"> • Onečišćenje zraka dušikovim oksidima (cestovni promet) te sumpornim dioksidom (Refinerija nafte u Urinju i TE Rijeka) <p>Zaštita voda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trajni rizik i opasnost od iznenadnog onečišćenja mora od pomorskog prometa, lučkih aktivnosti i industrije • Ispuštanje nepročišćenih otpadnih voda u vode i more • Postojanje potencijalnih izvora onečišćenja voda na području zaštitnih zona izvorišta vode za piće • Točkasto onečišćenje kopnenih voda <p>Zaštita tla</p> <ul style="list-style-type: none"> • Onečišćenje tla od starih industrijskih postrojenja, nesanirane lokacije odlagališta otpada i divljih odlagališta, napuštenih kamenoloma i šljunčara <p>Zaštita šuma</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zdravstveno stanje šuma <p>Zaštita od utjecaja opterećenja na okoliš</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pritisak na okoliš bukom <p>Sustav gospodarenja otpadom</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dugotrajna uspostava novog sustava gospodarenja otpadom • Slabo razvijeni sustav primarne selekcije komunalnog otpada • Otpad se ne zbrinjava u potpunosti u skladu s propisima • Nepostojanje odlagališta građevinskog otpada • Postojanje divljih odlagališta
Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na OCJENU STANJA OKOLIŠA
<ul style="list-style-type: none"> • Očuvati prirodne vrijednosti • Provoditi istraživanja sastavnica okoliša te unaprijediti sustav praćenja svih sastavnica okoliša jačanjem institucionalnih i kadrovskih kapaciteta <p>Zaštita prirodne baštine</p> <ul style="list-style-type: none"> • Valorizirati i održivo koristiti prirodnu baštinu • Osigurati skladan i održiv razvoj regije. Kod realizacije gospodarskih projekata primjenjivati načela održivosti, provoditi postupke ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu i implementirati mjere zaštite prirode • Područja ekološke mreže Natura 2000 staviti u funkciju razvoja, naročito u ruralnim dijelovima Županije. • Razvijati svijest o važnosti očuvanja prirodne baštine <p>Zaštita kulturne baštine</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zaštitu kulturne baštine uključiti u suvremene i buduće tokove života <p>Zaštita zraka</p> <ul style="list-style-type: none"> • Preusmjeriti tranzitni promet iz naseljenog područja i osigurati bolju protočnost cesta <p>Zaštita voda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zaštititi izvore krških vodonosnika • Spriječiti daljnju degradaciju i poboljšati stanje kakvoće mora na ugroženim područjima • Ravnoteža očuvanja morskog ekosustava i gospodarskog razvoja • Uspostaviti sustav integralnog upravljanja morskim i obalnim površinama • Očuvati postojeću visoku kakvoću mora

- *Izgraditi i unaprijediti sustav odvodnje i uređaje za pročišćavanje otpadnih voda*
- *Očuvati šumski pokrov u slivnim područjima*

Zaštita od utjecaja opterećenja na okoliš

- *Razvoj i uređenje prostora sagledavati i u funkciji smanjenja pritiska na okoliš bukom ili održavanja postojećeg pritiska*

Sustav gospodarenja otpadom

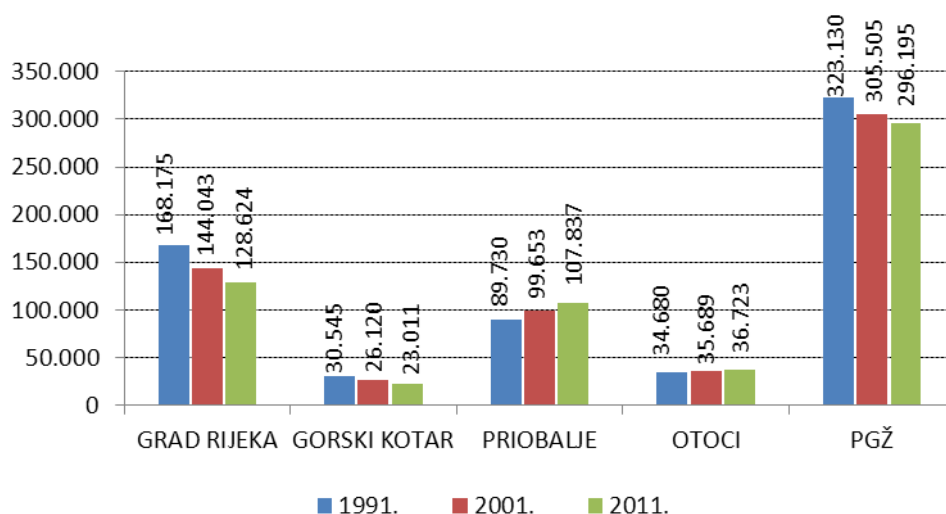
- *Poticati primarnu selekciju komunalnog otpada*
- *Staviti u funkciju sve dijelove novog sustava gospodarenja otpadom (CZGO, sustav reciklažnih dvorišta i transfer-stanica)*
- *Zatvoriti i sanirati postojeća odlagališta otpada*
- *Ukloniti divlja odlagališta otpada*
- *Razvijati svijest o potrebi pravilnog postupanja s otpadom*

5. STANOVNIŠTVO I LJUDSKI POTENCIJALI

5.1. Demografska obilježja

Prema posljednjem Popisu stanovništva 2011. godine, PGŽ je imala 296.195 stanovnika što je smanjenje broja stanovnika od 3,1% u odnosu na prošlo međupopisno razdoblje 2001. godine. Sljedećim grafikonom je prikazan ukupan broj stanovnika za tri međupopisna razdoblja (1991., 2001. i 2011. godina) po mikroregijama Županije i za Grad Rijeku koja je zbog svoje veličine i značenja izuzeta iz Priobalja.

Grafikon 3. Ukupan broj stanovnika u Primorsko-goranskoj županiji 1991., 2001. i 2011. godine

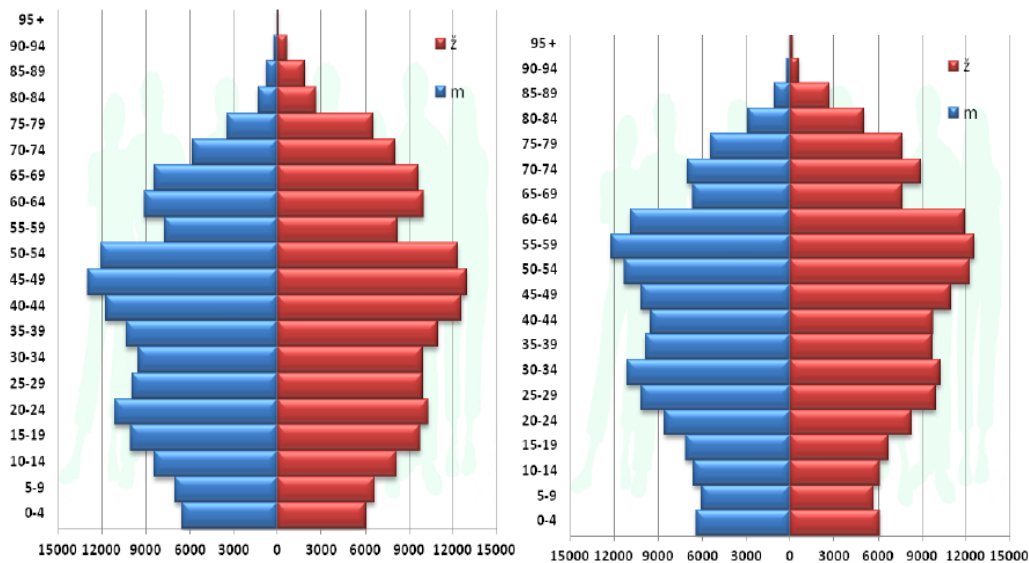
Izvor: Dr.sc. I. Lajić, *Demografska studija, Popis stanovništva 2011. godine*

Grad Rijeka i Gorski kotar imaju trajni pad broja stanovnika od 1991. do 2011. godine. Priobalje i Otoki imaju porast broja stanovnika te Priobalje prednjači u porastu broja stanovnika koji je 2011. godine bio 8,9% veći u odnosu na Popis stanovnika iz 2001. godine.

Od svih općina u Županiji 2011. godine Viškovo je ostvarilo najveći porast broja stanovnika od 62%, slijede Malinska-Dubašnica sa 15% i Jelenje sa 9,5%. Od svih gradova u Županiji, najveći porast broja stanovnika 2011. godine imao je Kastav (17,4%), nakon kojeg slijede Krk (14,4%) i Bakar (6,5%).

Prema Popisu stanovništva 2011. godine, 52% stanovništva Županije činile su žene, a 48% muškarci te se u odnosu na prošli Popis stanovnika 2001. spolna struktura stanovništva nije promijenila. Također, i u svim mikroregijama žensko stanovništvo brojčano prevladava u odnosu na muško.

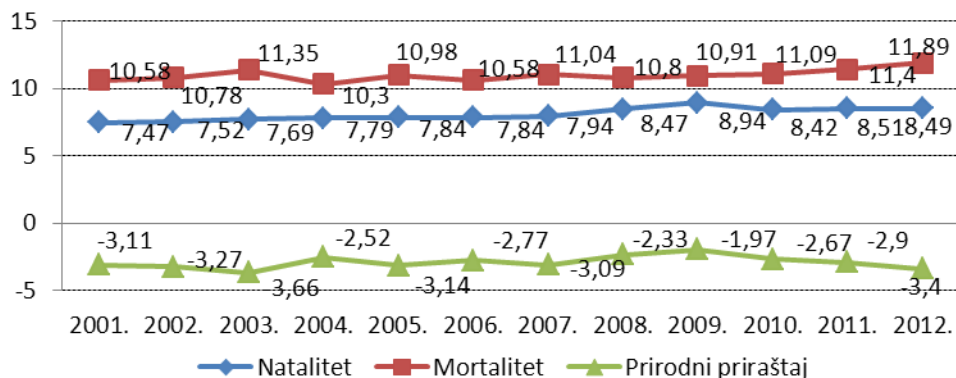
Prosječna starost Županije je u 2011. godini iznosila 43,9 godina u odnosu na 2001. godinu, kada je ona iznosila 41 godinu, što ukazuje na proces starenja stanovništva. U mikroregiji Gorski kotar prosječna starost je najviša te iznosi 47,2 godina, dok u Priobalju ona je najmanja i iznosi 43,4 godine. Indeks starenja pokazuje broj stanovnika 60 i više godina prema broju stanovnika 0 do 20 godina, a kada prijeđe 40%, dotično stanovništvo je zahvatilo proces starenja. Za Županiju taj indeks 2011. godine iznosi 55,3% (155,3) što upućuje na proces starenja stanovništva kao i koeficijent starosti koji iznosi 26,6 te upućuje na demografsku starost. Sljedeći grafikon prikazuje dobne piramide za Županiju prema Popisu stanovništva 2001. i 2011. godine.

Grafikon 4. Dobne piramide u PGŽ prema Popisu stanovništva 2001. i 2011. godine

Izvor: Nastavni zavod za javno zdravstvo PGŽ, Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ, 2012. godine

Dobne piramide izgledom slične na oblik urne što je posljedica smanjenih stopa nataliteta. Usporedbom ovih dobnih piramida, uočen je porast broja stanovnika u starijim dobnim skupinama uz istodobno smanjenje u mladoj skupini. U Županiji dobna struktura 2011. godine je sljedeća: mladog stanovništva (0-19 godina) bilo je 17,13% (2001. iznosila je 20,5%); zreloga stanovništva (20-59) bilo je 56,24% (2001. iznosila je 56,5%); i staroga stanovništva (60 i više godina) bilo je 26,61% (2001. iznosila je 22,4%).

Migracijska stopa u Županiji je pozitivna, za razdoblje od 2001. do 2010. godine iznosi 722 osobe. Nadalje, 2011. godine migracijski saldo među županijama je bio pozitivan i iznosio je 139 osoba, kao i migracijski saldo sa inozemstvom. U Županiju je 110 osoba više uselilo nego što je iz nje odselilo u inozemstvo. Prirodno kretanje stanovništva, odnosno stope nataliteta i mortaliteta čine važan dio demografskih obilježja Županije. Sljedeći grafikon prikazuje stope nataliteta, mortaliteta i prirodnog priraštaja u Županiji kroz razdoblje od 2001. do 2012. godine.

Grafikon 5. Prirodno kretanje stanovništva u PGŽ od 2001. do 2012. godine

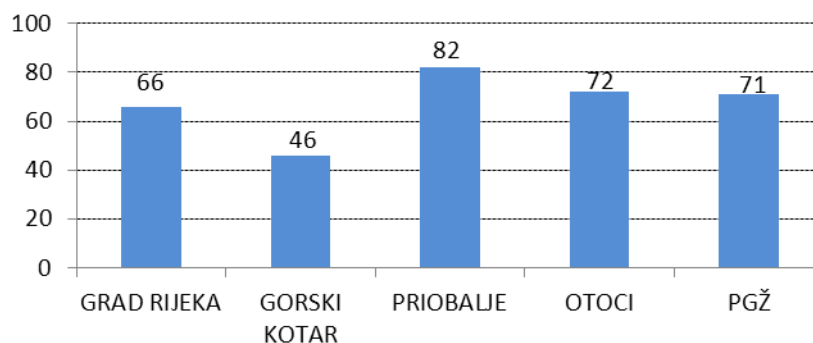
Izvor: Nastavni zavod za javno zdravstvo PGŽ, Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ, 2001.-2012. godine

Prirodni priraštaj je negativan za cijelo promatrano razdoblje te su stope nataliteta i mortaliteta rastle kroz godine. Godine 2012. najveću stopu mortaliteta ima mikroregija Gorski kotar (14,16), a najveću stopu nataliteta ima mikroregija Priobalje (8,66). Zaključno, prirodni priraštaj je negativan na

području cijele Županije, te je najizraženiji u Gorskom kotaru (-7,6) i Gradu Rijeci (-4,32), dok Priobalje (-1,64) i Otoci (-3,98) također imaju negativne, ali manje vrijednosti prirodnog priraštaja. Samo pet gradova i općina bilježi pozitivnu stopu prirodnog priraštaja: Viškovo (7,27), Omišalj (6,70), Lopar (4,75), Kastav (2,68) i Krk (0,80). Kostrena i Lovran su u 2012. godini imali jednak broj rođenih i umrlih.

Pokazatelj bioreprodukcijских procesa je vitalni indeks koji stavlja u odnos broj živorođenih u odnosu na broj umrlih. Sljedeći grafikon prikazuje vitalni indeks u Županiji po mikroregijama za 2012. godinu.

Grafikon 6. Vitalni indeks u PGŽ, 2012. godina

Izvor: Nastavni zavod za javno zdravstvo PGŽ, Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ, 2012. godine

U Županiji vitalni indeks 2012. godine iznosi 71 te je u odnosu na 2011. godinu ostao isti. Najviši vitalni indeks zabilježen je u Priobalju (82) i Otocima (72), dok je najniži u Gorskom kotaru (46) i Gradu Rijeci (66). U odnosu na 2001. godinu samo je Priobalje zabilježilo povećanje ovoga indeksa (sa 78 u 2001. na 82 u 2012.), dok ostale mikroregije bilježe pad (Grad Rijeka – sa 71 u 2001. na 66 u 2012.; Otoci – sa 73 u 2001. na 72 u 2012. i Gorski kotar – sa 47 u 2001. na 46 u 2012. godini).

5.2. Gustoća naseljenosti i obilježja naselja

Županija obuhvaća prostor od 3.587 km² (bez mora) s prosječnom gustoćom naseljenosti od 82,57 stanovnika/km² te je iznadprosječne gustoće naseljenosti u odnosu na RH (75,7 stanovnika/km²). Najveća gustoća naseljenosti je u Gradu Rijeci (2.967 stanovnika/km²), a najmanja u Gorskom kotaru (18 stanovnika/km²).

U Županiji je prema Državnom zavodu za statistiku evidentirano 510 naselja. U odnosu na stanje 1991. godine, broj statističkih naselja 2011. godine smanjio se s 582 na 510. Smanjenje broja dijelom je rezultat usklađivanja „statističkih“ i „fizičkih“ naselja (spajanja naselja), ali i odumiranja dijela malih statističkih naselja, koja su u potpunosti izgubila stanovništvo. Veliki problem Županije je demografsko pražnjenje i starenje u ruralnim naseljima, poglavito na području Gorskog kotara. Naime, stalna erozija generacija, dugotrajno smanjenje fertiliteta i starenje uzrokuju činjenicu da se sela i naselja u Gorskom kotaru pretvaraju u zajednice starijih domaćinstava, bez mladih i nasljednika, a u novije vrijeme javlja se i pojam „sela duhova“. Analizom veličine statističkih naselja prema broju stanovnika, utvrđeno je da je prema Popisu 2011. od ukupno 510 naselja, čak 45 naselja bilo bez stanovnika (što ne isključuje mogućnost povremenog boravka stanovnika), dok je prema popisu 2001. bilo 36 naselja bez stanovnika. Naselja prema broju stanovnika 2011. godine raspoređena su u sljedeće skupine prikazane sljedećom tablicom.

Tablica 7. Broj stanovnika po veličini naselja u PGŽ, 2011. godine

Broj stanovnika	Broj naselja
0	45
1-200	337
201-500	52
501-1.000	29
1.001-2.000	29

Izvor: Izvješće o stanju u prostoru PGŽ 2005. – 2012. godine, JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ

Godine 2011. u Županiji prema Popisu stanovništva 2011. bilo je 117.009 kućanstava, što je više u odnosu na prošli Popis stanovništva 2001. za 5.924 kućanstva.

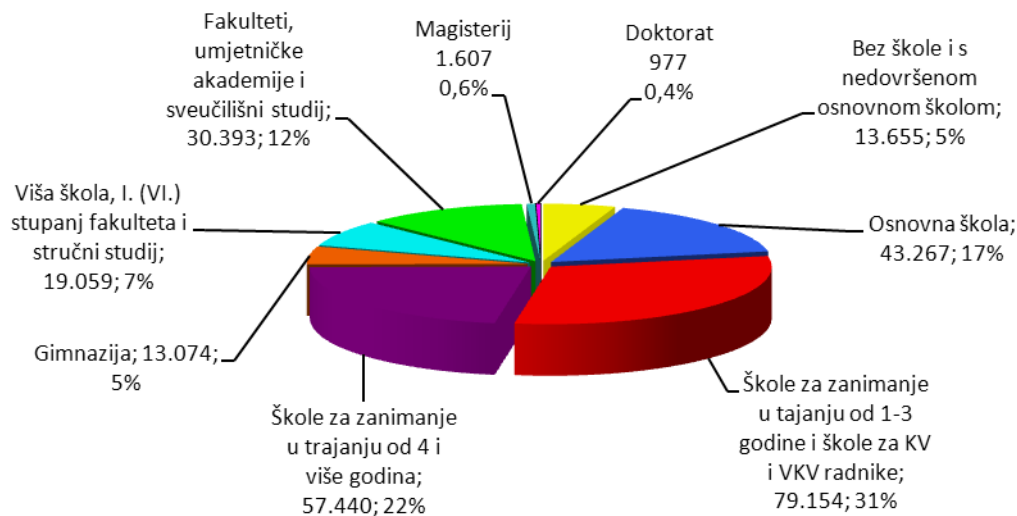
Prosječna veličina kućanstava prema Popisu 2011. godine je 2,51 člana što je smanjenje u odnosu na prošli Popis 2001. godine kada je ona bila 2,7 članova. Po broju stanovnika prevladavaju dvočlana kućanstva (31.421), a zatim tročlana (24.588) i četveročlana kućanstva (19.645). Višečlanih kućanstava je malo zastupljeno.

Od ukupnog broja kućanstava, 83.487 je bilo obiteljskih, a 33.522 neobiteljskih kućanstava od kojih se 31.503 kućanstava odnosila na samačka, dok je 2.019 kućanstava bilo višečlanih. Najveći broj obiteljskih kućanstava nalazi se u Priobalju (66.257), zatim na Otocima (10.858), dok je najmanje u Gorskom kotaru (6.372). Od neobiteljskih kućanstava također se najveći broj nalazi u Priobalju (26.342), a najmanji u Gorskom kotaru (2.647).

Depopulacija i starenje stanovništva značajan su razvojni problem Primorsko-goranske županije. Ovim problemima su posebno pogođeni Grad Rijeka i Gorski kotar. Razlozi leže u niskom prirodnom priraštaju i visokoj stopi smrtnosti. S ciljem ublažavanja ovog trenda, potrebno je aktivno primijeniti mjere populacijske politike, ali i na druge (društvene i ekonomske) načine stvoriti povoljno okruženje koje će pridonijeti rješavanju ovih problema.

5.3. Obrazovna struktura stanovništva

Obrazovna struktura stanovništva starog 15 i više godina u Županiji 2011. godine pokazuje da najveći broj stanovnika ima završenu srednju školu. Bez škole bilo je 0,67% stanovništva što je manje od prosjeka za RH 2011. godine koji iznosi 1,07%. Sljedeći grafikoni prikazuju obrazovnu strukturu u Županiji prema Popisu stanovništva iz 2011. godine.

Grafikon 7. Obrazovna struktura stanovništva starog 15 i više godina u PGŽ, 2011. godina

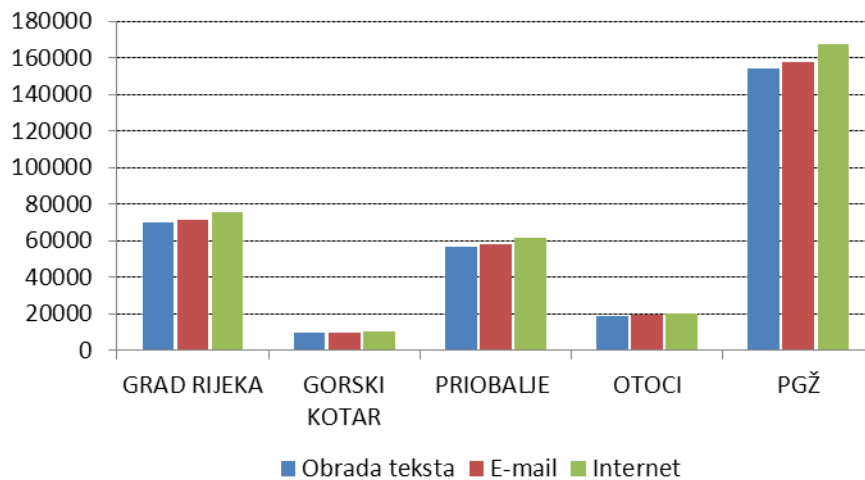
Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011. godine

Obrazovna struktura 2011. godine je sljedeća: 17% stanovnika ima završenu osnovnu školu (RH 21,29%); 58% ima završenu srednju školu (gimnazija, škola u trajanju od 4 i više godina te škola u trajanju od 1-3 godine) (RH 52,63%); 7% stanovnika završilo je višu školu (RH 5,83%); 12% stanovnika ima završen fakultet (RH 9,69%); dok 0,6% stanovnika je magistriralo (RH 0,53%) te 0,4% je doktoriralo (RH 0,32%). Bez škole i s nedovršenom osnovnom školom je 5% stanovnika. U odnosu na 2001. godinu, povećao se broj osoba sa završenim visokim obrazovanjem u svim kategorijama, dok se smanjio broj osoba sa završenom srednjom školom (osim srednje škole 4 i više godina koji je porastao) i broj osoba sa završenom osnovnom školom.

Obrazovna struktura po mikroregijama razlikuje se zavisno od pojedine mikroregije, kako slijedi (Grad Rijeka je izdvojen zbog svoje veličine):

- U Gorskom kotaru najveći je broj osoba sa završenom osnovnom školom (28%), dok istovremeno ima najmanje visokoobrazovanih stanovnika (12%);
- U Priobalju je najviše stanovnika sa završenom srednjom školom (60%), a sa završenim visokim obrazovanjem je 19% stanovnika;
- Na Otocima je najviše stanovnika sa završenom srednjom školom (61%), ali je visok udio i sa završenim visokim obrazovanjem (18%);
- Grad Rijeka, kao najveći grad, ima najviše visokoobrazovanih stanovnika (24%), i velik broj osoba sa završenom srednjom školom (56%), dok završenu osnovnu školu ima oko 15% stanovništva.

Informatička pismenost stanovništva pokazuje broj osoba starih 10 i više godina koji koriste Internet, e-mail te znaju obraditi tekst (osnovne operacije nad dokumentom). Sljedeći grafikon prikazuje informatičku pismenost stanovništva u Županiji prema mikroregijama 2011. godine.

Grafikon 8. Informatička pismenost u PGŽ, 2011. godina

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011. godine

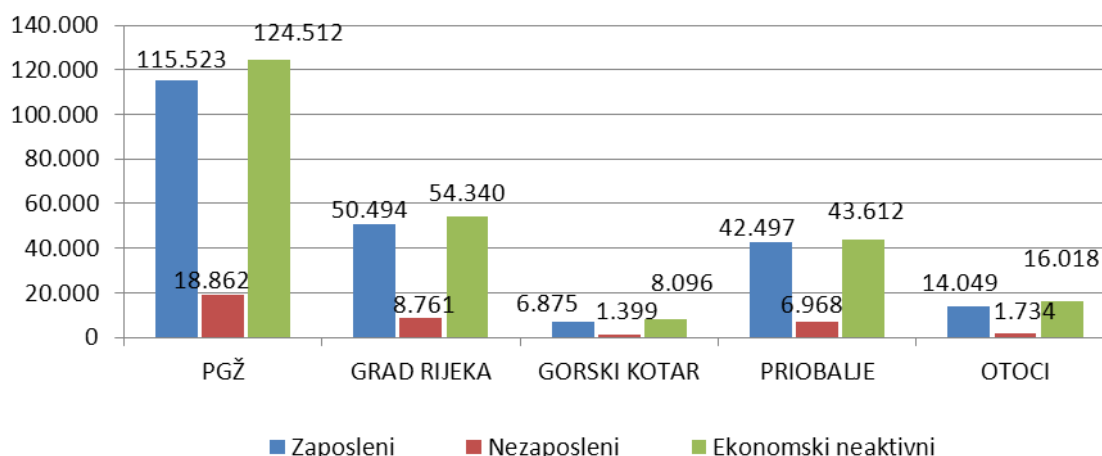
U Županiji 35% stanovnika zna koristiti Internet, 33% e-mail i 32% obradu teksta. Nadalje, struktura informatičke pismenosti prema spolu je sljedeća: veći je broj muškaraca koji se služe Internetom (50,4%) i e-mailom (50,3%), dok su žene brojačano jače u odnosu na muškarce kod obrade teksta (50,1%).

Obrazovna struktura je povoljna u usporedbi s prosjekom RH, no budući da je obrazovanje jedan od temeljnih čimbenika budućeg društvenog i gospodarskog razvoja Županije, potrebno je nastaviti ulaganja u obrazovni sustav djece i mladih, ali i u sustav cjeloživotnog obrazovanja kako bi se ostvarili preduvjeti za dugoročni prosperitet stanovnika Županije.

5.4. Aktivnost stanovništva

Aktivno stanovništvo čine zaposlene i nezaposlene osobe. Zaposlene su sve osobe koje su zasnovale radni odnos s poslodavcem, na određeno ili neodređeno vrijeme, neovisno o duljini radnog vremena i vlasništvu pravne osobe. Osobe u dobi od 15 do 65 godina sposobne ili djelomično sposobne za rad koje nisu u radnom odnosu, aktivno traže posao i raspoložive su za rad čine kategoriju nezaposlenih osoba. Definicija preuzeta sa stranica Državnog zavoda za statistiku definira neaktivno stanovništvo kao osobe do navršene 15 godina i osobe u radno sposobnom stanovništvu koje nisu zaposlene ili nezaposlene. Prema Popisu stanovništva 2011., najznačajnije skupine ekonomski neaktivnog stanovništva su: umirovljenici, osobe koje se bave obvezama u kućanstvu, učenici ili studenti te ostale neaktivne osobe.

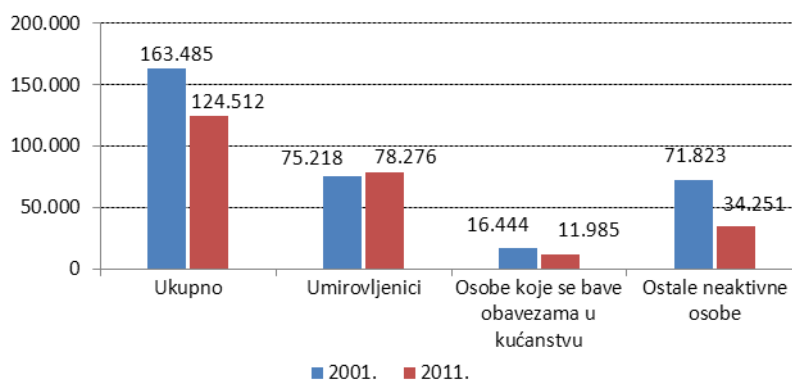
U Županiji je 2011. godine bilo 134.385 aktivnih osoba starijih 15 i više godina što je, u odnosu na 2001. godinu (141.139 aktivnih osoba), smanjenje od 6.754 osobe ili 4,78%. U Županiji je 2011. godine bilo zaposleno 44,56% stanovnika starog 15 i više godina (u 2001. godini 46,19%), 7,27% ih je bilo nezaposleno (9,07% u 2001. godini) dok je 48,03% ekonomski neaktivno (53,51% u 2001. godini). Aktivnost stanovništva po mikroregijama u Županiji prikazana je sljedećim grafikonom.

Grafikon 9. Aktivnost stanovništva u PGŽ, 2011. godina

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011. godine

U svim mikroregijama je nepovoljna ekonomska struktura jer je više stanovnika ekonomski neaktivno nego što ih je zaposleno. U dobnoj skupini 55-64 godine koja se bliži odlasku u mirovinu nalazi se 23,4% aktivnog stanovništva. Veći udio aktivnog stanovništva nalazi se u gradskim i općinskim središtima, te u turističkim područjima gdje su mogućnosti zapošljavanja veće.

- U Gradu Rijeci je 48% (54.340) stanovnika ekonomski neaktivno, dok ih je zaposleno 44% (50.494) te nezaposleno 8% (8.761);
- U Gorskom kotaru je ekonomski neaktivno 50% (8.096) stanovnika, dok ih je zaposleno 42% (6.875) te nezaposleno 8% (1.399);
- U Priobalju je zaposleno 46% (42.497) te nezaposleno 7% (6.968) stanovnika dok ih je 47% (43.612) ekonomski neaktivno;
- Na Otocima je zaposleno 44% (14.049) stanovnika, a ekonomski neaktivnih je 50% (16.018), ali Otoci imaju najmanji broj nezaposlenih od svih mikroregija koji iznosi 6% (1.734).

Grafikon 10. Ekonomski neaktivno stanovništvo u PGŽ, 2001. i 2011. godina

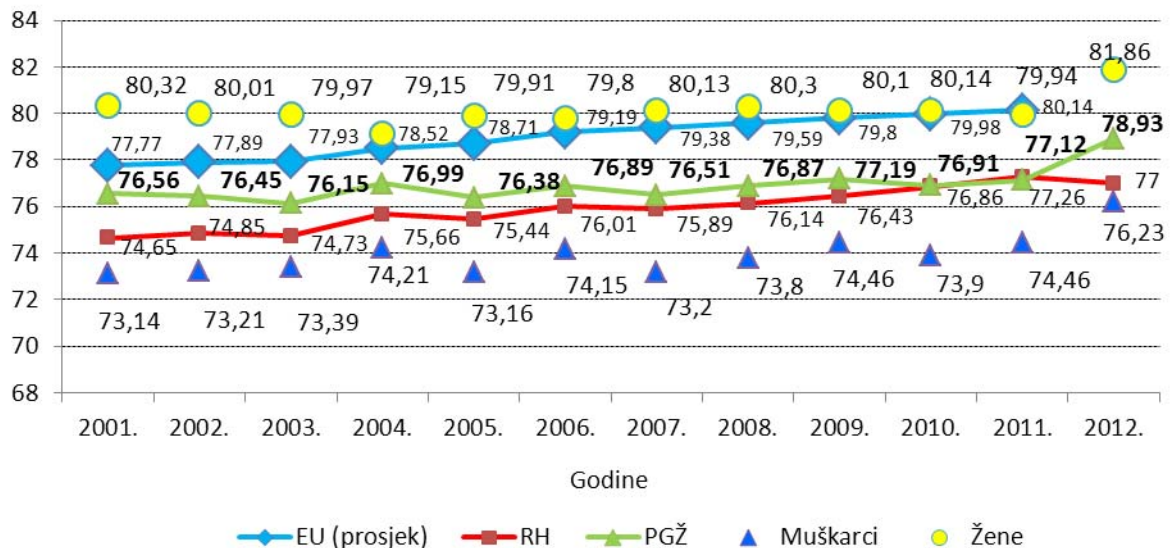
Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2001. i 2011. godine

Najbrojnije ekonomski neaktivno stanovništvo su umirovljenici, koji 2011. godine čine 63% neaktivnih osoba, te se njihov broj u usporedbi sa stanjem 2001. godine, povećao za 3.058 osoba ili 4,06%. Ostale neaktivne osobe (djeca, učenici, studenti, nesposobni za rad i ostali) čine 27,5% neaktivnog stanovništva, ali u odnosu na 2001. godinu njihov udio se smanjio za preko 50% (52,31%). Najmanji udio u ekonomski neaktivnom stanovništvu čine osobe koje se bave obvezama u kućanstvu, samo 10% njih, a i njihov udio se smanjio u odnosu na 2001. godinu, za 27,11%.

5.5. Zdravstveno stanje

Očekivano trajanje života na dan rođenja najprikladniji je pokazatelj razine smrtnosti u svrhu komparativne analize. Ovo je agregatni i vrlo kompleksan pokazatelj koji proizlazi iz sveukupnih karakteristika stopa mortaliteta po dobi određenog stanovništva. Očekivano trajanje života iskazuje se odvojeno po spolu. U normalnim društveno-ekonomskim i drugim životnim uvjetima očekuje se dulji životni vijek žena nego li muškaraca.

Grafikon 11. Očekivano trajanje života u PGŽ, 2001.-2012. godina (u godinama)

Izvor: Nastavni zavod za javno zdravstvo PGŽ, Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ, 2001.-2012. i Hrvatski zdravstveno-statistički ljetopis za 2012. godinu

Očekivano trajanje života u Županiji na dan rođenja 2012. godine je 81,86 godine za žene i 76,23 godine za muškarce, ukupno za oba spola 78,93 godine. Očekivano trajanje života u Republici Hrvatskoj za 2012. godinu je 77 godine i nešto je niže od Županije.

Stopa smrtnosti stanovnika Županije pokazuje lagani uzlazni trend. U 2011. godini prestigla je stopu RH i znatno je viša od stope zemalja EU. Vodeći uzrok smrti u Županiji su bolesti kardiovaskularnog sustava s više od polovine svih umrlih. Međutim, smrtnost od ovih bolesti konstantno opada u razdoblju od 2002. do 2011. godine. Nadalje, od kardiovaskularnih bolesti žene češće umiru od muškaraca, a stopa smrtnosti od kardiovaskularnih bolesti najviša je u Gorskom kotaru (58%), a najmanja u Gradu Rijeci (50%). Premda u smanjenju, smrtnost i pobol od kardiovaskularnih bolesti su i dalje izrazito visoki, što se može pripisati nezdravim životnim navikama poput pušenja, neadekvatne prehrane i manjka tjelesne aktivnosti. Drugi vodeći uzrok smrti u Županiji su novotvorine (maligne neoplazme) koje su odgovorne za četvrtinu svih umrlih. U Županiji bilježi se rast smrtnosti od raka te od 2007. godine veća je od razine u RH.³⁸ Iako nema jasnih podataka o uzrocima povećanja pobola i smrtnosti od raka, ono se obično pripisuje okolišnim čimbenicima, utjecaju pojedinih industrijskih aktivnosti te stresu.

U sljedećoj tablici prikazani su vodeći uzroci pobola u Primorsko-goranskoj županiji:

³⁸ Socijalna karta Primorsko-goranske županije, 2012. godine

Tablica 8. Deset vodećih uzroka pobola u Primorsko-goranskoj županiji u 2012. godini i usporedba s 2002., 2010 i 2011. godinom (%)

BOLEST/SKUPINA BOLESTI	2012. (%)	2011. (%)	2010. (%)	2002. (%)
Bolesti dišnog sustava	17,27	17,06	20,45	29,55
Bolesti cirkulacijskog sustava	12,31	12,71	12,26	9,75
Bolesti mišićno-koštanog sustava i vezivnog tkiva	11,01	11,03	10,26	9,21
Simptomi, znakovi i abnormalni nalazi	6,44	6,17	6,15	4,43
Bolesti genitourinarnog sustava	6,33	6,01	6,25	5,91
Endokrine bolesti, bolesti prehrane i metabolizma	5,83	6,10	5,07	3,34
Bolesti kože i potkožja	5,67	5,66	5,51	5,45
Duševni poremećaji i poremećaji ponašanja	5,39	6,07	5,20	3,94
Bolesti oka i očnih adneksa	5,33	5,50	5,05	5,27
Bolesti probavnog sustava	5,04	5,31	4,86	4,68

Izvor: NZJZ Rijeka, Zdravstveno-statistički ljetopisi 2002., 2010., 2011., 2012

Vodeći uzrok pobola u 2012. godini su bile bolesti dišnog sustava (17,2%), no budući da je veliki dio njih sezonskog karaktera, veći problem su bolesti cirkulacijskog sustava koje su na drugom mjestu (12,3%), a koje su često kronične. Županija bilježi rast pobola od novotvorina; u 2012. on je iznosio 3,11%, što je porast u odnosu na 2011. (2,86%) te 2010. (2,68%). Deset godina ranije, u 2002. novotvorine su uzrokovale 1,63% pobola.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na STANOVNIŠTVO

- Smanjenje broja stanovnika (najviše u Gorskom kotaru i Gradu Rijeci).
- Starenje stanovništva te smanjenje broja mladog stanovništva.
- Negativni trendovi prirodnog kretanja stanovništva (više umrlih nego rođenih stanovnika).
- Smanjenje broja aktivnog stanovništva (u svim mikroregijama je više ekonomski neaktivnog stanovništva nego što je zaposleno).

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na STANOVNIŠTVO

- Promicati pronatalitetnu politiku te ostale politike i programe za povećanje broja stanovnika i broja djece
- Povećati standard obitelji
- Unaprijediti skrb i društvene programe za starije osobe, socijalno uključiti starije osobe u društvene aktivnosti lokalnih zajednica
- Poticati poduzetništvo radi otvaranja novih radnih mjesta
- Poticati poduzetništvo za mlade, žene i osjetljive skupine
- Educirati i prevenirati rano otkrivanje bolesti (posebice raka)
- Promicati zdrave stilove života

6. GOSPODARSTVO

Globalna ekonomska kriza, a zatim i recesija koja je uslijedila, ostavile su značajan utjecaj na cjelokupno hrvatsko gospodarstvo uzrokujući stagnaciju, a zatim i pad gospodarske aktivnosti. Negativni trendovi kretanja koji su zahvatili hrvatsko gospodarstvo stvorili su efekt prelijevanja na sve županije, uključujući Primorsko-goransku županiju. Gospodarstvo Primorsko-goranske županije temelj je ukupnog razvoja zbog čega je nužno dati analizu najvažnijih gospodarskih pokazatelja i sektora. Položaj Županije promatrat će se u odnosu na statističku regiju (Jadransku Hrvatsku), prosjek Republike Hrvatske te gdje će biti moguće na prosjek EU.

6.1. Makroekonomska kretanja gospodarstva Primorsko-goranske županije

Radi sagledavanja polaznog stanja Primorsko-goranske županije, ukratko se predstavlja analiza dosadašnjih kretanja koja je usredotočena na osnovne makroekonomske pokazatelje.

6.1.1. Bruto domaći proizvod i bruto dodana vrijednost

Slijedi analiza kretanja bruto domaćeg proizvoda ukupno i po stanovniku te bruto dodane vrijednosti.

6.1.1.1. Bruto domaći proizvod

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, na području Primorsko-goranske županije je u 2012. godini ostvaren BDP u iznosu od 3.873 mil EUR-a, što je 8,81% ukupno ostvarenog BDP-a u Republici Hrvatskoj. Iste godine, sve županije Jadranske Hrvatske, zajedno su ostvarile BDP u iznosu od 13.929 mil EUR-a ili 31,69% ukupno ostvarenog BDP-a u Republici Hrvatskoj. Udio BDP-a Primorsko-goranske županije u ostvarenom BDP-u na razini Jadranske Hrvatske iznosio je 27,80%.

Tablica 9. BDP za RH, prostorne jedinice za statistiku 2. i 3. razine u 2012. godini, tekuće cijene

Prostorne jedinice za statistiku 2. i 3. Razine	Bruto domaći proizvod (mil EUR)	Struktura po županijama, % (RH=100)	Bruto domaći proizvod po stanovniku (EUR)	Indeks RH=100
REPUBLIKA HRVATSKA	43.959	100,00%	10.297	100,00%
KONTINENTALNA HRVATSKA	30.030	68,31%	10.500	101,97%
Grad Zagreb	14.675	33,38%	18.506	179,72%
Zagrebačka županija	2.481	5,64%	7.791	75,66%
Krapinsko-zagorska županija	823	1,87%	6.246	60,66%
Varaždinska županija	1.454	3,31%	8.300	80,61%
Koprivničko-križevačka županija	1.051	2,39%	9.156	88,92%
Međimurska županija	958	2,18%	8.436	81,93%
Bjelovarsko-bilogorska županija	812	1,85%	6.879	66,81%
Virovitičko-podravska županija	519	1,18%	6.199	60,20%
Požeško-slavonska županija	468	1,06%	6.101	59,25%
Brodsko-posavska županija	920	2,09%	5.853	56,84%
Osječko-baranjska županija	2.451	5,58%	8.093	78,60%
Vukovarsko-srijemska županija	1.064	2,42%	5.996	58,23%

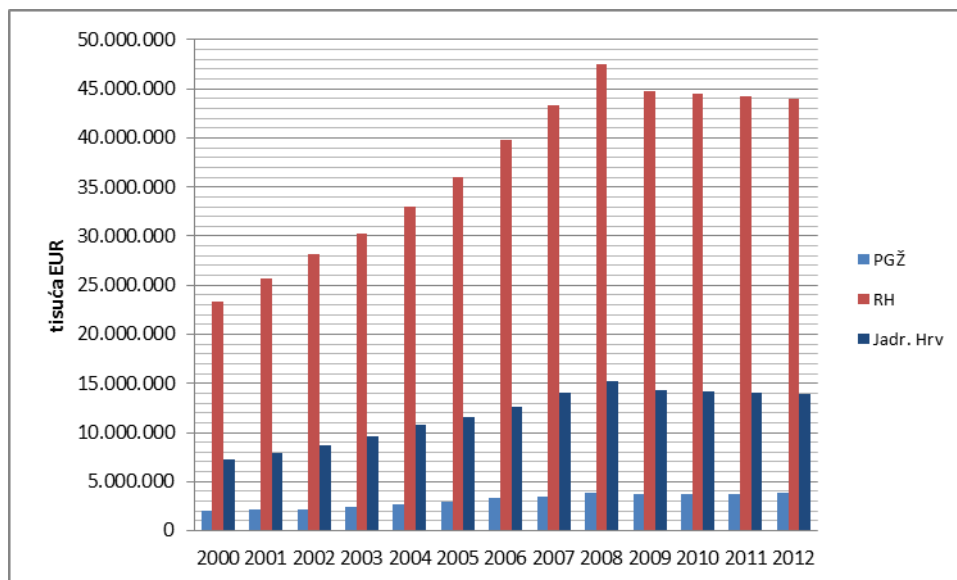
Prostorne jedinice za statistiku 2. i 3. Razine	Bruto domaći proizvod (mil EUR)	Struktura po županijama, % (RH=100)	Bruto domaći proizvod po stanovniku (EUR)	Indeks RH=100
Karlovačka županija	967	2,20%	7.621	74,01%
Sisačko-moslavačka županija	1.382	3,14%	8.148	79,13%
JADRANSKA HRVATSKA	13.929	31,69%	9.885	96,00%
Primorsko-goranska županija	3.873	8,81%	13.110	127,32%
Ličko-senjska županija	387	0,88%	7.764	75,40%
Zadarska županija	1.397	3,18%	8.169	79,33%
Šibensko-kninska županija	846	1,92%	7.869	76,42%
Splitsko-dalmatinska županija	3.582	8,15%	7.875	76,48%
Istarska županija	2.633	5,99%	12.677	123,11%
Dubrovačko-neretvanska županija	1.207	2,75%	9.861	95,77%

Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015. godine

Usporede li se podaci s ostalim županijama, Primorsko-goranska županija nalazi se na drugom mjestu po ukupno ostvarenom BDP-u u Republici Hrvatskoj, odmah iza Grada Zagreba (14.675 mil EUR-a).

U promatranom razdoblju ostvareni BDP na razini PGŽ, Jadranske Hrvatske i RH bio je najviši u 2008. godini (PGŽ – 3.898 mil EUR-a; Jadr. Hrv. – 15.192 mil EUR-a; RH – 47.543 mil EUR-a), nakon kojeg je, zbog vrhunca gospodarske krize, došlo do pada BDP-a. BDP RH i BDP Jadranske Hrvatske u razdoblju nakon 2008. godine trajno pada, dok je BDP PGŽ u prvim godinama nakon vrhunca krize padao, da bi u 2011. godini ostvario rast od 0,79% u odnosu na 2010. godinu, a u 2012. godini rast od 0,27% u odnosu na 2011. godinu.³⁹

Grafikon 12. Ukupno ostvareni BDP PGŽ, Republike Hrvatske i Jadranske Hrvatske u razdoblju 2000.-2012. godine (tis. EUR-a)

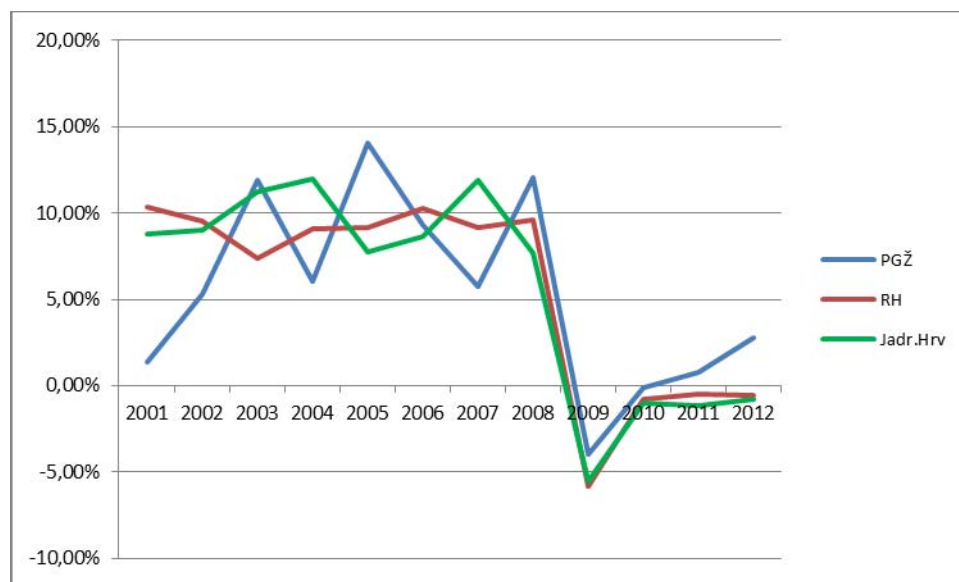

Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015. godine, obrada autora

³⁹ Ne raspoložemo s podacima o BDP-u po županijama za 2013. i 2014. godinu, ali s obzirom na nacionalni trend rasta BDP-a, očekuje se i rast BDP-a u Primorsko-goranskoj županiji.

Na sljedećem grafikonu prikazan je trend kretanja ukupno ostvarenog BDP-a na razini Primorsko-goranske županije, Jadranske Hrvatske i Republike Hrvatske, iz kojeg se može zaključiti da je BDP na razini PGŽ u pojedinim godinama rastao brže u odnosu na BDP RH (2003., 2005., 2008., 2009., 2010., 2011. i 2012. godine) i BDP Jadranske Hrvatske (2003., 2005., 2006., 2008., 2009., 2010., 2011. i 2012. godine).

Grafikon 13. Kretanje ukupno ostvarenog BDP na razini PGŽ, Republike Hrvatske i Jadranske Hrvatske u razdoblju 2001.-2012., % (stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu)

Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015. godine, obrada autora

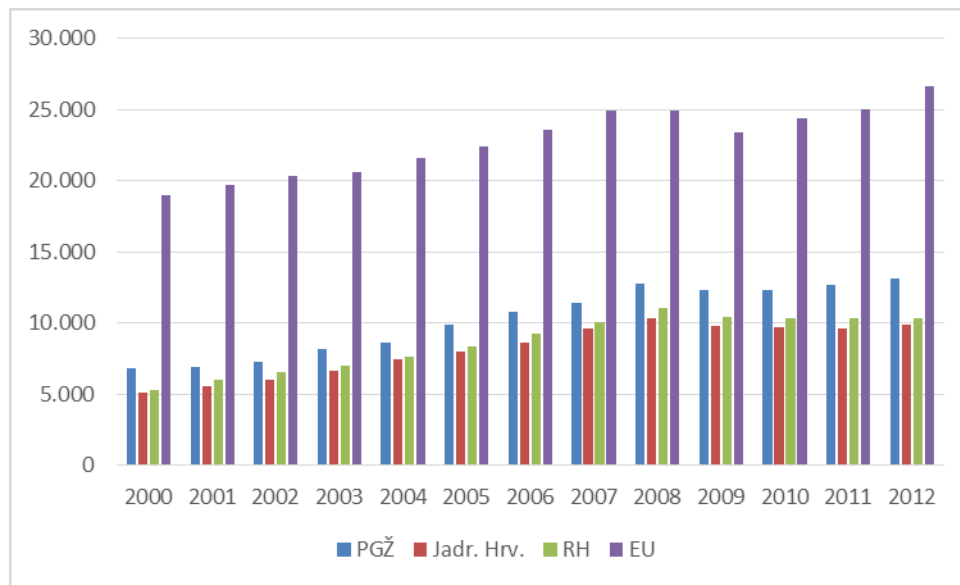
Dva najveća rasta ukupno ostvarenog BDP Primorsko-goranska županija ostvarila je u 2005. godini (14,09% u odnosu na 2004. god.) i u 2008. godini (12,05% u odnosu na 2007. godinu).

6.1.1.2. Bruto domaći proizvod po stanovniku

Primorsko-goranska županija ostvarila je veći bruto domaći proizvod po glavi stanovnika od svih županija Jadranske Hrvatske u 2012. godini (13.110 EUR-a) (Tablica 9.). Ostvareni BDP po glavi stanovnika viši je od prosjeka RH, dok BDP po stanovniku Županije čini tek 49% prosječnog BDP-a po stanovniku na razini EU-27 (26.613 EUR-a u 2012. godini). U skupinu najrazvijenijih županija u RH po visini BDP po glavi stanovnika, osim Primorsko-goranske županije, ubrajaju se i Istarska županija te Grad Zagreb.

U cijelom promatranom razdoblju, BDP Županije je viši od prosjeka RH i Jadranske Hrvatske.

Grafikon 14. Ukupni BDP po stanovniku PGŽ, Jadranske Hrvatske, RH i EU-27 u razdoblju 2000.-2012. godine (EUR)

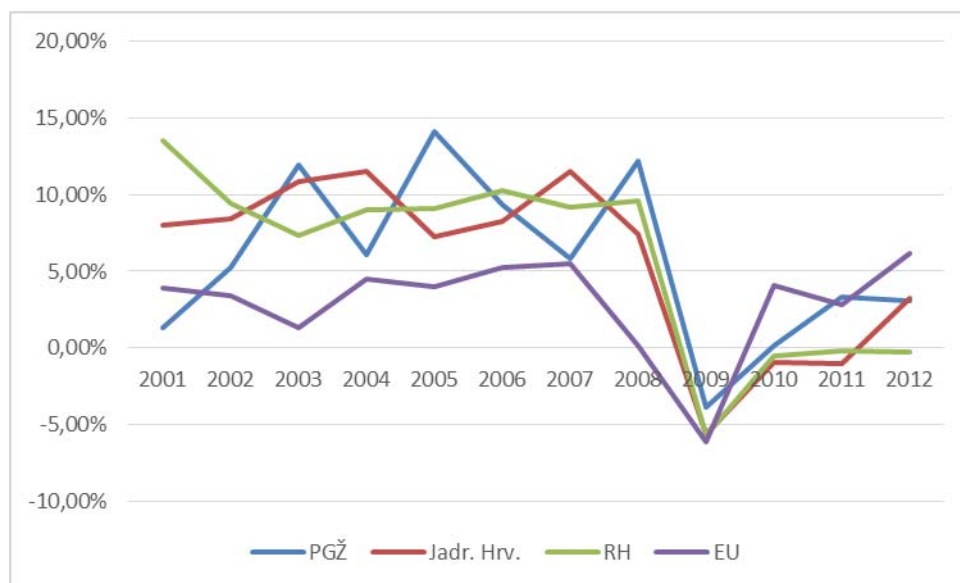

Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015. godine, obrada autora

U promatranom desetogodišnjem razdoblju može se primijetiti da u pravilu BDP po stanovniku PGŽ raste brže u odnosu na BDP po stanovniku EU-27.

Dva najveća rasta BDP po stanovniku Primorsko-goranska županija ostvarila je u 2005. godini (rast od 14,09% ili 1.217 EUR-a u odnosu na 2004. god.) i u 2008. godini (12,17% ili 1.389 EUR-a u odnosu na 2007. godinu). U promatranom razdoblju najveći pad BDP-a po stanovniku ostvaren je 2009. godine u svim promatranim jedinicama. U posljednje tri godine evidentno je da BDP po stanovniku PGŽ raste po bržoj stopi od BDP-a Jadranske Hrvatske i RH.

Grafikon 15. Kretanje BDP po stanovniku PGŽ, Republike Hrvatske, Jadranske Hrvatske i EU-27 u razdoblju 2001.-2012., % (stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu)

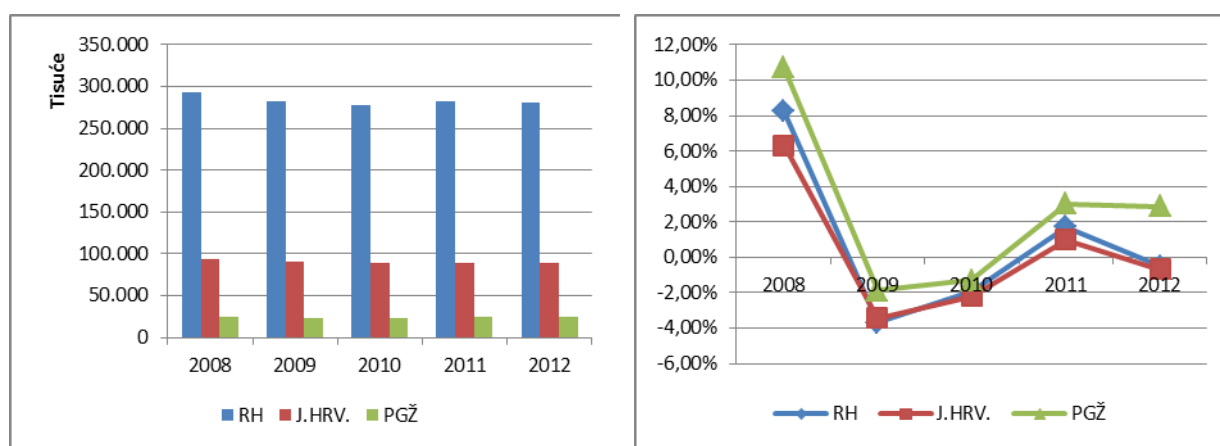
Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015. godine, obrada autora

6.1.1.3. Bruto dodana vrijednost

Osnovna obilježja strukture gospodarstva Primorsko-goranske županije utvrđuju se prema udjelu pojedinih djelatnosti u ostvarenoj bruto dodanoj vrijednosti (BDV), odnosno indeksom specijalizacije koji se računa kao omjer udjela neke djelatnosti u ukupnom gospodarstvu Županije i udjela te djelatnosti u ukupnom gospodarstvu Republike Hrvatske. BDV predstavlja apsolutnu vrijednost koja pokazuje monetarne transakcije svih sudionika na tržištu u jednoj godini. Drugim riječima, BDV pokazuje u kojem je smjeru specijalizirano gospodarstvo određenog područja.

Primorsko-goranska županija je u 2012. godini ostvarila bruto dodanu vrijednost od 24.698 milijuna kuna, što je rast od 11,97% u odnosu na 2007. godinu kada je ostvarena BDV iznosila 21.741 milijun kuna. U promatranom petogodišnjem razdoblju (2008.-2012.), najviša vrijednost BDV-a ostvarena je u 2008. godini (24.066 milijuna kuna), s tim da je važno spomenuti da je to dosad najveća ostvarena vrijednost BDV-a Županije.

Grafikon 16. Kretanje i struktura BDV-a na razini PGŽ, Jadranske Hrvatske i Republike Hrvatske u razdoblju 2008.-2012. godine (tis. HRK; %)

Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015. godine, obrada autora

PGŽ je u cijelom promatranom vremenskom razdoblju zadržala udio od oko 8% ukupno ostvarenog BDV-a Republike Hrvatske s tendencijom rasta (2007. – 8,02%; 2008. – 8,20%; 2009. – 8,36%; 2010. – 8,41%; 2011. – 8,52%; 2012. – 8,81%). Promatrajući dinamiku kretanja statističke regije Jadranske Hrvatske u promatranom razdoblju, evidentan je brži oporavak PGŽ u razdoblju nakon 2008. godine.

Tablica 10. Ukupna BDV PGŽ po djelatnostima, struktura te udio djelatnosti PGŽ u BDV-u Republike Hrvatske i Jadranske Hrvatske u 2012. godini

NKD ⁴⁰	Primorsko-goranska županija	Udio djelatnosti u ukupnom BDV-u Županije	Republika Hrvatska	Udio PGŽ u RH (%)	Jadranska Hrvatska	Udio PGŽ u Jadr. Hrv. (%)
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	277.595	1,12%	12.537.956	2,21%	2.508.737	11,07%
Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije	8.057.058	32,62%	60.395.556	13,34%	17.164.789	46,94%
Građevinarstvo	1.392.333	5,64%	15.491.836	8,99%	6.429.226	21,66%
Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	5.240.659	21,22%	56.797.461	9,23%	21.599.947	24,26%
Informacije i komunikacije	638.052	2,58%	12.920.052	4,94%	2.396.328	26,63%
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	859.571	3,48%	19.165.766	4,48%	3.911.375	21,98%
Poslovanje nekretninama	2.924.553	11,84%	28.645.127	10,21%	12.467.021	23,46%
Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1.597.452	6,47%	22.636.078	7,06%	6.130.040	26,06%
Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	2.986.033	12,09%	43.239.350	6,91%	13.083.678	22,82%
Ostale uslužne djelatnosti	725.584	2,94%	8.475.415	8,56%	3.127.054	23,20%
Bruto dodana vrijednost PGŽ (ukupno)	24.698.890	100,00%	280.304.597	8,81%	88.818.195	27,81%

Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015. godine, obrada autora

Bruto dodana vrijednost je 2012. godine u PGŽ bila najveća u djelatnostima B, C, D, E (odnosno u prerađivačkoj industriji, rudarstvu, vađenju te ostalim industrijama) te je iznosila 32,63% ukupne BDV u Primorsko-goranskoj županiji. Slijede djelatnosti Trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane sa 21,22%, Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi s 12,09%, te Poslovanje nekretninama sa 11,84% udjela u ukupnoj BDV na razini Županije.

Ostale djelatnosti ostvarile su bruto dodanu vrijednost manju od 10% ukupne bruto dodane vrijednosti PGŽ.

Značenje gospodarstva Primorsko-goranske županije u gospodarstvu Jadranske Hrvatske proizlazi i iz visokog udjela (preko 25%) pojedinih djelatnosti Županije u djelatnostima na razini Jadranske Hrvatske. Promatrajući udjele svih djelatnosti po NKD-u PGŽ u Jadranskoj Hrvatskoj, skupina djelatnosti B, C, D, E – Prerađivačka industrija, rudarstvo, vađenje te ostale industrije ostvaruje najveći udjel od 46,94% (u 2012. godini), što ujedno znači da prerađivačka industrija preostalih šest županija Jadranske Hrvatske sudjeluje sa manje od 60% u ukupnoj vrijednosti skupina djelatnosti B,C,D,E na razini Jadranske Hrvatske. Ostale djelatnosti PGŽ koje se ističu s visokim udjelom (većim od

⁴⁰ U hrvatski statistički sustav od 1. siječnja 2008. godine uvedena je nova verzija Nacionalne klasifikacije djelatnosti 2007. prema kojoj se za djelatnosti trgovine, prijevoza i skladištenja te smještaja i pripreme i usluživanja hrane podaci o BDV pokazuju zajedno (zbirno).

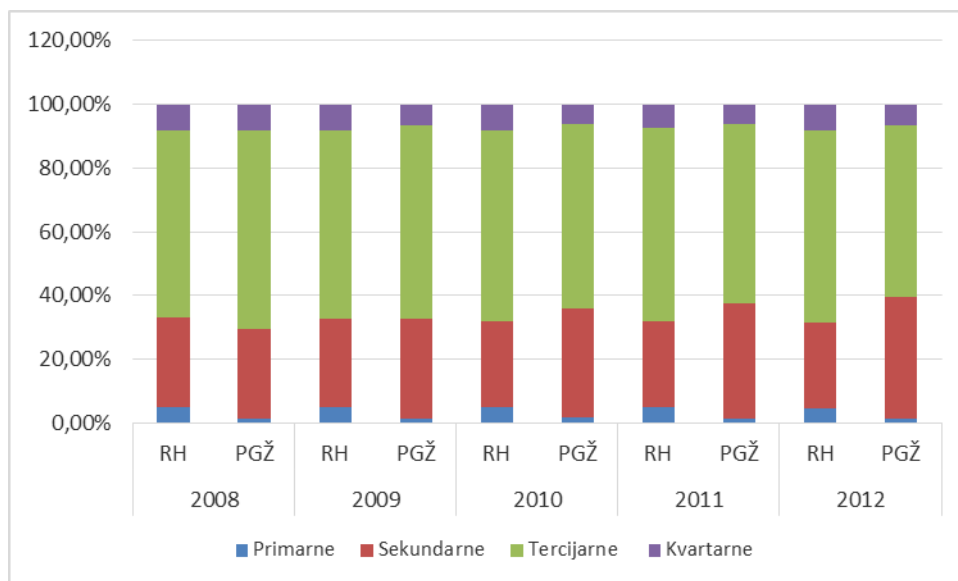
25%) u djelatnostima Jadranske Hrvatske su: Informacije i komunikacije (26,63%) te Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (26,06%).

Tablica 11. Struktura djelatnosti po NKD-u u BDV PGŽ, u razdoblju 2008.-2012. godine (%)

NKD	2008	2009	2010	2011	2012
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1,38%	1,42%	1,48%	1,09%	1,12%
Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije	18,11%	23,57%	26,54%	29,53%	32,62%
Građevinarstvo	10,02%	7,84%	8,01%	6,85%	5,64%
Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	27,57%	24,20%	22,47%	21,48%	21,22%
Informacije i komunikacije	4,12%	4,09%	3,07%	2,86%	2,58%
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	4,27%	4,02%	3,60%	3,63%	3,48%
Poslovanje nekretninama	11,86%	12,18%	12,68%	12,96%	11,84%
Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	8,02%	6,77%	6,35%	6,17%	6,47%
Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	12,31%	13,31%	13,14%	12,80%	12,09%
Ostale uslužne djelatnosti	2,33%	2,61%	2,67%	2,62%	2,94%
Bruto dodana vrijednost PGŽ (ukupno)	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015. godine, obrada autora

Iz prikazane strukture BDV-a u promatranom petogodišnjem razdoblju značajno je primijetiti povećanje udjela Prerađivačke industrije, rudarstva, vađenja te ostalih industrija za više od 14 postotnih poena u 2012. godini u odnosu na 2008. godinu, dok je djelatnost Građevinarstvo smanjila svoj udio u ukupnom BDV-u u 2012. godini za gotovo pet postotnih poena u odnosu na 2008. godinu. Djelatnost Trgovina na veliko i malo smanjila je svoj udio za šest postotnih poena u 2012. godinu u odnosu na 2008. godinu. Ostale djelatnosti su svoje udjele u BDV-u Županije zadržale na otprilike istoj razini. Važno je napomenuti da se unatoč malom udjelu djelatnosti Poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u BDV-u u 2008. godini u BDV-u (1,38%), taj udio dodatno smanjio u 2012. godini, kada je dosegnuo 1,12% ukupnog BDV-a Županije.

Grafikon 17. Bruto dodana vrijednost RH i PGŽ po sektorima, 2008.-2012. godina (%)

Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015. godine, obrada autora

Uspoređujući strukturu bruto dodane vrijednosti RH i PGŽ, moguće je primijetiti razlike u strukturi BDV-a u Republici Hrvatskoj i PGŽ u 2008. i 2011. godini. Naime, u strukturi BDV-a PGŽ u 2012. godini u odnosu na 2008. godinu povećao se udio sekundarnog sektora za 10,13 postotna poena, te se smanjio udio tercijarnih djelatnosti za 8,31 postotna poena, dok je struktura BDV-a na razini RH ostala otprilike ista.

Primarne djelatnosti (poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo) u promatranom razdoblju su smanjile svoj udio u ukupno ostvarenoj BDV-i Županije; sekundarne djelatnosti (industrija, građevinarstvo, energetika, rudarstvo) su povećale svoj udio za oko 10 postotnih poena; tercijarne djelatnosti (koje ujedno imaju najveći udio u BDV-u) su smanjile udio u BDV-u za osam postotnih poena, kao i kvartarne djelatnosti (školstvo, zdravstvo, uprava i dr.) koje su smanjile svoj udio za manje od dva postotna poena. Obzirom na značajan udio trgovine i turizma u ostvarenom BDV-u, ne iznenađuje podatak da u Županiji prevladavaju tercijarne djelatnosti.

Osnovne karakteristike strukture gospodarstva Primorsko-goranske županije analizirane su kroz indeks specijalizacije gospodarske strukture koji se za svaku djelatnost izračunava kao omjer udjela te djelatnosti u ukupnom gospodarstvu Županije i udjela te djelatnosti u ukupnom gospodarstvu Republike Hrvatske.

Tablica 12. Indeks specijalizacije gospodarske strukture PGŽ, 2008.-2012. godine

NKD	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0,28	0,23	0,25	0,23	0,25
Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije	0,94	1,21	1,32	1,43	1,51
Građevinarstvo	1,18	0,99	1,2	1,12	1,02
Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	1,27	1,21	1,12	1,07	1,05
Informacije i komunikacije	0,82	0,81	0,61	0,6	0,56
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	0,65	0,59	0,52	0,5	0,51
Poslovanje nekretninama	1,2	1,17	1,2	1,19	1,16
Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1,06	0,94	0,87	0,86	0,80
Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	0,88	0,88	0,85	0,82	0,78
Ostale uslužne djelatnosti	0,92	1	1,02	1	0,97

Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015. godine, obrada autora

Iz podataka prikazanih u prethodnoj tablici može se uočiti da je Primorsko-goranska županija specijalizirana u djelatnostima prerađivačka industrija, građevinarstvo, trgovina, turizam te poslovanje nekretninama i da nije specijalizirana u djelatnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva. Udio tih djelatnosti u gospodarstvu Županije manji je od njihovog udjela u gospodarstvu Hrvatske, pa je koeficijent manji od jedan. Značajno je primijetiti da u promatranom razdoblju raste specijalizacija Županije u djelatnosti Prerađivačka industrija, rudarstvo, vađenje i ostale industrije. Zabrinjavajuće je kretanje u stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima, kao i u informacijama i komunikacijama, jer su to djelatnosti koje bi trebale u budućnosti osigurati gospodarski rast, te razvoj na znanju utemeljenog gospodarstva i društva. Obzirom da tehnologije koje proizlaze iz informacijsko-komunikacijske industrije svoju primjenu pronalaze na svim razinama društva, te su ujedno i glavni nositelj većine promjena posljednja dva desetljeća, daljnji razvoj ove industrije jedan je od osnovnih prioriteta.

Tablica 13. Indeks specijalizacije unutar prerađivačke djelatnosti PGŽ, 2008.-2012. godine

C	Prerađivačka industrija	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
10	Proizvodnja prehrambenih proizvoda	0,18	0,16	0,16	0,12	0,38
11	Proizvodnja pića	0,15	0,03	0,12	0,05	0,08
12	Proizvodnja duhanskih proizvoda	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
13	Proizvodnja tekstila	0,10	0,08	0,05	0,07	0,27
14	Proizvodnja odjeće	0,15	0,14	0,21	0,12	0,43
15	Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	0,00	0,00	0,05	0,04	0,15
16	Prerada drva i proizvoda od drva i pluta,	0,68	0,73	0,63	0,66	2,29
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	0,30	0,34	0,27	2,08	0,71
18	Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa	0,22	0,24	0,14	0,17	0,58
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	4,84	5,16	4,65	4,85	4,74
20	Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	0,22	0,41	1,00	0,58	0,34
21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka	0,92	1,11	1,17	0,62	3,26
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	0,54	0,47	0,46	0,40	1,26
23	Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	0,12	0,12	0,12	0,10	0,32
24	Proizvodnja metala	0,09	0,12	0,08	0,04	0,15
25	Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	0,52	0,46	0,39	0,33	1,36
26	Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda	0,15	0,16	0,07	0,05	0,08
27	Proizvodnja električne opreme	0,18	0,12	0,11	0,11	0,33
28	Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.	0,52	0,59	0,36	0,29	0,74
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	0,22	0,06	0,06	0,41	1,65
30	Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	1,80	1,63	1,29	0,77	4,24
31	Proizvodnja namještaja	0,68	0,64	0,53	0,43	1,27
32	Ostala prerađivačka industrija	1,92	1,46	0,54	0,36	1,28
33	Popravak i instaliranje strojeva i opreme	1,33	1,63	1,77	1,55	4,23

Izvor: Industrijska proizvodnja (razne godine) – Godišnji izvještaj, PRODCOM, obrada autora

Gledajući samo industrijsku specijalizaciju PGŽ može se zaključiti da je Županija uglavnom specijalizirana u djelatnostima srednje i više tehnološke razine, a manje u tradicionalnim djelatnostima. Na razini Županije nužno je poticati specijalizaciju pojedinih industrija prema onim granama koje čine okosnicu i predvodnicu u razvoju gospodarstva, razvijajući na taj način sinergiju, te koherentan i održiv razvoj gospodarstva, čime će se smanjiti uvozna ovisnost te potaknuti vlastita proizvodnja.

Primorsko-goranska županija ubraja se u ekonomski najrazvijenije županije u Republici Hrvatskoj, promatrajući ukupno ostvaren bruto domaći proizvod, bruto domaći proizvod po stanovniku, kao i udio bruto dodane vrijednosti Županije u ostvarenom BDV-u Republike Hrvatske. Prostor za razvoj Županije vidi se u daljnjem jačanju udjela djelatnosti koji bi trebali povećati konkurentnost cjelokupnog gospodarstva, a isto tako omogućiti njezin održivi razvoj (prerađivačka industrija, turizam, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo).

6.1.2. Vanjskotrgovinska bilanca

Vanjskotrgovinska bilanca (VTB) važan je pokazatelj koji utječe na ukupni bruto domaći proizvod pojedine regije ili države u cjelini, a pokazuje razliku između uvoza i izvoza. U posljednjih nekoliko godina recesija i loše stanje u gospodarstvu negativno su utjecali na robnu razmjenu Republike Hrvatske s inozemstvom.

Tablica 14. Robna razmjena RH i PGŽ s inozemstvom (000 EUR-a)

		Izvoz	Bazni indeks (2007=100)	Uvoz	Bazni indeks (2007=100)	Saldo
2007.	RH	8.805.783	100	18.421.258	100	-9.615.475
	PGŽ	414.465	100	788.990	100	-374.525
2008.	RH	9.227.309	105	20.047.204	109	-10.819.895
	PGŽ	538.153	130	1.003.160	127	-465.007
2009.	RH	7.529.396	86	15.220.090	83	-7.690.694
	PGŽ	356.358	86	669.661	85	-313.303
2010.	RH	8.905.242	101	15.137.011	82	-6.231.769
	PGŽ	446.049	108	761.313	96	-315.264
2011.	RH	9.582.161	109	16.281.147	88	-6.698.986
	PGŽ	585.238	141	768.004	97	-182.766
2012.	RH	9.628.650	109	16.214.395	88	-6.585.745
	PGŽ	535.334	129	565.924	72	-30.590

Izvor: DZS, Priopćenje broj 4.2.4. od 12. lipnja 2013. godine, obrada autora

Podaci o vanjskotrgovinskoj bilanci u promatranom petogodišnjem razdoblju na razini RH i PGŽ pokazuju oscilacije u kretanju izvoza i uvoza, što odgovara ostalim ekonomskim kretanjima uzrokovanim svjetskom gospodarskom krizom te recesijom koja je poslije nje uslijedila.

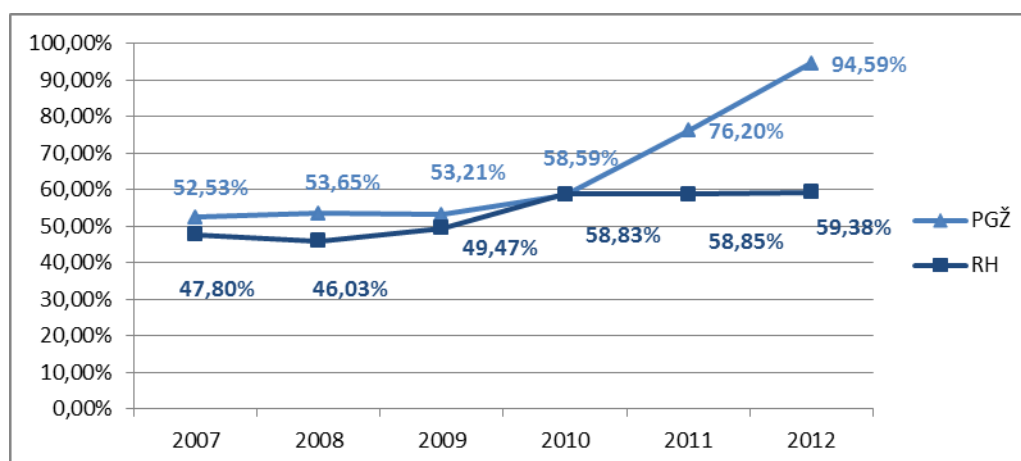
Podaci koji se odnose na RH odražavaju izrazito negativnu vanjskotrgovinsku bilancu u cijelom promatranom razdoblju, a u 2012. godini saldo VTB iznosio je 6,5 milijardi EUR-a. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, na poboljšanje vanjskotrgovinske bilance u 2012. godini najviše je pridonio nastavak rasta neto prihoda od usluga te pad robnog uvoza.

Saldo VTB Primorsko-goranske županije oscilira u promatranom vremenskom razdoblju, s tim da je u 2008. godini ostvario najveću negativnu vrijednost (-465.007 mln EUR). U 2012. godini negativni saldo VTB se značajno smanjio u odnosu na 2007. godinu, kao posljedica smanjenog uvoza Županije (uvoz u 2012. godini iznosi 565.924 mln EUR-a, te iznosi svega 43,58% uvoza ostvarenog u 2008. godini, i 28,27% uvoza u 2007. godini) te povećanog izvoza Županije (izvoz u 2012. godini povećao se za 120.869 tis. EUR-a ili 29,16% u odnosu na ostvareni izvoz u 2007. godini).

U promatranom petogodišnjem razdoblju udio izvoza Županije u ukupnom izvozu RH kretao se od 4,71% u 2007. godini, pa do najviših 6,11% u 2011. godini, da bi se u 2012. godini opet smanjio (5,56%). Primorsko-goranska županija sudjeluje u izvozu RH sa 5,56% te se nalazi na 4. mjestu rang liste županija po udjelu u ukupnom izvozu, dok po uvozu roba i usluga sudjeluje sa svega 3,49% u uvozu RH.

Promatrajući uvoz i izvoz Županije i Republike Hrvatske 2012. godini u odnosu na baznu 2007. godinu, evidentno je da se izvoz Županije povećavao brže u odnosu na izvoz RH, kao i što je uvoz Županije padao brže u odnosu na uvoz RH.

Grafikon 18. Pokrivenost uvoza izvozom na razini PGŽ i RH u razdoblju 2007.-2012., (%)

Izvor: DZS, Priopćenje broj 4.2.4. od 12. lipnja 2013. godine, obrada autora

Pokrivenost uvoza izvozom na razini Županije povoljnija je nego na razini RH, što se posebno ističe u 2012. godini kada je pokrivenost uvoza izvozom u Županiji iznosila 94,59% (14. mjesto po županijama u RH) dok je na razini Hrvatske iznosila 59,38%. Razlozi veće pokrivenosti uvoza izvozom u Županiji nego na razini RH pronalaze se djelomično u višoj stopi pada uvoza u Županiji.

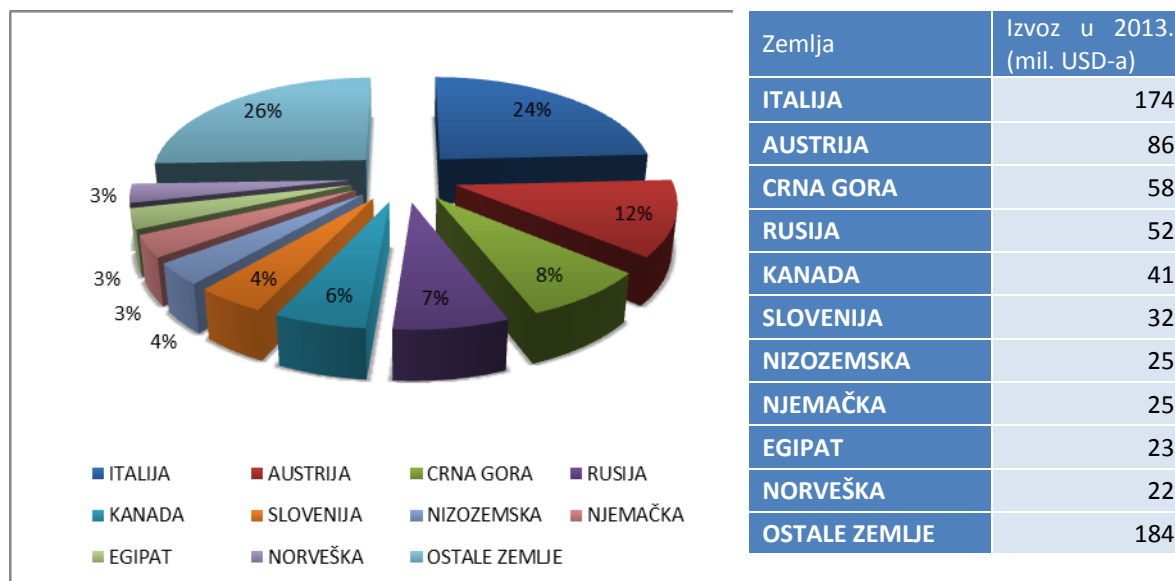
Tablica 15. Robna razmjena mikroregija PGŽ s inozemstvom u razdoblju od 2008. do 2012. godine (000 EUR-a)

Mikroregija	Izvoz u tis. EUR-a (udio u ukupnom izvozu PGŽ u %)				
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Gorski kotar	37.807 (7,03%)	37.135 (10,42%)	42.292 (9,48%)	49.131 (8,40%)	50.747 (9,48%)
Priobalje	496.040 (92,17%)	314.757 (88,33%)	377.981 (84,74%)	533.287 (91,12%)	482.307 (90,09%)
Otoci	4.305 (0,80%)	4.463 (1,25%)	25.775 (5,78%)	2.820 (0,48%)	2.280 (0,43%)
Mikroregija	Uvoz u tis. EUR-a (udio u ukupnom uvozu PGŽ u %)				
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Gorski kotar	19.687 (1,96%)	13.839 (2,07%)	13.383 (1,76%)	15.449 (2,01%)	15.384 (2,72%)
Priobalje	958.706 (95,57%)	634.499 (94,75%)	705.269 (92,64%)	730.733 (95,15%)	528.088 (93,31%)
Otoci	24.766 (2,47%)	21.321 (3,18%)	42.658 (5,60%)	21.824 (2,84%)	22.451 (3,97%)

Izvor: DZS, Priopćenje broj 4.2.4. od 12. lipnja 2013. godine

Promatrajući mikroregije u Županiji, daleko najveći izvoz i uvoz u cijelom promatranom razdoblju imala je mikroregija Priobalje, zatim slijedi Gorski kotar, dok najmanje uvozi i izvozi mikroregija Otoci. U posljednje tri godine izvoz Gorskog kotara, koji se temelji na drvenoj industriji, raste po većoj stopi od izvoza preostalih mikroregija, izvoz mikroregije Priobalje oscilira, dok izvoz mikroregije Otoci pada u promatranom razdoblju. Gorski kotar je jedina mikroregija koja ostvaruje pozitivni saldo vanjskotrgovinske bilance u svih pet promatranih godina, dok preostale mikroregije imaju trajno negativan saldo. Kretanje uvoza svih mikroregija oscilira u promatranom vremenskom razdoblju, odnosno nije vidljiv karakterističan trend kretanja.

Robna razmjena Županije po državama prikazana je grafički u nastavku teksta.

Grafikon 19. Izvoz PGŽ po državama u 2013. godini (mil. USD-a)

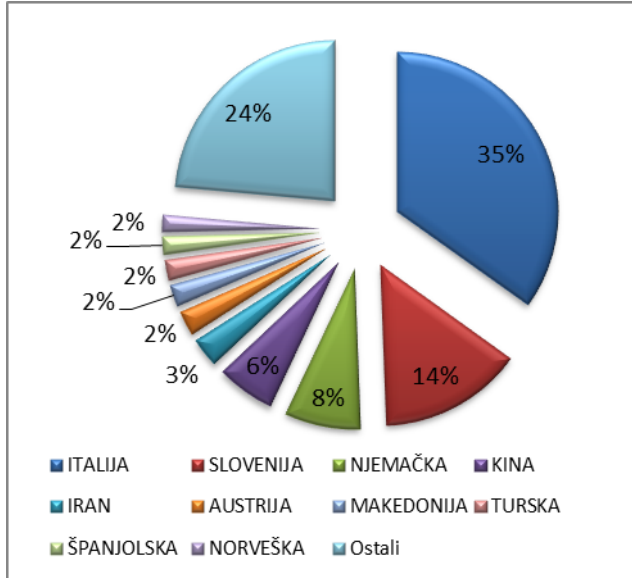
Izvor: Hrvatska gospodarska komora Rijeka, obrada autora

Prema podacima dostupnim za 2013. godinu, poduzetnici Primorsko-goranske županije najviše izvoze u Italiju (26% ili 174 milijuna USD-a), Austriju (13% ili 86 milijuna USD-a) te Crnu Goru (8% ili 58 milijuna USD-a). Što se tiče same strukture izvoza Primorsko-goranske županije prema zemljama u posljednjih nekoliko godina, ona se u odnosu na prethodne godine promijenila te uvelike ovisi o glavnom izvoznom proizvodu županije – brodovima različite namjene (djelatnost Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava sa udjelom od 44,2%). Naime, brodogradilišta svake godine ugovaraju izgradnju brodova s naručiteljima iz različitih zemalja, tako da struktura izvoza prema zemljama dijelom ovisi o ugovorima županijskih brodogradilišta s tim zemljama.

Dakle, najznačajnija izvozna djelatnost PGŽ je prerađivačka industrija, poglavito brodogradnja, prerada drva i proizvodnja od drva i pluta (9,9%) te proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda (16,8%). Ove industrije u posljednjih dvije godine dale su značajan doprinos u poboljšanju pokrivenosti uvoza izvozom u županiji.

Glavne skupine izvoznih proizvoda su: brodovi, brodice i ploveće konstrukcije (31,3%), prirodni ili kultivirani biseri i dragulji (18,2%), drvo i proizvodi od drva (9,6%), eterična ulja, parfumerijski i kozmetički proizvodi (7,2%) te nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi (5,6%).

Grafikon 20. Uvoz PGŽ po državama u 2011. godini (%)

Zemlja	Uvoz u 2011. (mil. USD)
ITALIJA	268
SLOVENIJA	111
NJEMAČKA	58
KINA	45
IRAN	23
AUSTRIJA	19
MAKEDONIJA	17
TURSKA	16
ŠPANJOLSKA	14
NORVEŠKA	13
OSTALE ZEMLJE	181

Izvor: Hrvatska gospodarska komora Rijeka, obrada autora

Daleko najveći uvoz ostvaruje se iz Italije (35% ili 268 milijuna USD-a), za kojom slijede Slovenija (14% ili 111 milijuna USD-a) i Njemačka (8% ili 58 milijuna USD-a). Struktura uvoza Primorsko-goranske županije prema zemljama u posljednjih nekoliko godina nije se bitno mijenjala. Naime, kao tri glavna vanjskotrgovinska partnera poduzetnicima Primorsko-goranske županije u nekoliko posljednjih godina ističu se Italija, Slovenija i Njemačka.

Najvažnije uvozne grane PGŽ u 2013. godini su: proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava (40,48%), proizvodnja izrađenih metalnih proizvoda (17,58%) te proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda (8,24%).

Kao najznačajnije skupine uvoznih proizvoda PGŽ u 2013. godini ističu se kotlovi, mehanički dijelovi i strojevi (13,86%), pokućstvo i oprema za krevete (10,23%) te brodovi, brodice i plutajuće konstrukcije (9,80%).

Promatrajući glavne izvozne i uvozne grane u Županiji, može se zaključiti da u gospodarstvu PGŽ-a, usprkos snažnom razvoju prerađivačke industrije te visokoj orijentiranosti na izvoz, djelatnosti brodogradnje, drvne i farmaceutske industrije, još uvijek postoji mjesta za njihov daljnji razvoj, kao i za razvoj sinergije između njih i drugih grana prerađivačke industrije. Primjerice, uvoz izrađenih metalnih proizvoda, koji prema podacima za 2013. godinu iznosi 17,58%, značajno bi se smanjio kad bi se na razini Županije poticala specijalizacija metaloprerađivačke industrije na izradu proizvoda za županijska, ali i ostala hrvatska brodogradilišta.

Na razini PGŽ nužno je poticati specijalizaciju pojedinih industrija prema onim granama koje čine okosnicu i predvodnicu u razvoju gospodarstva Županije, razvijajući na taj način sinergiju, te koherentan i održiv razvoj gospodarstva, čime će se smanjiti uvozna ovisnost Županije te potaknuti vlastita proizvodnja.

Potrebno je uložiti napore u poboljšanje poslovnog okruženja koje će aktivno pridonijeti jačanju poduzetničkih aktivnosti i širenju njihovog spektra. Poticanjem gospodarske raznolikosti ostvarit će se pozitivni učinci na povećanje same ponude proizvoda i usluga. Također, diversifikacijom se postiže veća otpornost sustava na iznenadne tržišne promjene koje nije moguće predvidjeti, odnosno, koje su

proizvod umreženosti gospodarstva na globalnoj razini (recentni primjer je globalna ekonomska kriza i recesija čije su posljedice još uvijek prisutne).

Na Županiji je da se specijalizira za proizvodnju onih proizvoda za koje postoje razvijeni temeljni čimbenici proizvodnje (radna snaga, kapital, znanje, sirovine i dr.), pa proizvodnja neće imati odgovarajuću konkurenciju iz uvoza. Supstitucija uvoza je proces koji ne predstavlja samo stvaranje novog proizvoda, već i nove izvozne prilike.

6.1.3. Izravna strana ulaganja

Izravna strana ulaganja u najširem smislu, podrazumijevaju sve vrste ulaganja stranih pravnih i fizičkih osoba u gospodarske djelatnosti neke regije ili zemlje. Izravna strana ulaganja jedan su od osnovnih kanala kojima zemlje u razvoju dobivaju pristup najmodernijim tehnologijama čija primjena ima važnu ulogu u njihovom gospodarskom rastu. Izravna strana ulaganja potencijalni su izvor poboljšanja znanja i rasta, odnosno konkurentnosti te kao specifični eksterni izvor financiranja sastoje se od kapitala, ali i *know-how* stranog izravnog investitora. Značenje izravnih stranih ulaganja proizlazi iz poticanja razvoja ekonomije stvaranjem novih radnih mjesta, poboljšanjem upravljanja i napretkom tehnologije. U nastavku teksta prikazana je struktura izravnih stranih ulaganja u RH i PGŽ.

Tablica 16. Izravna strana ulaganja u RH u razdoblju od 1993. do 2012. godine, uključujući prva tri mjeseca 2013. godine (mil EUR-a, %)

Djelatnosti	%	mil. EUR-a
Financijsko posredovanje, osim osiguravajućih i mirovinskih fondova	31,90%	8.703,44
Trgovina na veliko i posredovanje u trgovini	9,78%	2.668,33
Poslovanje nekretninama	7,12%	1.942,59
Pošta i telekomunikacije	6,61%	1.803,44
Proizvodnja koksa, naftnih derivata i nuklearnog goriva	6,27%	1.710,68
Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	5,07%	1.383,27
Ostale poslovne djelatnosti	5,00%	1.364,18
Trgovina na malo	4,77%	1.301,42
Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	3,02%	823,96
Vlasnička ulaganja u nekretnine	2,80%	763,94
Ostale djelatnosti	17,66%	4.818,27

Izvor: Hrvatska narodna banka, *Inozemna izravna ulaganja u Republiku Hrvatsku, Zagreb, 2013. godine*

Struktura izravnih stranih ulaganja u RH pokazuje da su strani investitori u posljednjih dvadeset godina najviše ulagali u bankarski sektor (31,9% ili 8,703 mil EUR-a, zatim u trgovinu na veliko i posredovanje u trgovini (9,8% ili 2,668 mil EUR-a) i poslovanje nekretninama (7,1% ili 1,942 mil EUR-a).

Iz prikazanog može se zaključiti da RH ima izrazito nepovoljnu strukturu izravnih stranih ulaganja u kojem prevladavaju ulaganja u djelatnost financijskog posredovanja s 31,90%, zatim u trgovinu na veliko i posredovanje u trgovini s udjelom od 9,78%, dok se ulaganja u proizvodne djelatnosti nalaze tek na 5. (proizvodnja koksa i naftnih derivata s udjelom od 6,27%), 6. mjestu (proizvodnja kemikalija i kem. proizvoda sa udjelom od 5,07%) i 9. mjestu (proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda s udjelom od 3,02%).

Dosadašnja iskustva RH s izravnim stranim ulaganjima nisu se pokazala izrazito pozitivnima zbog postojećeg načina i strukture ulaganja. Naime, sredstva uložena u zemlju dovela su do podržavanja procesa privatizacije koji nije urodio pozitivnim učincima nego se u pravilu svodio na monopolizaciju

na tržištima i smanjenje broja zaposlenih. Kako nije bilo izravnih stranih ulaganja koja bi donijela nove tehnologije u sektor prerađivačke industrije, došlo je do zaostajanja konkurentnosti čitavog gospodarstva što je pospješilo uvozu ovisnost.

Tablica 17. Izravna strana ulaganja u PGŽ u razdoblju od 1993. do 2012. godine, uključujući prva tri mjeseca 2013. godine (EUR, %)

Djelatnosti	%	EUR
Financijsko posredovanje, osim osiguravajućih i mirovinskih fondova	49,89%	800,40
Trgovina na veliko i posredovanje u trgovini	1,60%	261,20
Poslovanje nekretninama	16,28%	181,00
Vlasnička ulaganja u nekretnine	11,28%	125,40
Trgovina na malo; popravak predmeta za kućanstvo	7,82%	83,70
Hoteli i restorani	5,22%	48,50
Ostale poslovne djelatnosti	3,02%	26,10
Građevinarstvo	1,63%	25,70
Prateće i pomoćne djelatnosti u prijevozu	1,55%	24,80
Proizvodnja namještaja, prerađivačka industrija	1,01%	16,20
Ostale djelatnosti	0,72%	11,50

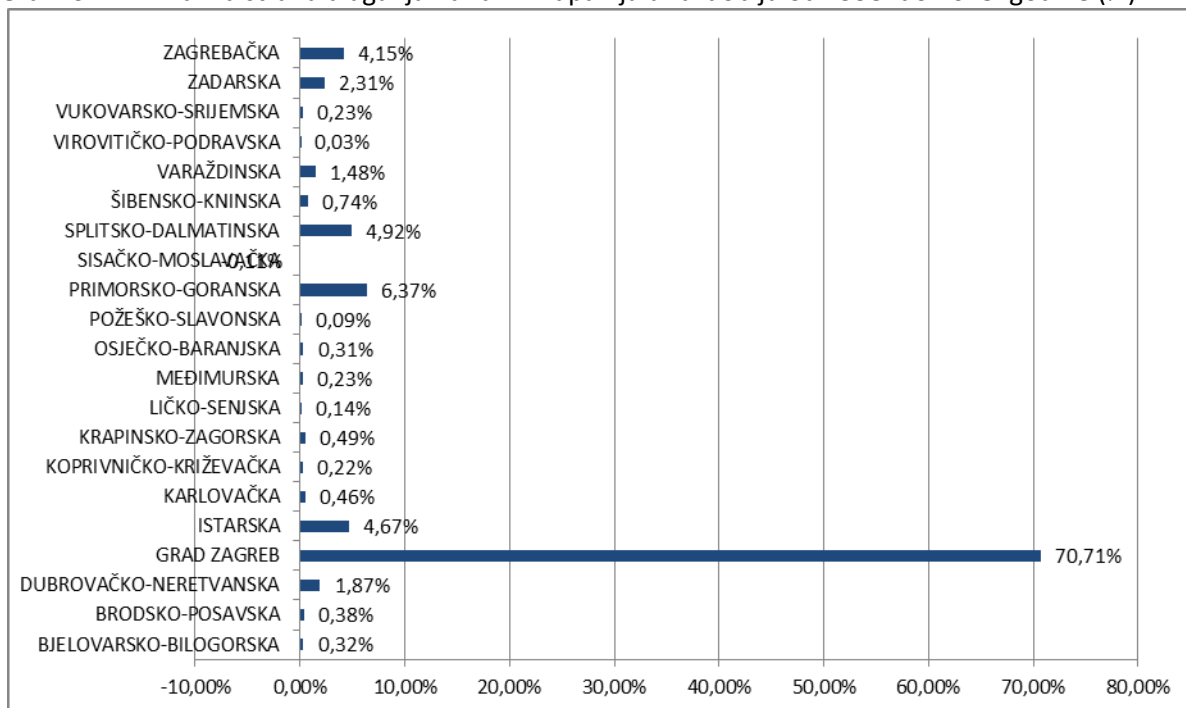
Izvor: Hrvatska narodna banka, Inozemna izravna ulaganja u Primorsko-goransku županiju, Zagreb, 2013. godine

Prema statistici inozemnih izravnih ulaganja po djelatnostima u Primorsko-goranskoj županiji, u promatranom razdoblju najviše ulaganja bilo je u bankarski sektor 49,8% ili 800,4 milijuna EUR-a, poslovanje nekretninama 16,28% ili 261,2 milijuna EUR-a i vlasnička ulaganja u nekretnine 11,28% odnosno 181 milijun EUR-a.

Struktura izravnih inozemnih ulaganja u PGŽ znatno je nepovoljnija od strukture na razini Republike Hrvatske. Naime, gotovo polovica svih izravnih stranih ulaganja u Županiju odlazi na djelatnost Financijsko posredovanje (49,89%), dok se ulaganja u proizvodne djelatnosti nalaze tek na 10. mjestu s udjelom od 1,01%. Takva kretanja negativno utječu na gospodarski rast PGŽ, a promjena investicijske klime postaje važan čimbenik razvoja gospodarstva.

Prema posljednjim podacima Hrvatske narodne banke, u razdoblju od dvadeset godina (1993.-2013.) RH ostvarila je ukupna strana ulaganja u iznosu 26.865 milijuna EUR-a. U istom tom razdoblju Primorsko-goranska županija ostvarila je 1.710 milijuna EUR-a ukupnih stranih ulaganja, što čini samo 6,37% ukupnih izravnih stranih ulaganja u RH.

Grafikon 21. Izravna strana ulaganja na razini županija u razdoblju od 1993. do 2013. godine (%)

Izvor: Hrvatska narodna banka, Inozemna izravna ulaganja, Zagreb, 2013. godine

Raspoređenost izravnih stranih ulaganja po županijama Republike Hrvatske je **iznimno nepovoljna**, jer se više od 70% svih izravnih stranih ulaganja odnosi na Grad Zagreb. PGŽ se sa 6,37% nalazi na drugom mjestu, dok 13 županija imaju udio u ukupnim izravnim ulaganjima manji od 1%. Ovakva neusklađena ulaganja na razini županija i po sektorima djelatnosti, rezultirala su neujednačenom gospodarskom razvijenošću županija, nedostatnim investiranjem u prerađivačku industriju te niskom razinom ulaganja u razvoj.

Kako bi se privukle izravne strane investicije u Hrvatsku, a samim time i u PGŽ, potrebno je stvoriti predvidivo, u zakonskom i institucionalnom smislu okruženje, koje će stvoriti mogućnosti za investiranje koje će imati razvojne učinke, te koje će poticati greenfield investicije, istovremeno omogućavajući ujednačen gospodarski razvoj županija.

Ulaganje u istraživanje i razvoj nameće se kao prioritet za uspješan razvoj i povećanje konkurentnosti poslovnih subjekata u županiji. Inovativni i tehnološki napredni proizvodi i usluge sadrže veću dodanu vrijednost, lakše pronalaze put do kupaca na globalnom tržištu te imaju povoljan utjecaj na povećanje izvoza što u konačnici omogućuje razvoj lokalnog gospodarstva. Poticanjem razvoja industrijskih grana koje stvaraju kompleksne proizvode utječe se i na formiranje proizvodnih i uslužnih lanaca koji sudjeluju u stvaranju finalnog proizvoda te se na taj način ostvaruju multiplicirajući pozitivni efekti na gospodarstvo u cjelini.

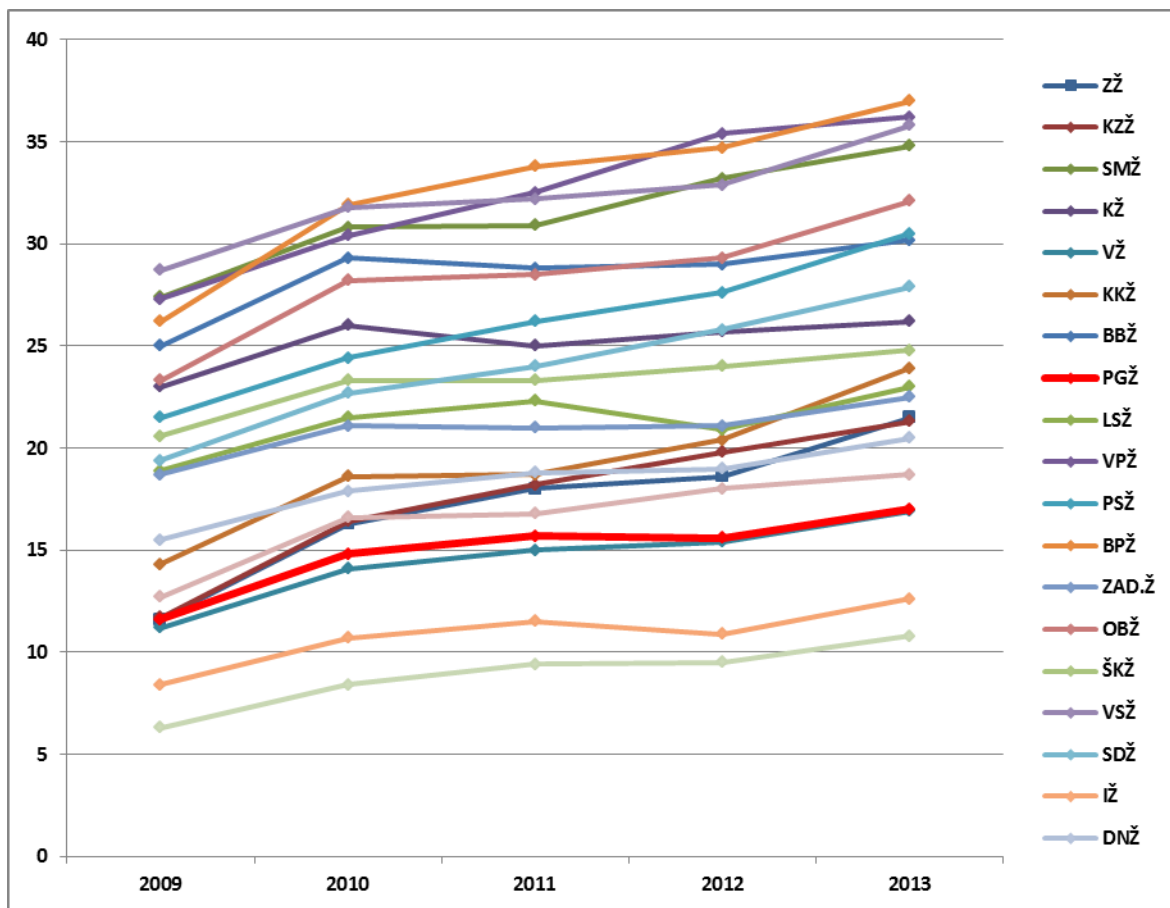
6.1.4. Tržište rada - zaposlenost i nezaposlenost stanovništva

Slijedi analiza nezaposlenosti i zaposlenosti na području Županije.

6.1.4.1. Nezaposlenost

Prosječna godišnja stopa registrirane nezaposlenosti u Primorsko-goranskoj županiji u 2013. godini iznosila je 17%, dok je prema podacima Državnog zavoda za statistiku, na razini Hrvatske iznosila 17,50%, što znači da se stopa nezaposlenosti u Županiji nalazila ispod prosjeka Republike Hrvatske. Stopa nezaposlenosti u Županiji obilježena je uobičajenim sezonskim kretanjima, najviša je bila u prosincu, a najniža u srpnju. PGŽ je u 2013. godini imala četvrtu najnižu stopu nezaposlenosti, ispred nje su bili Grad Zagreb (10,80%), Istarska županija (12,60%) i Varaždinska županija (16,90%).

Grafikon 22. Kretanje prosječne godišnje stope nezaposlenosti po županijama u razdoblju 2009.-2013. godine, %

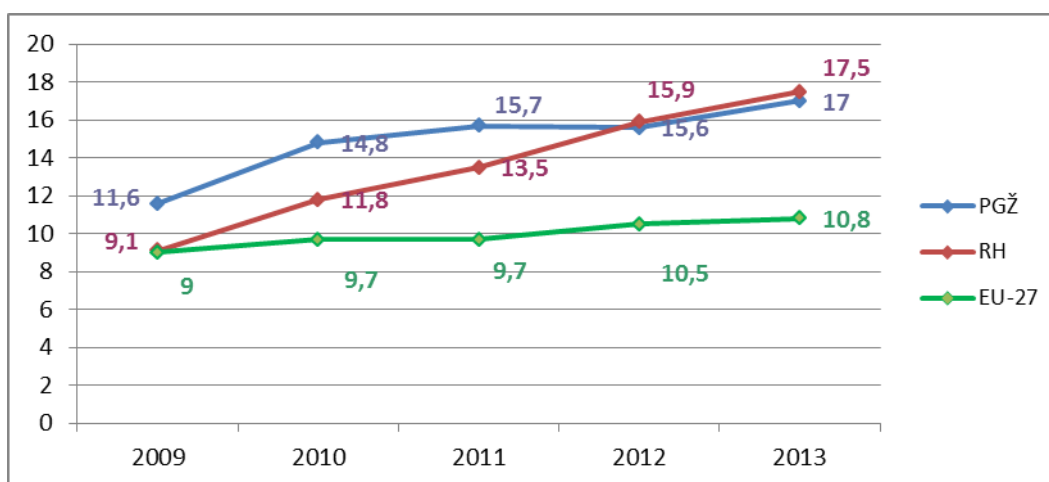

Izvor: DZS, Statistička izvješća, Zaposlenost i plaće, 2013. godine, obrada autora

Iz prethodno prikazanog grafikona evidentno je povećanje prosječne godišnje stope nezaposlenosti u svim županijama u promatranom petogodišnjem razdoblju. Na području PGŽ stopa nezaposlenosti u 2013. godini se povećala za 5,4 postotna poena u odnosu na 2009. godinu, dok je najveće povećanje stope nezaposlenosti imala Brodsko-posavska županija (stopa nezaposlenosti u 2013. godini se povećala za 10,80 postotnih poena u odnosu na 2009. godinu).

Uspoređujući kretanje prosječne godišnje stope nezaposlenosti u Županiji sa prosjekom Republike Hrvatske i EU-27 očito je da Županija u cijelom promatranom razdoblju ostvaruje višu stopu nezaposlenosti u odnosu na EU-27. RH ima nižu stopu nezaposlenosti u odnosu na PGŽ u razdoblju od 2009. do 2011. godine, da bi u 2012. i 2013. godini Županija imala nižu prosječnu godišnju stopu nezaposlenosti.

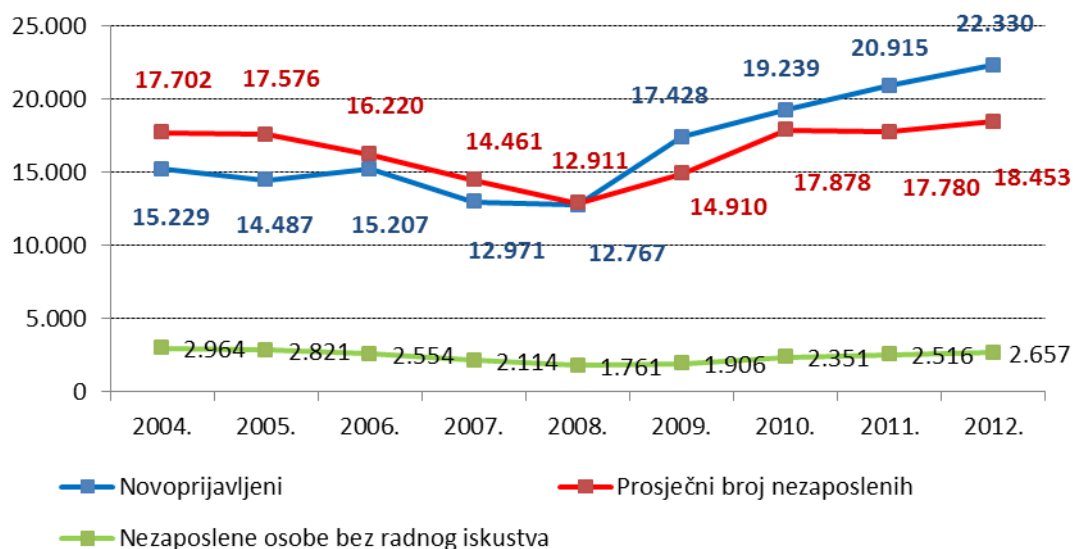
Grafikon 23. Kretanje stope nezaposlenosti u PGŽ, RH i EU-27 u razdoblju 2009.-2013. godine, %

Izvor: DZS, Statistička izvješća, Zaposlenost i plaće, 2013. godine, obrada autora

Broj nezaposlenih osoba u Primorsko-goranskoj županiji u promatranom razdoblju ima dva karakteristična trenda kretanja vidljiva iz sljedećeg grafikona.

Grafikon 24. Kretanje broja nezaposlenih osoba u PGŽ, 2004.-2012.

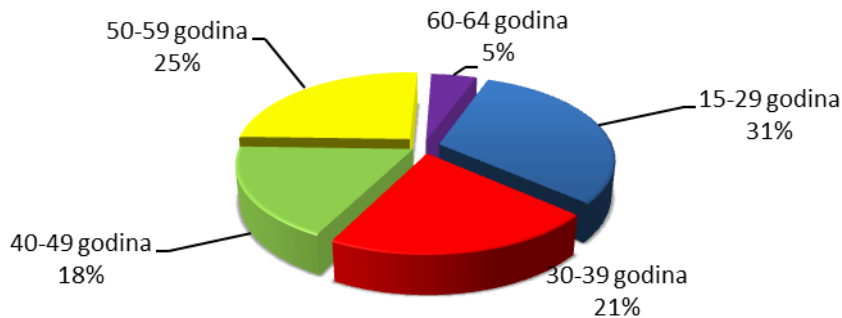
Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područni ured Rijeka, Mjesečni statistički bilten, broj 10., 2013. godine, obrada autora

U razdoblju od 2004. do 2008. godine prosječan broj nezaposlenih stalno opada, da bi u 2008. godini bilo 12.911 nezaposlenih. Razdoblje nakon 2008. godine obilježavaju masovna otpuštanja radnika zbog financijske krize koja je pogodila gospodarstvo, a kretanje broja nezaposlenih ima trend rasta. Iako se broj nezaposlenih blago smanjio u 2011. godini, nepovoljna ekonomska situacija u Hrvatskoj i na stranim tržištima koja imaju utjecaj na gospodarstvo Županije djelovala je negativno na broj nezaposlenih, koji je u 2012. godini dosegao najvišu razinu u posljednjih osam godina brojkom od

18.453 nezaposlene osobe. Ovakva kretanja na tržištu rada obilježavaju sve hrvatske županije. Usporedno s rastom broja nezaposlenih u Županiji raste i broj novoprijavljenih na Zavod za zapošljavanje.

Najveći apsolutni broj nezaposlenih osoba u listopadu 2013. godine po ispostavama HZZ imala je Rijeka (13.594 ili 69,9%), Opatija (1.514 ili 7,8%) i Crikvenica (1.115 ili 5,7%), dok je najmanji broj nezaposlenih zabilježen u ispostavi Čabar (215 ili 1,1%) i Cres – Lošinj (334 ili 1,7%). U usporedbi s istim razdobljem prošle godine najveće povećanje nezaposlenosti evidentirano je u ispostavi Čabar (22,9%).

Grafikon 25. Dobna struktura nezaposlenih osoba u listopadu 2013. godine u PGŽ (%)

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Mjesečni statistički bilten PU Rijeka broj 10., 2013. godine, obrada autora

U ukupnoj nezaposlenosti, najbrojniju skupinu na području Primorsko-goranske županije čine mladi do 29 godina života (31%). Ovaj podatak ukazuje na jedan od najvećih problema gospodarstva Primorsko-goranske županije, ali i Republike Hrvatske općenito. U listopadu 2013. godine na području RH evidentirana je stopa nezaposlenosti mladih do 29 godina od 33,65%, dok prosjek EU-28 iznosi 23,4%. Ovdje se prvenstveno ističe potreba za usklađivanjem programa strukovnog obrazovanja s potrebama gospodarstva i interesima učenika i studenata na način koji će omogućiti stjecanje relevantnih znanja i vještina koje su tražene na tržištu rada te koje će im omogućiti zapošljavanje.

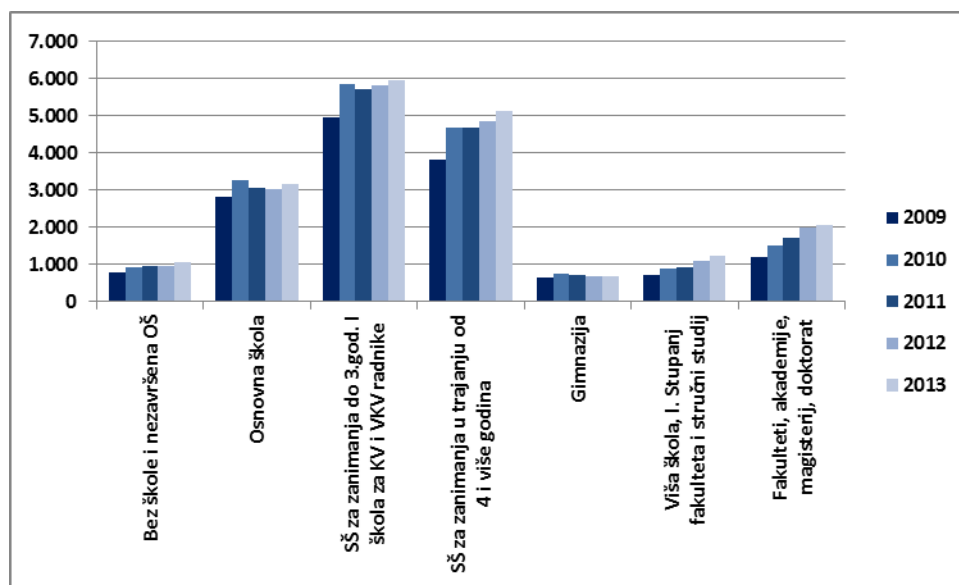
Rješavanju ovog problema može pridonijeti razvoj i provedba različitih edukacijskih programa prilagođenih zahtjevima tržišta rada koje osim Hrvatskog zavoda za zapošljavanje - podružnica Rijeka (npr. Paket mjera za mlade „Mladi i kreativni“ i dr.), mogu provoditi obrazovne ustanove u Županiji, poput Sveučilišta u Rijeci (razni oblici stipendiranja studija za kojima postoji velika potražnja na tržištu rada), Narodno učilište – ustanova za obrazovanje i kulturu u Rijeci (programi prekvalifikacija, usavršavanja, osposobljavanja) i dr.

Drugu ranjivu skupinu nezaposlenih predstavljaju ljudi 50-59 godina starosti (25%), kojima je do mirovine ostalo svega nekoliko godina, zatim slijedi dobna skupina 30-39 godina (21%) te dobna skupina 40-49 godina (18%). Ova starosna grupa ljudi najvećim dijelom ostala je nezaposlena uslijed stečaja i zatvaranja brojnih tvornica. Nažalost, situacija u gospodarstvu i zahtjevi poslodavaca najvjerojatnije im neće omogućiti ponovno zapošljavanje.

Važno je naglasiti da Županija djeluje u smjeru razvoja mehanizama koji će omogućiti posebno poticanje sufinanciranja zapošljavanja i obrazovanja, kao i financiranjem obrazovanja za osobe s invaliditetom, osobe romske nacionalne manjine te posebne skupine nezaposlenih (samohrani roditelji, mlade osobe koje su izašle iz sustava skrbi domova za djelu, žrtve obiteljskog nasilja te druge skupine nezaposlenih kojima prijeti socijalna isključenost i trajna nezaposlenost).

Prema razini obrazovanja, odnosno kvalifikacijskoj strukturi, u 2013. godini najviše je nezaposlenih (30,87% odnosno 5.965 osoba) završilo srednju školu za zanimanja do 3 godine i školu za KV i VKV radnike, što u odnosu na 2009. godinu (4.969 nezaposlenih osoba) predstavlja rast od 20,28%. Nažalost, mnogi od njih obrazovani su za rad u brodogradilištima i industriji, a uslijed brojnih problema koji pogađaju cjelokupno hrvatsko gospodarstvo velik broj radnika morao je biti otpušten. Na drugom mjestu u 2013. godini, s udjelom od 26,65% su nezaposleni sa srednjom školom za zanimanja u trajanju od 4 i više godina (5.150 nezaposlenih osoba), što je za 26,09% više nego u 2009. godini (3.806 nezaposlenih osoba).

Grafikon 26. Pregled broja nezaposlenih osoba prema stupnju obrazovanja u Županiji u razdoblju 2009.-2013. godine

Izvor: HZZ, Statistika on-line, obrada autora

U 2013. godini ukupno 16,39% nezaposlenih iz evidencije, odnosno 3.166, ima završenu osnovnu školu dok je 5,53% ili 1.068 osoba bez škole ili s nezavršenom osnovnom školom. Uspoređujući sa 2009. godinom kada je broj osoba sa završenom osnovnom školom i nezavršenom osnovnom školom iznosio 2.816, odnosno 784 nezaposlenih osoba, evidentno je da je došlo do porasta broja nezaposlenih za 12,42%, odnosno 26,59%. Dakle, u Primorsko-goranskoj županiji je ukupno 21,92% (4.234 osoba) nezaposlenih osoba s najviše završenom osnovnom školom odnosno bez zanimanja i kvalifikacija, što je visok postotak i negativan podatak jer se takve osobe ubrajaju u teško zapošljivu radnu snagu.

Udio nezaposlenih osoba s višom i visokom stručnom spremom u 2013. godini ukupno iznosi 16,97%, što je za više od pet postotnih poena više od prosjeka Republike Hrvatske (11,89%). Navedeni podatak je zabrinjavajući ako se uzme u obzir da je u Županiji oko 20% stanovništva visoko obrazovano. Potrebna je bolja suradnja Sveučilišta u Rijeci i njenih sastavnica s tržištem rada i gospodarstvom u Županiji kako bi se postigla optimalna zapošljivost i iskoristili svi potencijali nezaposlenih osoba s višom i visokom stručnom spremom.

Najveći udio nezaposlenih osoba koje imaju završenu srednju, višu ili visoku školu bilježe Rab i Opatija, a najmanji udio goransko područje, odnosno Delnice, Vrbovsko i Čabar.

S obzirom na trajanje nezaposlenosti i stupanj obrazovanja, udio nezaposlenih koji traže posao dulje od jedne godine najveći je u skupini osoba sa završenom srednjom školom (59,3%), te osnovnom školom (12,6%).

6.1.4.2. Zaposlenost

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, na području Republike Hrvatske u ožujku 2012. godine bilo je ukupno 1.148.525 zaposlenih, od čega je 537.743 žena. Taj broj u sebi uključuje zaposlene u poduzećima, u obrtima i slobodnim zanimanjima te zaposlene u državnim javnim poduzećima.

U promatranom petogodišnjem razdoblju ukupan broj zaposlenih, kao i ukupan broj zaposlenih žena u Hrvatskoj stalno opada, a ista takva kretanja prate i Primorsko-goransku županiju. Radni kontingent stanovništva Županije je, prema Popisu stanovništva iz 2011. godine, iznosio 203.224 osobe, što znači da se u odnosu na Popis stanovništva iz 2001. godine povećao za 1.697 osoba. Ukupan broj zaposlenih je u 2012. godini iznosio 107.086, dok je u 2011. godini iznosio 115.523 osobe, od čega 62.836 muškaraca, te 52.687 žena. Nadalje, u ožujku 2012. godine na području Županije, evidentirano je 87.612 zaposlenih u pravnim osobama što je pad od 8,94% u odnosu na isto razdoblje u 2008. godini.

Tablica 18. Zaposleni u pravnim osobama prema spolu u razdoblju od 2008. do 2012. godine

		Republika Hrvatska	Stopa promjene u odnosu na 2008. godinu	Primorsko-goranska županija	Stopa promjene u odnosu na 2008. godinu
2008.	Ukupno	1.238.576	0,00%	96.210	0,00%
	Žene	557.410	0,00%	43.502	0,00%
2009.	Ukupno	1.216.930	-1,75%	94.110	-2,18%
	Žene	550.720	-1,20%	42.999	-1,16%
2010.	Ukupno	1.166.807	-5,79%	90.326	-6,12%
	Žene	537.971	-3,49%	41.645	-4,27%
2011.	Ukupno	1.150.307	-7,13%	88.090	-8,44%
	Žene	534.717	-4,07%	40.847	-6,10%
2012.	Ukupno	1.148.525	-7,27%	87.612	-8,94%
	Žene	537.743	-3,53%	40.597	-6,68%

Izvor: DZS, Statistička izvješća broj 1502; 1476; 1149; 1419 – Zaposlenost i plaće, obrada autora

U distribuciji zaposlenih u pravnim osobama prema starosti, najviše je bilo zaposlenih u dobnoj skupini 50-54 godina (15%), potom u skupini 35-39 (13,7%) i 30-34 godine (13,5%).

U obrtu i slobodnim zanimanjima 2012. godine, u Županiji bilo je 17.904 osobe, što je pad od 17,28% u odnosu na 2008. godinu. Zaposleni u obrtu i slobodnim zanimanjima prikazani su u sljedećoj tablici.

Tablica 19. Zaposleni u obrtu i slobodnim zanimanjima prema spolu u razdoblju od 2008. do 2012. godine

		Republika Hrvatska	Stopa promjene u odnosu na 2008. godinu	Primorsko- goranska županija	Stopa promjene u odnosu na 2008. godinu
2008.	Ukupno	259.544⁴¹	0,00%	21.644	0,00%
	Žene	113.454	0,00%	9.111	0,00%
2009.	Ukupno	252.404	-2,75%	21.453	-0,88%
	Žene	110.658	-2,46%	8.579	-5,84%
2010.	Ukupno	231.936	-10,64%	19.829	-8,39%
	Žene	102.801	-9,39%	7.974	-12,48%
2011.	Ukupno	220.637	-14,99%	18.700	-13,60%
	Žene	97.382	-14,17%	7.326	-19,59%
2012.	Ukupno	212.851	-17,99%	17.904	-17,28%
	Žene	93.306	-17,76%	7.117	-21,89%

Izvor: DZS, Statistička izvješća broj 1502; 1476; 1149; 1419 – Zaposlenost i plaće, obrada autora

Broj zaposlenih u obrtu i slobodnim zanimanjima, kao i broj zaposlenih u pravnim osobama stalno pada u promatranom razdoblju na području Županije. S tim da je iz prikazanih stopa promjena evidentno da broj zaposlenih u pravnim osobama u Županiji u 2012. godini u odnosu na 2009. godinu pada po većoj stopi (8,93%) uspoređujući s razinom cijele Hrvatske, dok broj zaposlenih u obrtu i slobodnim zanimanjima u Županiji pada po nižoj stopi (17,27%) u odnosu na RH (17,99%). Može se zaključiti da su, zbog utjecaja globalne recesije na hrvatsko gospodarstvo u cjelini, a posebice na izvozno orijentirana gospodarstva poput Primorsko-goranske županije, pozitivni trendovi izostali.

Promatrajući broj zaposlenih po djelatnostima u pravnim osobama, prikazan u sljedećoj tablici, najviše zaposlenih u 2013. godini bilo je u djelatnosti Trgovina na veliko i malo (13.429 zaposlenih ili 15,77% od ukupnog broja zaposlenih), a zatim u djelatnosti Prerađivačka industrija (12.608 zaposlenih ili 14,81%). Najmanje zaposlenih u pravnim osobama u 2013. godini je u djelatnosti Rudarstvo i vađenje (34 zaposlena ili 0,04%). Iz tablice je također razvidno da se ukupan broj zaposlenih u promatranom petogodišnjem razdoblju trajno smanjivao (sa 94.110 u 2009. na 85.145 u 2013. godini, što je pad od 9,52%). Promatrajući apsolutni iznos broja zaposlenih u promatranom razdoblju, do najveće promjene broja zaposlenih došlo je u djelatnosti Prerađivačka industrija.

Tablica 20. Zaposleni po djelatnostima NKD 2007. u PGŽ (pravne osobe), 2009.-2013. godine (stanje na 31. ožujak)

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	Struktura u 2013. (%)
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1345	1289	1329	1303	1245	1,46%
Rudarstvo i vađenje	285	285	287	273	34	0,04%
Prerađivačka industrija	16012	15315	14567	13785	12608	14,81%
Opskrba el. energijom, plinom, parom i klimatizacija	1582	1578	1560	1539	1464	1,72%
Opskrba vodom, gospodarenje otpadom te dj. sanacije okoliša	2217	2203	2222	2243	2228	2,62%
Građevinarstvo	7123	6375	5650	5530	5336	6,27%
Trgovina na veliko i malo	15518	14271	13894	13951	13429	15,77%
Prijevoz i skladištenje	8593	8154	7987	7893	7840	9,21%
Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme hrane	6257	5940	5629	5701	5747	6,75%
Informacije i komunikacije	1792	1741	1797	1825	1746	2,05%
Fin. dj. i dj. osiguranja	2453	2211	2137	2197	2170	2,55%

⁴¹ Prosinac, 2008.

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	Struktura u 2013. (%)
Poslovanje nekretninama	492	491	490	513	482	0,57%
Stručne, znan. i tehn. dj.	3894	3691	3598	3687	3852	4,52%
Administrativne i pomoćne uslužne dj.	3244	3233	3230	3324	3079	3,62%
Javna uprava i obrana, obv.soc.osig.	5936	5981	5942	5845	5828	6,84%
Obrazovanje	7489	7642	7723	7775	7884	9,26%
Dj. zdrav. zaštite i soc. skrbi	7087	7116	7138	7366	7269	8,54%
Umjetnost, zabava i rekreacija	1707	1685	1778	1687	1710	2,01%
Ostale uslužne dj.	1084	1125	1132	1175	1194	1,40%
UKUPNO	94.110	90.326	88.090	87.612	85.145	100,00%

Izvor: DZS, Zaposlenost i plaće - 1502, Zaposleni po područjima djelatnosti i županijama, više godina, obrada autora

U sljedećoj tablici prikazan je broj zaposlenih po djelatnostima NKD-a u obrtu i slobodnim profesijama, te se u promatranom petogodišnjem razdoblju može primijetiti silazan trend u ukupnom broju zaposlenih. U 2013. godini (ali i u cijelom promatranom razdoblju) najveći broj zaposlenih bio je zaposlen u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanje hrane s udjelom od 15,33% (2.720 zaposlenih) u ukupnom broju zaposlenih u obrtu i slobodnim profesijama. Najmanji broj zaposlenih (izuzev djelatnosti Opskrba el. energijom, plinom, parom i klimatizacija te Opskrba vodom, gospodarenje otpadom te djelatnost sanacije okoliša koji nemaju zaposlenih u 2013. godini) ima djelatnost Rudarstvo i vađenje (0,14% ili 24 zaposlena), dok je 0,24% nerazvrstanih po djelatnostima.

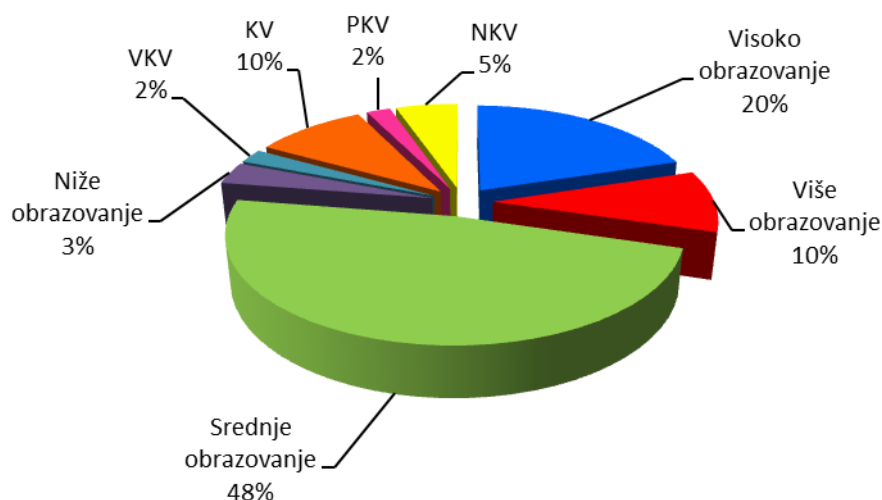
Tablica 21. Zaposlenost po djelatnostima NKD 2007. u PGŽ (obrtni i slobodne profesije), 2009.-2013. godine (stanje na 31. ožujka)

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	Struktura u 2013. (%)
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	741	669	664	662	661	3,72%
Rudarstvo i vađenje	18	19	24	24	24	0,14%
Prerađivačka industrija	2897	2571	2327	2167	1974	11,12%
Opskrba el. energijom, plinom, parom i klimatizacija	0	0	0	0	0	0,00%
Opskrba vodom, gospodarenje otpadom te dj. sanacije okoliša	0	0	1	1	0	0,00%
Građevinarstvo	3205	2617	2323	2174	2094	11,80%
Trgovina na veliko i malo	2966	2701	2463	2359	2227	12,55%
Prijevoz i skladištenje	1179	1077	1007	1009	995	5,61%
Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme hrane	3472	3191	2885	2811	2720	15,33%
Informacije i komunikacije	124	125	102	117	154	0,87%
Fin. dj. i dj. osiguranja	174	167	155	136	124	0,70%
Poslovanje nekretninama	148	117	108	112	102	0,57%
Stručne, znan. i tehn. dj.	1521	1464	1404	1425	1408	7,93%
Administrativne i pomoćne uslužne dj.	380	349	333	316	360	2,03%
Javna uprava i obrana, obv.soc.osig.	1219	1490	1746	1535	1819	10,25%
Obrazovanje	44	48	53	46	56	0,32%
Dj. zdrav. zaštite i soc. skrbi	854	880	898	887	888	5,00%
Umjetnost, zabava i rekreacija	224	217	219	208	215	1,21%
Ostale uslužne dj.	1394	1320	1252	1228	1245	7,02%
Djelatnosti kućanstva	821	756	689	645	636	3,58%
Nerazvrstani prema djelatnostima	72	51	47	42	43	0,24%
UKUPNO	21453	19829	18700	17904	17745	100,00%

Izvor: DZS, Zaposlenost i plaće - 1502, Zaposleni u obrtu i djelatnostima slobodnih profesija, više godina, obrada autora

Broj zaposlenih u Županiji u pravnim osobama pokazuje da najveći broj zaposlenih ima završeno srednje obrazovanje (48%), a na drugom mjestu s 20% su osobe sa visokim obrazovanjem. Najmanje zaposlenih čine osobe koje su polukvalificirani i visokokvalificirani radnici, po 2% svaka skupina. Struktura zaposlenih prema stupnju stručnog obrazovanja u Županiji je povoljnija u odnosu na strukturu zaposlenih u RH, gdje najveći broj zaposlenih ima završeno srednje obrazovanje (56,6%), dok 17,8% zaposlenih osoba ima završeno visoko obrazovanje.

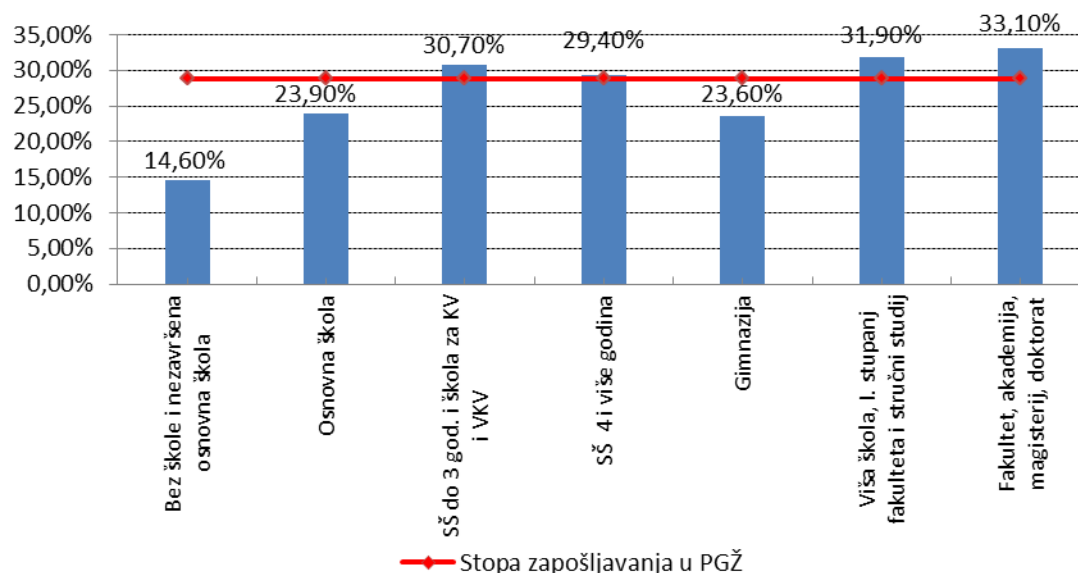
Grafikon 27. Zaposleni u pravnim osobama prema stupnju stručnog obrazovanja u PGŽ, 2012. godine (%)

Izvor: DZS, Statističko izvješće br. 1502 - Zaposlenost i plaće, Zagreb

Na sljedećem grafikonu godišnja stopa zapošljavanja prikazuje koliko se osoba zaposlilo od ukupnoga broja nezaposlenih koji su tijekom godine tražili zaposlenje.

Grafikon 28. Stopa zapošljavanja prema stupnju obrazovanja u Županiji u 2012. godini

Izvor: HZZ, PU Rijeka, Godišnjak 2012, lipanj 2013. godine, obrada autora

Stopa zapošljavanja je u 2012. godini u Primorsko-goranskoj županiji iznosila samo 28,8%, što znači da se zaposlilo više od jedne četvrtine nezaposlenih osoba koje su tražile zaposlenje tijekom godine. Zabilježene su značajne razlike u stopi zapošljavanja između skupina osoba s različitim razinom obrazovanja. Najveća stopa zapošljavanja je zabilježena kod visokoobrazovanih osoba sa završenim

fakultetom, akademijom, magisterijem i doktoratom (33,10%), a najmanja je kod osoba bez ili s nedovršenom osnovnom školom (14,60%). U 2011. godini stopa zapošljavanja u PGŽ iznosila je 26,8% što znači da je stopa zapošljavanja u 2012. godini porasla za dva postotna poena. No usprkos rastu stope zapošljavanja u zadnje dvije godine, zapošljavanje svega ¼ nezaposlenih osoba koje su tražile zaposlenje dokazuje problem nedovoljnog zapošljavanja. U 2012. godini stopa zapošljavanja na području Republike Hrvatske iznosila je 26,8%, što znači da je u Županiji bila veća stopa zapošljavanja. Prosječna godišnje stopa zapošljavanja u Županiji, ali i RH uvelike ovisi o sezonalnom zapošljavanju, stoga ona ne prikazuje realno stanje na tržištu rada.

Prema podacima s Eurostata, godišnja stopa zaposlenosti (dobna skupina 20-65 godina) na razini EU-27 u 2012. godini iznosila je 68,5%, dok je na razini RH iznosila 55,4%. Primorsko-goranska županija je u 2012. godini imala stopu zaposlenosti od 60,4%, pet postotnih poena višu od RH, ali i 8,1 postotnih poena nižu od prosjeka zemalja EU-27.

Na razini Primorsko-goranske županije u ožujku 2011. godine osnovano je Lokalno partnerstvo za zapošljavanje čijim se djelovanjem planira uspostaviti mehanizam koji će osigurati bolji proces razvoja politika tržišta rada usmjerenog na regije. Kao glavne zadaće ističu se prepoznavanje problema tržišta na radu, angažiranje partnera, bolja koordinacija mjera za zapošljavanje te organiziranje dodatnih edukacija i prekvalifikacija nezaposlenih koji će im omogućiti veću konkurentnost na tržištu rada. Nažalost trenutni uvjeti na tržištu rada, visoka ponuda radne snage i slaba potražnja za radnom snagom, onemogućavaju učinkovitije djelovanje Lokalnog partnerstva za zapošljavanje.

Sezonsko zapošljavanje u turizmu u Primorsko-goranskoj županiji jedan je od načina privremenog ublažavanja nezaposlenosti na razini Županije. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje – područni ured Rijeka, na području Županije u 2012. godini zaposleno je ukupno 2.738 sezonskih radnika (domaćeg stanovništva), dok je u 2013. godini zaposleno njih 2.904, što je povećanje od 166 radnika ili 6,06%. Županija osim domaćeg stanovništva tijekom sezone zapošljava i nedomicilnu sezonsku radnu snagu. U 2013. godini zaposleno je 2.883 radnika iz drugih županija ili 49,8% od ukupnog broja sezonskih radnika zaposlenih u PGŽ. Najviše radnika zaposleno je iz Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske, Sisačko-moslavačke i Bjelovarsko-bilogorske županije.

Podaci o sezonskom zapošljavanju ukazuju na povećanje potrebe za radnicima iz sezone u sezonu. Najveći broj sezonskih radnika zaposlen je u travnju, svibnju i lipnju, dok je prosinac mjesec koji tradicionalno zapošljava najmanje radnika.

Tržište rada u Primorsko-goranskoj županiji obilježava s jedne strane manjak radnih mjesta i velika nezaposlenost, a s druge nedostatak radnika u pojedinim djelatnostima. Istodobno, mladi ljudi teško nalaze odgovarajući posao na neodrađeno vrijeme, a velik je i broj obeshrabrenih i slabo motiviranih ljudi koji su dugotrajno nezaposleni.

Naime, u modernom gospodarstvu, u uvjetima snažne globalizacije te brzih tehnoloških promjena, raste uloga obrazovanja u gospodarstvu (značajno povećanje visoko obrazovanih radnika u ponudi tržišta rada). Jedan od problema obrazovne neusklađenosti jest preobrazovanost, odnosno neiskorištenost znanja i vještina stečenih obrazovanjem na radnom mjestu. Stoga, smatra se nužnim uvesti promjene u obrazovnoj upisnoj politici i politici stipendiranja na temelju preporuka Hrvatskog zavoda za zapošljavanje koje će pridonijeti usklađivanju obrazovanja s potrebama tržišta rada, odnosno umanjiti strukturnu neusklađenost između ponude i potražnje za radom. Hrvatski zavod za zapošljavanje proveo je analizu i prognozu potreba tržišta rada u PGŽ za pojedinim kvalifikacijama te izradio Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja u 2014. godini.

Obrazovni programi u kojima treba povećati broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata na području PGŽ obuhvaća: trogodišnji srednjoškolski (CNC operater, monter/-ka suhe gradnje, krovopokrivač/-ica), četverogodišnji srednjoškolski (ekološki tehničar/-ka), sveučilišni studij (strojarstvo, elektrotehnika, računarstvo, rehabilitacija, logopedija, farmacija i socijalna pedagogija).

Obrazovni programi u kojima bi trebalo smanjiti broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata na području PGŽ obuhvaća: trogodišnji srednjoškolski (prodavač/-ica, autolimar, fotograf/-kinja, frizer/-ka), četverogodišnji srednjoškolski (ekonomist/-ica, upravni referent/-ica, hotelijersko-turistički tehničar/-rka, dizajner odjeće, grafički urednik-dizajner, tehničar za logistiku i špediciju), stručni studij (upravni studij, poduzetništvo), sveučilišni studij (poslovna ekonomija, pravo, likovna pedagogija, primijenjena umjetnost, logistika i menadžment u pomorstvu i prometu, hrvatski jezik i književnost, filozofija).

PGŽ obilježava nepovoljna ekonomska struktura u kojoj je više stanovnika ekonomski neaktivno nego što ih je prijavljeno, a usprkos činjenici što je stopa nezaposlenosti niža od prosjeka RH, velik je broj nezaposlenih mladih do 29 godina. Neodgovarajuća situacija u obrazovnom sustavu te njegoa neusklađenost s potrebama tržišta rada uz trenutno stanje u gospodarstvu smatra se glavnim uzrocima velikog broja nezaposlenih te je potrebno djelovati u smjeru smanjivanja tog jaza.

6.2. Stanje gospodarstva Županije

U sklopu ovog poglavlja provest će se osnovna analiza gospodarstva PGŽ, s posebnim osvrtom na najznačajnije djelatnosti prema NKD-u u Županiji. Osnovni makroekonomski pokazatelji poslužit će kao temelj za izdvajanje onih djelatnosti koje ostvaruju najbolje rezultate u Županiji te na koje treba obratiti posebnu pozornost u daljnjem razvoju Županije.

Prije svega u poglavlju će se dati pregled pravnih subjekata u Županiji, kao i njihovih financijskih rezultata, dok će se analiza djelatnosti te pregled najznačajnijih djelatnosti obraditi na kraju poglavlja.

6.2.1. Pravni subjekti u PGŽ

U Republici Hrvatskoj u 2013. godini ukupno je registrirano 274.714 pravnih subjekata, od kojih je 147.594 aktivnih. Na području Primorsko-goranske županije u 2013. godini djeluje ukupno 22.344 registriranih pravnih osoba, koji čine 8,13% svih hrvatskih poduzetnika. Prema teritorijalnoj raspoređenosti registriranih pravnih osoba, Primorsko-goranska županija nalazi se na trećem mjestu, odmah iza Grada Zagreba (87.879) i Splitsko-dalmatinske županije (32.760).

Tablica 22. Struktura poslovnih subjekata u PGŽ i RH, lipanj 2013. godine

	Registrirane pravne osobe ukupno	Trgovačka društva		Poduzeća i zadruge		Registrirane ustanove, tijela, udruge i organizacije	Subjekti u obrtu i slobodnim zanimanjima
		Registrirana	Aktivna	Registrirana	Aktivna		
PGŽ	22.344	12.673	11.113	4.765	67	4.906	9.976
RH	274.714	140.987	122.814	66.630	2.162	67.097	90.860
Udio PGŽ u RH (%)	8,13%	8,98%	9,04%	7,15%	3,09%	7,31%	10,97%

Izvor: DZS, Priopćenje broj 11.1.2/1. od 20. kolovoza 2014. godine, obrada autora

Zbog opsežnosti, tablice s podacima o broju i strukturi registriranih i aktivnih pravnih osoba za petogodišnje razdoblje (2009.-2013.) nalaze se u Dodatku na kraju ovog dokumenta.

Od ukupno registriranog broja pravnih osoba u Primorsko-goranskoj županiji u 2013. godini, njih 12.898 ili 57,72% je aktivno od čega je najveći broj aktivnih pravnih osoba zastupljen u sljedećim djelatnostima: Trgovini na veliko i na malo (22,44%), Ostale uslužne djelatnosti (9,73%), Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (11,64%), Građevinarstvo (11,80%) i Prerađivačka industrija (9,53%).

Promotri li se razlika između broja registriranih i aktivnih pravnih osoba u pet djelatnosti koje imaju najveći broj pravnih osoba, vidi se da najmanji udio aktivnih pravnih osoba u registriranim ima djelatnost Ostale uslužne djelatnosti (38,54%), a zatim Trgovina na veliko i malo (45,95%), dok preostale djelatnosti imaju sljedeće udjele: Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (73,75%), Građevinarstvo (76,75%) i Prerađivačka industrija (71,82%).

Podaci o strukturi pravnih subjekata u 2013. godini pokazuju da je više od 60% (točnije 68% registriranih i 65% aktivnih) registriranih i aktivnih pravnih osoba skoncentrirano u pet područja djelatnosti – trgovina na veliko i malo, prerađivačka industrija, građevinarstvo, stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti i ostale uslužne djelatnosti.

Iz strukture registriranih i aktivnih pravnih osoba prema područjima NKD-a može se vidjeti da nije došlo do značajnije promjene u strukturi djelatnosti u 2013. godini, u odnosu na 2009. godinu. Naime, kod aktivnih pravnih osoba u Županiji najveću promjenu ostvarila je djelatnost Trgovina na veliko i malo (udio u ukupnoj vrijednosti djelatnosti u 2013. godini smanjio se za 3,33 postotna poena u odnosu na 2009. godinu), dok se promjene ostalih djelatnosti kreću oko +/- jedan postotni poen. U registriranim pravnim osobama u Županiji u promatranom razdoblju najveće stope promjene u 2013. godini u odnosu na 2009. godinu imale su djelatnosti: Trgovina na veliko i malo (pad od 5,29 postotna poena) i Ostale uslužne djelatnosti (porast od 2,95 postotna poena).

Najveći broj registriranih pravnih osoba u promatranom razdoblju bio je u 2012. godini (23.820), dok je najveći broj aktivnih pravnih osoba bio u 2013. godini (12.898).

6.2.2. Financijski rezultati poduzetnika u Županiji

Prema Regstru godišnjih financijskih izvještaja koji objavljuje Financijska agencija (FINA), u Republici Hrvatskoj je 101.191 poduzetnika predalo Godišnji financijski izvještaj (GFI) za 2013. godinu, što predstavlja porast od 3.937 poduzetnika ili 4,04% u odnosu na 2012. godinu kad je 97.254 poduzetnika predalo GFI.

GFI za 2013. godinu predalo je 9.011 poduzetnika u PGŽ, što je porast od 33,08 % u odnosu na 2005. godinu, kada ih je predalo 6.771. Broj poduzetnika se trajno povećavao u razdoblju od 2005. do 2011. godine, da bi u 2013. godini iznosio najviše. Ukupni prihodi poduzetnika u 2013. godini veći su za 5,86% u odnosu na 2005. godinu, dok su ukupni rashodi veći za 5,56%.

Financijski rezultati poduzetnikau PGŽ^{42;43;44} prikazani u sljedećoj tablici imaju dva znakovita trenda kretanja ukupnih prihoda i rashoda u Županiji. Od 2005. do 2008. godine evidentan je porast ukupnih prihoda i rashoda, dok se u razdoblju nakon 2008. godine vidi trend smanjenja ukupnih prihoda i rashoda, što odgovara recesiji i smanjenju gospodarske aktivnosti. Takva kretanja obilježavaju cijelo hrvatsko gospodarstvo.

Tablica 23. Financijski rezultati poduzetnika u PGŽ od 2005. do 2013. godine

Godina	Ukupni prihodi (milijuni HRK-a)	Stopa promjene u odnosu na 2005. godinu	Ukupni rashodi (milijuni HRK-a)	Stopa promjene u odnosu na 2005. godinu	Broj poduzetnika	Stopa promjene u odnosu na 2005. godinu
2005	30.116	0,00%	29.597	0,00%	6.771	0,00%
2006	34.763	15,43%	33.693	13,84%	7.368	8,82%
2007	36.772	22,10%	35.730	20,72%	7.891	16,54%
2008	38.976	29,42%	38.748	30,92%	8.381	23,78%
2009	35.043	16,36%	35.327	19,36%	8.457	24,90%
2010	33.535	11,35%	33.999	14,87%	8.735	29,01%
2011	33.640	11,70%	30.795	4,05%	8.805	30,04%
2012	31.937	6,05%	31.423	6,17%	8.660	27,90%
2013	31.880	5,86%	31.242	5,56%	9.011	33,08%

Izvor: FINA, Agregirani podaci za PGŽ 2005.-2013. god., 14. 3. 2013., obrada autora

Promatrajući teritorijalni ustroj Republike Hrvatske, Primorsko-goranska županija s ostvarenom neto dobiti od 1,5 milijardi kuna nalazi se na 4. mjestu hrvatskih županija, odmah iza Grada Zagreba (16 milijardi kuna), Splitsko-dalmatinske (2,5 milijardi kuna) i Istarske županije (1,8 milijardi kuna).

Dobit prije oporezivanja smanjena je u 2013. godini za 30,53% u odnosu na 2012. godinu, dok je gubitak prije oporezivanja povećan za 3,57% u promatranom razdoblju. Povoljnosti poslovanja primorsko-goranskih poduzetnika u 2013. godini su ostvarena dobit i pozitivan konačni financijski rezultat te ostvareni veći ukupni prihodi od ukupnih rashoda.

Sljedeća tablica prikazuje ukupne prihode ostvarene po djelatnostima NKD u Županiji za trogodišnje razdoblje.

⁴² Važno je naglasiti da velike tvrtke koje posluju u PGŽ, a imaju sjedište izvan PGŽ (HEP, INA, HŽ, ...) ne ulaze u financijske rezultate poduzetnika PGŽ.

⁴³ Obrtništvo nije pokriveno ovim poglavljem, već je izdvojeno u zasebnom poglavlju, s tim da je nužno naglasiti da financijski rezultati poduzetništva izostaju te da se analiza obrtništva odnosi na tumačenje fizičkih pokazatelja.

⁴⁴ Osnova za izradu ovog poglavlja je Registar godišnjih financijskih izvještaja, odnosno izvještaj Financijski rezultati poslovanja poduzetnika po županijama koji objavljuje Financijska agencija, te koji obuhvaća obradu financijskih izvještaja poduzetnika obveznika poreza na dobit, bez banaka i osiguravajućih društava.

Tablica 24. Ukupni prihodi ostvareni u PGŽ prema NKD (2009.- 2013.), tisuću HRK-a, %

Djelatnost	2009.		2010.		2011.		2012.		2013.	
	Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	113.715	0,34%	143.050	0,45%	152.765	0,44%	148.238	0,47%	147.015	0,48%
B Rudarstvo i vađenje	533.477	1,61%	230.808	0,72%	159.862	0,46%	104.126	0,33%	56.097	0,18%
C Prerađivačka industrija	6.278.896	18,93%	6.899.935	21,48%	8.521.165	24,35%	6.922.306	22,11%	5.614.789	18,47%
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	89.723	0,27%	106.242	0,33%	107.887	0,31%	130.956	0,42%	140.484	0,46%
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	819.876	2,47%	880.305	2,74%	1.003.737	2,87%	1.023.549	3,27%	1.009.551	3,32%
F Građevinarstvo	2.986.669	9,01%	2.418.938	7,53%	2.221.176	6,35%	2.172.920	6,94%	2.430.212	7,99%
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	13.938.365	42,03%	13.428.035	41,80%	14.203.645	40,60%	12.210.923	39,01%	11.537.052	37,94%
H Prijevoz i skladištenje	3.050.019	9,20%	2.887.562	8,99%	3.160.203	9,03%	3.064.893	9,79%	3.017.466	9,92%
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	1.722.238	5,19%	1.701.946	5,30%	1.724.860	4,93%	1.791.652	5,72%	2.145.838	7,06%
J Informacije i komunikacije	435.751	1,31%	409.221	1,27%	496.536	1,42%	400.679	1,28%	404.010	1,33%
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	66.191	0,20%	49.085	0,15%	55.842	0,16%	62.072	0,20%	51.266	0,17%
L Poslovanje nekretninama	262.330	0,79%	234.510	0,73%	276.045	0,79%	307.137	0,98%	312.745	1,03%
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.540.768	4,65%	1.287.190	4,01%	1.364.735	3,90%	1.359.533	4,34%	1.828.398	6,01%
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	583.709	1,76%	666.015	2,07%	714.927	2,04%	774.666	2,47%	794.908	2,61%
P Obrazovanje	37.919	0,11%	41.080	0,13%	44.462	0,13%	50.341	0,16%	48.253	0,16%
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	192.758	0,58%	201.006	0,63%	242.231	0,69%	264.061	0,84%	288.416	0,95%
R Umjetnost, zabava i rekreacija	391.568	1,18%	402.676	1,25%	426.730	1,22%	419.144	1,34%	482.804	1,59%
S Ostale uslužne djelatnosti	121.318	0,37%	135.850	0,42%	111.363	0,32%	96.817	0,31%	98.387	0,32%

Djelatnost	2009.		2010.		2011.		2012.		2013.	
	Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %
T Djelatnost kućanstva kao poslodavca	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
U Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
Ukupno	33.165.290	100,00%	32.123.454	100,00%	34.988.171	100,00%	31.304.013	100,00%	30.407.691	100,00%

Izvor: *Financijska agencija, Registar godišnjih financijskih izvještaja, 2014. godine*

Vrijednost ukupnih prihoda u promatranom petogodišnjem razdoblju nema trajno kretanje. Naime, najveći iznos ukupnih prihoda u promatranom razdoblju ostvaren je u 2011. godini, dok je najmanji iznos ukupnih prihoda ostvaren u 2013. godini (u odnosu na 2011. godinu dogodio se pad od 13,09%).

Dvije djelatnosti koje se ističu po udjelu u ukupnom prihodu u cijelom razdoblju su Trgovina na veliko i malo i Prerađivačka industrija. S tim da je važno istaknuti da Trgovina na veliko i malo evidentno smanjuje svoj udio u ukupnom prihodu u cijelom promatranom razdoblju (za 4,09 postotna poena), dok Prerađivačka industrija povećava svoj udio do 2012. godine (porast od 0,63 postotna poena u 2012. godini u odnosu na 2010. godinu), da bi se u posljednje dvije godine ostvario pad od 5,88 postotnih poena u 2013. godini, u odnosu na 2011. godinu. Ostale djelatnosti ostvaruju udio u ukupnom prihodu manji od 10%.

Nositelji ukupnog prihoda u Primorsko-goranskoj županiji su poduzetnici prerađivačke industrije i trgovine na veliko i malo koji zajedno ostvaruju 56,41% ukupnog prihoda. Područje djelatnosti u kojem se ostvaruju znatniji prihodi su i građevinarstvo, prijevoz i skladištenje, stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti te djelatnosti pružanja smještaja i ugostiteljstvo sa 30,98% ukupnog prihoda u 2013. godini.

Unatoč smanjenju ukupno ostvarenih prihoda u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu, udio Primorsko-goranske županije u ukupnim приходima Republike Hrvatske (5,36%) ostao je na istoj razini kao u 2012. godini s blagim trendom pada.

Dobit i gubitak ostvaren prema djelatnostima NKD u Županiji u 2012. godini prikazan je sljedećom tablicom.

Tablica 25. Dobit i gubitak u 2012. godini u PGŽ prema područjima djelatnosti NKD (000 HRK-a)

	Djelatnost	Iznos (u 000 HRK-a)		
		Dobit prije oporezivanja	Gubitak prije oporezivanja	Razlika
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	11.722	5.380	6.342
B	Rudarstvo i vađenje	4.751	1.031	3.720
C	Prerađivačka industrija	1.517.139	561.948	955.191
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	565	10.493	-9.928
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	34.820	6.035	28.785
F	Građevinarstvo	103.847	146.528	-42.681
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	348.429	268.244	80.185
H	Prijevoz i skladištenje	93.313	61.963	31.350
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	101.670	166.649	-64.979
J	Informacije i komunikacije	53.428	17.338	36.090
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	17.012	8.754	8.258
L	Poslovanje nekretninama	29.386	99.197	-69.811
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	209.012	44.823	164.189
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	54.539	24.392	30.147
P	Obrazovanje	4.755	932	3.823
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	54.686	17.163	37.523
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	54.874	11.715	43.159
S	Ostale uslužne djelatnosti	3.926	8.895	-4.969
T	Djelatnost kućanstva kao poslodavca	-	-	-
U	Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	-	-	-
	UKUPNO	2.797.761	1.477.164	1.320.597

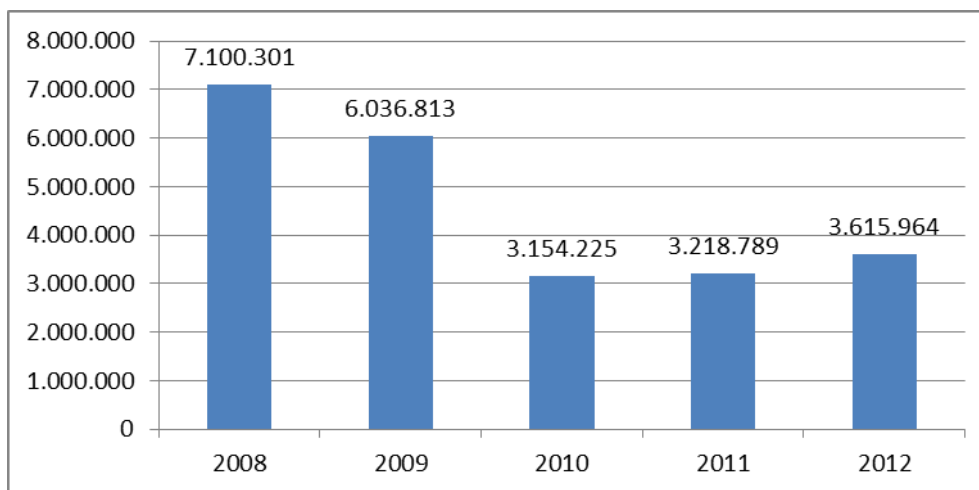
Izvor: Financijska agencija, Registar godišnjih financijskih izvještaja, 2013. godine

Dobit veća od gubitka ostvarena je u 13 područja djelatnosti, dok je u pet područja djelatnosti gubitak vrijednosno nadmašio dobit. Najveći pozitivno ostvareni financijski rezultat, odnosno dobit ostvareni su u prerađivačkoj industriji (955 milijuna kuna) i u stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima (164 milijuna kuna), a značajnu dobit ostvarila je i trgovina na veliko i malo. U iskazivanju negativnog financijskog rezultata, odnosno gubitka prednjače dva područja djelatnosti, poslovanje nekretninama s 69 milijuna kuna iskazanog gubitka i djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane sa skoro 65 milijuna gubitka.

Promatramo li konačne financijske rezultate s aspekta broja poduzetnika koji su poslovali s dobiti u 2012. godini, možemo utvrditi da je, od ukupno 8.660 poduzetnika u Primorsko-goranskoj županiji, dobit vrijednu 2.797 milijuna kuna u 2012. godini ostvarilo 4.826 poduzetnika, odnosno pozitivno je poslovalo 55,72% svih poduzetnika. Istodobno je 3.834 poduzetnika (44,27%) u svojim financijskim izvještajima iskazalo gubitak od 1.477 milijuna kuna. Prema posljednje dostupnim podacima FINA-e u 2013. godini od ukupno 9.011 poduzetnika, njih 5.359 (59,47%) je evidentirano kao poduzetnici koji su poslovali s dobiti, dok je njih 3.652 (40,52%) poslovalo s gubitkom.

Od ukupnog broja poduzetnika u 2013. godini, njih 1.185 je izvoznika dok je njih 1.153 uvoznika. Izvoznici su u 2013. godini ostvarili 6.329.949 tisuća kuna prihoda od prodaje u inozemstvu, što je porast od 3,5% u odnosu na 2012. godinu kada je ostvareno 6.115.556 tisuća kuna. Uvoznici su u 2013. godini ostvarili uvoz u iznosu 308.852 tisuća kuna, što je za 11,6% manje od ostvarenog uvoza u 2012. godini.

Grafikon 29. Vrijednost ostvarenih investicija u dugotrajnu imovinu u PGŽ, u razdoblju 2008.-2012. (HRK)

Izvor: DZS, Investicije (razne godine), obrada autora

Prema posljednje dostupnim podacima, ukupna vrijednost investicija u dugotrajnu imovinu iznosi u 2012. godini 3.615 milijuna kuna, što je za 12,33% više nego u istom razdoblju 2011. godine. U razdoblju od 2008. do 2010. godine došlo je do pada ulaganja u dugotrajnu imovinu kao posljedica smanjenje ukupne gospodarske aktivnosti. U 2011. i 2012. godini došlo je do oporavka tržišta te samim time rasta ulaganja u dugotrajnu imovinu. Najviše ulaganja u dugotrajnu imovinu u 2012. godini bilo je u djelatnost građevinarstva iako je prisutan silazni trend, odnosno pad ulaganja (u 2008. godini – 2.020 milijuna kuna; u 2012. godini 690 milijuna kuna).

6.2.3. Pregled po djelatnostima

Osnovni pokazatelji koji će poslužiti kao temelj za izdvajanje onih djelatnosti koje ostvaruju najbolje rezultate u Županiji, te na koje treba obratiti posebnu pozornost u daljnjem razvoju Županije su:

- Udjeli djelatnosti po NKD-u u BDV-u Županije;
- Broj zaposlenih po djelatnostima NKD-a u Županiji;
- Broj aktivnih pravnih osoba po djelatnostima NKD-a u Županiji;
- Ukupno ostvareni prihodi po djelatnostima NKD-a u Županiji;
- Dobit prema područjima djelatnosti NKD-a u Županiji.

Osim navedenih pokazatelja, treba uzeti u obzir i djelatnosti koje možda ne zadovoljavaju uvjete navedene gore, već njihovo značenje za Županiju proizlazi iz drugih vrijednosti. Tu se u prvom redu misli na djelatnost Poljoprivrede, šumarstva i ribarstva koja ima važnu gospodarsku, ekološku i socijalnu ulogu u pridonošenju održivom razvoju Županije. Potrebno je imati u vidu da je djelatnost Poljoprivrede, šumarstva i ribarstva integrirana u ostalim sektorima gospodarstva te da njezina višeznačnost proizlazi iz njenih osnovnih funkcija, a to je prehrana domaćeg stanovništva te opskrba industrija sirovinama.

Zbog opsežnosti, tablica s prethodno navedenim pokazateljima za posljednje dostupnu godinu za sve djelatnosti po NDK-u za Primorsko-goransku županiju nalazi se u Dodatku na kraju ovog dokumenta.

Obrađeni pokazatelji prikazuju posljednje dostupnu godinu, dok su oni prethodno detaljno obrađeni u jednom od prethodnih poglavlja, tako da uzimaju u obzir analizu kroz duže vremensko razdoblje.

Na osnovi prikazanih podataka došlo se do zaključka da su u Županiji najznačajnije djelatnosti sljedeće: Trgovina na veliko i malo, Prerađivačka industrija, Građevinarstvo, Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, Prijevoz i skladištenje te Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane.

Tablica 26. Udio izdvojenih skupina djelatnosti u BDV-u Županije u razdoblju 2008.-2012. godine

NKD	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije	18,11%	23,57%	26,54%	29,53%	32,62%
Građevinarstvo	10,02%	7,84%	8,01%	6,85%	5,64%
Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	27,57%	24,20%	22,47%	21,48%	21,22%
Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	8,02%	6,77%	6,35%	6,17%	6,47%
UDIO DJELATNOSTI U UKUPNOJ VRIJEDNOSTI BDV	63,73%	62,38%	63,37%	64,03%	65,95%

Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015. godine, obrada autora

U promatranom razdoblju udio djelatnosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti porastao je za 2,2 postotnih poena u 2012. godini u odnosu na 2008. godinu, te se kreće između 62-66% udjela u BDV-u. Skupina djelatnosti prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije su ostvarile najznačajniji rast (za 14,51 postotna poena).

Tablica 27. Udio izdvojenih djelatnosti u ukupnom broju zaposlenih (u pravnim osobama, obrtu i slobodnim profesijama) u Županiji u razdoblju 2009.-2013.

	Djelatnost	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
C	Prerađivačka industrija	16,36%	16,24%	15,82%	15,12%	14,17%
F	Građevinarstvo	8,94%	8,16%	7,47%	7,30%	7,22%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	15,99%	15,41%	15,32%	15,46%	15,22%
H	Prijevoz i skladištenje	8,46%	8,38%	8,42%	8,44%	8,59%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	8,42%	8,29%	7,97%	8,07%	8,23%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	4,69%	4,68%	4,68%	4,84%	5,11%
	UDIO DJELATNOSTI U UKUPNOJ VRIJEDNOSTI	62,85%	61,16%	59,68%	59,23%	58,54%

Izvor: DZS, Zaposlenost i plaće – 1502, više godina, obrada autora

U petogodišnjem razdoblju udio izdvojenih djelatnosti u ukupnom broju zaposlenih se smanjuje (za 4,31 postotnih poena u 2013. godini u odnosu na 2007.). Dvije djelatnosti koje prednjače po visini svojih udjela su: Prerađivačka industrija (koja je pala za 2,19 postotnih poena u 2013. u odnosu na 2007.) i Trgovina na veliko i malo, koja je zadržala otprilike isti udio u cijelom razdoblju.

Tablica 28. Udio izdvojenih djelatnosti u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba u Županiji u razdoblju 2009.-2013.

	Djelatnost	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
C	Prerađivačka industrija	9,32%	9,25%	9,70%	9,68%	9,53%
F	Građevinarstvo	11,94%	11,83%	12,17%	11,90%	11,80%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	25,77%	24,83%	24,12%	23,39%	22,44%
H	Prijevoz i skladištenje	3,91%	3,85%	4,00%	4,01%	3,91%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	6,77%	6,99%	7,05%	7,34%	7,87%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	11,36%	11,08%	12,08%	11,79%	11,64%
	UDIO DJELATNOSTI U UKUPNOJ VRIJEDNOSTI					

Izvor: DZS, Priopćenje broj 11.1.2/1., više godina, obrada autora

Najveći udio u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba u Županiji u cijelom razdoblju ostvarila je Trgovina na veliko i malo, dok se također po visini udjela od promatranih djelatnosti ističu Građevinarstvo i Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti. Ostale djelatnosti imaju udio niži od 10% u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba. Promatrajući sve izdvojene djelatnosti i njihov zajednički udio vidljivo je da on nema karakteristično kretanje. U 2013. godini udio izdvojenih djelatnosti je pao za 1,89 postotnih poena u odnosu na 2009. godinu.

Tablica 29. Udio izdvojenih djelatnosti u ukupno ostvarenom prihodu u Županiji u razdoblju 2009.-2013.

	Djelatnost	2009	2010	2011	2012	2013
C	Prerađivačka industrija	18,93%	21,48%	24,35%	22,11%	18,47%
F	Građevinarstvo	9,01%	7,53%	6,35%	6,94%	7,99%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	42,03%	41,80%	40,60%	39,01%	37,94%
H	Prijevoz i skladištenje	9,20%	8,99%	9,03%	9,79%	9,92%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	5,19%	5,30%	4,93%	5,72%	7,06%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	4,65%	4,01%	3,90%	4,34%	6,01%
	UDIO DJELATNOSTI U UKUPNOJ VRIJEDNOSTI	89,01%	89,11%	89,16%	87,92%	87,39%

Izvor: Financijska agencija, Registar godišnjih financijskih izvještaja, 2013. godine

Promatrajući ostvarene ukupne prihode i ostvarenu dobit (prikazano u poglavlju Financijski rezultati poduzetnika) za djelatnosti prepoznate kao najznačajnije djelatnosti u Županiji evidentna je njihova izrazito visoka koncentracija u ukupnoj vrijednosti (udio šest najznačajnijih djelatnosti u ukupnim prihodima u 2013. godini iznosi 87,39%, dok u ostvarenoj dobiti udio u 2012. godini iznosi 90,85%). Manja koncentracija izdvojenih djelatnosti je ostvarena u broju aktivnih pravnih osoba (67,18%), kao i u broju zaposlenih u pravnim osobama, obrtu i slobodnim profesijama (58,54%), no i dalje je ona na visokoj razini.

6.2.3.1. Trgovina

Djelatnost trgovine na veliko i malo najzastupljenija je djelatnost u 2013. godini u ukupnom broju zaposlenih (15,22%), te u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba u Županiji (22,44%). Promatrajući udio djelatnosti trgovine na veliko i malo u posljednjih pet godina u ukupnom broju zaposlenih i u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba, evidentno je da je došlo do pada udjela. Takva negativna kretanja, obilježavaju i djelatnost trgovine na razini Republike Hrvatske, a jedan od uzroka vidi se u

padu ekonomskih očekivanja potrošača, koji su uzrokovani rastom nezaposlenosti, padom realnih plaća te rastom kamatnih stopa.⁴⁵

Prema posljednje dostupnim podacima DZS, u strukturi bruto dodane vrijednosti u 2012. godini, trgovina na veliko i malo zajedno s djelatnostima prijevoz i skladištenje te smještaj, priprema i usluživanje hrane sudjeluje sa 21,22%, te se nalazi na drugom mjestu po udjelu u BDV-u (ispred nje je skupina djelatnosti Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije).

Prema posljednjim podacima FINA-e u djelatnosti trgovina na veliko i malo za 2013. godinu, u Županiji postoji 6.296 registriranih pravnih osoba, od kojih je njih 2.894 aktivnih subjekata te je zaposleno 15.656 djelatnika.

Promatrajući udio djelatnosti trgovine na veliko i malo u ukupno ostvarenom prihodu Županije u razdoblju 2009.-2013. vidljiv je pad udjela, no usprkos tome trgovina je zadržala prvo mjesto u 2013. godini s ostvarenih 37,94% udjela (ili 11.537.052 tis. HRK-a) u ukupnom prihodu Županije.

Uspoređujući ostvarene rezultate djelatnosti trgovine na veliko i malo sa proizvodnim djelatnostima u Županiji, evidentno je da uslužne djelatnosti imaju značajnije mjesto u odnosu na proizvodne djelatnosti.

6.2.3.2. Prerađivačka industrija

Prerađivačka industrija je druga najvažnija djelatnost u Primorsko-goranskoj županiji po ostvarenom ukupnom prihodu u 2013. godini. Naime, u 2013. godini prerađivačka industrija ostvarila je pad ukupnih prihoda od 18,88% u odnosu na 2012. godinu, no unatoč tome sudjeluje sa 18,47% u ukupnom prihodu Županije.

Prema podacima FINA-e, u Primorsko-goranskoj županiji u 2013. godini, u ovoj djelatnosti djeluje 1.711 registriranih pravnih osoba, od kojih je njih 1.229 aktivno, a oni zapošljavaju 14.582 osoba, ili 14,17% od ukupnog broja zaposlenih u Županiji.

Prerađivačka industrija, zajedno s rudarstvom i vađenjem te ostalim industrijama čini skupinu djelatnosti koja ostvaruje najveću dodanu vrijednost u PGŽ. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za 2012. godinu, udio je iznosio 32,62%.

Najjača industrijska grana u Županiji je brodogradnja, koja ostvaruje otprilike četvrtinu ukupnih prihoda ove djelatnosti te ima značajan udio u hrvatskom i županijskom izvozu te posredno i neposredno utječe na zapošljavanje velikog broja ljudi. Ekstremno konkurentsko okruženje, dugogodišnji problemi u poslovanju te stečaj doveli su hrvatsku brodogradnju na rub opstanka.

Druga najvažnija grana prerađivačke industrije je drvna industrija koja je posebno značajna za područje Gorskog kotara. Šumarstvo i bogatstvo drvnom sirovinom najvažnija su današnja, ali i perspektivna osnova gospodarstva Gorskog kotara. Drvna industrija ima dugu tradiciju, značajan status te je izvozno orijentirana. Naime, prema podacima dostupnim za 2012. godinu, na razini Republike Hrvatske izvoz drvne industrije iznosio je 902 milijuna dolara, dok udio drvne industrije u ukupnom izvozu Županije iznosi više od 10%. Međutim, industrijska prerada drva već duže vrijeme razvojno stagnira.

Stagnacija drvne industrije tijekom proteklih godina prouzročila je ne samo zastoj već i veliki pad ukupnih gospodarskih aktivnosti na području Gorskog kotara. Iako se raspolaže s veoma kvalitetnim sirovinama, stagnacija se javila i zbog nedostatka visokoobrazovanog kadra.

⁴⁵ Ekonomski institut, *Sektorske analize, Trgovina na malo*

Posljednjih godina javlja se nedostatak većih gospodarskih subjekata koji bi mogli biti nositelji rasta industrijske proizvodnje, nedostatak ulaganja u industriju i razvoj, nedovoljna povezanost i suradnja poduzeća, te pad izvoza u sektorima poput brodogradnje, drvne i metaloprerađivačke industrije. Također još uvijek nije prisutan zadovoljavajući stupanj povezanosti i klasterizacije poduzetnika koji bi rezultirao boljim učincima u poslovanju, kao i nedovoljna razina ulaganja u istraživanje i razvoj te tehnološko i organizacijsko zaostajanje prerađivačke industrije.

6.2.3.3. Prijevoz i skladištenje

Prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti, Prijevoz i skladištenje obuhvaćaju kopneni prijevoz, cjevovodni transport, vodeni i zračni prijevoz putnika i robe, skladištenje robe i prateće djelatnosti u prometu, te poštanske i kurirske djelatnosti.

Financijski rezultati prijevoza i skladištenja u 2013. godini na području Županije pokazuju pad ukupnog prihoda u odnosu na 2012. godinu za 1,54%. Djelatnost prijevoz i skladištenje s udjelom od 9,92% sudjeluje u ukupnom prihodu Primorsko-goranske županije te se nalazi na trećem mjestu po ostvarenim prihodima u 2013. godini. Pad u ukupnim prihodima rezultat je dugogodišnjih negativnih gospodarskih kretanja koji su negativno utjecali na ovu djelatnost.

U djelatnosti prijevoz i skladištenje registrirano je 757 pravnih osoba, od čega je njih 504 aktivno. Poduzetnici ove djelatnosti zapošljavaju 8,59% od ukupno zaposlenih u Županiji, odnosno 8.835 djelatnika.

Promatrajući strukturu poduzetnika, može se uočiti da je 4 od 5 vodećih poduzetnika registrirano u djelatnosti prijevoza (pomorskog i cestovnog). Glavni koncesionari u Luci Rijeka su: Janaf d.d. Zagreb, Luka Rijeka d.d., Jadranska vrata/ICTSI (nositelj je koncesije na kontejnerskom terminalu Brajdica od 2001. do 2041. godine). Luka Rijeka d.d. ima značajnu ulogu u sudjelovanju u ukupnom prihodu djelatnosti i zapošljavanju u Primorsko-goranskoj županiji. U razdoblju od 2000. do 2012. godine najveći ukupan promet riječke luke ostvaren je u 2007. godini kada je prekrčano ukupno 13.212.464 tona tereta (suhi+tekući), a najviše kontejnera prevezeno je u 2012. godini (171.945 TEU⁴⁶).

6.2.3.4. Građevinarstvo

Na početku svjetske gospodarske krize, dogodio se veliki pad građevinske djelatnosti. Zbog sloma tržišta nekretnina, pada inozemnih izravnih ulaganja te usporavanja i zaustavljanja državnih ulaganja u infrastrukturu prepolovili su se i prihodi građevinske industrije, kao i broj zaposlenih. (HGK Rijeka 2014.)

Sektor građevinarstva u Primorsko-goranskoj županiji nalazi se na četvrtom mjestu po ukupno ostvarenim prihodima u 2013. godini (2.430.212 tis. kuna), s tim da u ukupnim prihodima na razini Županije sudjeluje s udjelom od 7,99%. Usprkos krizi koja je zahvatila sektor građevinarstva posljednjih nekoliko godina, pokazatelji na razini 2013. godine ukazuju na oporavak građevinskog sektora, pa je tako ukupni prihod u 2013. godini porastao za 11,84% u odnosu na isti ostvareni prethodne godine.

Djelatnost građevinarstvo je u 2012. godini smanjilo svoj udio u bruto dodanoj vrijednosti Županije za 4,38 postotna poena u odnosu na 2008. godinu.

U Županiji je registrirano 1.983 pravnih osoba, od kojih je njih 1.522 aktivno. Djelatnost građevinarstva zapošljava 7.430 djelatnika te sudjeluje sa 15,22% u ukupnom broju zaposlenih na razini Županije.

⁴⁶ TEU (engl. krat. za twenty-feet equivalent unit), standardna kontejnerska jedinica za teret

Zbog činjenice da u Županiji posluju uglavnom manje građevinske tvrtke, na popisu najvećih građevinskih tvrtki u Hrvatskoj nalazi se svega nekolicina iz ove Županije. Kao glavni problemi sektora građevinarstva ističe se nedostatak klasterizacije i propadanje malih građevinskih tvrtki, stoga je nužno okrupniti graditeljske resurse radi zajedničkog nastupa na tržištu te poticati njihovo usmjeravanje na tehnološki složenije i zahtjevnije poslove s većom dodanom vrijednošću. Veliki problem je i nedostatak odgovarajuće zakonske regulative, kao što su uzance o građenju, pravilnik o građevinskoj knjizi i pravilnik o nadzoru.

Ulaskom Hrvatske u EU, liberaliziralo se građevinsko tržište, što za posljedicu ima još veću konkurenciju. Trendovi na tržištu u EU ukazuju na usmjerenost na izgradnju infrastrukture koja će biti energetska održiva, stoga se stvara prilika za građevinare PGŽ da se usmjere na energetska obnova zgrada te da se prijavljuju na natječaj u EU.

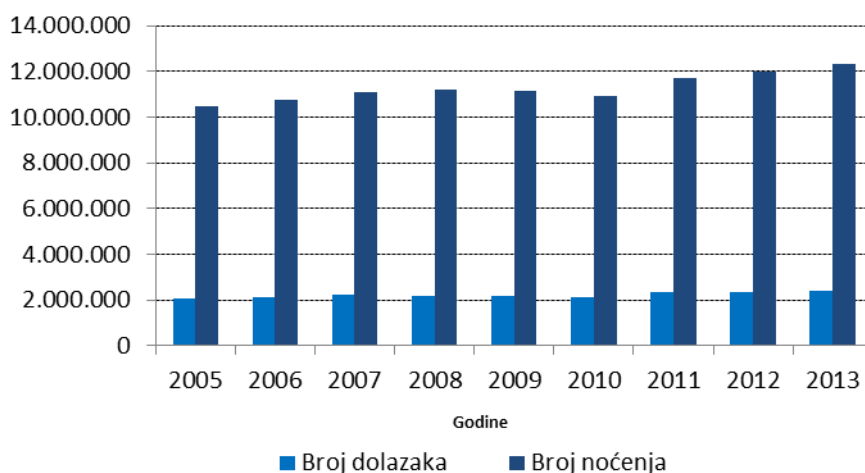
6.2.3.5. Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (turizam)

Područje Primorsko-goranske županije jedno je od turistički najrazvijenijih regija Hrvatske, a turizam je jedna od najvažnijih i najperspektivnijih gospodarskih grana Županije, ponajviše zahvaljujući izvanrednoj geografsko-reljefnoj konfiguraciji, odličnim klimatskim uvjetima te bogatoj kulturnoj baštini. Unatoč odličnim predispozicijama, kvaliteta turističke ponude je ispod potencijala kojim Županija raspolaže. U prvom redu to se odnosi na raspoloživost hotelskog smještaja visoke kategorizacije te kvalitetu izvanpansionske ponude, posebno izvan glavne sezone.

Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane u Primorsko-goranskoj županiji ostvarila je ukupni prihod od 2,146 mlrd. kuna u 2013. godini, što je udio od 7,06% u ukupno ostvarenom prihodu Primorsko-goranske županije. Ostvareni prihod Županije u 2013. godini narastao je za 19,76% u odnosu na ostvareni prihod u 2012. godini.

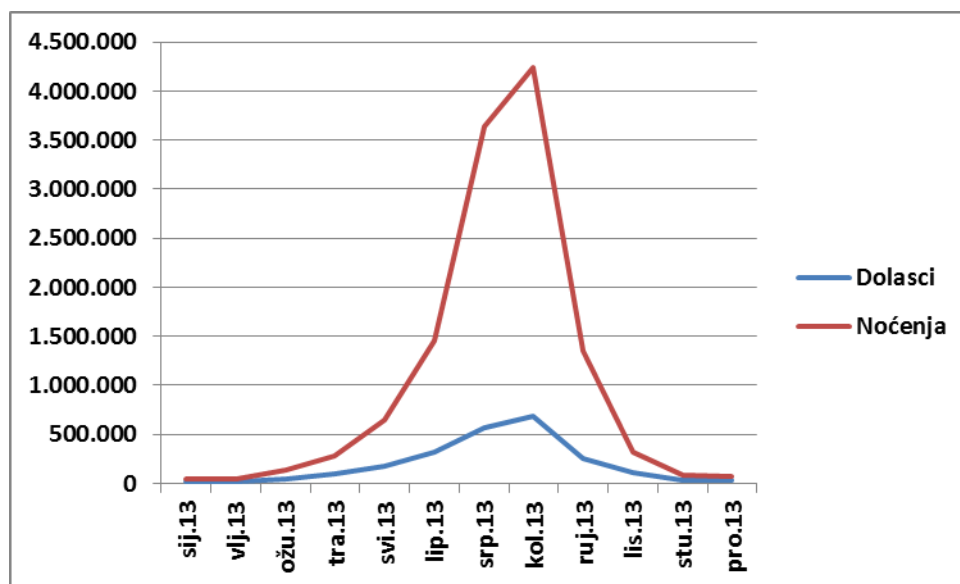
Unutar djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane u Primorsko-goranskoj županiji u 2013. godini registrirano je 1.342 pravna subjekta, od kojih je njih 1.015 aktivno, te koji zapošljavaju 8.467 djelatnika. U sektoru turizma zaposleno je 8,23% ukupnog broja zaposlenih u Županiji.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, u Republici Hrvatskoj je u 2013. godini ostvareno 12.441.476 dolazaka od čega je 19,13% ostvareno na području Primorsko-goranske županije. Što se tiče strukture noćenja u Županiji, 91% noćenja (11.450.720) ostvarili su strani turisti. Najvažnija emitivna turistička tržišta su Njemačka (30,48%), Slovenija (15,60%), Austrija (11,88%) i Italija (10,31%).

Grafikon 30. Dolasci i noćenja u PGŽ od 2005. do 2013. godine

Izvor: DZS, Priopćenja br. 4.4.2/11-2007., 2008., 2009. godine, 4.3.2/11-2014.; Statistička izvješća-Turizam broj 1408, 1436, 1463, 1491, Zagreb

Najveći broj dolazaka ostvaren je 2013. godine (2.380.034 dolazaka), a najmanji 2005. godine (2.076.572). Također, 2005. godine je ostvaren najmanji broj noćenja (10.502.732), a najveći broj noćenja je ostvaren također u 2013. godini (12.348.195.) Gledajući ukupno razdoblje od 2005. do 2013. godine, vidljivo je da 2009. i 2010. godina bilježe pad broja dolazaka i noćenja, dok ostale godine bilježe pozitivan trend. Dolasci turista su povećani prosječno za 1,89%, a također je povećan i broj noćenja u istom razdoblju prosječno za 1,93%. Prosječan broj noćenja iznosi 11.300.826, a prosječan broj dolazaka 2.234.127.

Grafikon 31. Ostvareni dolasci i noćenja turista u Primorsko-goranskoj županiji u 2013. godini, po mjesecima

Izvor: Državni zavod za statistiku, Turizam u 2013. godini, obrada autora

Promatrajući prethodni grafikon, može se zaključiti da turizam u Primorsko-goranskoj županiji karakterizira izražena sezonalnost. Dok broj dolazaka u siječnju, veljači, ožujku, studenom i prosincu 2013. godine ne prelazi 50.000, u vrhuncu sezone, u kolovozu, iznosi 688.811. Još je značajnija razlika u broju ostvarenih noćenja, pa je primjerice u siječnju 2013. godine ostvareno 44.019 noćenja, dok je u kolovozu ostvareno 4.245.311 noćenja.

U razdoblju od 2005. do 2013. godine u turizmu se povećao broj smještajnih jedinica tako da je ukupan broj postelja u hotelskom smještaju povećan za 1.702, u obiteljskom smještaju smanjen za 2.394, dok se broj postelja u kampovima povećao za 6.554.

Primorsko-goranska županija kao turistička destinacija suočava se sa sve većom konkurencijom, promjenjivim zahtjevima turista i rastom troškova poslovanja. Zbog tih razloga otvara se potreba za privlačenjem investicija koje će podići razinu kvalitete i profitabilnosti turizma u Županiji. Promatrajući područje Jadranske Hrvatske i konkurentnih hrvatskih županija, može se zaključiti da se područje Primorsko-goranske županije nalazi na drugom mjestu po broju ostvarenih noćenja i dolazaka turista, odmah iza Istarske županije.

Najveći turistički promet u Županiji tradicionalno ostvaruju Otoci, zatim opatijska rivijera te crikvenička rivijera.

TURIZAM U PRIOBALJU

Turistički promatrano Priobalje se sastoji od turistički definiranih subregija: Opatijske rivijere, Riječko područje i Crikveničko-vinodolske rivijere.

1) Opatijska rivijera

- Obuhvaća prostor Grada Opatije, Općine Lovran, Općine Mošćenička Draga i Općine Matulji;
- Turistički promet na području Opatijske rivijere je u stalnom porastu, a turisti u prosjeku borave 3,5 dana.

2) Riječko područje

- Obuhvaća prostor Grada Rijeke, Grada Kastva, Grada Kraljevice, Grada Bakra, Općine Kostrena, Općine Klana, Općine Viškovo, Općine Čavle i Općine Jelenje;
- Turisti u prosjeku borave 2,3 dana.

3) Crikveničko-vinodolska rivijera

- Obuhvaća prostor Grada Crikvenice, Grada Novog Vinodolskog i Općine vinodolske;
- Turistički promet dolazaka je u stalnom porastu, dok noćenja u 2013. godini bilježe blagi pad;
- Turisti u prosjeku borave 5,8 dana na Crikveničko-vinodolskoj rivijeri.

TURIZAM U GORSKOM KOTARU

Gorski kotar postao je zanimljivija turistička destinacija sve većem broju turista. Obiluje prirodnim znamenitostima, očuvanim okolišem, ali i nedovoljno istraženom kulturnom baštinom. Posljednjih desetak godina sve su brojnije investicije na području turizma. Pojavljuje se sve veći broj poduzetničkih ideja, međutim uvijek prisutan nedostatak kapitala manjih poduzetnika koči daljnji uspješan razvoj ove djelatnosti. Ključni problem u turističkoj djelatnosti je nepovezanost svih subjekata koji se bave ovom djelatnošću: turističkih zajednica, ugostitelja, iznajmljivača, izletišta, i sl. Drugi problem je opredijeljenost velikog broja goranskih lokalnih samouprava za zimski turizam. Sve je veća potražnja za različitim aktivnostima na svježem zraku tijekom cijele godine, koje iziskuju daleko manja ulaganja: biciklizam – rekreativni, brdski i freestyle, trekking, planinarenje, slobodno penjanje, pješčenje, razne adrenalinske sportove na kopnu i rijekama, lovni i ribolovni turizam i sl. Za takvu ponudu, Gorski kotar ima neiscrpne potencijale, a trenutno je nedovoljno iskorištena. Sve veći interes turista za Gorski kotar potaknuo je i povećanje investicija u smještajne kapacitete, u njihovu izgradnju i u podizanje njihove kvalitete. Također je interes gostiju uvjetovao i ulaganja u vrstu smještajnih kapaciteta, što je potaklo veća ulaganja u manje smještajne kapacitete: sobe, apartmane i kuće za odmor kojih je trenutno 188. No, zbog nedovoljnog broja većih smještajnih

kapaciteta – hotela (4) i neodgovarajuće opremljenosti postojećih većih smještajnih objekata, Gorski kotar nije u mogućnosti pružati usluge kongresnog turizma i ostale usluge koja zahtijevaju smještanje većeg broja gostiju na jedno mjesto.

TURIZAM NA OTOCIMA

Posljednjih nekoliko godina broj dolazaka i noćenja je oscilirao u rasponu vrlo sličnom onima ostalih pokazatelja promatranih u analizi i ocjeni stanja. Ipak, navedeni se trend nije jednako kretao u svim prostornim cjelinama mikroregije Otoci, pa je kod nekih cjelina vidljiva stagnacija i pad broja dolazaka, noćenja i ležajeva, dok su druge uspjele ostvariti i rast u manje turistički intenzivnim godinama.

Prostor Županije obuhvaća i otoke Krk, Cres, Rab i Lošinj. Na svim navedenim otocima, u broju ostvarenih dolazaka i noćenja prednjače strani turisti.

Krk

Otok Krk je turistički sve privlačniji po otočnoj tradiciji maslinarstva, vinarstva (Vrbnička žlahtina), te kulinarstva (janjetina, šurlice, pršut, sir i med). Krk bilježi stalni porast noćenja, a turisti se na otoku zadržavaju u prosjeku 5,7 dana. Također, otok Krk ostvaruje najviše turističkog prometa s ukupnim udjelom od iznosi 31,48% ukupnog udjela u županijskim noćenjima Kvarnera.

Cres

Otok Cres je otok s najvećom koncentracijom maslina na Kvarneru, a kvaliteta i prepoznatljivost njegovoga maslinovog ulja u stalnom je porastu. Otok Cres čini 6,18% u ukupnom udjelu u županijskim noćenjima Kvarnera, a turisti se na otoku zadržavaju u prosjeku sedam dana.

Rab

Otok Rab je najzeleniji otok Kvarnerskog zaljeva. Poznat po svojim pješčanim plažama i manifestaciji Rabska fjera. Rab čini 14,20% u ukupnom udjelu u županijskim noćenjima Kvarnera, a turisti se na otoku zadržavaju u prosjeku 7,4 dana.

Lošinj

Otok Lošinj poznat po Apoksiomenu i „Lošinjskom rezervatu dupina“, prirodni je thalasso/wellness centar. Lošinj čini 15,95% u ukupnom udjelu u županijskim noćenjima Kvarnera, a turisti se na otoku zadržavaju u prosjeku 7,4 dana.

Primorsko-goranska županija u posljednjih nekoliko godina izgrađuje svoju prepoznatljivost na domaćem i inozemnom turističkom tržištu. Neovisno o specifičnostima mikroregija u okviru Županije, zahtjevi suvremene turističke potražnje te sve snažnija konkurencija, nameću potrebu sjedinjavanja lokalnih specifičnosti Županije u integralni turistički proizvod koji će svojom raznolikošću, bogatstvom ponude i kvalitetom biti tržišno konkurentan.

6.2.3.6. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti

Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti postigle su dobre financijske rezultate poslovanja unatoč stagnaciji i recesiji gospodarstva. Ukupni prihodi ove djelatnosti čine udio od 6,01% ukupnih prihoda ostvarenih na razini Primorsko-goranske županije. Promatrajući 2013. godinu može se zamijetiti rast ukupnih prihoda u odnosu na prethodnu godinu za 34,48%.

U djelatnosti stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti registrirano je 2.035 pravnih osoba, od kojih je 1.501 aktivno. Ova djelatnost u 2013. godini zapošljava 5.260 osoba, odnosno 5,11% ukupno zaposlenih osoba u Županiji.

Promatrajući udio djelatnosti u ukupno ostvarenom BDV-u Županije, evidentno je smanjenje udjela u promatranom petogodišnjem razdoblju (2008.-2012.). U 2012. godini bruto dodana vrijednost djelatnosti iznosila je 6,47% ukupnog BDV-a Županije.

6.2.3.7. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo

Poljoprivreda

Unatoč činjenici da se poljoprivreda ne ubraja u djelatnosti koje ostvaruju značajnu dobit, značenje poljoprivrede u Primorsko-goranskoj županiji proizlazi iz njezine gospodarske, ekološke i socijalne uloge u pridonosenju održivom razvoju Županije te ju je potrebno osnažiti. Poljoprivreda kao gospodarska djelatnost ima veliku važnost u prehrani stanovništva, a ujedno i veliki utjecaj na ostale gospodarske djelatnosti, kao što su prehrambeno-prerađivačka industrija, trgovina i turizam.

Podaci o udjelu djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u ukupno ostvarenoj bruto dodanoj vrijednosti Županije (prikazani u poglavlju *Bruto domaći proizvod i bruto dodana vrijednost*) ukazuju na mali udio djelatnosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti. Djelatnost poljoprivrede, šumarstva i ribarstva sudjeluje sa svega 1,12% ukupnog BDV-a Županije, što ju stavlja na posljednje mjesto u županijama Jadranske Hrvatske.

Županija ne raspolaže sa zemljišnim resursima dovoljnim za prehranu vlastitog stanovništva, već se najveći dio hrane uvozi. Trenutna poljoprivredna struktura vrlo je nepovoljna za intenzivan razvoj suvremene i specijalizirane poljoprivredne proizvodnje u širem smislu riječi te je osnovna zapreka u postizanju odgovarajuće poljoprivredne proizvodnje na razini Županije. S navedenim je povezan nedostatak obrazovanja osoba koje su spremne baviti se poljoprivredom sukladno postojećim resursima te mogućnostima primjene suvremenih tehnologija u poljoprivredi.

Promatrajući mikroregije, mogu se izdvojiti glavne poljoprivredne grane:

- Gorski kotar – voćarstvo (proizvodnja bobičavog i jagodastog voća); uzgoj krumpira; stočarstvo;
- Priobalje – vinogradarstvo i voćarska proizvodnja (sredozemno voće – smokve i masline);
- Otoci – maslinarstvo i vinogradarstvo; stočarstvo.

Djelatnost poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u Županiji ostvarila je ukupni prihod od 147.015 tis. HRK u 2013. godini, što predstavlja tek udio od 0,48% u ukupno ostvarenom Županije. Ostvareni prihod Županije u 2013. godini pao je za 0,83% u odnosu na ostvareni prihod u 2012. godini.

Unutar djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, u Primorsko-goranskoj županiji registrirano je 85 malih poduzetnika koji zapošljavaju 450 djelatnika. Djelatnost poljoprivrede, šumarstva i ribarstva zapošljava svega 0,77% ukupnog broja zaposlenih u Županiji. *Iz prikazanih podataka može se zaključiti da djelatnost poljoprivrede, šumarstva i ribarstva ima marginalni učinak na razvoj gospodarstva Županije. Nužno je provesti promjene koje će povećati udio površine pod ekološkom poljoprivredom, ali i poljoprivredom općenito te staviti naglasak u poljoprivrednoj proizvodnji na preradu i plasman proizvoda prema turizmu, odnosno jačanju lokalnog tržišta. Prepreku razvoju poljoprivrede čini i nedovoljna obrazovanost poljoprivrednika (posebno u ekološkoj proizvodnji), nedovoljno razvijena infrastruktura u funkciji razvoja ruralnog prostora, kao i usitnjenost poljoprivrednih parcela i posjeda. Prilika za razvoj poljoprivrede su i autohtoni proizvodi Županije, koji*

moгу postati brand na međunarodnom tržištu te time unaprijediti prepoznatljivost Županije i potražnju za njezinim proizvodima i uslugama.

Šumarstvo

Održivo gospodarenje šumama je glavni cilj gospodarenja šumama i očuvanja šumskog bogatstva; ostvaruje se izradom i provođenjem Osnova gospodarenja šumama, programa za gospodarenje (za privatne i krške šume) te izradom i provođenjem šumsko-gospodarskih osnova za pojedine šumsko-gospodarske jedinice sastavljenih za razdoblje od 10 godina, orijentacijski i za sljedećih, 10 odnosno 20 godina.

Šume i šumska zemljišta Primorsko-goranske županije podijeljena su prostorno u 90 gospodarskih jedinica, od toga 76 gospodarskih jedinica su državne šume, a 14 su privatne šume. Ovim gospodarskim jedinicama gospodari 20 šumarija u tri Uprave šuma (Uprava šuma Delnice, Uprava šuma Buzet i Uprava šuma Senj), jedan fakultet – šumarski i jedan nacionalni park – Risnjak.

Za gospodarenje državnim šumama 1990. godine formirano je javno poduzeće Hrvatske šume d.o.o. Danas je to trgovačko društvo Hrvatske šume podijeljeno na Uprave šuma – podružnice. Na području Županije nadležnost imaju tri Uprave šuma, Podružnice Delnice, Buzet i Senj. Šumarsko savjetodavnu službu (koja je bila stručna pomoć šumoposjednicima za upravljanje privatnim šumama putem Programa gospodarenja) prošla je Vlada RH vratila pod okrilje Hrvatskih šuma. Tako na nacionalnoj razini kao centralizirani sustav djeluju Hrvatske šume koje upravljaju šumama i šumskim zemljištem putem Osnova gospodarenja koje se revidiraju svakih deset godina.

Gospodarenje šumama usmjereno je na poštovanje ekoloških, ekonomskih i socijalnih standarda a sa svrhom povećanja njezinih gospodarskih i općekorisnih funkcija. Po vlasništvu šume i šumska zemljišta dijele se na šume u državnom vlasništvu (72%) i šume u vlasništvu građana (28%). Od ukupne površine šuma, u goranskom području ima 20% privatnih šuma, dok u primorskom području i na otocima ima 33% privatnih šuma.

U šumama koje nisu uređene, a to su dijelom šume šumoposjednika temeljem Zakona o šumama („Narodne novine“, broj 140/05) doznaka stabala, osim nužne doznake stabala za uzgojne, odnosno sanitarne sječe, ne može se obavljati ako nije odobren program gospodarenja šumoposjednika.

Šume goranskog dijela Primorsko-goranske županije imaju drvnu zalihu u prosjeku od 285 m³/ha.

Lovstvo

Značajan udio površina pod šumom i raznolikost staništa čine prostor Primorsko-goranske županije velikim potencijalom za razvoj lovstva. Lovno područje podijeljeno je na 57 lovišta i uzgajališta ukupne površine 354.350 ha, od čega je 25 državnih i 32 zajednička (županijska) lovišta. Na području Gorskog kotara ustanovljeno je ukupno 20 lovišta koji zauzimaju 39% ukupne površine lovišta. U obalnom prostoru prosječne širine 8-12 km na potezu od Plominskog zaljeva do Vinodolskog podgorja ustanovljeno je 17 lovišta. Na četiri najveća otoka: Krku, Cresu, Lošinju i Rabu, kao i na većini manjih otoka ustanovljeno je ukupno 20 lovišta ukupne površine 102.708 ha.

Objedinjeni u Lovački savez Primorsko-goranske županije 40 lovačkih društava s gotovo 3.500 lovaca iz Gorskog kotara, primorja i otoka gospodari s 28 županijskih i 16 državnih lovišta, odnosno uzgajališta ukupne površine 258.962 ha. Preostalim lovnim površinama (70.225 ha), uz manji broj koncesionara, gospodare Hrvatske šume – uprave šuma sa sjedištima u Delnicama i Senju.

Prema Strategiji zaštite okoliša PGŽ za razdoblje 2005.-2015. u posljednjih nekoliko godina na otocima u Županiji eskalirao je problem „alohtone“ divljači, posebno divljih svinja na Cresu i Krku te medvjeda na Krku. Naime, medvjedi i divlje svinje ugrožavaju krhke otočne ekosustave, tradicionalne načine ovčarstva i poljoprivredne proizvodnje, a posredno su veliki problem zbog trovanja rijetkih i zaštićenih vrsta životinja, koji se potruju na zatrovanim mamcima postavljenim radi iskorjenjivanja alohtone divljači.

Lovstvo je posebno važno jer može značajno povećati turističku atraktivnost, samostalno ili u sklopu ponude ruralnog turizma.

Ribarstvo

Ribarska flota u Županiji sastoji se u najvećem broju od malih plovila, s motorima slabe snage, a ribolovni alati prilagođeni su ribolovu u plitkim vodama. Nažalost, nekontrolirano povećanje ribolovnog napora u ranijim godinama (povećanje broja povlastica za ribolov, povećanje snage motora i slično) i neodgovarajući nadzor doveli su do preloma pojedinih vrsta i ukupnog smanjenja ribljeg fonda. To su potvrdila i nedavna istraživanja Instituta za oceanografiju i ribarstvo u ribolovnoj zoni E (koja pokriva akvatorij Županije). Posljedica navedenog je smanjenje efikasnosti ribarenja i osiromašenje onih koji ribarenjem osiguravaju svoju egzistenciju. S druge strane ovakvo stanje utječe i na smanjenje ponude i povećanje cijena, što se posebice odražava u ugostiteljstvu kao važnom segmentu turističke ponude Primorsko-goranske županije.

Neuređenost tržišta ribom i morskim plodovima (neuspjeli pokušaj poslovanja Veletržnice ribe Rijeka d.o.o.), velika usitnjenost i međusobna poslovna nepovezanost ribara (veliki broj malih subjekata), neuređenost ribarskih luka i drugo, još su neki od čimbenika koji obilježavaju aktualnu situaciju u ribarstvu Primorsko-goranske županije.

Navedeno stanje zahtjeva poduzimanje što hitnijih mjera regulacije ribolova i zaštite resursa radi uspostave sustava održivog gospodarenja, u skladu s temeljnim načelima zajedničke ribarstvene politike EU.

Uzgoj organizama u vodi je djelatnost koja podrazumijeva organiziranu proizvodnju organizama koji žive u vodi. To je skup aktivnosti kojima se uređuje i nadzire vodeni ambijent zbog proizvodnje organizama iz vode korisnih čovjeku. PP PGŽ omogućeno je 15 lokacija uzgajališta na moru i šest uzgajališta na vodotocima.

6.2.4. Obrtništvo

Obrtništvo je jedan od najstarijih načina privređivanja. Obrt je samostalno i trajno obavljanje dopuštenih gospodarskih djelatnosti od fizičkih osoba sa svrhom postizanja dobiti koja se ostvaruje proizvodnjom, prometom ili pružanjem usluga na tržištu. Obrtnička komora Primorsko-goranske Županije osnovana je 1985. godine pod nazivom Savez udruženja samostalnih privrednika riječke regije, s namjerom objedinjavanja rada obrtničkih udruženja osnovanih na području tadašnje Zajednice općina Rijeka i njihovog što potpunijeg uključivanja u komorski sustav⁴⁷.

Obzirom da financijski pokazatelji poslovanja obrtnika nisu dostupni, fizički pokazatelji poslovanja obrtnika u Županiji prikazani su sljedećom tablicom.

⁴⁷ <http://www.obrtnicka-komora-rijeka.hr/content/view/688/118/>

Tablica 30. Aktivni obrti u Republici Hrvatskoj i PGŽ, 2009.-2013.

	Aktivni obrti u RH	Stopa promjene (%)	Aktivni obrti u PGŽ	Stopa promjene (%)
2009.	92.965	0,00%	9.150	0,00%
2010.	88.340	-4,97%	8.617	-5,83%
2011.	86.424	-7,04%	8.478	-7,34%
2012.	83.714	-9,95%	8.319	-9,08%
2013.	80.407	-13,51%	8.114	-11,32%

Izvor: Hrvatska obrtnička komora, Obrtništvo u brojkama, razne godine

Prema podacima Hrvatske obrtničke komore, na području Republike Hrvatske u razdoblju od 2009. do 2013. godine evidentan je pad broja aktivnih obrta, a ista takva kretanja obilježavaju u PGŽ. U 2013. godini u RH bilo je 80.407 aktivnih obrta što je pad od 13,51% u odnosu na 2009. godinu, kada je broj aktivnih obrta iznosio 92.965. U PGŽ u 2013. godini bilo je 8.114 aktivnih obrta, što je u odnosu na 2009. godinu (9.150 aktivnih obrta) pad od 11,32%. Pad broja aktivnih obrtnika na razini Županije je sporiji u odnosu na pad na razini RH.

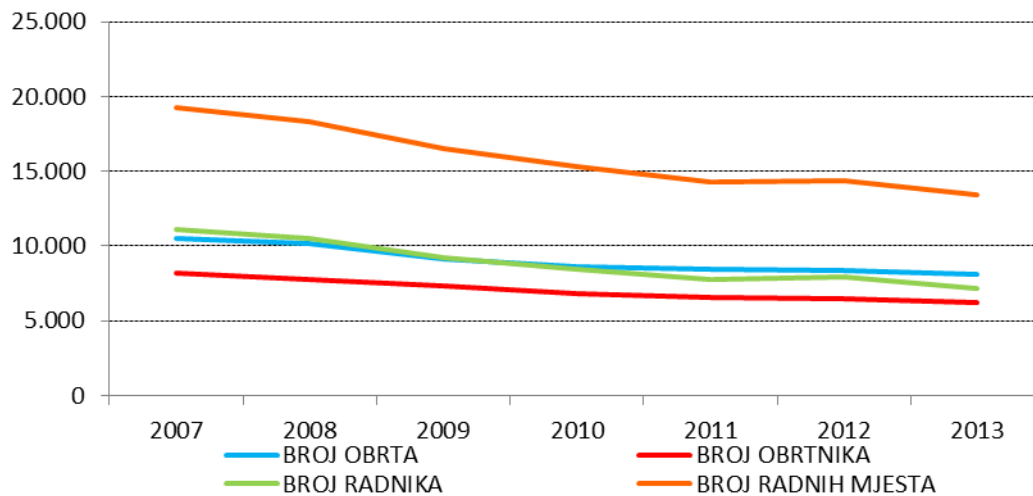
Tablica 31. Obrtništvo Primorsko-goranske županije, 2009-2013.

	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.	Razlika	Razlika	Razlika	Razlika
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2010./	2011./	2012./	2013./
	1.	2.	3.	4.	5.	2009.	2010.	2011.	2012.
BROJ OBRTA	9.150	8.617	8.478	8.319	8.114	-533	-139	-159	- 205 / 2,5%
BROJ OBRтника (osobe samozaposlene u svom obrtu)*	7.290	6.839	6.558	6.466	6.249	-451	-281	-92	- 217 / 3,4%
BROJ RADNIKA*	9.216	8.185	7.761	7.943	7.134	-1.031	-424	182	- 809 / 10,2%
BROJ RADNIH MJESTA (samozaposleni obrtnici i njihovi radnici)	16.506	15.024	14.319	14.409	13.383	-1.482	-705	90	- 1.026 / 7,12%

Izvor: Obrtnička komora PGŽ i Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

U razdoblju od 2009. do 2013. godine broj obrtnika trajno opada; 2013. godine broj obrta je smanjen za 2,5%. Broj obrtnika i broj radnika ostvaruje pad za razdoblje od 2009. do 2013. godine, a također došlo je i do značajnog smanjivanja broja radnih mjesta; 2013. u odnosu na 2012. broj radnih mjesta je smanjen za 7,12%.

Grafikon 32. Kretanja u obrtništvu PGŽ 2007.-2013. godine

Izvor: Obrtnička komora PGŽ

Fizički pokazatelji obrtništva u grafikonu br. 32. (broj obrta, broj obrtnika, broj radnika i broj radnih mjesta) pokazuju negativan trend u razdoblju od 2007. do 2013. godine. Godine 2007. broj obrta i obrtnika bio je na najvišoj razini te ga od tada prati negativan trend. Isti negativan trend prisutan je i kod broja radnika te broja radnih mjesta koja bilježe smanjenje od 2007. godine kada su bila na najvišoj razini u promatranom razdoblju.

Tablica 32. Kretanje broja obrta po djelatnostima (cehovima)

	31.12.2010.	31.12.2011.	31.12.2012.	30.12.2013.	Razlika 2011./2010.	Razlika 2012./2011.	Razlika 2013./2012.
PROIZVODNI OBRTI	848	802	764	718	-46	-38	-46
USLUŽNI OBRTI	3.156	3.105	3.078	3.053	-51	-27	-25
UGOSTITELJSTVO	1.604	1.610	1.565	1.490	-6	-45	-75
TRGOVINA	1.295	1.260	1.212	1.150	-35	-48	-62
PRIJEVOZNICI	671	658	655	655	-13	-3	0
RIBARSTVO	487	480	472	464	-7	-8	-8
FRIZERI	556	563	573	584	7	10	11

Izvor: Obrtnička komora PGŽ

Stanje obrtništva po djelatnostima je sljedeće; najviše ima uslužnih obrta (3.053), a najmanje obrta je u djelatnosti ribarstva (464). Od 2010. godine sve djelatnosti bilježe smanjenje broja obrta, a najveće smanjenje 2013. u usporedbi s 2012. godinom ostvaruje se u djelatnosti ugostiteljstva.

Iz prikazanih fizičkih podataka poslovanja obrtnika može se zaključiti da se obrtništvo u Primorsko-goranskoj županiji susreće s brojnim problemima, što je u krajnjoj liniji rezultiralo negativnim trendovima kretanja. Naime, evidentno je smanjenje broja obrta, broja radnika u obrtu, kao i broja registriranih obrtnika. Ovakva kretanja prisutna su u svim županijama Republike Hrvatske, stoga je nužno na nacionalnoj, ali i županijskoj razini povećati broj poticaja za otvaranje novih obrta te pružiti potporu za razvoj postojećih obrta.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na GOSPODARSTVO

- *Nedovoljan rast BDP-a*
- *Pad udjela djelatnosti u bruto dodanoj vrijednosti (građevinarstvo, trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje, djelatnost smještaja, pripreme i usluživanja hrane, stručne znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti)*
- *Stagnacija gospodarskog razvoja*
- *Nedovoljna usmjerenost poduzetnika na razvoj zasnovan na tehnologiji i inovacijama*
- *Neusklađenost obrazovnog sustava s potrebama na tržištu rada i stanjem u gospodarstvu*
- *Porast broja nezaposlenih*
- *Velik udio nezaposlenih s višom i visokom stručnom spremom*
- Prerađivačka industrija**
- *Nedovoljna povezanost i klasterizacija poduzeća*
- *Nedostatak većih gospodarskih subjekata koji bi mogli biti nositelji rasta industrijske proizvodnje*
- *Tehnološko i organizacijsko zaostajanje cijele industrije*
- Turizam**
- *Nedostatak specifičnih turističkih usluga ili proizvoda za povećanje dodane vrijednosti*
- *Izražena sezonalnost turističke ponude*
- *Nedovoljna specijalizacija / diversifikacija turističkih usluga i proizvoda*
- Prijevoz i skladištenje**
- *Nedovoljna iskorištenost globalne konkurentnosti županijskog prometnog pravca radi jačanja prometne djelatnosti*
- Građevinarstvo**
- *Nedostatak klasterizacije u građevinarstvu*
- *Propadanja malih građevinskih tvrtki*
- Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti**
- *Nedovoljna ulaganja u istraživanje i razvoj*
- Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo**
- *„Unošenje“ alohtonih vrsta divljači zanimljivih za komercijalni lov*
- *Centralizirano upravljanje šumama i šumskim zemljištem*
- *Usitnjenost poljoprivrednog zemljišta*
- *Malo kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta*
- *Smanjenje ribolovnog fonda*
- *Nedostatak preradbenih kapaciteta u ribarstvu i poljoprivredi*
- Obrtništvo**
- *Dugotrajni negativni trendovi i pokazatelji u obrtništvu*

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na GOSPODARSTVO

- *Ojačati konkurentnost cjelokupnog gospodarstva*
- *Poticati supstituciju uvoza vlastitom proizvodnjom*
- *Povećati razinu izvozne orijentiranosti*
- *Poticati razvoj slabije razvijenih područja (Gorskog kotara te Otoka)*
- *Izgraditi i razvijati tehnološku infrastrukturu koja će poduprijeti i poboljšati povezivanje poduzetnika s istraživačkim institucijama radi bržeg i boljeg korištenja i razvijanja novih tehnologija*
- *Unaprijediti uvjete te ojačati kapacitete regionalne i lokalne samouprave za privlačenja domaćih i inozemnih ulaganja te izdvajati sredstva za promoviranje Županije kao privlačne lokacije za ulaganje*
- *Sustavno koristiti visokoobrazovane stručnjake za potrebe ključnih djelatnosti*
- *Uskladiti obrazovni sustav s potrebama u gospodarstvu*
- *Usredotočiti se na identifikaciju ključnih djelatnosti (provođenje pametne specijalizacije)*
- *Poticati poduzetništvo radi otvaranja novih radnih mjesta*
- *Poticati zapošljavanje za mlade, žene i osjetljive skupine*
- Prerađivačka industrija**
- *Razvijati i povezivati (klasteri) pojedine segmente prerađivačke industrije oko uspješnih i na tehnologiji zasnovanih poduzeća*
- *Razvijati metalopreradačku i drvenu industriju temeljenu na proizvodima veće dodane vrijednosti*
- *Povećati razinu izvozne orijentiranosti*

Turizam

- *Poticati i razvijati nove strateške projekte i ulaganja u turizmu*
- *Ojačati kvalitetu turističke ponude (veći broj smještaja visoke kategorizacije, kvaliteta izvanpansionske ponude, jačanje kvalitete obiteljskog smještaja)*
- *Produljiti turističku sezonu uvođenjem novih oblika turizma (zdravstveni, kulturni, kongresni, zimski, sportsko-rekreacijski, ronilački, lovni, ruralni turizam), po mogućnosti stvoriti preduvjete za cjelogodišnje poslovanje turističke djelatnosti na razini cijele Županije*
- *Povećati udjel domaćih, autohtonih proizvoda u turističkoj ponudi (kroz poticanje proizvodnje domaćih poljoprivrednih kultura, poticanje kvalitete proizvoda)*

Prijevoz i skladištenje

- *Formirati logističke lance*
- *Razvijati prometnu i logističku infrastrukturu*

Građevinarstvo

- *Okрупniti graditeljske resurse radi zajedničkog nastupa na tržištu te poticati njihovo usmjeravanje na tehnološki složenije i zahtjevnije poslove s većom dodanom vrijednošću*
- *Omogućiti učinkovitu primjenu projekata javno-privatnog partnerstva na područjima poput komunalnih djelatnosti i zaštite voda, na projektima poput izgradnje plinskih i vodovodnih instalacija, kanalizacije i drugih cjevovoda, kao i na projektima komunikacijskih i energetske vodova*
- *Ulaganjem u nove tehnologije i znanja zaustaviti otpuštanja stručne radne snage*

Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo

- *Ojačati poljoprivrednu proizvodnju te ju usmjeriti prema turizmu i jačanju lokalnog tržišta*
- *Decentralizirati upravljanje šumama*
- *Lokalnoj i regionalnoj zajednici osigurati rentu od korištenja prirodnih resursa*
- *Aktivirati zapuštena poljoprivredna zemljišta*
- *Izgrađivati infrastrukturu u funkciji razvoja ruralnog prostora*
- *Trajno educirati poduzetnike u ruralnom prostoru i osposobljavati ih za primjenu suvremenih tehnologija*
- *Zaštititi i valorizirati tipične autohtone proizvode te povezivati tržišne marke proizvoda u prepoznatljivi brand Primorsko-goranske županije*
- *Unaprijediti ekološku poljoprivrednu proizvodnju, u skladu s rastućim trendovima za prirodnom ekološki proizvedenom hranom*
- *Omogućiti prijenos upravljanja zemljišnim zajednicama s nacionalne razine na lokalnu*
- *Zabraniti unošenja autohtone lovne divljači*
- *Omogućiti okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta*
- *Regulirati izlov ribe u skladu s veličinom ribljeg fonda*
- *Razvijati prerađivačke kapacitete u ribarstvu i poljoprivredi*

Obrtništvo

- *Povećati broj poticaja za otvaranje novih obrta*
- *Pružiti potporu za razvoj postojećim obrtima*

6.3. Poslovna i tehnološka infrastruktura

Inovacije i nove tehnologije ključni su čimbenici gospodarskog i društvenog razvoja današnjice. Stoga većina država na globalnoj razini nastoji stvoriti uvjete za brzu i uspješnu transformaciju istraživačkih rezultata i tehnoloških inovacija u proizvode konkurentne na svjetskim tržištima, potaknuti međunarodni tehnološki transfer te razvoj tehnološki utemeljenih malih i srednjih poduzeća.

Preduvjet za privlačenje investicija, pokretanje perspektivnih poduzetničkih inicijativa i razvojno-istraživačkih projekata kvalitetna su potporna poslovna i tehnološka infrastruktura. Područje Županije obilježava dostatno razvijena poslovna i tehnološka infrastruktura. Međutim, potrebna su daljnja ulaganja u sektor istraživanja i razvoja, povezivanje znanstvenih institucija s industrijom, jačanje interakcije subjekata institucionalne mreže zadužene za programe razvoja poduzetništva te povezanosti poduzetnika.

U nastavku poglavlja dan je pregled postojeće poslovne i tehnološke infrastrukture na području Županije, uključujući poduzetničke zone, regionalne razvojne agencije, poduzetničke centre, inkubatore, tehnološke parkove, institucije poduzetničkog obrazovanja te ostale organizacijske oblike potpore razvoju malog i srednjeg poduzetništva te sektora znanosti i istraživanja.

6.3.1. Poduzetničke zone

Proizvodne i poslovne zone ključan su preduvjet razvoja domaćeg gospodarstva za privlačenje ulaganja. Samo prostorno odgovarajuće i odgovarajuće infrastrukturno opremljene poduzetničke zone omogućavaju uspješan rast i razvoj djelatnosti visoke dodane vrijednosti. Poticanje gospodarskih aktivnosti podiže opću razinu razvijenosti Županije, povećava standard stanovništva, zaposlenosti i kakvoće življenja, kao i gospodarsku i demografsku ravnotežu rasta i razvoja Županije. Prema Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture („Narodne novine“, broj 114/13, 93/13), poduzetnička infrastruktura obuhvaća poduzetničke zone (proizvodno-prerađivačke zone, logističko-distribucijske zone i uslužno mješovite zone) i poduzetničke potporne institucije. Poduzetničke zone određene su kao infrastrukturno opremljena područja definirana prostornim planovima, namijenjena obavljanju određenih vrsta poduzetničkih, odnosno gospodarskih aktivnosti.

U Primorsko-goranskoj županiji se, sukladno PP PGŽ, poduzetničke zone mogu smjestiti u gospodarske zone (poslovne i proizvodne namjene)⁴⁸.

U zonama proizvodne namjene nalaze se veliki industrijski kompleksi, angažirani u proizvodnji, prerađivačkoj industriji, obrtništvu i slično, dok se u zonama poslovne namjene obavljaju manji proizvodni i skladišni kompleksi, poput trgovina, manjih proizvodnih pogona-obrtništva, skladišta, servisa, pružatelja komunalnih usluga i slično, koji imaju nešto povoljniji utjecaj na okoliš u odnosu na proizvodne komplekse.

Prema prostornim planovima uređenja općina i gradova Županije, zabilježena je sljedeća raspodjela gospodarskih zona prema veličini, uključujući već postojeće i planirane prostore.

⁴⁸ U Prilogu Tablica: Maksimalna površina zona proizvodne i poslovne namjene PGŽ

Tablica 33. Gospodarske zone Županije prema veličini, stanje 2010. (postojeće i planirane)

MIKROREGIJA	BROJ ZONA			UKUPNO
	Male (do 10 ha)	Srednje (10 do 100 ha)	Velike (100 ha +)	
Gorski kotar	50	10	-	60
Grad Rijeka	27	4	-	31
Priobalje	51	25	4	80
Otoci	33	4	1	38
UKUPNO	161	43	5	209

Izvor: Analiza gospodarskih zona u PGŽ, JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ (2010. godine)

Prema navedenim podacima, vidljivo je kako među postojećim i planiranim zonama prevladavaju male zone koje čine 77% ukupnog broja gospodarskih zona. Industrijska zona Bakar je iznimka – površina joj iznosi oko 500 ha, od čega je u funkciji oko 206 ha. Mikro, odnosno male zone, namijenjene su prije svega lokalnom i regionalnom gospodarstvu.

PP PGŽ odredio je gospodarske zone prema njihovom značenju. Stoga se razlikuje gospodarske zone kao građevine od važnosti za RH i Županiju, na temelju značenja zahvata u prostoru (veličina, obuhvat, zaštita prostora) te prema značenju u razvoju pojedinog dijela i cjeline Županije.

Tablica 34. Gospodarske zone od važnosti za državu i Županiju

GOSPODARSKE ZONE OD VAŽNOSTI ZA DRŽAVU	GOSPODARSKE ZONE OD VAŽNOSTI ZA ŽUPANIJU
<ul style="list-style-type: none"> • Poslovna zona Miklavija (Matulji) • Poslovno-proizvodna zona Kukuljanovo (Bakar i Čavle) • Proizvodna zona Rijeka (Rijeka) • Proizvodna zona Urinj (Kostrena i Bakar) • Proizvodna zona Omišalj (Omišalj) 	<ul style="list-style-type: none"> • Poslovno-proizvodna zona Klana • Poslovna zona Delnice • Poslovna zona Novi Vinodolski • Poslovna zona Kraljevica • Poslovno-proizvodna zona Fužine • Poslovno-proizvodna zona Ravna Gora • Poslovno-proizvodna zona Vrbovsko • Poslovno-proizvodna zona Čabar

Izvor: PP PGŽ (SN 32/2013)

Sljedeća tablica prikazuje izgrađenost gospodarskih zona prema vrsti zone i stupnju izgrađenosti.

Tablica 35. Gospodarske zone prema stupnju izgrađenosti

Stupanj izgrađenosti	Proizvodne		Poslovne		UKUPNO
	Broj	%	Broj	%	
Izgrađene	20	48,78	56	33,33	76
Djelomice izgrađene	11	26,83	42	25	53
Neizgrađene	10	24,39	70	41,67	80
UKUPNO	41	100	168	100	209

Izvor: Analiza gospodarskih zona u PGŽ, JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ (2010. godine)

Kako je prikazano u prethodnoj tablici 35., gotovo je polovica proizvodnih zona u potpunosti izgrađena, dok je 1/4 proizvodnih zona neizgrađena. Nasuprot tome, svega 1/3 poslovnih zona je izgrađena, dok ih gotovo polovica nije izgrađena.

Dostupni podaci pokazuju kako su proizvodne zone izgrađene u znatno većem postotku (54,95%) u odnosu na poslovne zone (30,11%), iako i one još uvijek imaju dovoljno prostornog potencijala za izgradnju novih kapaciteta. Površine predviđene za izgradnju poslovnih zona vrlo su slabo iskorištene.

Općenito, veći dio gospodarskih zona predstavlja plansku kategoriju, dok ih je manje od polovice u funkciji.

Generalno govoreći, jedinice lokalne samouprave planirale su u pravilu manje od 10 gospodarskih zona u svojim granicama. Neke od iznimaka su Grad Rijeka (31), Grad Bakar (11), Općina Matulji (11), Grad Čabar (15), Grad Vrbovsko (12), Grad Mali Lošinj (11). Općine u kojima prevladava turistička djelatnost uglavnom su planirale po jednu gospodarsku zonu, poput općina Lovran, Baška, Lopar te gradova Krk i Rab.

Oko 80% proizvodnih zona smješteno je u Priobalju. Poslovne zone također su u najvećoj mjeri koncentrirane u Priobalju (oko 50% ukupnog broja poslovnih zona). Najviše izgrađenih proizvodnih zona imaju Općina Kostrena, Grad Bakar te Općina Omišalj kao jedina otočna općina s proizvodnim zonama⁴⁹. Najviše izgrađenih poslovnih zona imaju Općina Kostrena, Grad Čabar, Grad Delnice i Općina Fužine.

Umjesto izgradnji novih poduzetničkih zona, pažnju je potrebno posvetiti ulaganjima u zapuštene gospodarske objekte i lokacije, čime im se daje nova poslovna, odnosno proizvodna namjena. Dosadašnjem razvoju poduzetničkih zona prepreku je stvarala nesustavnost u aktivnostima pripreme, pokretanja, upravljanja i povezivanja gospodarskih zona. Politike kreirane na različitim razinama donošenja odluka (lokalna, županijska, nacionalna) nisu bile međusobno povezane u jasnu i ciljanu akciju za ostvarenje osnovnog cilja. Učinkovito pripremanje i upravljanje zonama otežano je nekoordiniranošću uključenih subjekata, kao i niskim stupnjem iskorištenosti raznih potpornih fondova i programa.

Usporavanje procesa realizacije zona također je bilo uzrokovano i postupkom predaje zemljišta u svrhu osnivanja poduzetničkih zona od države, državnih poduzeća i jedinica lokalne samouprave. Jedan od vodećih problema je i pitanje proaktivnog upravljanja zonama, u svrhu unapređenja i opremanja zona potrebnom infrastrukturom prema prostornim planovima uređenja.

Za uspješno poslovanje poduzetničke zone od iznimne je važnosti razvijati popratne gospodarske aktivnosti koje će omogućiti razvoj partnerskog odnosa između rukovodeće strukture zone i korisnika zone. Umrežavanje poduzetnika (klasterizacija) potencijalno će omogućiti smanjivanje troškova poslovanja, potrošnje energije, negativnog utjecaja na okoliš, itd.

Osnovni preduvjet funkcioniranja poduzetničkih zona jest da one budu atraktivne za potencijalne korisnike. Budući da eventualnoj odluci o ulasku u poduzetničku zonu prethodi poslovno-komercijalna kalkulacija, prostorni aspekt osnivanja poduzetničke zone mora biti podržan dugoročno prepoznatljivim uvjetima poslovanja u poduzetničkoj zoni te normativno-poticaјnim aspektima na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini (jer jedno bez drugog ide puno teže).

6.3.2. Slobodne zone

Osim poduzetničkih zona, na području Primorsko-goranske županije postoje i dvije slobodne zone koje su posebni dio teritorija Republike Hrvatske, na kojem se gospodarske djelatnosti obavljaju pod posebno utvrđenim uvjetima. Pored prikladne lokacije i infrastrukture, slobodne zone poduzetnicima osiguravaju i dodatne povlastice i olakšice, radi privlačenja domaćih i stranih ulagača. Na području Republike Hrvatske, prema podacima Ministarstva gospodarstva, postoji 15 slobodnih zona. Splitsko-dalmatinska, Istarska i Primorsko-goranska županija jedine su županije koje imaju dvije slobodne zone na području Županije.

⁴⁹ Općina Omišalj funkcionalno pripada MR Priobalje.

Slobodne zone Županije su Slobodna zona Luke Rijeka i Slobodna zona Kukuljanovo. Slobodne zone na području Republike Hrvatske, pa tako i Primorsko-goranske županije, poduzetnicima osiguravaju preduvjete za uspješno poslovanje, najviše zahvaljujući raspoloživoj i relativno jeftinoj radnoj snazi u odnosu na ostale države Europske unije, te prometnoj povezanosti slobodnih zona.

Slobodne zone imaju izuzetno značajan gospodarski učinak. Naime, korisnici slobodnih zona ostvaruju visok udio prihoda iz proizvodnih djelatnosti (više od 50%) te se smatraju generatorom gospodarskog rasta manje razvijenih županija. Prema procjenama Ministarstva gospodarstva, očekuje se otvaranje 2.000-3.000 radnih mjesta u naredne 2-3 godine u slobodnim zonama u Republici Hrvatskoj.

Stoga strateški razvoj Županije mora obuhvatiti daljnji razvoj cjelokupne poduzetničke infrastrukture, te njihovu marketinšku promociju radi privlačenja poduzetnika i ulagača. Pritom je važno uspješno procijeniti realne potrebe pojedinog područja za osnivanjem poslovnih ili proizvodnih zona, uključujući odgovarajuće dimenzije, zainteresirani broj korisnika i dostatnost financijskih kapaciteta za odgovarajuće infrastrukturno opremanje gospodarskih područja.

6.3.3. Poduzetničke potporne institucije

Poduzetničke potporne institucije, kao dio sustava poduzetničke infrastrukture, obuhvaćaju: razvojne agencije, poduzetničke centre, poslovne inkubatore, poduzetničke akceleratorne, poslovne parkove, znanstveno-tehnološke parkove, centre kompetencije.⁵⁰

Prema Jedinstvenom registru poduzetničke infrastrukture Ministarstva poduzetništva i obrta, koji evidentira i sistematizira subjekte poduzetničke infrastrukture koji su korisnici potpora, poticaja i darovnica, u Republici Hrvatskoj postoji 105 poduzetničkih institucija, od kojih se njih 7 nalazi na području PGŽ.

Ekonomski razvoj neke zemlje ili županije u uskoj je vezi s razinom poduzetničke aktivnosti, a razina poduzetničke aktivnosti ovisi o tome u kojoj mjeri okruženje u kojem nastaju poduzetnički pothvati pruža podršku njihovom razvoju. Stoga je na PGŽ velik zadatak privlačenja potencijalnih ulagača i poduzetnika koji svojom aktivnošću u sklopu poduzetničkih zona pridonose zapošljavanju lokalne radne snage te pridonose ostvarenju preduvjeta za razvoj malog i srednjeg poduzetništva.

Na području Županije djeluje niz institucija poduzetničke potporne infrastrukture, iako postoji potreba za njenim daljnjim unapređenjem radi poticanja razvoja malog i srednjeg poduzetništva kao pokretača gospodarskog razvoja, sektora istraživanja i razvoja te njihove međusobne suradnje radi olakšane i ubrzane primjene te komercijalizacije inovativnih rješenja na domaćem i stranim tržištima. U razvojnim planovima Općine Viškova i Grada Malog Lošinja predviđena je izgradnja poslovnih inkubatora, a Znanstveno tehnološki park ima u planu proširenje svojih kapaciteta.

Poduzetničke potporne institucije na području Županije uključuju:

1) Razvojne agencije

- Riječka razvojna agencija PORIN d.o.o.
- Lokalna razvojna agencija PINS d.o.o.
- Regionalna energetska agencija Kvarner d.o.o.

2) Poduzetnički inkubator

- Poduzetnički inkubator Torpedo⁵¹

⁵⁰ Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture, „Narodne novine“, broj 93/13, 114/13

⁵¹ Poduzetnički inkubatori Torpedo i Rujevica sastavni su dio Riječke razvojne agencije Porin d.o.o.

- Poduzetnički inkubator Rujevica
- STARTUP Inkubator Rijeka
- 3) Poduzetnički centar**
 - Poduzetnički centar VINODOL d.o.o.
- 4) Znanstveno-tehnološki park Sveučilišta u Rijeci d.o.o. (Step Ri)**
- 5) Tehnološko-inovacijski centar Rijeka d.o.o. (TIC)⁵²**
- 6) Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu Primorsko-goranske županije**
- 7) Zaklada Sveučilišta u Rijeci**
- 8) Goranski sportski centar d.o.o., Delnice**

S obzirom na prethodni prikaz stanja Primorsko-goranske županije na području poslovne i tehnološke infrastrukture, može se zaključiti kako je županijska poduzetnička infrastruktura relativno razvijena. Postoji određeni broj potpornih institucija i poticaja za razvoj malog i srednjeg poduzetništva, iako uglavnom koncentriranih u većim gradovima i mikroregiji Priobalje. Potrebno je unaprijediti rad poduzetničkih potpornih institucija koje će posebno pružiti potporu razvoju društva utemeljenog na znanju i inovacijama; njihovoj jednostavnoj komercijalizaciji i primjeni; jačanju povezanosti između gospodarstva te institucija visokog obrazovanja, znanosti i istraživanja; jačanju vertikalne i horizontalne povezanosti poduzetništva. Poduzetničke potporne institucije, kao posrednička tijela, trebaju biti u mogućnosti osigurati usklađenost sustava obrazovanja i potreba gospodarstva kao i efikasan sustav razmjene ideja, znanja i tehnologija između sektora.

6.3.4. Lokalne akcijske grupe (LAG)

Lokalne akcijske grupe su partnerstva predstavnika javnog, gospodarskog i civilnog sektora određenoga ruralnog područja, osnovana s namjerom izrade i provedbe lokalne razvojne strategije.

Uključuju predstavnike iz različitih socioekonomskih sektora, a osniva se u formi pravne osobe - udruge s usvojenim statutom, definiranim ciljevima i usvojenom lokalnom razvojnom strategijom.

Prilikom osmišljavanja sastava LAG-a, važno je osigurati minimalno 50%-nu zastupljenost članova iz poslovnog sektora i sektora civilnog društva.

Najčešći dionici u LAG-u su:

- Predstavnici lokalne samouprave i javnih ustanova;
- profesionalne organizacije i savezi;
- Udruge;
- Razvojne agencije;
- Dionička društva, poslovni inkubatori i druge organizacije poslovnog sektora;
- Fizičke osobe.

Ciljevi LAG-ova obuhvaćaju:

- Promicanje i unapređenje održivog ruralnog razvoja područja LAG-a;
- Razvoj proizvoda zasnovanih na povezivanju tradicijske i kulturno-povijesne baštine i inovacija temeljenih na prirodnim prednostima područja i međusobnoj suradnji;
- Osiguravanje protoka informacija i transfera znanja za napredak u razvoju ruralnog gospodarstva i lokalne zajednice;

⁵² U lipnju 2014. godine, pokrenut je prethodni postupak za utvrđivanje uvjeta za otvaranje stečajnog postupka nad dužnikom Tehnološko-inovacijski centar Rijeka. Dakle, iako TIC i dalje pripada skupini potpornih institucija Primorsko-goranske županije, u ovom trenutku nije moguće procijeniti njegov moguć doprinos razvoju poduzetnika u budućnosti.

- Razvijanje sinergije i umrežavanje te planiranje ukupnog razvoja LAG područja između svih dionika kojima je u interesu doprinijeti razvoju ruralnih područja;
- Iskorištavanje i razvijanje postojećih potencijala za ruralni razvoj;
- Jačanje financijskih i ljudskih kapaciteta za provedbu projekata ruralnog razvoja;
- Pripreme LAG područja za korištenje EU fondova;
- Brigu o infrastrukturnom, ekološko-socijalnom, kulturnom, gospodarskom i svakom drugom razvoju u širem ruralnom području.

LAG-ovi podržavaju i predlažu za sufinanciranje one projekte poljoprivrednika koji imaju svrhu poboljšati životne i radne uvjete u ruralnim sredinama. LAG-ovi također pomažu hrvatskim poljoprivrednicima u povlačenju sredstava iz fondova Europske unije.

Lokalne akcijske grupe predstavljaju ruralno području s više od 5.000, a manje od 15.000 stanovnika. Kroz djelovanje LAG-ova nastoji se stvoriti pozitivno ozračje komunikacije i suradnje kako bi svaki dionik u procesu uvidio važnost vlastitog interesa u stvaranju bolje budućnosti.

Lokalne akcijske grupe odgovorne su za pripremu lokalne razvojne strategije i lokalnog operativnog plana razvoja; informiranje lokalnog stanovništva o postojećim mogućnostima i prijavama za projekte u okviru programa IPARD; organizaciju usavršavanja i radionica za lokalno stanovništvo; davanje pisama preporuke IPARD agenciji o projektima koji bi se mogli financirati u okviru lokalne razvojne strategije; za upravljanje aktivnostima LAG-a, uključujući vođenje projekata, programiranje aktivnosti, računovodstvo, mjesečna i kvartalna izvješća, itd.

Na području Primorsko-goranske županije, postoje sljedeće lokalne akcijske grupe:

- LAG Gorski kotar
- LAG Terra Liburna
- LAG Vinodol
- LAG Kvarnerski otoci

U prosincu 2013. godine sva četiri LAG-a koja djeluju na području Županije potpisala su Sporazum o suradnji. Radi se o inicijativi Županije, Centra za brdsko-planinsku poljoprivredu i predstavnika LAG-ova s područja Županije, pokrenutoj radi poticanja provedbe aktivnosti LAG-ova kao temeljnih dionika provedbe lokalnih razvojnih strategija i glavnih organizatora aktivnosti u sklopu ruralnog razvoja Županije.

LAG-ovi su značajni pokretači razvoja ruralnih područja Europske unije kroz LEADER pristup (*Veze među aktivnostima za razvoj ruralnog gospodarstva*). Ovaj koncept potaknula je Europska komisija kao instrument za razvoj ruralnih područja kroz strukturni fond za razvoj poljoprivrede EU. Opći cilj LEADER pristupa je promicanje održivog razvoja ruralnih područja putem lokalnih inicijativa i partnerstava.

Mjera 202 IPARD programa bazira se na LEADER pristupu te je nakon uspješno završenoga prvog natječaja u sklopu navedene mjere lokalnim akcijskim grupama dodijeljeno ukupno 27 milijuna kuna. Lokalna akcijska grupa Vinodol ostvarila je prava na financijsku potporu u 2013. i 2014. godini u maksimalnom iznosu od 900.000 kn. Preostala tri LAG-a s područja Županije trenutno se nalaze u postupku ostvarivanja financijske potpore.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na POSLOVNU I TEHNOLOŠKU INFRASTRUKTURU
<p>Poduzetničke zone</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Neiskorišteni kapaciteti poduzetničkih zona</i> <p>Poduzetničke potporne institucije</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Nizak stupanj iskorištenosti raznih potpornih fondova i programa</i> • <i>Sporost u realizaciji poslovne i tehnološke infrastrukture kao rezultat izostanka interesa investitora za ulaganjem</i>
Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na POSLOVNU I TEHNOLOŠKU INFRASTRUKTURU
<p>Poduzetničke zone</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Razvijati popratnegospodarskeaktivnosti/djelatnosti unutar gospodarskih zona</i> • <i>Razvijati sektorski orijentiranu poslovno-tehnološku infrastrukturu</i> • <i>Unaprijediti i opremiti gospodarske zone potrebnom infrastrukturom</i> • <i>Poticati umrežavanja poslovnih subjekata unutar zona</i> <p>Slobodne zone</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Privlačiti domaće i strane ulagače u Slobodne zone</i> <p>Poduzetničke potporne institucije</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Upravljanje poslovnom i tehnološkom infrastrukturom treba unaprijediti i prilagoditi potrebama poduzetnika</i> • <i>Poticati malo i srednje poduzetništvo</i> • <i>Tržišni pristup</i>

6.4. Ocjena konkurentnosti Primorsko-goranske županije

Konkurentnost Primorsko-goranske županije ocjenjuje se na temelju pripadajućeg indeksa razvijenosti koji je definiran kao pokazatelj stupnja razvijenosti lokalnih i županijskih jedinica.

Na svjetskoj ljestvici, prema Indeksu globalne konkurentnosti Svjetskoga gospodarskog foruma, Republika Hrvatska je u 2013. godini zauzimala 75. mjesto (od ukupno 148 zemalja), čime je Hrvatska popravila svoju konkurentnu poziciju u odnosu na prethodnu godinu, kada je zauzimala 81. mjesto, od ukupno 144 vrednovanih zemalja. Hrvatska se trenutno nalazi u posljednjoj prijelaznoj fazi razvoja, kako je ocijenjeno prema dva kriterija: BDP po stanovniku i udio izvoza mineralnih dobara u ukupnom izvozu. Naime, iz faze vođene efikasnošću poslovanja koju obilježava potreba za razvojem efikasnijih proizvodnih procesa i kvalitetnijih proizvoda u skladu s porastom plaća (efficiency – driven stage), gospodarstvo prelazi u fazu utemeljenu na inovativnim i unikatnim proizvodima, čija proizvodnja zahtjeva upotrebu najsofisticiranije tehnologije (innovation – driven stage).

Ove opće odrednice hrvatskog gospodarstva važne su jer se njihov značajan utjecaj očituje i na stanje, trendove, mogućnosti i razvojne perspektive regija i županija na području Republike Hrvatske. Prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 147/14), postoje četiri kategorije jedinica područne (regionalne) samouprave prema indeksu razvijenosti, pri čemu Primorsko-goranska županija pripada u posljednju, najrazvijeniju IV. skupinu, čija vrijednost indeksa razvijenosti iznosi više od 125% prosjeka Republike Hrvatske. Osim Primorsko-goranske županije, ovoj kategoriji pripadaju i Grad Zagreb te Istarska županija. U najrazvijenijim županijama izrazito prevladavaju čimbenici konkurentnosti obrazovanja, razvijenosti poduzetništva i ekonomskih rezultata.

Primorsko-goranska županije ne zaostaje značajno za Gradom Zagrebom i Zagrebačkom županijom na području broja prijava i ishodenih patenata, promatranih kao pokazatelji inovacijske djelatnosti. Od ukupnog broja prijava, na nacionalnoj razini uspješno se okonča svega 19,77% prijava u prosjeku. Na području Primorsko-goranske županije taj broj iznosi 15,9%. (Savez udruga inovatora Rijeka, 2010.) U 2011. godini, nakon Grada Zagreba i Zagrebačke županije (88 patentnih prijava), PGŽ je imala najveći broj patentnih prijava, ukupno 39, odnosno 17% od ukupnog broja prijavljenih patenata na području Hrvatske. Prema broju priznatih patenata, PGŽ zauzima 3. mjesto, s 13 priznatih patenata, odnosno s 15% udjela u ukupnom broju priznatih patenata. (DZIV RH, 2011.) Nadalje, oko 50% svih ulaganja u Hrvatskoj u 2009. godini, odnosi se na tri županije: Grad Zagreb (s 32,9% ukupnih ulaganja), Primorsko-goransku (9,9%) i Splitsko-dalmatinsku (7,9%) županiju. Na području izvoza, PGŽ se nalazi među pet županija koje su postigle najveću razinu izvoza.

U odnosu na 2010. godinu, regionalni indeks konkurentnosti Primorsko-goranske županije u 2013. godini povećao se za 2 mjesta na ljestvici konkurentnosti, što je u skladu s povećanjem BDP-a po glavi stanovnika. Primorsko-goranska županija i 2013. godine je zadržala status jedne od najkonkurentnijih hrvatskih županija, što prikazuje i tablica 36.

Tablica 36. Županije Republike Hrvatske rangirane prema konkurentnosti

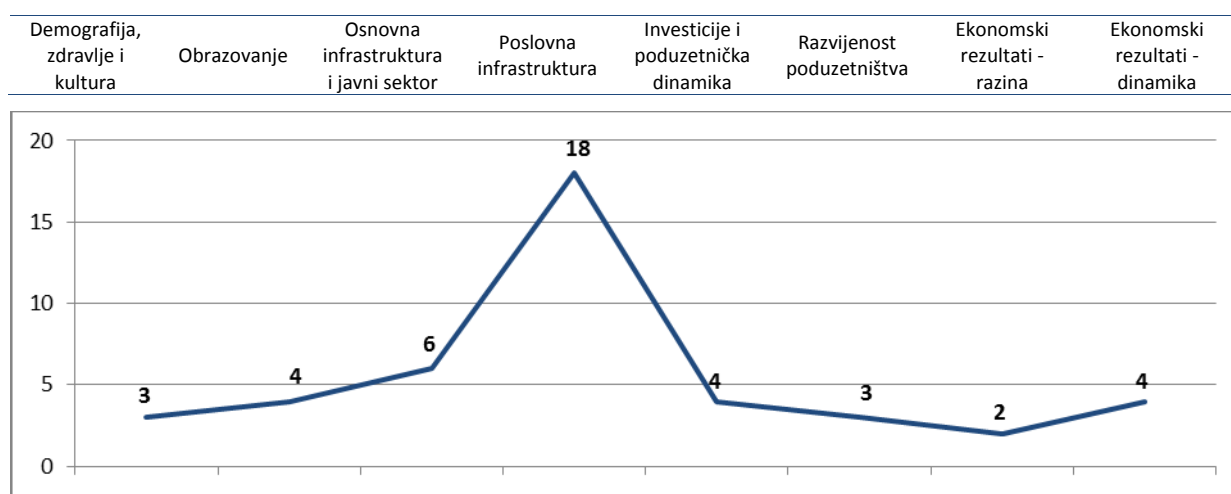
2013.	Godina	2010.	Županija	Rang poslovnog okruženja	Rang poslovnog sektora	Statistički rang			Perceptivni rang		
						Statistički rang (ukupno)	Rang poslovnog okruženja	Rang poslovnog sektora	Perceptivni rang (ukupno)	Rang poslovnog okruženja	Rang poslovnog sektora
1	2		Grad Zagreb	2	3	1	1	4	5	6	3
2	1		Varaždinska	1	2	7	7	6	1	1	1
3	3		Istarska	9	1	2	5	1	11	14	8
4	4		Međimurska	6	4	4	9	3	8	8	6
5	7		Primorsko-goranska	8	6	3	4	2	15	16	13
6	6		Zadarska	3	8	9	6	7	3	3	9
7	5		Zagrebačka	4	5	6	3	9	7	7	2
8	12		Koprivničko-križevačka	5	7	10	10	8	2	2	5
9	8		Splitsko-dalmatinska	7	11	8	2	10	10	11	10
10	9		Dubrovačko-neretvanska	10	10	5	8	5	12	12	12
11	13		Osječko-baranjska	13	9	16	19	12	4	5	4
12	11		Krapinsko-zagorska	12	12	13	11	18	9	10	11
13	14		Karlovačka	11	13	11	12	14	13	9	16
14	10		Šibensko-kninska	16	15	12	13	11	17	18	19
15	15		Bjelovarsko-bilogorska	15	16	15	14	15	16	15	15
16	16		Brodsko-posavska	14	14	21	20	20	6	4	7
17	18		Ličko-senjska	18	20	14	15	13	20	17	21
18	17		Virovitičko-podravska	17	17	18	17	19	14	13	14
19	19		Sisačko-moslavačka	19	19	17	18	16	19	20	20
20	20		Vukovarsko-srijemska	21	18	19	21	17	18	19	18
21	21		Požžeško-slavonska	20	21	20	16	21	21	21	17

Izvor: Nacionalno vijeće za konkurentnost (2014.)

Prema kvaliteti čimbenika konkurentnosti, Županija se nalazi među prvih sedam u području osnovne infrastrukture i javnog sektora; vladavine prava; demografije, zdravlja i kulture; obrazovanja (statistički rang); investicija i poduzetničke dinamike; lokalne uprave; razvijenosti poduzetništva; razine ostvarenih ekonomskih rezultata; marketing i menadžment; tehnologija i inovativnost; i dinamike postizanja ekonomskih rezultata, dok su najslabiji rezultati ostvareni na području poslovne infrastrukture i obrazovanja (perceptivni rang).

Na području Jadranske Hrvatske, Primorsko-goranska županija je druga najkonkurentnija, odmah nakon Istarske županije. U odnosu na ostale županije Jadranske Hrvatske (7), Primorsko-goranska županija postigla je sljedeći rang prema statističkim indikatorima poslovnog okruženja i sektora, kako je prikazano na grafikonu 33.

Grafikon 33. Statistički indikatori ranga konkurentnosti PGŽ na području Jadranske Hrvatske

Izvor: Nacionalno vijeće za konkurentnost (2014.)

Prethodna rang ljestvica proizašla je na temelju sljedećih vrijednosti statističkih indikatora prikazanih u tablici 37.

Tablica 37. Vrijednosti statističkih indikatora poslovnog okruženja i poslovnog sektora PGŽ

Statistički indikatori	Vrijednosti	
	2010.	2013.
POSLOVNO OKRUŽENJE		
Demografija, zdravlje i kultura		
Procjena broja stanovnika	304.228 (rang 5)	298.531 (rang 5)
Udio stanovništva 25-64 u populaciji	57,69 (rang 1)	55,71 (rang 1)
Migracijski saldo	5,63 (rang 6)	-5,52 (rang 4)
Vitalni indeks	72,60 (rang 13)	68,69 (rang 12)
Doktori medicine p/c	337,65 (rang 2)	327,27 (rang 2)
Obrazovanje		
Udio osoba s višom školom u populaciji 25-64	6,54 (rang 4)	6,54 (rang 3)
Udio osoba s visokom školom u populaciji 25-64	13,30 (rang 2)	13,30 (rang 2)
Uključenost u predškolsko obrazovanje / populacija 0-4 godine	64,24 (rang 3)	46,81 (rang 3)
Upisani studenti / stanovništvo 20-24 godine	53,57 (rang 2)	46,09 (rang 2)
Diplomirani studenti / stanovništvo 20-24 godine	9,47 (rang 4)	6,49 (rang 2)
Osnovna infrastruktura i javni sektor		
Uporabljen otpad / ukupna količina	9,96 (rang 7)	3,23 (rang 8)
Udio pomoći u ukupnim prihodima JLPS	5,87 (rang 3)	4,42 (rang 2)
Broj riješenih predmeta po sucu	272,00 (rang 11)	382 (rang 11)
Broj neriješenih ZK predmeta p/c	4,162,34 (rang 20)	2.430,90 (rang 19)
Prosječna stopa prireza u županiji	3,92 (rang 7)	3,93 (rang 10)

Statistički indikatori	Vrijednosti	
	2010.	2013.
Poslovna infrastruktura		
Površina poduzetničkih zona p/c	4,3 (rang 17)	8,1 (rang 14)
Cijena vode i odvodnja (2013) (kn)	-	18,2 (rang 17)
Komunalne naknade za poslovni objekt, I. zona (najviša tarifa; kn/m ³)	138,3 (rang 20)	138,3 (rang 20)
Cijena stanova u županijskom središtu, po m ² (kn)	15.950,0 (rang 19)	10.927,5 (rang 17)
Udaljenost aerodroma (km), Dubrovnik, Split +50, Pula, Zadar +100	165,0 (rang 16)	165,0 (rang 16)
POSLOVNI SEKTOR		
Investicije i poduzetnička dinamika		
Aktivne pravne osobe – dinamika	118,21 (rang 13)	104,7 (rang 10)
Ukupne investicije prema lokaciji objekata p/c	40.159,10 (rang 3)	28.492,2 (rang 4)
Udio investicija u opremu u ukupnim investicijama prema lokaciji objekta	34,14 (rang 10)	20,4 (rang 13)
Investicije u novu dugotrajnu imovinu MSP / ukupni prihodi MSP	7,89 (rang 5)	6,3 (rang 9)
Broj MSP p/c – dinamika	130,35 (rang 12)	102,8 (rang 17)
Razvijenost poduzetništva		
Obrt i slobodna zanimanja p/c	34,81 (rang 2)	31,4 (rang 2)
Broj zaposlenih MSP p/c	15,37 (rang 4)	15,2 (rang 4)
Dobit razdoblja - gubitak razdoblja MSP /ukupni prihodi MSP	0,53 (rang 9)	0,3 (rang 5)
Ukupni prihodi MSP / stanje imovine MSP	61,90 (rang 14)	58,8 (rang 14)
Bruto dodana vrijednost po zaposlenom u industriji	159,20 (rang 10)	294,0 (rang 1)
Ekonomski rezultati – razina		
BDP p/c (1.000 kn/stan.)	82,00 (rang 3)	90,0 (rang 3)
Nezaposlene osobe / stanovništvo 25-64	8,49 (rang 19)	6,2 (rang 16)
Nezaposleni 12 mjeseci i više / ukupno nezaposleni	47,31 (rang 8)	40,4 (rang 11)
Bruto plaća po zaposlenom	-	7.667,0 (rang 2)
Broj zaposlenih ukupno p/c	43,52 (rang 4)	35,8 (rang 17)
Ekonomski rezultati - dinamika		
Indeks BDP-a	128,93 (rang 10)	97,0 (rang 5)
Broj zaposlenih u malim i srednjim poduzećima	101,33 (rang 10)	96,6 (rang 10)
Nezaposlene osobe	103,10 (rang 16)	103,2 (rang 8)
Dobit prije oporezivanja	76,67 (rang 12)	109,6 (rang 8)
Broj zaposlenih ukupno	105,27 (rang 21)	95,8 (rang 15)

Izvor: Nacionalno vijeće za konkurentnost (2014.)

S obzirom na nepovoljne ekonomske uvjete globalnih razmjera i znatne regionalne razlike na području Republike Hrvatske, na regionalni razvoj potrebno je usmjeriti funkcionalnu politiku, koja će rezultirati održivim dugoročnim rastom, restrukturiranjem k gospodarstvu utemeljenom na znanju i inovacijama, razvojem infrastrukture, sektorskih klastera, umrežavanjem poduzetnika i institucija te porastom životnog standarda građana. U tom kontekstu, izrađen je i ovaj strateški dokument, kao temelj održivom društveno-gospodarskom razvoju Županije za razdoblje 2016.-2020.

7. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Analizom društvenih djelatnosti obuhvaćeni su odgoj i obrazovanje, kultura, sport i rekreacija, zdravstvena djelatnost te socijalna skrb.

7.1. Odgoj i obrazovanje

Odgoj i obrazovanje obuhvaća analizu predškolskog odgoja i obrazovanja, osnovno školstvo, srednje školstvo, visoko školstvo i znanost te tehničku kulturu.

7.1.1. Predškolski odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj i obrazovanje, te skrb o djeci predškolske dobi, prema Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, odvija se u ustanovama koje djelatnost predškolskog odgoja obavljaju kao javnu službu.

Prema Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, djelatnost predškolskog odgoja sastavni je dio sustava odgoja i obrazovanja te skrbi o djeci, a financira se pretežito sredstvima proračuna lokalne i područne (regionalne) samouprave te sudjelovanjem roditelja u cijeni programa predškolskog odgoja u koji su uključena njihova djeca.

Prema podacima iz Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, postotak obuhvaćenosti djece programima predškolskog odgoja i obrazovanja u pedagoškoj 2013./2014. godini je 61%. Ukupan postotak obuhvata EU iznosi 75%.

U Republici Hrvatskoj, u pedagoškoj godini 2012./2013., programima predškolskog odgoja i obrazovanja, ukupno je bilo obuhvaćeno 128.046 djece (114.394 djece u sklopu redovnog programa, 11.378 djece u programu predškole, 2.274 djece u kraćem programu).

U Primorsko-goranskoj županiji djeluje 35 ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja (21 vrtić čiji je osnivač JLS, 11 privatnih vrtića, dva vjerska vrtića, od kojih jedan djeluje i prema Montessori programu, jedan waldorfski vrtić), koje djelatnost obavljaju u 108 matičnih i područnih vrtića.

U sustav predškolskog odgoja i obrazovanja PGŽ, u pedagoškoj godini 2013./2014., uključeno je 8.666 djece. U pedagoškoj 2012./2013. godini bilo je uključeno 7.935 djece, a 2011./2012. godini 7.496 djece. U promatranom razdoblju (2011./2012.-2013./2014.) broj djece u vrtićima povećao se za 1170 djece.

Ukupan broj zaposlenih u vrtićima Primorsko-goranske županije također bilježi porast od 13%. U pedagoškoj 2011./2012. godini zaposleno je bilo 1.040 zaposlenika, u 2012./2013. godini 1.038 zaposlenika, a u 2013./2014. godini 1.177 zaposlenika.

Grad Rijeka osnivač je Dječjeg vrtića Rijeka, jedinstvene ustanove predškolskog odgoja koja objedinjava sve dječje vrtiće na području Grada Rijeke (najveća ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja u Županiji).

Dječji vrtić Rijeka organiziran je u pet Centara predškolskog odgoja s 28 podcentara, te podcentrom pri Dječjoj bolnici Kantrida.

U pedagoškoj 2013./2014. godini Dječji vrtić Rijeka pohađa 3.291 dijete, u 164 odgojne skupine (2.616 djece vrtićki, a 675 u jaslički program).

U 2012./2013. godini navedeni vrtić pohađalo je 3.340 djece u 163 odgojne skupine (2.638 djece vrtićki, a 702 u jaslički program), a u 2011./2012. godini 3.309 djece u 163 odgojne skupine (2.638 djece vrtićki, a 702 jaslički program).

Brojem djece i odgojnih skupina ova ustanova znatno premašuje odredbe Državnoga pedagoškog standarda o optimalnom broju djece.

U Dječjem vrtiću Rijeka zaposleno je ukupno 473 djelatnika. Od toga je 329 odgajatelja, 29 stručnih suradnika i medicinskih sestara, 16 administrativno-računovodstvenih djelatnika, te 95 tehničkog osoblja.

Dječji vrtić Rijeka provodi redovite programe odgoja i obrazovanja: jaslički program, vrtićki poludnevni i cjelodnevni program, smjenske jaslice i vrtić, program za djecu pripadnike talijanske nacionalne manjine, posebne programe za djecu s teškoćama u razvoju, program učenja stranog jezika, program obogaćen specifičnim sadržajima iz sporta, program obogaćen sadržajima katoličkoga vjerskog odgoja, program s elementima Waldorfske pedagogije, program predškole i razne kraće programe.

Ostali gradovi i općine osnivači su 21 predškolske ustanove koje djeluju u 53 matična i područna vrtića. U pedagoškoj 2013./2014. godini ove vrtiće pohađa 2.891 dijete, u 197 odgojnih skupina. U 2012./2013. godini ove vrtiće pohađalo je 3.199 djece, u 127 odgojnih skupina, a u 2011./2012. godini 2.154 djece u 169 odgojnih skupina. Broj upisane djece u ovim ustanovama u skladu je s odredbama Državnoga pedagoškog standarda. U navedenim ustanovama zaposleno je 507 djelatnika, od kojih 304 odgajatelja, 32 stručna suradnika i medicinskih sestara, 18 administrativno-računovodstvenih djelatnika, te 154 tehničkog osoblja. Organizirani su cjelodnevni i poludnevni vrtićki programi, te cjelodnevni jaslički programi.

U Gorskom kotaru djeluje šest skupina predškolskog odgoja (po jedna pri svakoj od šest osnovnih škola) koje obuhvaćaju 97 djece.

Pravne, odnosno fizičke osobe, osnivači su 11 ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja, koje djeluju u 16 matičnih i područnih vrtića. Vjerske zajednice osnivači su dviju ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja koje djeluju u 5 matičnih i područnih vrtića. U pedagoškoj 2013./2014. godini ove vrtiće pohađa 1.058 djece, smješteno u 52 odgojne skupine. U 2012./2013. godini pohađalo je 1.018 djece, u 50 odgojnih skupina, a u 2011./2012. godini 972 djece, smješteno u 44 odgojne skupine. U navedenim ustanovama, u pedagoškoj 2013./2014. godini, zaposlen je 151 zaposlenik, od kojih 99 odgajatelja, 18 stručnih suradnika i medicinskih sestara, šest administrativno-računovodstvenih djelatnika, te 28 tehničkog osoblja.

7.1.2. Osnovno školstvo

Županija je osnivač 30 osnovnih škola⁵³ (od ukupno 58 osnovnih škola) koje djeluju na njenom području (11 škola na području Gorskog kotara (10 osnovnih škola i jedna osnovna glazbena škola); devet škola u riječkom prstenu; četiri škole na otocima; tri škole u Liburniji; tri škole na vinodolskom području).

⁵³ U 2015. godini formirana je još jedna škola, Osnovna škola Omišalj.

Grad Rijeka osnivač je 23 osnovne škole i Centra za odgoj i obrazovanje. Grad Opatija osnivač je jedne osnovne škole, kao i Grad Mali Lošinj, dok je grad Crikvenica osnivač dvije osnovne škole.

Tablica 38. Prikaz broja učenika i razrednih odjela osnovnih škola u Primorsko-goranskoj županiji

	ŠKOLSKA GODINA									
	2009./2010.		2010./2011.		2011./2012.		2012./2013.		2013./2014.	
	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela
PRIOBALJE	6.922	355	6.877	361	6.785	355	6.825	359	6.841	362
OTOCI	2.751	166	2.700	163	2.647	164	2.679	164	2.510	154
GORSKI KOTAR	1.511	129	1.468	129	1.410	129	1.352	128	1.282	121
RIJEKA	8.925	439	8.657	432	8.490	427	8.449	432	8.589	433
SVEUKUPNO	20.109	1.089	19.702	1.085	19.332	1.075	19.305	1.083	19.222	1.070

Izvor: Državni Zavod za statistiku (od školske godine 2009/2010-2013/2014.)

U promatranom razdoblju od pet godina, ukupan broj učenika smanjio se za 887 (4,4% manje), dok se broj razrednih odjela smanjio za 17. Najveći pad djece vidljiv je na području Gorskog kotara, i to za 15,1%.

Ovdje treba napomenuti da je zadržavanje posebno područnih osnovnih škola u malim sredinama vitalno za opstanak lokalne zajednice. U tom kontekstu potrebno je razvijati inovativne ideje u školstvu, što su primjerice Osnovna škola Petar Zrinski u Čabru i osnovna škola Brod Moravice u Brod Moravicama i napravile uvođenjem modela timskog oblika rada u razrednoj nastavi, koji se temelji na suvremenim pedagoškim, didaktičkim i dokimološkim konceptima⁵⁴.

Tablica 39. Prikaz broja učitelja osnovnih škola u Primorsko-goranskoj županiji

	ŠKOLSKA GODINA				
	2008./2009.	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.
	Broj učitelja	Broj učitelja	Broj učitelja	Broj učitelja	Broj učitelja
PRIOBALJE	597	605	634	635	635
OTOCI	267	272	276	269	266
GORSKI KOTAR	257	258	260	263	260
RIJEKA	871	864	849	875	871
SVEUKUPNO	1.992	1.999	2.019	2.042	2.032

Izvor: Državni Zavod za statistiku (od 2008/2009-2012/2013. godine)

U Tablici 39. je vidljivo da je broj učitelja osnovnih škola u PGŽ u školskoj 2008/2009 godini bio 1.992, a u 2012/2013. godini 2.032, što je za 2% više.

U školskoj 2013./2014. godini u osnovne škole kojima je osnivač PGŽ upisano je 9.452 učenika, smještenih u 615 odjela, s 1.446 zaposlenika ili 49,6% od ukupnog broja učenika u PGŽ-u. U školskoj 2013./2014. godini osnovne škole kojima je osnivač grad Rijeka pohađa 8.405 djece, smještenih u 457 razredna odjela.

U promatranom razdoblju od školske 2003./2004. do školske 2013./2014. godine, broj učenika smanjio se za 2.175 učenika (20% manje), a broj razrednih odjela za 54 razredna odjela (11% manje).

⁵⁴ Stručno mišljenje o modelu timskog oblika rada u razrednoj nastavi Osnovne škole Petar Zrinski Čabar, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju, dokumentacija Odsjeka za pedagogiju.

Od ukupno 30 osnovnih škola čiji je osnivač PGŽ najveći broj škola radi u jednoj smjeni (25 OŠ), dok se u dvije smjene radi u pet škola. *Cilj je PGŽ do 2022. godine u potpunosti primijeniti Državni pedagoški standard kako bi omogućili da sve osnovne škole u Županiji rade u jednoj smjeni.*

PGŽ kroz programe iznad minimalnoga financijskog standarda financira sljedeće:

- Program produženog boravka za učenike putnike (financiran je u 14 osnovnih škola za oko 446 učenika);
- Rad pomoćnika u nastavi za učenike s teškoćama u razvoju (programom je bilo obuhvaćeno 19 pomoćnika u 12 osnovnih škola);
- Program za poticanje dodatnoga odgojnog-obrazovnog stvaralaštva (obuhvaćeno 1.808 učenika u 22 osnovne škole);
- Provedbu županijske razine natjecanja, smotri i susreta učenika (obuhvaćeno devet osnovnih škola);
- Kreativni rad kojim je obuhvaćeno 16 škola;
- Manifestacija, izdavaštvo i izdavačka djelatnost (26 ustanova).

Osnovno umjetničko školovanje ostvaruje se u posebnim osnovnim glazbenim i plesnim školama samostalno, te po posebnim programima u okviru osnovnih škola i ostalih obrazovnih i kulturnih ustanova. Osnovne glazbene škole djeluju u Rijeci, Opatiji, Delnicama, Malom Lošinju, Cresu, te u podružnicama u Novom Vinodolskom i na Rabu.

U Županiji djeluje šest osnovnih škola za djecu s teškoćama u razvoju (Cres, Kraljevica, Mali Lošinj, tri škole u Rijeci), u 16 razrednih odjela, s ukupno 203 učenika.

Na području Grada Rijeke odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju provodi se u Centru za odgoj i obrazovanje Rijeka (s područnim odjelima Baredice, Fortica i Oštro), Centru za autizam (Podružnica Rijeka), te u Centru za rehabilitaciju Slava Raškaj (djeca s oštećenjem sluha i s usporenim razvojem govora).

Grad Rijeka osnivač je i ustanove Dom mladih, čija je osnovna djelatnost organizacija slobodnog vremena djece i mladih (kroz programe tehničkih, umjetničko-kreativnih i društveno-edukativnih aktivnosti).

U školskoj 2012./2013. godini učenici VIII. razreda osnovnih škola PGŽ-a ostvarili su sljedeći uspjeh: dovoljan 1,6%, dobar 26,6%, vrlo dobar 39,2% i odličan 32,6% što je nešto bolji uspjeh od nacionalnog prosjeka.

U posljednjih pet godina učenici osnovnih škola su uspješno završili razred s postotkom iznad 99,5%, a u 2012./2013. s 99,69%.

Tablica 40. Uspjeh učenika u osnovnim školama PGŽ na kraju školske godine 2008./2009.-2012./2013.

OSNOVNE ŠKOLE, KRAJ ŠKOLSKE GODINE	2008./2009.	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.
Učenici ukupno	20 432	20 106	19 699	19 415	19 556
S uspjehom završili razred	20 347	20 029	19 607	19 351	19 495
S uspjehom završili razred u %	99,59 %	99,62 %	99,54 %	99,67 %	99,69 %

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Školske sportske dvorane za sve osnovne škole na području Primorsko-goranske županije

PGŽ posljednjih godina veliku pozornost posvećuje gradnji školskih sportskih dvorana, čime daje podršku kvalitetnijem odvijanju nastave tjelesne i zdravstvene kulture, kao i organiziranom slobodnom vremenu učenika i građana.

Prostor za tjelesnu i zdravstvenu kulturu određuje se, organizira i oprema u skladu s uvjetima utvrđenim nastavnim planom i programom tog predmeta i standardima koji se propisuju u školstvu i sportu. Škola mora imati dvoranu za nastavu tjelesno-zdravstvene kulture primjerenu broju učenika prema Državnom pedagoškom standardu.

Tablica 41. Škole sa školskim sportskim dvoranama

Redni broj	Osnivači osnovnih škola na području PGŽ	Broj matičnih i područnih škola i škola sa školskim sportskim dvoranama			
		Ukupan broj matičnih škola	Broj matičnih škola sa školskom sportskom dvoranom	Ukupan broj područnih škola	Broj područnih škola sa školskom sportskom dvoranom
1.	Primorsko-goranska županija	30	19	53	4
2.	Grad Rijeka	24	23	4	0
3.	Grad Crikvenica	2	1	4	0
4.	Grad Opatija	1	1	3	1
UKUPNO		56	43	64	5

Izvor: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

Od ukupno 30 osnovnih škola kojima je PGŽ osnivač, dvorane za tjelesnu i zdravstvenu kulturu ima 19 matičnih škola (63%). Preostalih osam matičnih škola koristi prostor u sklopu škole (višenamjenske dvorane ili prilagođene učionice), a dvije matične škole koriste dvorane u vlasništvu Jedinice lokalne samouprave te za njihovo korištenje plaćaju zakupninu.

Od ukupno 53 područne škole, četiri područne škole imaju sportsku dvoranu, a šest škola za nastavu TZK koristi prilagođeni prostor u sklopu škole.

Posljednjih desetak godina rekonstruirane su dvorane u Tršću i Delnicama, te su izgrađene nove dvorane u Vrbovskom, Ravnoj Gori, Rabu, Malinskoj, Kastvu, Krku i Matuljima što je veliki doprinos povećanju kvalitete nastave.

7.1.3. Srednje školstvo

Županija je osnivač svih srednjih škola u Županiji, osim četiri škole (jedne privatne glazbene škole, opće gimnazije s pravom javnosti, Salezijanske klasične gimnazije Rijeka i Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka). U srednje školstvo prema Zakonu u odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi spadaju i učenički domovi.

U PGŽ ukupno djeluje 34 srednjih škola, koje provode sljedeće programe:

- 14 škola provodi gimnazijske programe (12 državnih, jedna privatna i jedna vjerska), od kojih šest škola provodi samo gimnazijske programe, a osam škola provodi više vrsta programa (gimnazijske i strukovne);
- 16 škola provodi strukovne programe i/ili obrtničko – industrijske programe;

- Tri škole provode umjetničke programe;
- Jedna škola za učenike s teškoćama u razvoju (program za učenike s teškoćama u razvoju provodi se i u Odjelima pri Ekonomskoj školi Mije Mirkovića, te Graditeljskoj školi za industriju i obrt).

Županija je osnivač 30 srednjih škola, a kroz decentralizirane funkcije školstva financira 31 srednju školu (Salezijanska klasična gimnazija u Rijeci, čiji je osnivač Hrvatska salezijanska provincija).

U gradu Rijeci nalazi se 19 srednjih škola koje pohađaju učenici s područja cijele Županije i susjednih županija. Zbog relativno dobre prometne povezanosti sa svim dijelovima Županije, te dobre organizacije gradskog i prigradskog prijevoza, koncentracija srednjih škola u županijskom središtu pogodnost je za polaznike. U vinodolskom području smještena je jedna srednja škola, u Riječkom prstenu jedna, te u Liburniji četiri srednje škole. Na Otocima smještene su tri srednje škole (Mali Lošinj, Krk i Rab). Na području Gorskog kotara također su smještene tri srednje škole (Čabar, Moravice i Delnice).

U Županiji djeluju i tri privatne srednje škole, jedna opća gimnazija u Rijeci, te dvije glazbene škole (Opatija, Kastav).

Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka jedina je ustanova na području Primorsko-goranske županije u kojoj se provodi obrazovanje, te radno i stručno osposobljavanje učenika s intelektualnim teškoćama i drugim teškoćama u razvoju, po posebnom nastavnom planu i programu.

U školskoj 2013./2014. godini u srednje škole Primorsko-goranske županije upisano je 10.612 učenika, smještenih u 479 razrednih odjela (22 učenika po odjelu).

U školskoj 2012./2013. godini bilo je upisano 10.576 učenika, smještena u 464 razredna odjela (23 učenika po odjelu); u školskoj 2011./2012. godini 10.637 učenika, smještenih u 459 razredna odjela (23 učenika po odjelu); u školskoj 2010./2011. godini 10.639 učenika, u 470 razredna odjela (23 učenika po odjelu); u školskoj godini 2009./2010. godini 10.843 učenika, u 471 razrednom odjelu (23 učenika po odjelu).

Tablica 42. Prikaz broja učenika i razrednih odjela srednjih škola u PGŽ

	ŠKOLSKA GODINA									
	2009./2010.		2010./2011.		2011./2012.		2012./2013.		2013./2014.	
	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela
GRAD RIJEKA	7249	298	7131	300	7144	290	7093	296	7052	303
PRIOBALJE (bez Rijeke)	2066	83	1950	81	1991	81	2001	81	2096	92
OTOCI	988	54	1024	54	981	54	996	54	985	51
GORSKI KOTAR	540	36	534	35	521	34	486	33	479	33
UKUPNO	10.843	471	10.639	470	10.637	459	10.576	464	10.612	479

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

U promatranom razdoblju od školske 2009./2010. godine do školske 2013./2014. godine ukupan broj učenika smanjio se za 231 (2,1% manje), dok se broj razrednih odjela povećao za osam (1,7% više). Najveći pad broja učenika vidljiv je na području Vinodolskog područja (-18%) i Gorskog kotara (-11%), dok jedino Riječki prsten bilježi rast broja učenika u promatranom razdoblju (30%). Školsku 2012./2013. godinu uspješno je završilo 96% učenika, odnosno 4% učenika nije završilo razred.

Školsku 2012./2013. godinu uspješno je završilo 96% učenika, odnosno 4% učenika nije završilo razred.

Tablica 43. Uspjeh učenika u srednjim školama PGŽ na kraju školske godine 2008./2009.-2012./2013.

SREDNJE ŠKOLE, KRAJ ŠKOLSKE GODINE	2008./2009.	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.
Učenici ukupno	10 910	10 433	10 285	10 267	10 285
S uspjehom završili razred	10 372	9 984	9 851	9 833	9 874
S uspjehom završili razred u %	95,07%	95,70%	95,78%	95,78%	96,01%

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Broj nastavnika u ekvivalentu pune zaposlenosti u srednjim školama, u posljednjih četiri godine bilježi pad od 8,7%. Naime, u školskoj 2009./2010. godini u srednjim školama Primorsko-goranske županije bilo je zaposleno 1.278,78 nastavnika u ekvivalentu pune zaposlenosti, a u školskoj 2012./2013. godini 1.167,73 nastavnika u ekvivalentu pune zaposlenosti (8,7 % manje).

Tablica 44. Prikaz broja nastavnika srednjih škola u ekvivalentu pune zaposlenosti u PGŽ

	ŠKOLSKA GODINA			
	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.
	NASTAVNICI U EKVIVALENTU PUNE ZAPOSLENOSTI			
RIJEČKI PRSTEN	30,23	27,88	29,98	30,2
LIBURNIJA	126,7	124,95	124,86	130,53
VINODOLSKO PODRUČJE	40,19	38,87	31,54	34,7
OTOCI	161,8	148,39	198,43	148,22
GORSKI KOTAR	182,48	87,57	64,67	86,53
RIJEKA	737,38	759,27	788,45	737,55
UKUPNO	1278,78	1186,93	1237,93	1167,73

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Prostor za tjelesnu i zdravstvenu kulturu određuje se, organizira i oprema u skladu s uvjetima utvrđenim nastavnim planom i programom tog predmeta i standardima koji se propisuju u školstvu i sportu. Škola mora imati dvoranu za nastavu tjelesno-zdravstvene kulture primjerenu broju učenika. Od ukupno 30 srednjih škola kojima je PGŽ osnivač, primjerene dvorane za tjelesnu i zdravstvenu kulturu postoje u 5 zgrada koje koristi 6 škola. Ostale dvorane su preuređeni i prilagođeni učionički ili drugi prostori, dimenzijama manji od standarda jednodijelne sportske dvorane.

Četiri srednje škole koriste sportske dvorane u vlasništvu JLS te za njihovo korištenje plaćaju zakupninu.

Programi koji se provode u srednjim školama Primorsko-goranske županije:

U PGŽ ukupno se provodi 126 programa. Od ukupnog broja programa 5% čine gimnazijski programi, 40% strukovni programi (četverogodišnji), 39% strukovni obrtnički i industrijski programi (trogodišnji), 6% umjetnički programi i 10% programi za učenike s teškoćama.

Tablica 45. Prikaz broja programa koji se provode u srednjim školama Primorsko-goranske županije:po vrstama programa u PGŽ

Vrsta programa	Ukupan broj programa u PGŽ	Grad Rijeka	Riječki prsten	Vinodolsko područje	Liburnija	Otoci	Gorski kotar
Gimnazijski program	6	6	0	1	2	1	2
Strukovni programi (četverogodišnji)	50	42	4	2	3	5	5
Strukovni obrtnički i industrijski programi (trogodišnji)	49	36	0	4	6	7	9
Umjetnički programi	8	8	0	0	3	0	0
Programi za učenike s teškoćama	13	13	0	0	0	1	0

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Od ukupnog broja učenika srednjih škola u PGŽ, 30% učenika pohađa gimnazijske programe, 49% učenika pohađa četverogodišnje strukovne programe, 18% učenika pohađa trogodišnje strukovne obrtničke i industrijske programe, a 3% učenika pohađa umjetničke programe. Programe za učenike s teškoćama pohađa 0,26% učenika srednjih škola.

Županija također financira sljedeće programe kroz šire javne potrebe:

- Programe za poticanje dodatnog odgojnog – obrazovnog stvaralaštva;
- Natjecanja i smotre u znanju, vještinama i sposobnostima;
- Programske aktivnosti, manifestacije, izdavaštvo i bibliotečnu djelatnost.

Učenički domovi

Učenički domovi također prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi spadaju u djelokrug srednjeg obrazovanja. PGŽ je osnivač četiri samostalna učenička doma, a dva učenička doma djeluju u sastavu srednjih škola. Kroz decentralizirane funkcije školstva Županija financira i jedan ženski učenički dom, čiji je osnivač vjerska zajednica.

U školskoj 2013./2014. godini u učeničke domove smješteno je 787 korisnika, te zaposleno 149 zaposlenika. U školskoj 2003./2004. godini u učeničkim domovima bilo je smješteno 759 korisnika, a zaposleno 138 zaposlenika. Broj učenika smještenih u učeničkim domovima u posljednjih 10 godina bilježi blagi porast (4%), dok se broj zaposlenika povećao za 8 %.

Osim učenika srednjih škola smještajne kapacitete učeničkih domova koriste i studenti. Broj studenata smještenih u učeničkim domovima, tijekom posljednjih 10 godina, kreće se u prosjeku od 200 studenata godišnje.

Šest učeničkih domova nalaze se na području priobalja. Koncentracija srednjih škola na navedenom području, dobra organizacija gradskog i prigradskog prijevoza, čine pogodnost smještenim učenicima. Jedan učenički dom nalazi se na području Gorskog kotara. Svi smješteni učenici u navedenom učeničkom domu učenici su Željezničko tehničke škole Moravice.

Broj učenika kao i razrednih odjela u osnovnim školama svake godine opada, dok raste broj učitelja. U srednjim školama također se javlja smanjenje broja učenika i razrednih odjela, a broj nastavnika

raste. Ovo povećanje broja učitelja i nastavnika povećava kvalitetu obrazovanja u osnovnim i srednjim školama.

7.1.4. Visoko školstvo i znanost

Glavna institucija u području visokog školstva i znanosti je Sveučilište u Rijeci, ali predmetno područje pokrivaju i druge institucije izvan sustava Sveučilišta u Rijeci.

7.1.4.1. Sveučilište u Rijeci

Na području Županije, kao ustanova visokog školstva i znanosti, djeluje Sveučilište u Rijeci osnovano 1973. godine.

Sveučilište u Rijeci u svom sastavu ima devet fakulteta (Ekonomski fakultet, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Filozofski fakultet, Građevinski fakultet, Medicinski fakultet, Pomorski fakultet, Pravni fakultet, Tehnički fakultet, Učiteljski fakultet), jednu akademiju (Akademija primijenjenih umjetnosti) i četiri odjela (Odjel za fiziku, Odjel za matematiku, Odjel za informatiku, Odjel za biotehnologiju). U sastavu Sveučilišta djeluju Sastavnice Sveučilišta (Sveučilišna knjižnica u Rijeci, Studentski centar Rijeka, Tehnološko-inovacijski centar, Zaklada sveučilišta u Rijeci i Znanstveno tehnološki park), Centri i zajedničke službe (Centar za napredne studije, Centar za studije, Centar za napredno računanje i modeliranje, Centar za mikro i nano znanosti i tehnologije, Centar za učenje i poučavanje, Sveučilišni savjetovanišni centar, Služba zaštite na radu) i Udruge (Studentski zbor, Riječki sveučilišni športski savez, Udruga "Erasmus Student Network" Rijeka).

Poslijediplomski studij organizira devet članica Sveučilišta.

U akademskoj 2013./2014. godini na Sveučilištu u Rijeci studira ukupno 16.026 studenata.

Tablica 46. Pregled broja studenata, 2008./2009-2013./2014.

Akadska godina	Broj studenata na Sveučilištu u Rijeci	Broj studenata na 1000 stanovnika U PGŽ	Broj studenata na 1000 stanovnika u RH
2008./2009.	18.264	62	4,2
2009./2010.	19.213	65	4,5
2010./2011.	19.301	65	4,5
2011./2012.	18.270	62	4,2
2012./2013.	16.731	57	3,9
2013./2014.	16.026	54	3,7

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Iz Tablice 46. razvidno je da je broj studenata na Sveučilištu u Rijeci trajno rastao do akademske godine 2010./2011. od kada se smanjuje na razinu akademske godine 2006./2007. (broj upisanih studenata 16.423). Smanjenje broja studenata rezultat je smanjenja upisne kvote na Ekonomskom fakultetu u Rijeci i Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Iki, radi prevelikog broja studenata u odnosu na broj zaposlenih nastavnika i radi usklađivanja sa Zakonom o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju.

Ako se promatra broj upisanih studenata u odnosu na broj učenika koji su završili srednju školu, dolazi se do zaključka da je broj upisanih studenata na I. godinu fakulteta više nego dvostruko veći od broja učenika koji su završili srednju školu. To se može opravdati činjenicom da je Grad Rijeka ujedno i sveučilišni centar u koji se upisuju studenti iz raznih krajeva.

Tablica 47. Odnos broja učenika i studenata, 2008/2009.-2012./2013.

Školska/akademska godina	Broj učenika koji su završili srednju školu	Broj upisanih studenata na I. godinu fakulteta	Broj studenata koji su završili fakultet
2008./2009.	2.889	5.880	4.040
2009./2010.	2.877	6.250	4.666
2010./2011.	2.635	6.079	4.677
2011./2012.	2.407	5.684	4.677
2012./2013.	2.507	5.501	4.328

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Godine 2012. na Sveučilištu je stručni studij uspješno završilo 596 studenata, a sveučilišni studij 4.029 studenata. Iste godine, titulu magistra znanosti, magistra ili specijalista steklo je 94, dok je 116 osoba steklo titulu doktora znanosti.

Sveučilište trajno provodi razvojne projekte, među kojima je potrebno istaknuti izgradnju Sveučilišnog kampusa na Trsatu. Prva faza izgradnje je završena, a ukupna izgrađena površina Kampusa iznosi 78.632m² te se na Kampusu trenutno nalaze Građevinski, Filozofski i Učiteljski fakultet, Akademija primijenjenih umjetnosti, četiri sveučilišna odjela, Znanstveno tehnološki park te različiti sadržaji za studente. Uzevši u obzir stanje na tržištu rada i potrebe za stručnjacima specifičnog obrazovanja, Sveučilište je u 2013. godini smanjilo upisne kvote za oko dvije tisuće (u odnosu na prethodnu godinu). Tako je broj novih studenata u akademskoj godini 2013./2014. ograničen na 3.423.

Akadske 2012./2013. godine na Sveučilištu u Rijeci bilo je zaposleno 1.191. osoba na temelju ugovora o radu te 487 osoba temeljem ugovora o djelu.

Sveučilište u Rijeci je istraživačko sveučilište koje se koncem 2013. nalazilo na 1143. mjestu u svijetu, odnosno 450. mjestu u Europi. Da bi Sveučilište moglo u potpunosti preuzeti vodeću ulogu u društvenom i gospodarskom razvoju, potrebno je organizaciju i istraživačke aktivnosti podići na razinu koja karakterizira istraživačka sveučilišta s visokom razinom istraživačke aktivnosti. Podizanje istraživačke razine na hrvatskim sveučilištima je, prema mišljenju akademske zajednice, jedan od stupova nacionalne strategije za izlazak iz krize, gospodarski rast, stvaranje radnih mjesta i cjelokupni razvoj društva. Zbog toga hrvatska država treba investirati u podizanje istraživačke razine na sveučilištima i svakako zaštititi sveučilišta kao javno dobro. No, za ambicije preobrazbe u sveučilište s visokom istraživačkom aktivnošću, nužno je i domišljanje aktivnosti, organizacije i modela poslovanja koji će osigurati samoodrživi rast i razvoj, jače povezivanje s privredom te čim veća neovisnost sveučilišta od države.⁵⁵

7.1.4.2. Institucije izvan sustava Sveučilišta u Rijeci

Na području Primorsko-goranske županije djeluju visokoškolske i znanstvene institucije izvan sustava Sveučilišta u Rijeci, i to:

Katolički bogoslovni fakultet u Rijeci – Teologija u Rijeci koji je specifična akademska i crkvena ustanova čija se kadrovska politika, biranje čelnika, izrada i potvrđivanje programa, financijska politika i ustroj fakulteta razmatraju na sveučilišnoj razini, ali isto tako dobivaju mišljenje i potvrdu odgovornih crkvenih ustanova.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci osnovan je 1945. na Sušaku (danas dio Rijeke) pod imenom Jadranski institut. Nakon sjedinjenja Rijeke s

⁵⁵ Strategija razvoja Sveučilišta u Rijeci 2014.-2020.

Hrvatskom (i spajanja Sušaka i Rijeke) Institut je kao radna jedinica uključen u sastav istoimenog instituta Akademije u Zagrebu. Ubrzo postaje samostalna ustanova. Osim osnovnom historiografskom zadaćom, Zavod se sustavno bavio istraživanjem povijesti likovnih umjetnosti, povijesti pisma i jezika, povijesti crkve, gospodarske povijesti, etnografije, etnologije, etnomuzikologije područja Istre, Kvarnerskoga primorja i Gorskoga kotara. Šireći svoju znanstvenoistraživačku djelatnost na cijelo područje sjevernoga Jadrana, odnosno zapadne Hrvatske, Zavod je 1969. godine osnovao Radnu jedinicu u Puli.

U Županiji djeluje i Veleučilište u Rijeci, kao visoko učilište koje ustrojava i izvodi preddiplomske stručne studije i specijalističke diplomske stručne studije kojima se stiče akademsko znanje za uspješno snalaženje u poslovnom okruženju, a koje karakteriziraju stalne promjene uvjetovane brzim znanstveno-tehnološkim razvojem i procesom globalizacije. Na Veleučilištu je ustrojeno pet Odjela (Poslovni odjel, Telematika, Prometni odjel, Odjel sigurnosti na radu, Poljoprivredni odjel) i tri Odsjeka. Na Veleučilište u Rijeci se izvodi devet preddiplomskih stručnih studija te pet specijalističkih diplomskih stručnih studija. U nastavku slijedi prikaz broja studenata na Veleučilištu u Rijeci u proteklih šest godina.

Tablica 48. Broj studenata na Veleučilištu u Rijeci

AKADEMSKA GODINA	Broj upisanih studenata na Veleučilištu u Rijeci	Broj studenata koji su završili studij na Veleučilištu u Rijeci
2008./2009.	3.054	212
2009./2010.	3.352	329
2010./2011.	3.358	341
2011./2012.	3.561	499
2012./2013.	3.512	526
2013./2014.	3.069	347

Izvor: Veleučilište u Rijeci

Visoka poslovna škola PAR je privatna visoka poslovna škola u Rijeci koja je osnovana 2007. godine s idejom razvoja vrhunskih edukacijskih programa i poslovnog savjetovanja koji se temelje na iskustvu, realnoj procjeni potreba gospodarstva te trajnom praćenju stručnih znanstvenih inovacija i trendova. Izobrazba je usmjerena prema praksi.

7.1.5. Tehnička kultura

Temeljni zadatak tehničke kulture je podizanje razine tehnološke pismenosti stanovništva, osobito mladih. To se ostvaruje manjim dijelom kroz obaveznu školsku nastavu tehničkog odgoja, a većim dijelom kroz oblike izvannastavnih programa koji uključuju: rad mentora u školama, rad pri specijaliziranim ustanovama (domovi mladih, domovi, udruge, centri i savezi tehničke kulture i sl.), organiziranjem smotri, izložbi i natjecanja, promocijom tehničkih inovacija, nagradama, te populariziranjem djelatnosti tehničke kulture putem javnih medija, specijaliziranih izdanja i časopisa. U suradnji s udrugama u tehničkoj kulturi, Županija potiče rad klubova mladih na području osnovnih i srednjih škola, a svake godine u školama se održavaju tri razine natjecanja u tehničkoj kulturi – školsko, županijsko i državno. Sustavom javnih potreba Županije sufinancira se rad udruga vezanih uz sportski aerodrom na Grobniku, Automotodrom Grobnik i programi koji se odvijaju u Centrima tehničke kulture u Crikvenici i Rijeci. Na području Županije djeluje šest gradskih zajednica tehničke kulture i to u Rijeci, Čabru, Crikvenici, Kraljevcu, Malom Lošinj i Opatiji. Putem Zajednice tehničke kulture Primorsko-goranske županije i Saveza inovatora Primorsko-goranske županije te njihovih članova realizira se većina programa i aktivnosti iz djelatnosti tehničke kulture.

Unutar Zajednice tehničke kulture nalaze se brojni segmenti tehničke kulture: astronautički i raketni, automodelarski, filmski, foto, jedriličarski, kajakaški, radioamaterski, ronilački, brodomaketarski, CB radioklubova, informatičarski, pedagozi tehničke kulture, zrakoplovni, robotički i inovatorski.

Iako postoji tradicija tehničke kulture u Županiji, ona danas nije kvalitetno povezana s obrazovnim i gospodarskim sektorima, te se zanimanje mladih ljudi i inovacijski potencijal ne pretvaraju u poticaj gospodarskom razvoju temeljenom na znanju i inovaciji.

7.2. Kultura, sport i rekreacija

Slijedi analiza kulture i sporta na području Primorsko-goranske županije.

7.2.1. Kultura

Kao što su u bitnome različiti uvjeti i način života po mikroregijama Županije, tako se razlikuju i javne potrebe u kulturi. Primjerice, na području Otoka i obale kultura se pretvara u manifestacijski segment turističke ponude, istovremeno gubeći povezanost sa zajednicom iz koje je nastala. Odatle sezonsko „bavljenje“ kulturom kao očigledan simptom da ona više nije dio kulture zajednice, već je postala dio turističke ponude. S druge strane, visoka kultura i urbana kultura, karakteristične za veće gradove, pronalaze svoj izričaj i prostor u Rijeci, ali ne šire svoj dohvat u manja mjesta Županije i tako pojačavaju trendove demografskog slabljenja periferije (naročito Gorskog kotara) privlačeći mlade ljude sadržajima koji su im nedostupni u kraju u kojem su rođeni. Treći važan fenomen kulture u Županiji je snažna čakavska kultura osobito ukorijenjena u Priobalju i neposrednom zaleđu Rijeke, što dokazuju i dva od UNESCO-a zaštićena fenomena nematerijalne kulturne baštine.

Nema dovoljno podataka o sudjelovanju građana Županije u kulturnim aktivnostima te je potrebno osmisliti modele za redovito praćenje kulturne aktivnosti građana, na razini Županije i na razini mikroregija, da bi se moglo ocijeniti učinak sufinanciranja javnih potreba u kulturi.

Prema podacima jedinica lokalne samouprave iz 2014. godine, na području Županije je djelovalo ukupno 46 javno financiranih ustanova u kulturi, od čega sedam ustanova na državnoj razini, trima je osnivač Županija, a 36 gradovi i općine. Dvadeset i devet ustanova je u gradovima, a sedam u općinama – muzeji, galerije, kazališta, knjižnice, kulturni centri. Po mikroregijama, u Rijeci je šest ustanova, Gorskom kotaru četiri, u Priobalju 17, a na Otocima devet ustanova u kulturi.

U 2013. godini na području Županije djelovala su dva kinematografa, iako postoji devet objekata namijenjenih prikazivanju filmova. Naime, osim dva kina u Rijeci koja su u funkciji redovitog prikazivanja filmova, preostali objekti su tek povremeno u funkciji ili nisu uopće. Broj kino-sjedala u 2012. u Županiji iznosio je 3.534, a broj gledatelja 425.471.

Prema podacima iz 2014. godine, na području Županije djelovala je 21 narodna knjižnica s ukupno 36.852 člana, odnosno 12,4% ukupnog stanovništva Županije. Petnaest općina nema knjižnica, ali ih sedam pokriva bibliobusna služba. Preostaje osam općina koje su u potpunosti bez knjižnične usluge: Dobrinj, Malinska, Vrbnik, Punat, Omišalj, Lopar, Mrkopalj, Klana. Uključujući bibliobus pokrivenost Županije knjižničnim uslugama u odnosu na broj stanovnika iznosi 94%. No, svega pet knjižnica je doseglo minimum prostornog Standarda veličine knjižnice u odnosu na broj stanovnika (Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (Narodne novine, broj 105/97. i 5/98.)): Novi Vinodolski, Kostrena, Bribir, Kraljevica i Mali Lošinj. Posebna odstupanja su u Kastvu i Matuljima (ispod 20 % ostvarenja Standarda). Također, ne samo veličinom, već i fizički loši prostorni uvjeti su za rad središnjih odjela knjižnica Rijeka, Crikvenica i Vrbovsko.

Prema podacima iz 2012. godine, narodne knjižnice na području Županije brojile su 37.449 članova. Broj posuđenih knjiga izvan knjižnice iznosio je 889.742 te 55.587 unutar knjižnice, a broj posuđenih jedinica audiovizualne i elektroničke građe 37.514.

Prema podacima Muzejskog dokumentacijskog centra iz 2014. godine, na području Županije djeluje 17 muzeja, osam zbirki te pet izložbenih prostora. Općih ili specijaliziranih muzeja na području Grada Rijeke je pet, Gorskog kotara jedna, Priobalja šest, te Otoka pet. Na Priobalja postavljeno je pet zbirki, otoka dvije te jedna na području Gorskog kotara. Od pet izložbenih postava, četiri su u Priobalju, a jedna na Otocima.

Na području Županije smješteno je 14 zbirki ili izložaba vjerskih zajednica. Na području Županije je početkom 2014. godine registrirano 713 udruga u kulturi.

Tablica 49. Pregled broja ustanova, objekata i udruga u kulturi po mikroregijama

Broj stanovnika	RIJEKA	GORSKI KOTAR	PRIOBALJE	OTOCI	UKUPNO
	128.624	23.011	107.837	36.723	296.195
Ustanove u kulturi čiji je osnivač JLS	6	4	17	9	36
Dom kulture	1	11	38	5	55
Kazalište	2	0	0	1	3
Kino	2	5	1	1	9
Otvorena ili pučka učilišta	1	0	1	3	5
Muzeji, galerije, zbirke	5	2	15	8	30
Knjižnica / čitaonica ili bibliobus	1/1	2/12	19/12	11/1	33/11
Civilne udruge u kulturi	302	58	271	82	713

Izvor: Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu PGŽ

Županija je osnivač tri ustanove kulture:

- Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja,
- Prirodoslovni muzej,
- Ustanova Ivan Matetić Ronjgov.

Prema anketnom istraživanju financiranja javnih potreba u kulturi na području Županije, koje je za 2011. godinu provelo Ministarstvo kulture RH, sveukupno je u objedinjenom proračunu lokalnih i regionalne samouprave za kulturu bilo namijenjeno 154,7 milijuna kuna (7,25%). Tome se može pridodati 31,6 milijuna kuna kojim je u financiranju kulture na području Županije te godine sudjelovalo Ministarstvo. Isti izvor daje i podatak o 606 zaposlenih na području Županije u ustanovama u kulturi, od čega čak 290 u HNK Ivana pl. Zajca.

Značajnija godišnja kulturna događanja na području Županije:

- Riječki karneval – najveća karnevalska manifestacija u Hrvatskoj, koja ima i širi regionalni i međunarodno značenje
- Riječke ljetne noći – glazbeno scenski festival
- Zajčevi dani – glazbeno scenska manifestacija
- „Rabska fjera“ – trodnevna kulturno-povijesna manifestacija koja obilježava obranu Raba od Normana. Datira iz 14. stoljeća te oživljava srednjovjekovnu kulturu, kostime, zanate i običaje
- „Kastafsko kulturno leto“ – ljetni kulturni festival u Kastvu koji nudi izložbeni, dramski, glazbeni filmski, književni i dječji program
- „Hartera“ – riječki festival elektronske i alternativne glazbe
- Osorske glazbene večeri – višednevni ljetni festival klasične glazbe na kojem se izvode djela isključivo hrvatskih glazbenika,

- Međunarodni festival malih scena – riječki kazališni festival za koji se traži karta više, jedan od najprestižnijih kazališnih događanja u regiji
- Revija lutkarskih kazališta – na dvije lokacije u gradu Rijeci okuplja najbolje lutkarske kazališne predstave, u prvom redu namijenjene najmlađoj publici
- Festival pučkog teatra Omišalj – Čavle – ljetni festival čija je posebnost igranje predstava na dvije lokacije, izvrstan primjer međumjesne kulturne suradnje
- Smotra svirača heligonki i malih instrumentalnih sastava Gorskog kotara – smotra koja nastoji sačuvati izvornu goransku glazbenu tradiciju
- Međunarodne smotre folklor – najčešće se održavaju na kvarnerskim otocima, svake godine u drugom otočnom mjestu; okuplja se nekoliko desetaka folklornih skupina
- Fen festival – Festival neovisnih kazališta i kazališnih družina RH
- Festival mjuzikla – Festival kulturne suradnje u regiji
- Krčko ljeto – programi eminentnih hrvatskih i inozemnih umjetnika
- Lubeničke večeri – koncerti klasične glazbe domaćih i inozemnih umjetnika
- Dani Apoksiomena – kulturno-turistička manifestacija na Lošinju

Pristup kulturnim aktivnostima nije ravnomjeran u svim područjima Županije, odnosno u velikoj mjeri je koncentriran u Gradu Rijeci. Veliki dio općina i gradova nema u dovoljnoj mjeri razvijene kulturne institucije koje bi poslužile kao baza za poticanje različitih kulturnih događanja. Stoga je potrebno razvijati i poticati programe udruga i privatne inicijative kako bi se podigla kvaliteta života stanovnika u tim područjima.

7.2.2. Sport

Na području Županije registrirano je 1.362 udruga kojima je sport osnovna grupa djelatnosti (stanje siječanj 2014. – izvor Registar udruga RH), od čega 585 sa sjedištem u Rijeci (43%). Od tog broja registrirano je 908 klubova u sportovima koji imaju formiran županijski savez (28 saveza), 552 kluba udružena su u strukovne županijske sportske saveze. Procjenjuje se da od ukupnog broja registriranih udruga, aktivno djeluje njih oko 65%.

U Županiji još djeluje: 19 strukovnih sportskih udruga (suci, treneri, zdravstveni djelatnici u sportu), 28 županijskih sportskih saveza, 11 gradskih strukovnih saveza, jedan nacionalni sportski savez, jedan sveučilišni sportski savez, osam županijskih, gradskih i općinskih sportskih zajednica (PGŽ, Rijeka, Opatija, M. Lošinj, Čabar, Matulji, Lovran, Delnice), 55 školskih sportskih društava osnovnih škola, 30 školskih sportskih društava srednjih škola i devet sveučilišnih sportskih klubova.

Promatrajući broj registriranih udruga u razdoblju od 2008. do 2014. godine vidljiv je trajni porast broja udruga.

Tablica 50. Broj registriranih udruga u razdoblju od 2008. do 2014. godine

Godina	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Broj udruga	1043	1117	1177	1235	1282	1332	1362

Izvor: Registar udruga Republike Hrvatske

Prema Registru sportskih djelatnosti, u prosincu 2013. godine u Primorsko-goranskoj županiji je upisano 498 sportskih udruga. Najveća je koncentracija udruga na području Grada Rijeke, njih čak 259, zatim slijedi priobalje s 95 udruga, zaleđe s 53, otoci s 49, a najmanje je udruga registriranih na području Gorskog kotara, njih 42.

Uspoređujući dva registra uočava se zamjetan nerazmjer u broju registriranih udruga u Registru sportskih djelatnosti (vodi Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta) i Registru udruga RH (vodi Ministarstvo uprave). Razlog tomu leži u velikom broju neaktivnih, a prijavljenih udruga pri Registru

udruga RH, dok neke udruge nisu registrirane pri Registru sportskih djelatnosti, iako su zakonski obvezne to učiniti.

Granski županijski sportski savezi okupljaju oko 60% svih aktivnih sportskih klubova i više od 80% svih registriranih sportaša u Županiji.

Procjenjuje se da je u Županiji 25.000 sportaša uključeno u aktivne trenažne procese. Krovna sportska organizacija u županiji je Zajednica sportova Primorsko-goranske županije koja udružuje sportske udruge u Županiji, granske sportske saveze i gradske/općinske sportske zajednice. Djelovanje klubova Županije obuhvaća 66 sportova, od čega 32 olimpijska.

7.2.2.1. Sportski rezultati

Sljedeća tablica prikazuje broj ostvarenih plasmana sportaša iz PGŽ od trećeg mjest na državnim natjecanja do olimpijskih igara u razdoblju od 2008. do 2014. godine.

Tablica 51. Ukupno ostvarenih plasmana u razdoblju od 2008. do 2014. godine

Godina	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Ukupno plasmana	796	993	1019	989	994	1009	1068

Izvor: Arhiva Zajednice sportova PGŽ

7.2.2.2. Kategorizirani sportaši u PGŽ

Po brojnosti kategoriziranih sportaša (307, stanje rujan 2014.), Primorsko-goranska županija se nalazi na trećem mjestu u Hrvatskoj, odmah iza Grada Zagreba i Splitsko-dalmatinske županije.

Tablica 52. Broj kategoriziranih sportaša u razdoblju od 2008. do 2014. godine

Godina	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Broj kategoriziranih sportaša	245	260	276	228	316	293	307

Izvor: Hrvatski olimpijski odbor

Gledajući prema subregijama Županije, najviše je kategoriziranih sportaša u Rijeci, slijedi priobalje, Gorski kotar, otoci, a najmanje na prostoru zaleđa.

7.2.2.3. Sport u sustavu obrazovanja

U organizirane sportske aktivnosti uključeni su učenici osnovnih i srednjih škola putem svojih školskih sportskih društva. U Županiji djeluje 85 školskih sportskih društava. U ovakav oblik sportske aktivnosti uključeno je oko 3.500 učenika osnovnih i srednjih škola.

Ukupan broj sudionika na natjecanjima Uni sport lige sveučilišnih sportskih klubova prelazi brojku od 1.700 studenata. Najveći uspjeh sveučilišnog sporta zasigurno je dobivanje Europskih sveučilišnih igara – „europske univerzijade“ koja će se održati 2016. godine.

7.2.2.4. Sportski objekti

Sportska infrastruktura bazični je čimbenik napretka županijskog sporta. Među najvažnijim sportskim objektima u Županiji su Bazeni Kantrida, Nogometni stadion Kantrida, Atletska dvorana Kantrida⁵⁶, niz

⁵⁶ U 2015. godini izgrađeni su i atletska staza na Trsatu te nogometni stadion Rujevica.

sportskih dvorana, SRC Belveder, SRC 3. maj i SRC Mlaka, Goranski sportski centar, Izletište Platak, Automotodrom Grobnik. Na području Županije postoji ukupno 51 nogometno igralište na kojima se provode trenažne i natjecateljske aktivnosti. Osim navedenih objekata, u Županiji se nalazi veći broj boćališta (oko 80), 20-ak jedriličarskih hangara s pripadajućim sportskim lučicama, tri streljane, 12 kuglana te veći broj otvorenih rukometnih, košarkaških i teniskih terena kao i sportsko-rekreativni tereni u sklopu turističkih sadržaja. Sportski objekti neravnomjerno su raspoređeni po Županiji, a trenutno postoji potreba za izgradnjom novih infrastrukturnih objekata, poput zatvorenih bazena, zatvorenih teniskih terena te atletskih borilišta.

7.2.2.5. Sportska rekreacija

Program sporta i rekreacije kao iznimno važan dio slobodnog vremena trebali bi vratiti dio ljudskih potreba izgubljenih u današnjem tempu života. Fizička aktivnost, osim na tjelesnu, može snažno djelovati na psihičku, emocionalnu i socijalnu stabilnost čovjeka. Pravilna tjelesna aktivnost osigurava dugoročno zdravlje, posebno srčano-žilnog i dišnog sustava, te djeluje preventivno na pojavu njihova oboljenja. Cilj rekreacije je da građani steknu i koriste znanja, vještine i navike u provedbi raznih oblika tjelesne aktivnosti, te da im vježbanje postane civilizacijska i kulturološka potreba za poboljšanje i očuvanje zdravlja i poboljšanje ukupne kvalitete života.

U Registar udruga RH upisano je 110 klubova/udruga koje se bave sportskom rekreacijom u Primorsko-goranskoj županiji (39 klubova sportske rekreacije upisano je u Registar sportskih djelatnosti). Prema podacima Hrvatskog saveza sportske rekreacije, procjenjuje se da je oko 10 posto aktivnih građana uključeno u sportsko rekreativne programe što je daleko ispod europskih standarda (skandinavske zemlje do 72%). Krovna organizacija sportske rekreacije u Županiji je Savez sportske rekreacije „Sport za sve“ Primorsko-goranske županije. Sportska rekreacija još uvijek je relativno novi oblik sportske aktivnosti, a sve je više građana koji se odlučuju za ovaj oblik bavljenja sportom. Iako je rekreacija, sudeći po povećanju broja korisnika, u uzlaznoj putanji, i dalje nedostaje dovoljna informiranost, odnosno osviještenost građana o ovakvom načinu tjelesne aktivnosti. Županija broji nekoliko uređenih šetnica, planinarskih staza i sličnih terena na čijem se području može odvijati sportska rekreacija.

7.2.2.6. Sport invalida

U Županiji djeluje 22 kluba osoba s invaliditetom i osoba oštećenog sluha, od čega 12 sportskih klubova osoba s invaliditetom udruženo je u Savez športova osoba s invaliditetom Primorsko-goranske županije i pet klubova osoba oštećenog sluha okupljenih u Riječki sportski savez gluhih. Samo dvije sportske udruge djeluju izvan Rijeke.

U 2013. godini sportski klubovi osoba s invaliditetom brojili su ukupno 496 sportaša i rekreativaca. Ukupno je u početničkim i juniorskim kategorijama zastupljeno 196 članova, dok seniorske i rekreativne kategorije broje 300 članova. Ukupno je na službenim natjecanjima Hrvatskoga paraolimpijskog odbora i Hrvatskoga športskog saveza gluhih u 2013. godini nastupilo 212 sportaša.

U Županiji živi 25.646 osoba s invaliditetom (stanje siječanj 2013.) i čine 8,7% ukupnog stanovništva Županije. Udio aktivnih sportaša s invaliditetom u ukupnom udjelu osoba s invaliditetom na taj način je 2%.

Grad Rijeka u svom sastavu ima visoku koncentraciju sportskih objekata, što zadovoljava potrebe grada i okolnog područja, ali Gorski kotar i Otoci zaostaju u brojnosti sportskih sadržaja. Uz iznimku Grada Delnica, zamjetan je manjak zatvorenih sportskih objekata u Gorskom kotaru u kojem je zbog

klimatskih obilježja otežano bavljenje sportom i rekreacijom u zimskom razdoblju. Zbog utjecaja klimatskih promjena, u budućnosti je moguća stagnacija zimskih sportova u goranskom području. Rekreiranje građana je u Županiji na vrlo niskoj razini, što izravno slabi gospodarsku učinkovitost i opterećuje zdravstvo.

Sport u Županiji suočava se s velikim problemom nastalim zbog nedostatnog obrazovanja stručnog kadra u sportu. Kronični je nedostatak školovanog stručnog kadra prema kojemu zakonska regulativa nije naklonjena jer su rokovi koje je zakonodavac dao prekratki za prilagodbu. Primjetan je i veliki nedostatak stručnoga sportskoga administrativnog kadra.

Izražena je također potreba za specijalističkom sportskom ambulantom. Na području Primorsko-goranske županije djeluje deset specijalista medicine rada i sporta te jedan liječnik s doktoratom sportske medicine, te jedino oni po Zakonu o sportu mogu obavljati sportske preglede. Iz tog je razloga prijeko potrebno što skorije osposobiti specijaliziranu sportsku ambulantu.

7.3. Zdravstvo

Zdravlje je jedna od temeljnih društvenih vrijednosti, a zdravstveni sustav ima važnu ulogu osiguranja pristupa zdravstvenim uslugama svim članovima društva kako bi imali jednake mogućnosti očuvanja zdravlja. Organizacija i efikasno djelovanje zdravstvenog sustava neke zemlje danas se smatra jednim od ključnih elemenata šire strategije održivog razvoja. Koncept zdravlja mora biti uključen u sve relevantne politike, osobito u politiku društvenog i regionalnog razvoja, politiku oporezivanja, politiku obrazovanja, politiku zaštite okoliša te područja istraživanja i razvoja.

Na području Županije 2012. godine u sustavu osnovnoga zdravstvenog osiguranja bilo je 303.200 osiguranih osoba (broj osiguranika u registru Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje veći je od ukupnog broja stanovnika Županije jer su u evidenciji i osobe koje ovdje imaju privremeno boravište). U 2013. godini u Županiji je na 100.000 stanovnika bilo na raspolaganju 851 bolnička postelja, 343 liječnika te 126 zubnih liječnika. Ovaj pokazatelj povoljniji je od prosjeka RH prema kojem je na državnoj razini bilo na raspolaganju 590 postelja, 299 liječnika te 74 zubna liječnika.

Broj liječnika se postupno povećavao od 328 u 2009. godini do 349 u 2013. godini, što je slučaj i sa zubnim liječnicima (113 u 2009. godini te 128 u 2013. godini). Broj bolničkih postelja je značajno narastao u 2010. godini; sa 748 u 2009. godini na 831, potom na 858 u 2011. godini te se od tada nalazi na sličnoj razini.

Broj liječnika u Županiji (349) na 100.000 stanovnika veći je od prosjeka RH (302 u 2013.), kao i broj postelja (RH=586). Prema broju bolničkih postelja i zubnih liječnika, Županija je iznad prosjeka RH i EU.

Prema podacima sadržanim u Hrvatskom zdravstveno-statističkom ljetopisu za 2012. godinu, na jednog liječnika u Rijeci dolazi 3,26 kreveta, a u Republici Hrvatskoj 3,15. Prosječna dužina liječenja 2012. godine u Županiji iznosila je 6,77 dana, a državni je prosjek za kliničke bolnice 7,48⁵⁷.

Zdravstvena zaštita je organizirana sukladno Mreži javne zdravstvene službe koja je na području Županije u visokoj mjeri popunjena. Za područje Gorskog kotara, ista je u većini JLS-e u cijelosti popunjena, izuzev u obiteljskoj medicini u Čabru (od tri mjesta nepopunjeno jedno), Delnicama (od četiri mjesta nepopunjeno jedno), i Ravnoj Gori (od dva mjesta nepopunjeno jedno). Dentalnu

⁵⁷ Ovi podaci se odnose na KBC, kliničke bolnice i klinike

zdravstvenu zaštitu stanovnici Brod Moravica, Lopara, i Mošćeničke Drage, ostvaruju u najbližoj ordinaciji susjedne JLS-e ili u ordinacijama liječnika dentalne medicine koji nema ugovor s HZZO-om.

Broj raspoloživih bolničkih postelja u Županiji iznosi 2555 (8.6/1000 stanovnika). Godišnja zauzetost postelja iznosi 250 dana, a iskorištenost 68,6%. Pacijenti u Županiji pretežno gravitiraju KBC-u Rijeka (80%). Najveći broj specijalističko-konzilijarnih pregleda se ostvaruje u Poliklinici Kliničkoga bolničkog centra Rijeka.

Tablica 53. Broj stanovnika prema broju bolničkih postelja, liječnika i zubnih liječnika (Izračun na 100 000 stanovnika od 2009. do 2013. godine)

	2009.			2010.			2011.			2012.			2013.		
	bol. postelje	liječnici	zub. liječnici	bol. postelje	liječnici	zub. liječnici	bol. postelje	liječnici	zub. liječnici	bol. postelje	liječnici	zub. liječnici	bol. postelje	liječnici	zub. liječnici
PGŽ	748	328	113	831	330	114	858	344	119	863	343	126	851	349	128
RH	540	267	73	564	278	70	599	292	73	590	299	74	586	302	74
EU	552	330	64	546	337	66	542	346	67	*	*	*	*	*	*

* zadnji dostupni podaci do 2011. godine

Izvor: Zdravstvo-statistički ljetopis PGŽ za 2009- 2013., Hrvatski zdravstveno statistički ljetopis za 2009 - 2013., data.euro.who.int/hfad/WHO Regional office for Europe

Zdravstvena zaštita je organizirana na tri osnovne razine: primarnoj, sekundarnoj, tercijarnoj te na razini zdravstvenih zavoda.

Ustanove na primarnoj razini su dom zdravlja, ustanova za hitnu medicinsku pomoć, ustanova za zdravstvenu njegu, ljekarnička ustanova i ustanova za palijativnu skrb. Prema podacima Zdravstveno-statističkog ljetopisa Primorsko-goranske županije iz 2011. godine i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, kapaciteti javne zdravstvene službe kojima je Županija osnivač jesu sljedeći:

1. Na primarnoj razini zdravstvene djelatnosti:

- Dom zdravlja PGŽ Rijeka
 - Opća-obiteljska medicina – 37 ordinacija;
 - Dentalna medicina – 19 ordinacija;
 - Zdravstvena zaštita žena – tri ordinacije;
 - Zdravstvena zaštita dojenčadi i predškolske djece – pet ordinacija;
 - Medicina rada – tri ordinacije;
 - Laboratorijska dijagnostika – šest medicinsko-biokemijskih laboratorija (laboratoriji u Čabru i Vrbovskom radili samo prva četiri mjeseca u 2011. g.).
- Zavod za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije
Ispostave Zavoda za hitnu medicinu PGŽ nalaze se na 10 lokacija unutar Županije (Cres, Mali Lošinj, Crikvenica, Čabar, Delnice, Krk, Opatija, Rab, Rijeka, Vrbovsko). Sedam ordinacija radi u punom radnom vremenu te tri u nepunom. Broj sanitetskih vozila je 40. Zaposleno je 85 zdravstvenih djelatnika, od čega je 35 liječnika (19 specijalista hitne medicine, dva specijalista obiteljske medicine, jedan epidemiolog, 13 liječnika obiteljske medicine), 50 medicinskih sestara/tehničara te 65 vozača.
- Ljekarna „Jadran“ Rijeka

Na primarnoj razini javnu zdravstvenu službu, osim navedenih ustanova, na temelju koncesije obavljaju i zdravstveni radnici u ordinacijama privatne prakse koji imaju ugovor s HZZO-om:

- Opća-obiteljska medicina – 151 ordinacija;
- Dentalna medicina – 145 ordinacija;
- Zdravstvena zaštita žena – 13 ordinacija;
- Zdravstvena zaštita dojenčadi i predškolske djece – 16 ordinacija;
- Laboratorijska dijagnostika – dva medicinsko-biokemijska laboratorija;
- Zdravstvena njega u kući – šest ustanova i 11 fizičkih osoba ;
- Zubotehnički laboratorij – 74 laboratorija;
- Citološki laboratorij – četiri laboratorija;
- Trgovačka društva – 16 društava;
- Ustanova za palijativnu skrb „Marija Krucifiksa Kozulić“.

Osim navedenih, zdravstvenu službu obavljaju i zdravstveni radnici u ordinacijama privatne prakse koji nemaju ugovor sa HZZO-om:

- Opća-obiteljska medicina – šest ordinacija;
- Dentalna medicina – 134 ordinacije;
- Zdravstvena zaštita žena – četiri ordinacije;
- Zdravstvena njega u kući – šest ustanova.

2. Na sekundarnoj razini zdravstvene djelatnosti:

- Psihijatrijska bolnica Rab;
- „Thalassotherapia“ Opatija – specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju bolesti srca, pluća i reumatizma;
- „Thalassotherapia“ Crikvenica – specijalna bolnica za rehabilitaciju i liječenje bolesti dišnih organa i reumatizma;
- Psihijatrijska bolnica Lopača (osnivač je Grad Rijeka);
- Lječilište Veli Lošinj;
- Dom zdravlja PGŽ (specijalističko-konzilijarna zaštita – 16 ordinacija).

Navedene ustanove imaju ugovor s HZZO-om.

Djelatnost sekundarne razine obavljaju i sljedeće privatne ustanove, poliklinike i ordinacije:

- Specijalna bolnica „Dr. Nemeč“;
- 38 poliklinika;
- 43 specijalističke ordinacije (manji broj ordinacija ima ugovor s HZZO).

Ustanove na tercijarnoj razini (kliničke ustanove) u vlasništvu su države, a pružaju najsloženije oblike zdravstvene zaštite iz specijalističko-konzilijarnih i bolničkih djelatnosti te provode znanstveno-istraživački rad i nastavu.

3. Na tercijarnoj razini zdravstvene djelatnosti:

- Klinički bolnički centar Rijeka;
- Klinika za ortopediju Lovran.

KBC je jedan od tri klinička bolnička centra u Hrvatskoj i centralna bolnička ustanova ovog dijela Republike Hrvatske, s 1.195 kreveta i 3.029 zdravstvena radnika. KBC Rijeka je vodeća regionalna bolnička ustanova, a istovremeno je njezin prostorni raspored u opreci s mnogoznačnim funkcionalnim obilježjima. Ne samo da je razmještena na nekoliko lokacija, već je i građevinsko-tehničko stanje tih lokacija ispod normativa bolnice najvišeg ranga.

4. Na razini zdravstvenih zavoda:

- Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, Rijeka.

U Zavodu djeluje devet odjela: odjel socijalne medicine, zdravstveno ekološki odjel, epidemiološki odjel, mikrobiološki odjel, odjel za prevenciju i liječenje bolesti i ovisnosti, odjel za kvalitetu, odjel školske i sveučilišne medicine, odjel za ekonomske i opće poslove te odjel za kontroling.

Zavod ima sjedište u Rijeci, a u svom sastavu ima sedam ispostava: Crikvenica, Delnice, Krk, Opatija, Mali Lošinj, Rab i Cres.

Ljekarničkim ustanovama pokrivena je većina gradova i općina. Ljekarničku ustanovu nemaju Lokve, Vrbnik i Brod Moravice. U sustavu se nalazi 12 ispostava ljekarne „Jadran“, 37 privatnih ljekarni i 23 ustanove – ljekarničke jedinice.

Manjak zdravstvenih radnika strukturalni je problem koji ograničava dostupnost zdravstvene zaštite, osobito u ruralnim područjima i na otocima, ali i u manjim gradovima. U pojedinim strukama postoji neravnomjerna raspodjela među razinama zdravstvene zaštite, npr. medicinskih biokemičara ima dovoljno na sekundarnoj i tercijarnoj, ali nedovoljno na primarnoj razini.

Poradi koncentracije medicinskih ustanova u Gradu Rijeci te teritorijalne udaljenosti i slabe prometne povezanosti otoka i Gorskog kotara (posebno u zimskom razdoblju), javljaju se problemi u dostupnosti zdravstvene skrbi, pogotovo u kontekstu specijalističke zdravstvene skrbi u spomenutim dijelovima Županije. Stoga je potrebno ojačati primarnu zdravstvenu skrb, sustav Hitne službe i uložiti dodatne napore u preventivne aktivnosti i edukaciju stanovnika na spomenutim područjima.

7.4. Socijalna skrb

Na području Županije djeluju brojne ustanove socijalne skrbi koje pružaju različite vrste usluga korisnicima sukladno specifičnim potrebama pojedine kategorije korisnika socijalnih usluga. Osim domova za starije i nemoćne osobe kojima je osnivač Županija i Centra za rehabilitaciju Fortica istog osnivača, djeluje još mnogo ustanova socijalne skrbi kojima je osnivač Ministarstvo socijalne politike i mladih, a također djeluju i obiteljski i privatni domovi socijalne skrbi. Županija je osnivač pet ustanova, od toga četiri Doma za stare i nemoćne osobe i Centra za rehabilitaciju Fortica.

Domovi za stare i nemoćne osobe kojih je osnivač PGŽ:

- Dom za starije i nemoćne osobe „Kantrida“ Rijeka;
- Dom za starije i nemoćne osobe „Volosko“ Volosko;
- Dom za starije i nemoćne osobe „Mali Kartec“ Krk;
- Dom za starije i nemoćne osobe „Marko A. Stuparić“ Veli Lošinj.

Također ima i pet privatnih domova za osobe starije životne dobi:

- DSNO „Vita nova“ Viškovo;

- DSNO „Nina“, Čavle;
- DSNO „Domska vila Vinka“ u Delnicama;
- DSNO „Dub“ Malinska;
- DSNO „Kuća sunca“ Krk;

kao i 14 obiteljskih domova.

Razvijanje sustava izvaninstitucionalne skrbi i poticanje otvaranja privatnih domova mogu poslužiti kao rješenje manjka smještajnih kapaciteta za starije i nemoćne koji je evidentan u Županiji. To se posebno odnosi na rijetko naseljene dijelove Županije u kojima stanuje starije stanovništvo (u prvom redu na Gorski kotar).

U Županiji se nalazi pet centara za socijalnu skrb:

- Centar za socijalnu skrb Rijeka sa podružnicama Delnice, Vrbovsko i Čabar;
- Centar za socijalnu skrb Opatija;
- Centar za socijalnu skrb Cres-Lošinj;
- Centar za socijalnu skrb Crikvenica sa podružnicom u Rabu;
- Centar za socijalnu skrb Krk.

S ciljem efikasnog provođenja skrbi za djecu i mlađe punoljetne osobe, na području Županije djeluju tri doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi:

- Dom za djecu „I. Brlić Mažuranić“ u Lovranu;
- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Izvor“ u Selcu;
- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Braća Mažuranić“ u Novom Vinodolskom.

Također djeluje i Dom za djecu „Tić“ kao ustanova za dnevni boravak koja pruža stručnu pomoć zlostavljanoj i zanemarenoj djeci.

Kao posebnu skupinu ustanova socijalne skrbi potrebno je navesti i domove za odgoj djece i mladeži kojima je u nadležnosti rada prevencija, dijagnostika i provođenje tretmana resocijalizacije djece i mladeži sa poremećajima u ponašanju. Na području Županije se nalaze tri doma za populaciju djece i mladih sa različitim stupnjem odstupanja u ponašanju, a to su:

- Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka;
- Odgojni dom Mali Lošinj;
- Dom za odgoj djece Cres.

Kako bi se omogućilo trajno pružanje rehabilitacije pojedinim skupinama građana sa specifičnim zdravstvenim problemima, na području Županije djeluju četiri centra za rehabilitaciju:

- Centar za rehabilitaciju Rijeka;
- Centar za rehabilitaciju "Slava Raškaj" smješten u Rijeci;
- Dom za djecu i mladež Kraljevica – Oštro;
- Centar za rehabilitaciju "Fortica" smješten u Kraljevici.

Na području Županije nalazi se i Dom za psihički bolesne odrasle osobe "Turnić" koji ima dislociranu radnu jedinicu na području Gorskog kotara i poludnevni boravak za ovu kategoriju korisnika.

Bitno je istaknuti da na području Županije postoji i sigurna kuća: Caritasov dom za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja „Sveta Ana“, a Udruga U.Z.O.R. također pruža uslugu skloništa za žene žrtve obiteljskog nasilja, kao i psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji.

Važan doprinos kvaliteti pružene usluge socijalne skrbi za korisnike na regionalnoj i lokalnim razinama daju različite udruge i vjerske zajednice koje svojim radom unaprjeđuju sustav socijalne skrbi i povećavaju njegovu dostupnost krajnjim korisnicima. Tako se od vjerskih zajednica izdvaja Prihvatilište za beskućnike „Ruže Sv. Franje“ i Dnevni boravak za beskućnike.

U veljači 2014. godine donesen je Socijalni plan Primorsko-goranske Županije za 2014. godinu. On je rezultat detaljne analize kapaciteta dostupnosti mreže socijalnih usluga i specifičnih ciljeva razvoja institucionalnih i izvaninstitucionalnih socijalnih usluga u Primorsko-goranskoj županiji. Na temelju detaljne procjene stanja određeni su prioriteti koji uključuju sljedećih 5 ciljnih skupina:

- Starije i nemoćne osobe;
- Osobe s invaliditetom;
- Djeca i mladi bez odgovarajuće roditeljske skrbi (razvoj udomiteljstva);
- Djeca i mladi s poremećajima u ponašanju;
- Nezaposlene osobe.

U Županiji postoji izražen deficit smještajnih kapaciteta namijenjenih starijim i nemoćnim osobama. Obzirom na demografske trendove starenja stanovništva, problem će u budućnosti biti još izraženiji.

U Županiji postoji izražen deficit smještajnih kapaciteta namijenjenih starijim i nemoćnim osobama. Obzirom na demografske trendove starenja stanovništva (posebno u Gorskom kotaru), problem će u budućnosti biti još izraženiji. Stoga je potrebno uložiti napore i sredstva u daljnji razvoj institucionalne i izvaninstitucionalne skrbi za starije, kao i poticati privatne inicijative sa svrhom rješavanja ovog problema.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI

- *Nedostatan broj i kapacitet predškolskih ustanova*
- *Smanjenje broja učenika u srednjim školama*
- *Nedovoljna usmjerenost na obrazovne programe koji doprinose razvitku PGŽ*
- *Neusklađenost obrazovanja s potrebama tržišta*
- *Nedostatak studentskih smještajnih kapaciteta*
- *Nepovezanost programa tehničke kulture s obrazovnim i gospodarskim sektorom*
- *Neravnomjerna vremenska (tijekom kalendarske godine) i teritorijalna (na cjelokupnom teritoriju PGŽ) prisutnost kulturnih događanja*
- *Izostanak kulturne suradnje na relaciji Rijeka (središte) – mikroregije (periferija)*
- *Nedostaju povratni podaci o kulturnoj aktivnosti građana Županije*
- *Niska ispunjenost Standarda u mreži narodnih knjižnica*
- *Nepostojanje modela upravljanja kulturnom baštinom koji bi omogućio sustavno održavanje i korištenje*
- *Nedostatak ustanova (posebno izraženo u Gorskom kotaru i na Otocima)*
- *Nedostatna infrastruktura za sport i rekreaciju za sve ciljne skupine građana*
- *Nedostatak stručnog kadra u sportu*
- *Nedostatak specijaliziranih sportskih ambulanti*
- *Nedovoljna dostupnost specijalističko-konzilijarne zaštite u rjeđe naseljenim područjima (Gorski kotar i Otoci)*
- *Nedovoljni kapaciteti za smještaj starih i nemoćnih osoba*
- *Nedovoljni institucionalni i vaninstitucionalni oblici skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom*

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI

- *Povećanje kapaciteta predškolskih ustanova*
- *Provođenje mreže osnovnih i srednjih škola PGŽ*
- *Usklađenost strukovnog i visokog obrazovanja sa zahtjevima tržišta rada*
- *Završetak Sveučilišnog kampusa*
- *Povezivanje potreba gospodarstva i strukovnog obrazovanja*
- *Povezati programe tehničke kulture s obrazovanjem i gospodarstvom*
- *Bolje povezivati i koristiti ustanove u kulturi, radi povezivanja i koordiniranja programskih sadržaja i aktivnosti pojedinaca i udruga u kulturi s područje Županije*
- *Povezivati muzeje radi koordiniranja njihova rada te ih povezivati s istim i sličnim ustanovama na nacionalnoj i međudržavnoj razini*
- *Dodatno valorizirati autohtona folklorna događanja, te očuvati i promovirati lokalne jezične i glazbene osobitosti Županije.*
- *Zadovoljiti Standard za mrežu narodnih knjižnica u Županiji*
- *Poticati jedinice lokalne samouprave i udruge u kulturi u kandidiranju starih gradskih jezgara i tradicionalne kamene gradnje, kao i kulturnih posebnosti Županije na UNESCO-ve liste zaštićenih kulturnih materijalnih i nematerijalnih dobara*
- *Izgraditi nove sportske objekte prema potrebama Županije*
- *Omogućiti dostupnost sportsko-rekreativnih sadržaja svim kategorijama građana*
- *Osigurati uvjete za školovanje stručnog kadra u sportu.*
- *Osigurati dostupnost specijalističko konzilijarne zdravstvene zaštite u svim mjestima Županije*
- *Objediniti sve usluge KBC Rijeka na jednom mjestu*
- *Razvijati mrežu izvaninstitucijskih oblika smještaja (udomiteljstvo, obiteljski domovi, stambene zajednice, organizirano stanovanje)*
- *Povećati kapacitete institucija za brigu o starim i nemoćnim osobama uz stalni napredak u podizanju kvalitete smještaja i zdravstvene skrbi korisnika*

8. INFRASTRUKTURNI SUSTAVI

8.1. Infrastruktura prometnog sustava

Prometni infrastrukturni sustav čine međusobno povezane sve prometne grane radi pružanja sigurne, efikasne i konkurentne jedinstvene funkcije pružanja prijevoznih usluga. Okosnicu prometnog sustava Županije čine podsustavi pomorskog, cestovnog, željezničkog, zračnog, cjevovodnog i telekomunikacijskog prometa, a logističku podršku cjelovitom prometnom sustavu omogućuju lučki, cestovni, željeznički, zračni i cjevovodni terminali za putnički i teretni promet.

Prometni koridori državnog i međunarodnog značenja zajedno s lučkim sustavom integriraju priobalni i ukupni prostor Županije na nacionalnu i međunarodnu prometnu mrežu. Sjecište tih koridora čini prometni čvor Rijeka kao ključna prometna komponenta sveukupnoga gospodarskog razvoja središta Županije, odnosno Grada Rijeke i Luke Rijeka; cjelokupni riječki prometni pravac stoga je potrebno dalje razvijati. Prometni koridori županijskog značenja raspoznaju se kroz dvije skupine specifičnih prostora Županije koja omogućava integriranja s prostorima susjednih županija: skupina goranskih koridora i skupina priobalnih i otočnih koridora.

Županija mora razvijati prometni sustav koji će potencirati sve oblike javnoga gradskog prijevoza kao i intermodalno povezivanje različitih oblika prometa.

8.1.1. Pomorski promet i lučko terminalna infrastruktura

Na području Primorsko-goranske županije razvrstane su 104 luke otvorene za javni promet: luka Rijeka od osobitog (međunarodnog) gospodarskog značenja za RH; sedam luka otvorenih za javni promet županijskog značenja i 96 luka lokalnog značenja⁵⁸.

Luka Rijeka je luka osobitoga (međunarodnog) gospodarskog interesa za RH. Obuhvaća bazen Rijeka (konvencionalni generalni teret, terminal za žitarice i fosfate, terminal za voće), Sušak (kontejnerski terminal, konvencionalni generalni teret, drvo) i izdvojene bazene Bakar (terminal za rasute terete, Ro-Ro terminal), Omišalj (naftni terminal) i Raša (terminal za stoku, terminal za drvo, te pozadinsko skladište Štalije). Bazen na području bivše tvornice Torpedo u funkciji je ribarske luke, pod upravom je Lučke uprave Rijeka i luka je otvorena za javni promet.

U sklopu riječkog bazena postoji ukupno devet pristaništa s pristanima za prihvat brodova te tri specijalizirana terminala (putnički terminal, terminal za rashlađene terete, terminal za žitarice). Zagrebačko pristanište djelomično je opremljeno u dužini od 156 m za pristajanje brodova dok je ostatak od 600 m obale nedovršen.

Putnički terminal Rijeka smješten je na korijenu Riječkog lukobrana. U prvoj fazi izgrađen je dio zgrade Pomorskoga putničkog terminala s neophodnom infrastrukturom. Lokacija putničkog terminala nije odgovarajuća te je potrebno uspostaviti pomorsko-kopneni terminal putnika na jednom mjestu.

Sušački bazen istočni je dio luke Rijeka i obuhvaća staru Sušačku luku, područje Delte i Brajdice s kontejnerskim terminalom. Izgradnjom državne ceste D 404, sušački dio riječke luke s terminalom Brajdica bolje je prometno povezan na regionalnu i nacionalnu kopnenu prometnu mrežu. U bazenu Bakar nalaze se dva odvojena pristaništa Podbok i Goranin. U bazenu Omišalj smješten je terminal za

⁵⁸ U 2015. godini luke otvorene za javni promet su razvrstane sukladno PP PGŽ (Naredba o razvrstaju luka otvorenih za javni promet na području Primorsko-goranske županije („Narodne novine“, broj 3/15 i 38/15).

tekuće terete na poluotoku Tenka punta, a sastoji se od dva pristana i 15 spremnika sirove nafte i naftnih derivata. U funkciji luke Rijeka nalaze se četiri sidrišta ukupne površine akvatorija od 7.802,1 ha.

Izgradnjom autoceste Rijeka – Zagreb, riječke obilaznice i državne ceste D404 poboljšana je povezanosti lučkih bazena dok povezanost luke Rijeka željezničkim prugama nije zadovoljavajuća. Pored neučinkovite postojeće pruge Rijeka – Zagreb, ne postoje izravne željezničke veze Rijeke s hrvatskim prugama u Istri i sjevernojadranskim lukama Kopar i Trst, kao niti izravne željezničke veze s lukom Ploče⁵⁹.

Tablica 54. Promet roba u lukama od osobitog (međunarodnog) gospodarskog značaja za RH⁶⁰ u razdoblju od 2004. do 2012. (000 tona)

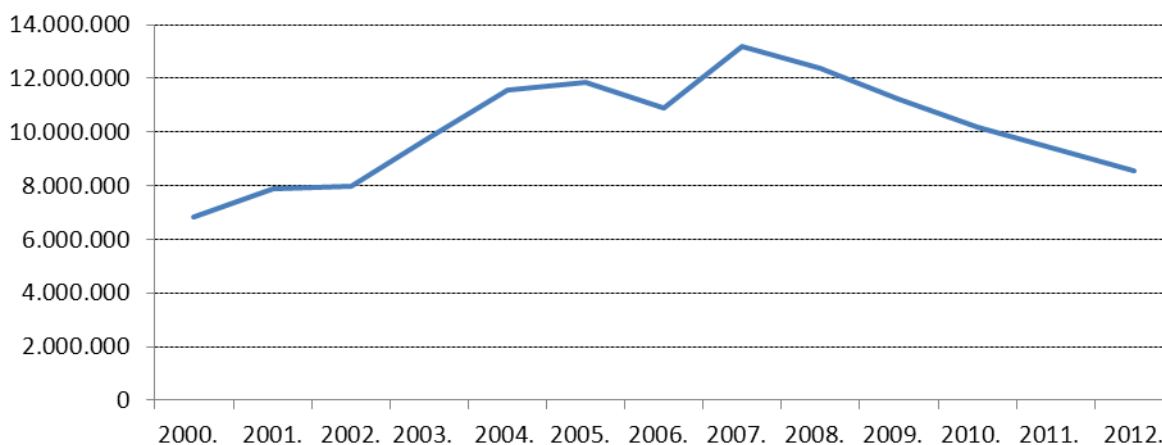
Luka	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Rijeka	11.571	11.863	10.887	13.212	12.391	11.238	10.183	9.390	8.554
Postotne promjene		2,5	-8,2	21,3	-6,2	-9,3	-9,3	-7,8	-8,9
Ploče	2.031	2.815	3.181	4.214	5.142	2.869	4.530	4.430	2.582
Zadar	235	498	555	506	629	472	607	330	252
Šibenik	840	1410	739	1239	862	599	636	592	410
Split	2.594	2.774	3.033	3.024	2.993	2.486	3.079	2.549	2.825
Ukupno	17.271	19.360	18.395	22.195	22.017	17.664	19.035	17.291	14.623

Izvor: www.port-authority-ploce.hr; www.port-authority-zadar.hr; www.portauthority-sibenik.hr; www.mppi.hr; www.portauthority.hr

Najveći promet u državnim lukama od osobitog gospodarskog interesa za RH ostvaren je 2007. godine kada je prekrano 22.195.000 tona robe. U ukupno realiziranom teretnom prometu u lukama od osobitog gospodarskog značenja za RH, luka Rijeka sudjeluje s oko 70%.

Najveći ukupan promet riječke luke ostvaren je 2007. godini kada je prekrano ukupno 13.212.464 tona tereta (suhi+tekući).

Grafikon 34. Ukupan promet luke Rijeka od 2000. do 2012. godine (tona)

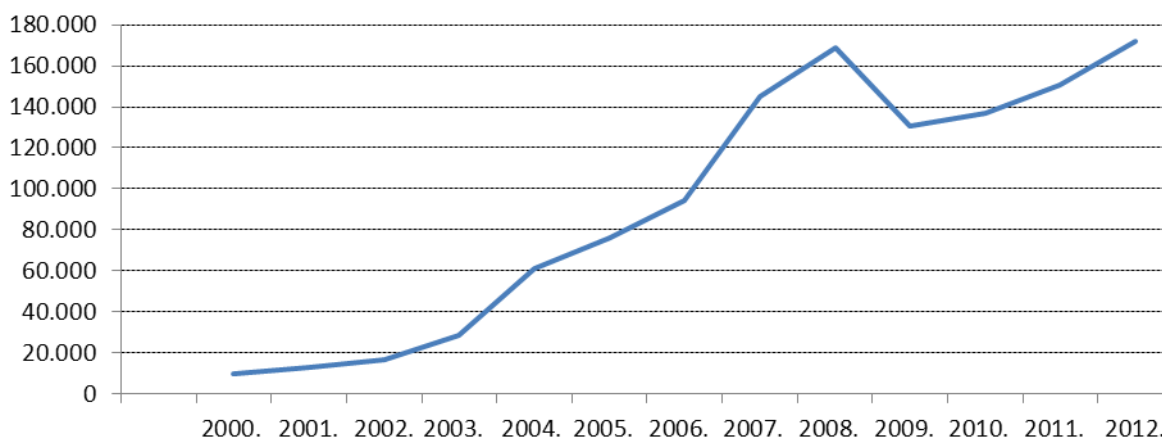
Izvor: www.mppi.hr – Promet u državnim lukama u 2012.godini; www.portauthority.hr – Promet riječke luke 2000.-2011. godine

⁵⁹ Dundović, et al., 2010.

⁶⁰ Luka Dubrovnik je također luka otvorena za javni promet od osobitog (međunarodnog) gospodarskog interesa za RH, ali nema teretni promet

Analizirajući ukupni promet riječke luke od 2000. do 2005., vidljiv je uzlazni trend, 2006. dolazi do pada prometa, a 2007. godine do povećanja prometa kada je ostvaren i najveći promet u promatranom razdoblju (13.212.464 t). U 2008. godini počinje silazni trend te je svake godine uslijedio manji promet.

Grafikon 35. Kontejnerski promet luke Rijeka od 2000. do 2012. godine (TEU)

Izvor: www.mppi.hr – Promet u državnim lukama u 2012. godini; www.portauthority.hr – Promet riječke luke 2000.-2011. godine

U razdoblju od 2002. do 2008. godine promet na kontejnerskom terminalu, nakon tehnološke modernizacije krajem 2002. godine, povećan je više od deset puta. Što se tiče dinamike kretanja i intenziteta rasta kontejnerskih tokova, značajno je istaknuti da je luka Rijeka 2004. u odnosu na 2002. godinu zabilježila porast kontejnerskog prometa za oko 400%. U 2005. godini na kontejnerskom terminalu riječke luke ostvaren je promet od 76.258 TEU jedinica, što je u odnosu na 2004. godinu povećanje od 25%. Već sljedeće godine prekrvano je 94.390 TEU-a što je povećanje od 24%, u odnosu na 2005. godinu. U 2008. godine zabilježen promet od 168.761 TEU-a što je porast od čak 16% u odnosu na prethodnu godinu. Nakon pozitivne tendencije promet kontejnera u luci Rijeka u razdoblju od 2000. do 2008. godine, promet je 2009. godine pao za 23% kao posljedica svjetske gospodarske krize. Najveći kontejnerski promet ostvaren je 2012. godine i iznosio je 171.945 TEU.

Uspoređujući Luku Rijeka s alternativnim sjevernojadranskim lukama Kopar (Republika Slovenija) i Trst (Republika Italija), njeni rezultati su skromni. Luke Kopar i Rijeka su prije svega usredotočene na tranzitni promet, koji u obje luke ima udio od 65 do 75% u ukupnom prometu, dok tranzitni promet luke Trst iznosi svega oko 20%.

Tablica 55. Promet kontejnera u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst od 2007. do 2012. godine (TEU)

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Rijeka	145.040	168.761	130.740	137.048	150.667	171.945
Trst	265.863	335.943	276.957	277.058	393.195	411.247
Kopar	305.648	353.880	343.165	476.731	589.314	570.744

Izvor: Annual report 2012., Port of Koper (preuzeto s <http://www.luka-kp.si/eng/investors/annual-reports>, 24. 6.2014.); Lučka uprava Rijeka

Kontejnerski promet sjevernojadranskih luka rastao je do 2008. godine kada je prekrvano ukupno 858.584 TEU. U 2009. godini dolazi do pada prometa u lukama Rijeka, Kopar i Trst te je prekrvano ukupno 750.862 TEU. Od 2010. godine ponovno dolazi do rasta kontejnerskog prometa u lukama Rijeka, Kopar i Trst te je 2012. godine prekrvano ukupno 1.150.712 TEU. Do 2007. godine najviše kontejnera prekrvano je u luci Trst, a od 2008. godine u luci Kopar.

Tablica 56. Ukupni promet u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst od 2007. do 2012. godine (tona)

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Rijeka	13.212,464	12.391,591	11.238,154	10.183,304	9.390,380	8.554,001
Trst	46.116,075	48.279,107	44.393,322	47.417,757	48.137,932	49.206,870
Kopar	15.362,979	16.050,448	13.143,620	15.372,043	17.051,314	17.880,697

Izvor: Annual report 2012., Port of Koper (preuzeto s <http://www.luka-kp.si/eng/investors/annual-reports>, 26. 6. 2014.); Lučka uprava Rijeka

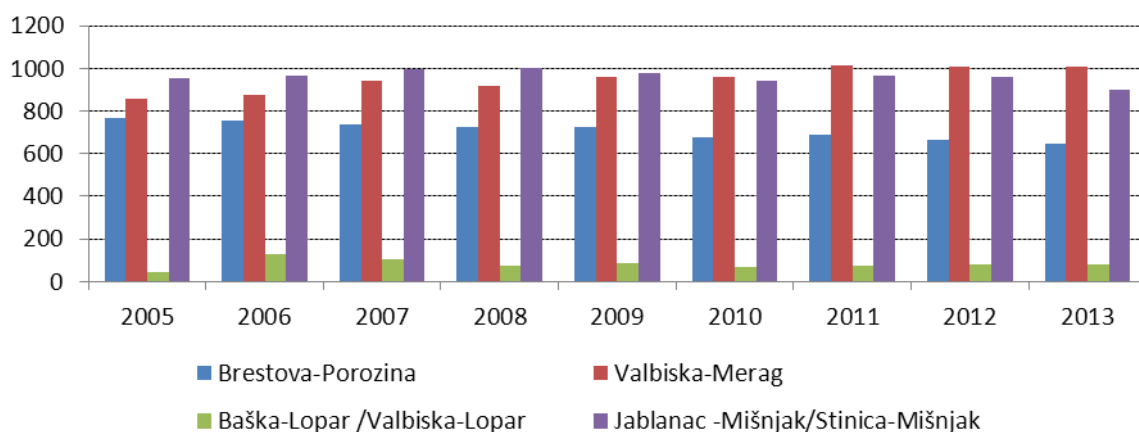
Ukupan promet sjevernojadranskih luka Trst, Kopar i Rijeka zadnjih 10-ak godina iznosi otprilike 70 mil. tona. Luka Trst predvodi sjevernojadranske luke u pitanju ukupnog prometa u tonama. Uspoređujući kretanje prometa u lukama Sjevernog mora (Rotterdam, Antwerpen, Zeebruggen, Dunkirk, Amsterdam, Hamburg, Bremen, Ghent, Le Havre) i lukama Sjevernog Jadrana, pokazuje se da udio luka na Sjevernom Jadranu iznosi oko 6% rada luka na Sjevernom moru. Ti podaci ukazuju na neiskorišteni potencijal sjevernojadranskih luka, posebno uzimajući u obzir njihov povoljan geoprometni položaj koji bi omogućio tim lukama da postanu tzv. Južna vrata Europe, tj. važan južni prometni koridor.

Etape razvoja Luke Rijeka usko su povezane s definiranjem razvoja riječkoga željezničkog čvora. Prema Prostornom planu Primorsko-goranske županije u bazenu Rijeka planirana je gradnja novoga modernoga kontejnerskog terminala (Zagrebačka obala) i dogradnja kontejnerskog terminala Brajdica, a u Bakarskom zaljevu proširenje terminala. Koncept nove luke na otoku Krku okosnica je razvoja riječke luke. Uz logistički centar Škrljevo, planirana je izgradnja Intermodalnoga logističkog centra Miklavija i logistički centar na otoku Krku.

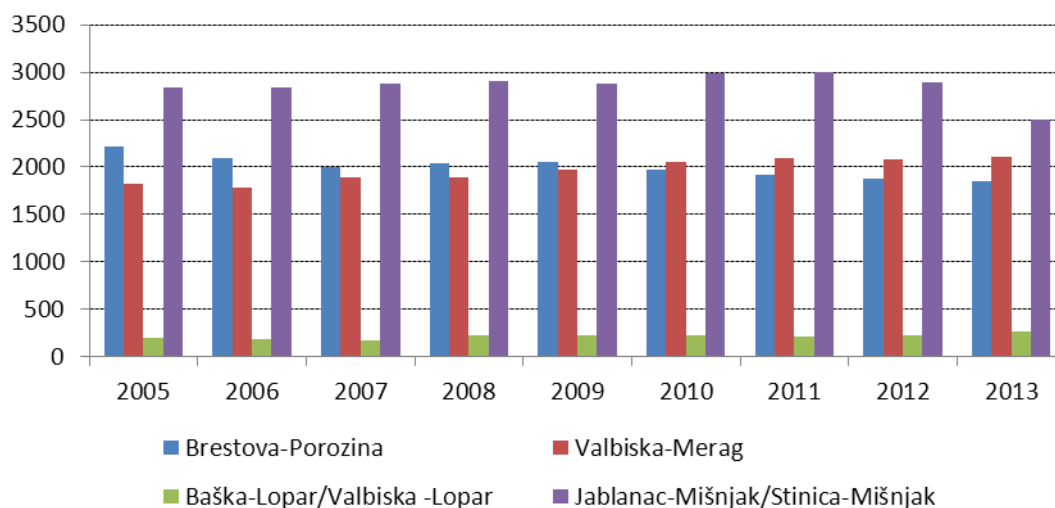
Na području Županije nalazi se 16 luka posebne namjene državnog značenja (pet industrijskih luka, pet brodogradilišnih luka, pet luka nautičkog turizma i vojna luka Kovčanje), 26 luka posebne namjene županijskog značenja (12 brodogradilišnih luka, tri luke nautičkog turizma i 11 sportskih luka) i dva sidrišta objavljena u službenim pomorskim publikacijama (Sidrište Ilovik i Sidrište Maračol Unije), kao poseban morski akvatorij koji omogućuje sigurno sidrenje plovinih objekata.

Od osobitog je značenja prometno povezivanje i integriranje sjevernojadranskih otoka u prometni sustav Županije kroz linijski pomorski promet. Prometna povezanost otočnog prostora osigurana je kvalitetnim trajektnim i katamaranskim linijama čiji je vozni red prilagođen domicilnom stanovništvu, dok je otok Krk s kopnom povezan mostom. Prometna povezanost otoka ovisi o vremenskim prilikama udarima bure i juga (mogućnošću plovidbe i pristajanja katamarana i trajekata i otvorenosti Krčkog mosta).

Na području Županije postoje četiri trajektne linije kao nastavak državnih cesta. Prosječan godišnji dnevni promet i prosječan ljetni dnevni promet na trajektnim linijama u Županiji prikazan je u slijedećim grafikonima.

Grafikon 36. Prosječan godišnji dnevni promet na trajektnim linijama⁶¹ (vozila)

Izvor: Hrvatske ceste, Brojanje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2005.-2012, Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture

Grafikon 37. Prosječan ljetni dnevni promet na trajektnim linijama (vozila)

Izvor: Hrvatske ceste, Brojanje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2005.-2013, Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture

Po broju prevezenih vozila u 2013. godini trajektna linija Valbiska – Merag s prevezenih 367.028 vozila zauzima prvo mjesto u Republici Hrvatskoj, a slijedi ju trajektna linija Stinica – Mišnjak s 328.906 prevezenih vozila. Po broju prevezenih putnika trajektna linija Valbiska – Merag zauzima treće mjesto u RH s 762.526 prevezenih putnika, a trajektna linija Stinica – Mišnjak četvrto mjesto u RH s 679.858 prevezenih putnika.

Na području Županije uspostavljene su trajektne linije, brzobrodne linije i brodske (klasične) linije. Iako luka Rijeka ima prirodne prednosti u dubini akvatorija, poslovanje luke otežava lučka infrastruktura i suprastruktura koja je zastarjela. Također, problem je nedovoljna izgrađenost lučke nadgradnje i podgradnje u morskim lukama otvorenim za javni promet od županijskog i lokalnog značenja. Te luke potrebno je rekonstruirati radi uspostave javnog prijevoza putnika morem.

⁶¹ Trajektna linija Baška – Lopar bila je u funkciji do 2007. godine, a od 2008. godine u funkciji je trajektna linija Valbiska – Lopar. Trajektna linija Jablanac – Mišnjak bila je u funkciji do 2011. godine, a od 2012. godine u funkciji je trajektna linija Stinica – Mišnjak.

Kopnena prometna mreža ne može kvalitetno servisirati potrebe lučkih operatera. Većina kontejnerskog tereta još uvijek se odvozi cestovnim putem (80%) što u vrijeme otpreme stvara gužve na prilaznim cestama zbog nedostatka prostora za smještaj kamiona. Kopnene prometne veze s lučkim terminalima još uvijek su manjkave i nedostatne, osim nešto povoljnije situacije za terminal Brajdica u segmentu cestovnog prometa.

Uočen je nedostatak priveza za turističke brodove i plovila domaćeg stanovništva. Prilikom definiranja sadržaja u lukama otvorenim za javni promet potrebno je definirati komunalni dio luke i odrediti dovoljan broj vezova za plovila domaćeg stanovništva (za oko 10% stanovnika JLS⁶²).

Također je uočen problem smještaja plovila na neodgovarajućim prostorima, odnosno ilegalnog sidrenja (korištenje luka, privezišta i sidrišta izvan instituta koncesija i lučkih uprava) čime se stvara dodatni pritisak na infrastrukturu. Manje od polovine plovila i jahti koje u ljetnoj sezoni plove hrvatskim dijelom Jadrana koristi vez u komercijalnim marinama, dok se većina plovila i jahti slobodno i neorganizirano sidri u prirodnim uvalama ili vezuje u prolaznim mjesnim lučicama. Glavni razlog tome su nedostatni kapaciteti marina u ljetnom razdoblju, što je naročito izraženo na otocima. Postojeća ponuda vezova u moru i mjesta na kopnu nije dostatna te je nužno planirati lokacije za organizirani prihvat plovila⁶³.

Republika Hrvatska, pa tako i Primorsko-goranska županija trajno oskudijeva s brojem vezova za nautička plovila svih veličina. Postojeće luke nautičkog turizma danas raspolažu s 3.400 vezova, što je nedovoljno s obzirom na broj nautičkih plovila i prognoze potražnje za vezovima.

Broj vezova u moru u 2005. godini bio je 2.850, a 2010. godine 3.416 što je povećanje od 20 %⁶⁴. Broj plovila u tranzitu u lukama nautičkog turizma narastao je za gotovo 50% od 2004. godine (17.105) do 2010. godine (25.463), a najviše vezova ostvareno je u 2007. godini (28.007). Udio plovila u tranzitu u lukama nautičkog turizma Županije je oko 12% plovila Republike Hrvatske.⁶⁵ Sukladno postojećem broju nautičkih plovila, prognozama potražnje za vezovima⁶⁶ i prostornim mogućnostima, u novom prostornom planu Županije planirane su ukupno 23 marine s maksimalnim kapacitetom od 8.700 plovila.

8.1.2. Željeznička infrastruktura

Željezničku infrastrukturu na području Županije čine dionice željezničkih pruga od značenja za međunarodni promet, glavne koridorske pruge: M202 Zagreb Glavni kolodvor – Karlovac – Rijeka, M203 Rijeka – Šapjane (državna granica) – (Ilirska Bistrica), ostale željezničke pruge za međunarodni promet M602 Škrlevo – Bakar i M603 Sušak – Pećine – Rijeka Brajdica, te željeznička pruga od značenja za lokalni promet: L212 Rijeka Brajdica – Rijeka.

Sadašnji dnevni kapacitet željezničke pruge na dionici Brod Moravice-Skrad, koja je mjerodavna za izračun kapaciteta, iznosi minimalno 57 vlakova dnevno. Po voznom redu je planirano 45 vlakova, od toga 27 teretnih vlakova. Broj teretnih vlakova može se povećati na 39 vlakova. U sadašnjim uvjetima željeznica ima kapacitet za prijevoz ukupno 6.000.000 tona tereta, a prevozi oko 20% prometa luke Rijeka.

⁶² PP PGŽ; Konkretnije, kapacitet komunalnog dijela luke određuje se na osnovi broja stanovnika koji imaju prebivalište na području jedinice lokalne samouprave, a u komunalnom dijelu luke potrebno je planirati privezna mjesta za 10% do 15% stanovništva.

⁶³ Analiza luka nautičkog turizma i sidrišta na području Primorsko-goranske županije, Hrvatski hidrogrfski institut, 2012.

⁶⁴ "Mogućnosti razvoja luka na području Primorsko-goranske županije", Hrvatski hidrogrfski institut Split, Split 2012.

⁶⁵ "Analiza luka nautičkog turizma i sidrišta na području Primorsko-goranske županije", Hrvatski hidrogrfski institut, 2012.

⁶⁶ „Analiza luka nautičkog turizma i sidrišta na području Primorsko-goranske županije“, Hrvatski hidrogrfski institut, 2012.

Željeznički kolodvor Rijeka polazna je postaja za 13 putničkih vlakova radnim danom, od toga dva vlaka ne voze subotom i nedjeljom. Rijeka i Zagreb povezani su sa 6 vlaka dnevno (1 vlak prometuje do Osijeka), Rijeka i Ogulin povezani su sa 14 vlaka dnevno, Rijeka i Lupoglav povezani su s pet vlakova, a Lupoglav i Rijeka sa četiri vlaka dnevno. Međunarodnim vlakom Rijeka je povezana sa Ljubljanom, Bečom, Münchenom i Budimpeštom. Prijevozni kapaciteti željeznice nisu iskorišteni ni u teretnom ni u putničkom prometu.

Na području PGŽ nalazi se 160,33 km željezničke pruge, odnosno 6,15% ukupne duljine pruga u Republici Hrvatskoj i 53 željezničko cestovnih prijelaza (10 željezničko-cestovnih prijelaza osigurano je znacima, a 24 je osigurano uređajima). Gustoća željezničko-cestovnih prijelaza na području PGŽ jest takva da na svakih 3,02 km pruge dolazi jedan željezničko-cestovni prijelaz, što je rjeđe u odnosu na područje Republike Hrvatske gdje je gustoća jedan prijelaz na svakih 1,71 km pruge.

Izmjenom sustava električne vuče na dionici Moravice – Rijeci – Šapjane povećani su kapaciteti željezničke pruge (povećana je propusna moć pruge do 20%). Bez obzira na dovršetak projekta Izmjena sustava električne vuče, željeznička infrastruktura ne može dugoročno kvalitetno udovoljiti zahtjevima teretnog prometa niti integraciji u sustav javnoga gradskog i prigradskog prometa.

Prostornim planom Primorsko-goranske županije planirana je modernizacija i rekonstrukcija postojećih željezničkih pruga etapno po dionicama, koja obuhvaća: dogradnju drugog kolosijeka i korekcije dijela trase postojeće pruge za međunarodni promet Rijeka – Karlovac – Zagreb i dogradnje drugog kolosijeka na dionici Škrljevo – Rijeka i Rijeka – Šapjane), te izgradnja pruge visoke učinkovitosti Trst/Kopar – Lupoglav – Rijeka – Josipdol (Karlovac) – Zagreb/Split – Dubrovnik i nove pruge od značenja za međunarodni promet od kolodvora Krasica do luke na otoku Krku i Krasica – Ivani – Škrljevo/Bakar.

Bitno unapređenje željezničke infrastrukture, kao prijelazno rješenje do izgradnje nizinske pruge, očekuje se uklanjanjem „uskih grla“ na trasi pruge izgradnjom drugog kolosijeka između Rijeke do Delnica, drugog kolosijeka kroz Rijeku i od Rijeke do Šapjana te rekonstrukcijom postojeće trase pruge od Delnica prema Skradniku.

Prijevozna moć željezničke pruge je nedovoljno iskorištena, mala je dopuštena brzina na kritičnim dionicama i relativno je niska pouzdanost sustava te su visoki troškovi eksploatacije. Radi unapređenja prometa u željezničkom sustavu Primorsko-goranske županije, planirana je sanacija i zamjena svih mostova i tunela na željezničkoj pruzi Rijeka – Zagreb koji ne zadovoljavaju, obnova dionice Moravice – Skrad, obnova dionice Ogulin – Moravice, obnova pruge Škrljevo – Bakar, obnova elektro-energetskog pod-sustava pruge Oštarije – Mrzlo Polje i obnova kontaktne mreže na dionici Duga Resa – Ogulin.

Izgradnja drugog kolosijeka udvostručit će sadašnje kapacitete pruge i omogućiti uvođenje željeznice u sustav javnoga gradskog prometa. Uvođenje brze gradske željeznice u sustav javnoga gradskog prijevoza zahvat je koji se ispituje u sklopu Predstudije izvedivosti drugog kolosijeka željezničke pruge Škrljevo – Rijeka – Šapjane.

8.1.3. Cestovna infrastruktura

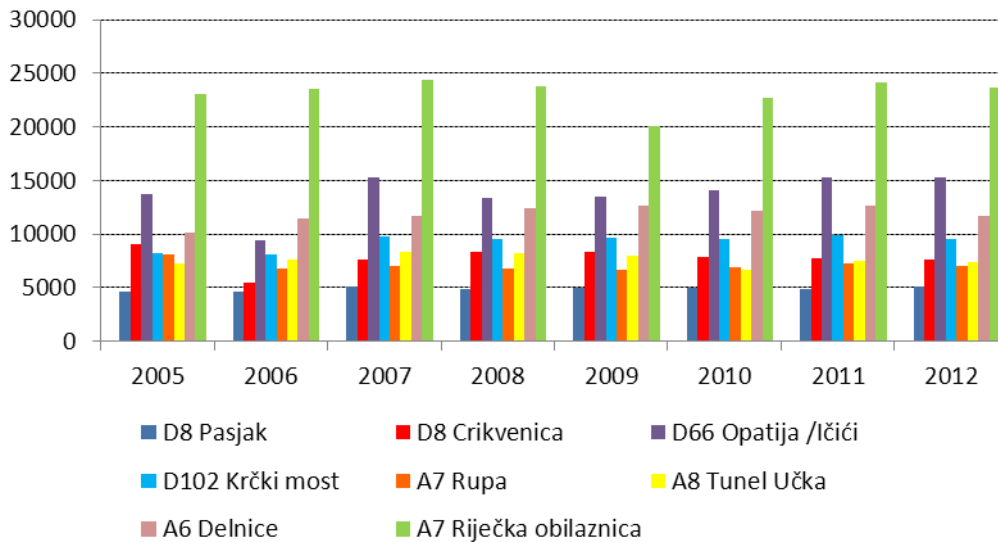
Cestovnu mrežu na području Županije čini sustav razvrstanih javnih cesta koje su kategorizirane kao: autoceste, državne ceste, županijske ceste i lokalne ceste te ostale nerazvrstane ceste.

Cestovni čvor Rijeka predstavlja križanje više važnih cestovnih međunarodnih i domaćih pravaca koji su većim dijelom tranzitni pravci u odnosu na područje Rijeke. Na području cestovnog čvora sijeku se autocestovni pravci A6 Bosiljevo – Rijeka, A7 Rupa – Rijeka – Žuta Lokva i A8 Kanfanar – Matulji, te

neke značajnije prometnice državne i županijske mreže koje dijelom preuzimaju daljinski promet ili su priključci na ceste višeg ranga.

Prosječan godišnji dnevni promet i prosječan ljetni dnevni promet s pojedinih brojačkih mjesta na autocestama i državnim cestama prikazan je u sljedećim grafikonima.

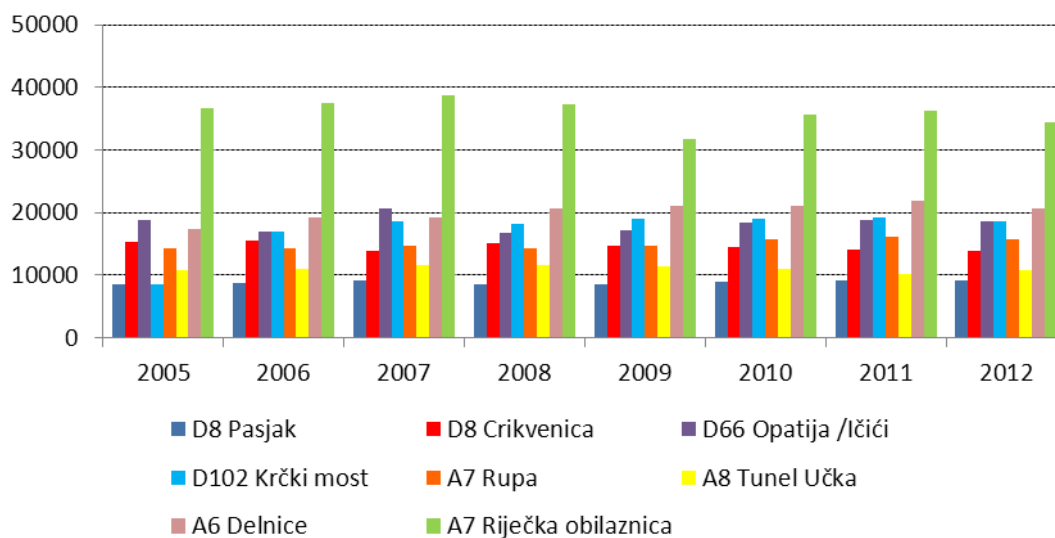
Grafikon 38. Prosječan godišnji dnevni promet od 2005. do 2012. na autocestama i državnim cestama u PGŽ (vozila)

Izvor: Hrvatske ceste, Brojanje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2005 - 2012

Najopterećenija prometnica u Županiji je riječka obilaznica. Najveći prosječan godišnji dnevni promet (PGDP) ostvaren je 2007. godine i iznosio je 24.334 vozila, dok je prosječni ljetni dnevni promet (PLDP) iste godine iznosio 38.677 vozila.

Grafikon 39. Prosječan ljetni dnevni promet od 2005. do 2012. godine na autocestama i državnim cestama u PGŽ (vozila)

PGŽ (vozila)

Izvor: Hrvatske ceste, Brojanje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2005 - 2012

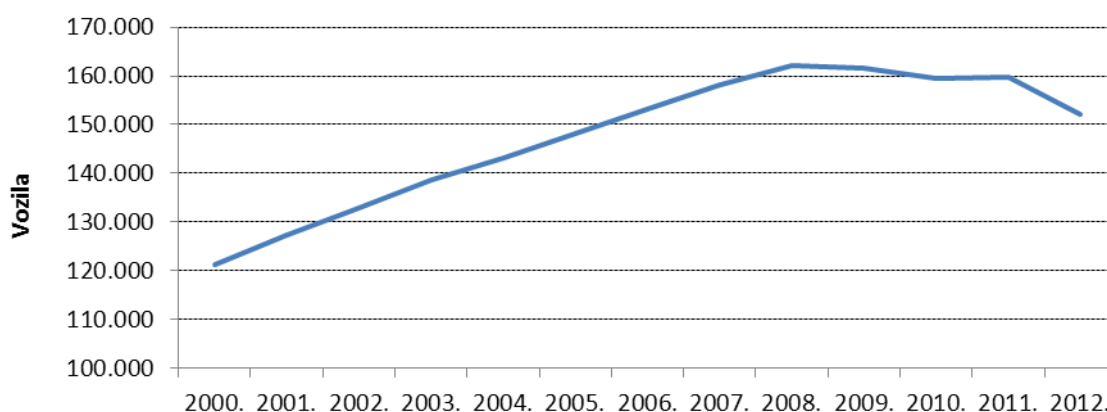
Riječka obilaznica Matulji – Orehovica – Križišće prolazi gradskim područjem i ima gusto raspoređena čvorišta pa se na njoj miješaju unutar gradski prometni tokovi s daljinskim.

Postojeće prometno opterećenje riječke obilaznice i projekcije prometa ukazuju da je postojeća obilaznica dugoročno nedostatna za prometne potrebe. Grafikoni iznad jasno ukazuju na opterećenje riječke obilaznice u usporedbi s ostalim cestama (autocestama i državnim cestama) u Županiji, odnosno na potrebu za njenim korištenjem. Prometni volumeni na riječkoj zaobilaznici u 2007. godini iznosili su na presjeku tunela Katarina 28.303 vozila/dan u PGDP-u, te 34.424 vozila/dan u PLDP-u, a na zapadnoj dionici između čvorova Škurinje i Diračje 24.3344 vozila/dan u PGDP-u i 38.677 vozila/dan u PLDP-u. Prema prognozama prometa iz Prostorno i prometno integralne studije Primorsko-goranske županije i Grada Rijeke (PPIS), očekuje se rast putovanja svih vrsta vozila. Na riječkoj obilaznici očekuje se PGDP veći od 46000 vozila, te je u PPŽ određen koridor za izgradnju autocesta na širem području grada Rijeke⁶⁷.

Na području Županije postoje četiri trajektne linije kao nastavak državnih cesta. Promet na trajektnim linijama obrađen je pod točkom Pomorski promet i lučko terminalna infrastruktura.

U 2012. godini u Županiji registrirano je 152.006 vozila, odnosno 8,1% ukupnog broja registriranih vozila u Republici Hrvatskoj. U grafikonu u nastavku teksta prikazan je broj registriranih vozila u Županiji.

Grafikon 40. Broj registriranih motornih vozila u PGŽ od 2000. do 2012. godine (stanje na dan 31. 12.)

Izvor: DZS, Statistički ljetopis RH 2001.-2013. godine

Broj registriranih motornih vozila na području Primorsko-goranske županije povećavao se do 2008. godine. U 2008. godini registrirano je najviše vozila (162.182 vozila), a od 2009. godine zabilježen je pad broja vozila na području Županije. Broj registriranih motornih vozila u Republici Hrvatskoj⁶⁸ pokazuje sličan trend: od 2000. godine u stalnom je porastu sve do 2010. godine, kada je zabilježen blagi pad.

Stupanj motorizacije Županije, izračunat na temelju zadnjih dostupnih podataka (za 2012. godinu), iznosi približno 506 vozila na 1.000 stanovnika. Gledano po NUTS 2 regijama, Jadranska Hrvatska ima stupanj motorizacije 471 vozilo na 1.000 stanovnika, a Kontinentalna Hrvatska 417 vozila na 1.000 stanovnika, iz čega je očito da Županija ima nadprosječno razvijen stupanj motorizacije.

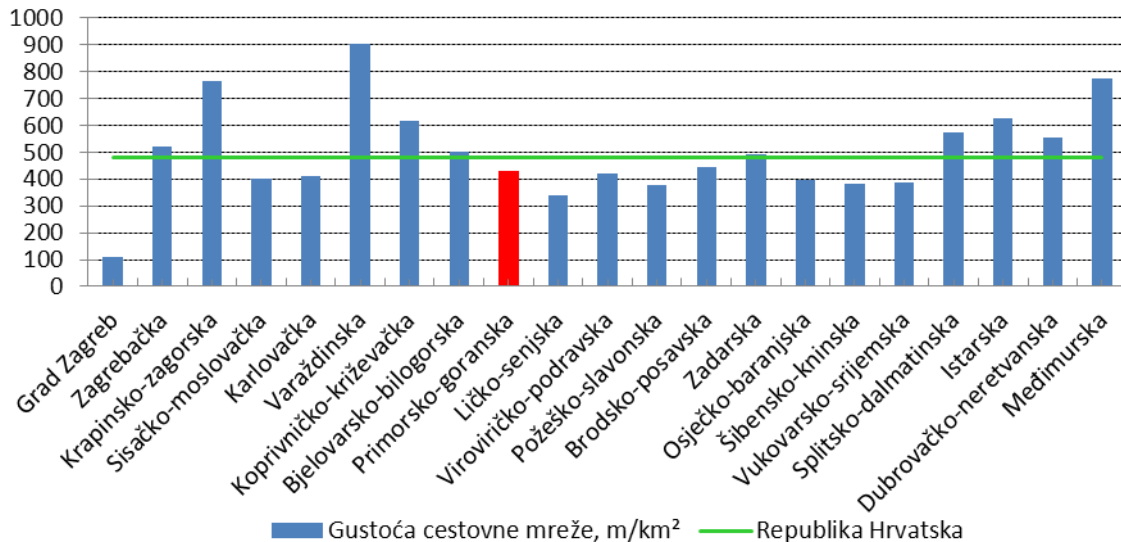
Na području Primorsko-goranske županije razvrstano je ukupno 1.550,60 km cesta. Prosječna gustoća cestovne mreže u Republici Hrvatskoj je 480 m/km², a 428 m/km² u Primorsko-goranskoj županiji.

⁶⁷ PPIS, Institut IGH d.d., 2011.

⁶⁸ DZS, Statistički ljetopis 2009., Statistički ljetopis 2013.

Cestovna mreža na području Županije ima zadovoljavajuću gustoću unatoč činjenici da je njezina prosječna gustoća manja od one prosjeka Republike Hrvatske, obzirom na konfiguraciju terena i neravnomjernu naseljenost. Cestovna mreža ima lošije tehničke elemente i često nedostatnu propusnu moć pogotovo u turističkoj sezoni.

Grafikon 41. Gustoća cestovne mreže u 2012. godini (m/km²)

Izvor: DZS, Statistički ljetopis RH 2013, prosinac 2013. godine

Podaci Eurostata⁶⁹ za gustoću cestovne mreže po NUTS 2 regijama Europe za 2011. godinu, svrstavaju regije u pet razreda: regije s manje od 20 km/1000 km² gustoće cestovne mreže, regije s gustoćom cestovne mreže od 20-40 km/1000 km², od 40-60 km/1000 km², od 60-90 km/1000 km² i s više od 90 km/1000 km². Ti podaci pokazuju da Jadranska Hrvatska pripada razredu 20-40 km/1000 km² dok primjerice regija Ligurija u Italiji ima 70 km/1000 km² cestovne mreže dok regije Kanari (Španjolska), Cipar i Sicilija (Italija) imaju gustoću između 26-36 km/1000 km².

Odlukom o razvrstavanju javnih cesta u državne, županijske i lokalne ceste („Narodne novine“, broj 66/13), Županijska uprava za ceste Primorsko-goranske županije ima u nadležnosti ukupno 893,2 km cesta, od toga 569,1 km županijskih cesta i 324,1 km lokalnih cesta.

Bez asfaltnog zastora je ukupno 20,3 km županijskih cesta (3,50%) i 16,4 km lokalnih cesta (5,07%).⁷⁰ Prema raspoloživim podacima za pojedine parametre stanja kolnika prema ravnosti i oštećenosti (hvatljivost nije uključena u vrednovanje), ukupno stanje kolnika na mreži županijskih i lokalnih cesta može se iskazati u pet kategorija – od vrlo dobrog do vrlo lošeg stanja (1. vrlo dobro, 2. dobro, 3. prihvatljivo, 4. loše, 5. vrlo loše). Najviše županijskih i lokalnih cesta (49,8%) ima ocjenu 3 što znači da je konstrukcija kolnika manje oštećena, a površina kolnika je oštećena do 70%, 31,5% ima ocjenu 2 dobro, 9,3% ima ocjenu 4 loše (konstrukcija kolnika je znatno oštećena, a površina kolnika je oštećena do 80%), a 2,5% ima ocjenu 5 vrlo loše što znači da je konstrukcija kolnika potpuno oštećena, a površina kolnika je oštećena više od 80%.

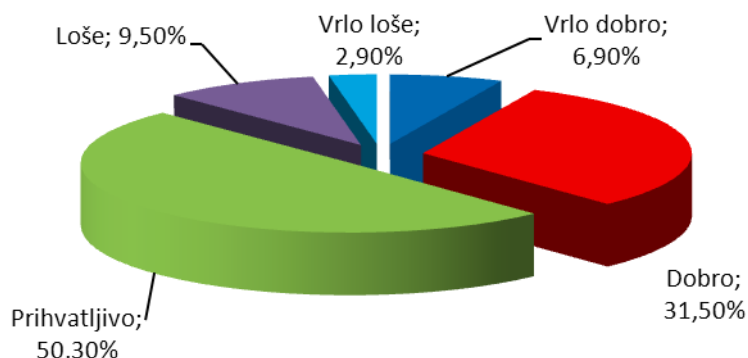
Osim potrebe asfaltiranja postojećega makadamskog kolnika, postoji potreba i za izgradnjom pojedinih dionica cesta kako bi se postigla smisljena i kontinuirana prometna cjelina. Nadalje, postoje ceste koje su asfaltirane, ali po svojim karakteristikama ne udovoljavaju kriterijima neophodnim za

⁶⁹ Preuzeto s http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-13-001-10/EN/KS-HA-13-001-10-EN.PDF, učitano 12.6.2014.

⁷⁰ Prijedlog financijskog plana ŽUC PGŽ za 2013.-2015. godine, Rijeka, studeni 2012. godine

sigurno odvijanje prometa. Stoga je potrebno poboljšati stanje županijskih i lokalnih cesta i izgraditi nogostupe.

Grafikon 42. Ocjena stanja županijskih i lokalnih cesta Primorsko-goranske županije (%)

Izvor: Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze PGŽ

U novom Prostornom planu Primorsko-goranske županije određen je novi koridor za izgradnju autocesta na širem području Grada Rijeke koji će omogućiti međusobno povezivanje tri autocestovna pravca: A6 Bosiljevo – Rijeka, A7 Rupa – Rijeka – Žuta Lokva i A8 Kanfanar – Matulji. Nov planirana mreža autocesta i brzih cesta definirana je vodeći računa o međusobnom povezivanju istih u hijerarhijskom smislu, kao i o načinu vođenja prometnih tokova obzirom na ciljeve putovanja – daljinski (interregionalni), regionalni i lokalni, te njihovoj međusobnoj isprepletenosti. Planirano je da postojeća obilaznica Rijeke ostane distributer prometnih tokova između državnih cesta i županijskih cesta te lokalne cestovne mreže pojedinog dijela priobalnog područja Županije. Obzirom na turistički karakter Županije, odnosno činjenicu da neke državne ceste prolaze jedinicama lokalne samouprave koje su turističke destinacije, tijekom ljetne sezone događa se da se prosječni dnevni godišnji promet u ljetnim mjesecima i udvostruči, što dovodi do problema protočnosti prometa. Stoga je potrebno izgraditi obilaznice oko većih gradskih i općinskih središta.

Cestovna prometna mreža još uvijek ne udovoljava potrebama prometa pa u ljetnim mjesecima dolazi do prometnih zastoja oko urbanih područja koja su ujedno i turističke destinacije. Ovo posebno dolazi do izražaja na području liburnijske i crikveničko-vinodolske rivijere. Zastoji i prometne gužve oko crikveničko-vinodolskog područja znatno će se smanjiti po dovršetku autoceste A7 do čvora Žuta Lokva. Nedovoljna prometna povezanost određenih dijelova Gorskog kotara s cestovnom mrežom RH poseban je problem, koji treba promatrati u širem kontekstu (ne)razvijenosti i depopulacije Gorskog kotara. Sjeverni dijelovi Gorskog kotara, poput Prezida i Čabra, slabo su cestovno povezani s mikroregionalnim središtem Delnicama i širim okruženjem Županije.⁷¹ Pogranična naselja prema Republici Sloveniji, posebno u dolini Čabranke i Kupe, još uvijek nisu kvalitetno prometno integrirana kroz područje RH već je u jednom dijelu veza među naseljima moguća jedino putem prometnica u Republici Sloveniji⁷².

Rekonstrukcija i izgradnja otočnih cesta iz državnog programa ne odvija se željenom dinamikom. Nedovoljan je standard državnih cesta na otocima Cresu i Rabu. Na otoku Cresu je nužno rekonstruirati dio postojeće državne ceste D 100 i izgraditi obilaznicu grada Cresa. Cestovna mreža zadovoljava potrebe otočnog stanovništva ali ne i potrebe turista tijekom turističke sezone, što se osobito očituje u zagušenju urbanih središta u vrijeme vršnih opterećenja tijekom ljetnih mjeseci. Zaseban problem je nedovoljna međuotočna povezanost, kao i nedovoljna prometna povezanost otoka s kopnom. Sama činjenica da je riječ o otocima, upućuje na ovisnost cestovne mreže na otocima o trajektnim linijama i njihovom voznom redu.

⁷¹ Prostorni plan uređenja Grada Čabra, Županijski zavod za održivi razvoj i prostorno planiranje u Rijeci, 2003.

⁷² PP PGŽ

Uočen je nedostatak parkirnih mjesta u cijeloj Županiji (u Gradu Rijeci, povijesnim gradovima, turističkim središtima tijekom ljetnih mjeseci). U urbanim područjima velikih gustoća izgradnje, problem lokacija parkirališta treba se rješavati izgradnjom podzemnih ili nadzemnih garaža. S druge strane, potencijalnim razvojem mreže željezničkoga prigradskog prometa u slučaju Grada Rijeke stvara se pretpostavka za disperziju lokacija garaža iz središta grada na niz stanica prigradske javne željeznice manjih gradova/naselja uzduž priobalnog područja.

Javni autobusni promet uključuje i realizaciju autobusnih kolodvora koje je potrebno izgraditi u svim mikroregionalnim središtima. Ovdje se posebno ističe autobusni kolodvor u Gradu Rijeci zbog svojega „regionalnog“ karaktera, a koji nema dostatne kapacitete kao ni zadovoljavajuću lokaciju. Jednako tako važno je unapređivati pješački i biciklistički promet, odnosno izgraditi biciklističke prometnice i uspostaviti kvalitetniju mrežu pješačkih putova.

8.1.4. Infrastruktura zračnog prometa

Na području Županije u funkciji su četiri zračne luke: Rijeka, Mali Lošinj, Unije i Grobnik.

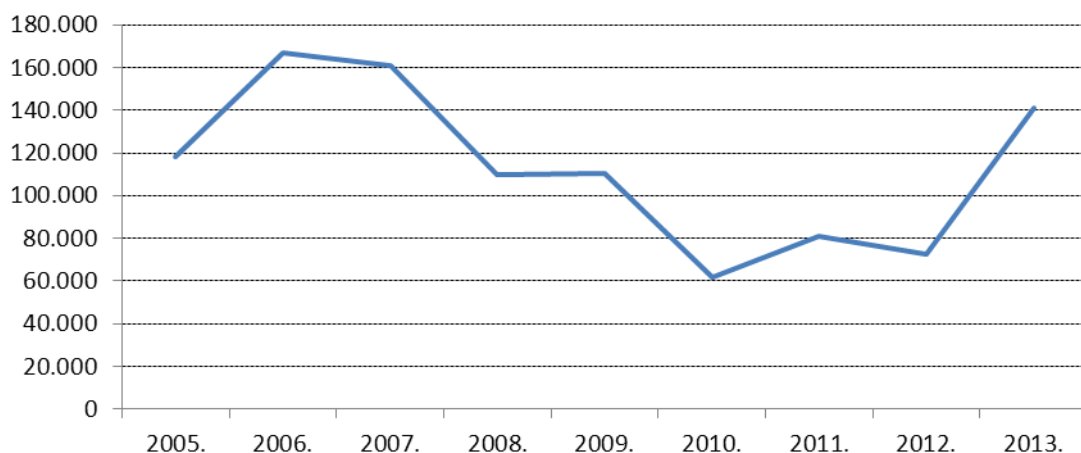
Zračna luka Rijeka najznačajnija je zračna luka u Županiji, registrirana je za javni domaći i međunarodni promet, dobro povezana i integrirana na regionalnu prometnu infrastrukturu. Zračna luka Rijeka prostire se na 100 ha s velikim okolnim prostorom pogodnim za daljnji razvoj. Razvoj sustava zračnog prometa odnosi se na proširenje i rekonstrukciju postojećih kapaciteta zračnih luka i zračnih pristaništa te mogućnost gradnje novih pristaništa na moru i kopnu sukladno interesu Županije i Programu prostornog uređenja Republike Hrvatske.

Zračno pristanište Mali Lošinj je aerodrom registriran za javni promet, domaći i međunarodni, a svojim kapacitetom zadovoljava razinu postojećeg prometa. Usko grlo prometne infrastrukture je putnički terminal koji ne zadovoljava prije svega svojim građevinskim stanjem.

Zračno pristanište Unije je prostor pašnjaka uređen u travnati aerodrom za male zrakoplove. Registrirano je kao javni aerodrom za dnevni domaći promet, a osposobljeno je za dnevno letenje. Zračno pristanište Grobnik u funkciji je sportskog aerodroma. Na aerodromu je stacioniran aeroklub, pri kojem se odvija program sportsko-rekreacijskog letenja i školovanja.

U grafikonu 43. prikazan je prijevoz putnika u zračnoj luci Rijeka u razdoblju 2005.-2012. godine.

Grafikon 43. Prevezeni putnici u zračnoj luci Rijeka

Izvor: Zračna luka Rijeka d.o.o., veljača 2013. godine

Dolazak niskotarifnih zračnih prijevoznika rezultirao je povećanjem broja putnika u zračnoj luci Rijeka. Najveći broj putnika u Zračnoj luci Rijeka prevezen je 2006. godine – 166.675. Od 2008. godine, nakon što su i ostale luke ugovorile dolazak niskotarifnih prijevoznika, dolazi do smanjenja broja putnika. Najmanje putnika prevezeno je 2010. godine (61.498). U 2013. godini prevezeno je 140.776 putnika, što je povećanje za 93,45% u odnosu na 2012. godinu.

Iskazan je interes za organiziranje hidroavionskih letova te su u novom Prostornom planu Primorsko-goranske županije dane smjernice za definiranje lokacija aerodroma na vodi i izgradnju hidroavionskih pristaništa u morskim lukama otvorenim za javni promet.

Helidromi su nužna sigurnost življenja lokalnog stanovništva tijekom cijele godine na otocima, a naročito u ljetnim mjesecima jer omogućuju brzi interventni prijevoz do većih gradskih središta. Potrebno je planirati i graditi mrežu helidroma, a povremeno se (po potrebi) mogu koristiti i površine sportskih terena za slijetanje helikoptera.

Razvoj sustava zračnog prometa planiran je kroz proširenje i rekonstrukciju postojećih kapaciteta zračnih luka i zračnih pristaništa te izgradnju zračnog pristaništa na Rabu kao i pristaništa na moru. Po potrebi moguće je osigurati hidroavionska pristaništa u lukama otvorenim za javni promet kao dopunu turističke ponude i za povećanje sigurnosti življenja stanovništva na otocima.

8.1.5. Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture

Primorsko-goranska županija, a posebno Grad Rijeka, gotovo su u potpunosti pokriveni GSM telekomunikacijskim signalom. Na vanjskim otocima se u nekim dijelovima može „hvatati“ i signal mobilne telefonije iz Republike Italije dok se u nekim dijelovima Gorskog kotara „hvata“ i signal mobilnih operatera iz Republike Slovenije. No, intenzivan razvoj mobilne telefonije i visoki stupanj posjedovanja i uporabe mobilnih telefonskih uređaja uzrokuje nedostatnu pokrivenosti GSM signalom (osobito u ljetnim mjesecima), odnosno potrebu za gušćim signalom.

Županija je pokrenula projekt mrežne elektroničke komunikacijske infrastrukture i mrežnih usluga za potrebe korisnika na području Županije. Riječ je o projektu „e-Županija“ koji bi trebao omogućiti povezivanje lokalne samouprave, obrazovanja i industrije kao preduvjeta za bržu primjenu novih ICT tehnologija i gospodarski rast.

Tijekom 2010. godine u Primorsko-goranskoj županiji (Digitalna regija–D5) prešlo se s analognog na digitalno emitiranje televizijskog programa. Ova migracija je obavljena u skladu s nacionalnom Strategijom kojom su utvrđene temeljne strateške odrednice uvođenja usluge digitalne zemaljske televizije u Republici Hrvatskoj.

Da bi se zadovoljili zahtjevi za sve većim prijenosnim brzinama i kvalitetnijim širokopojasnim uslugama u nepokretnoj i pokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži, sukladno Europskoj Direktivi Digitalne agende za Europu, bit će prijeko potrebno pristupiti modernizaciji, obnovi i dogradnji postojeće, kao i izgradnji nove elektroničke komunikacijske infrastrukture i mreže.

Razvoj širokopojasnih usluga od iznimnog je značenje za gospodarski razvoj Županije te je od ključne važnosti za omogućavanje stvaranja društva znanja. Najnovije širokopojasne usluge (obrazovanje putem Interneta, društveno umrežavanje, IP televizija visoke kakvoće, rad od kuće i drugo) zahtijevaju odgovarajuće prijenosne kapacitete (30Mbit/s) koje u pravilu nije moguće realizirati bez izgradnje nove širokopojasne infrastrukture, koja se planira kao jedinstvena mreža u skladu s načelom zajedničkog korištenja.

Ciljevi razvoja širokopojasnog pristupa na području Županije proizlaze iz Strategije koja se temelji na "Digitalnoj agendi za Europu", a to su brzi pristup (30Mbit/s ili više) za 100% domaćinstava i ultra brzi pristup (100 Mbit/s ili više) za 50% domaćinstava do 2020. godine.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na PROMETNU INFRASTRUKTURU

Pomorski promet i lučko terminalna infrastruktura

- Nedovoljna izgrađenost lučke nadgradnje i podgradnje u morskim lukama otvorenim za javni promet od županijskog i lokalnog značenja
- Nedovoljan broj priveza za domicilno stanovništvo i za nautička plovila
- Korištenje luka, privezišta i sidrišta izvan instituta koncesija i lučkih uprava
- Loša lokacija pomorskog putničkog terminala

Željeznička infrastruktura

- Mala prijevozna sposobnost željezničke pruge, mala dopuštena brzina na kritičnim dionicama, relativno niska pouzdanost sustava i visoki troškovi eksploatacije
- Nepovoljna struktura korištenja željeznice u robnom i putničkom prometu
- Nerazvijen javni promet željeznicom

Cestovna infrastruktura

- Neodgovarajuće povezana autocestama s ostalim županijama (neizgrađena autocesta Rijeka – Žuta Lokva te II. cijevi tunela Učka i spojnih autocesta)
- Neodgovarajuća povezanost na mrežu autocesta u Sloveniji i Italiji
- Nedovoljna prometna povezanost određenih područja Gorskog kotara s cestovnom mrežom RH
- Nedovoljna prometna povezanost otoka s kopnom (osim otoka Krka) i otoka međusobno
- Nezadovoljavajuće stanje kolnika i tehničkih elemenata na dijelu županijskih i lokalnih cesta
- Nezadovoljavajuće vođenje tranzitnog prometa – kroz gradska i općinska središta
- Nezadovoljavajući kapaciteti i lokacija „regionalnog“ autobusnog kolodvora u Gradu Rijeci i kolodvora u središtima mikroregija.
- Nedovoljan broj parkirnih mjesta
- Neodgovarajući uvjeti za odvijanje pješačkog prometa i nedostatna biciklistička infrastruktura

Infrastruktura zračnog prometa

- Neiskorišteni (djelomično iskorišteni) kapaciteti zračnih luka
- Nezadovoljavajuće stanje infrastrukture u zračnoj luci i zračnim pristaništima

Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture

- Nedovoljna pokrivenost kompletnog područja Županije i potrebe za daljnjim razvojem širokopojasnog pristupa

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na PROMETNU INFRASTRUKTURU

- Razvijati riječki prometni pravac (razvijati lučku, cestovnu, željezničku i logističku infrastrukturu)
- Razvijati prometni sustav koji se oslanja na sve oblike javnoga gradskog prijevoza i intermodalno povezivati različite oblike prometa

Pomorski promet i lučko terminalna infrastruktura

- Izgraditi Zagrebačku obalu i nastaviti daljnju modernizaciju luke Rijeka
- Daljnji razvoj luke Rijeka planirati na otoku Krku
- Bolje prometno integrirati otoke s kopnom i otoke međusobno
- Rekonstruirati morske luke otvorene za javni promet radi uspostave javnog prijevoza putnika morem
- Osigurati prostor za komunalni dio luke u sklopu luke otvorene za javni promet (osigurati privez za plovila domaćeg stanovništva)
- Izgraditi nove luke nautičkog turizma – marine (osigurati mogućnost prihvata većeg broja plovila nautičkog turizma)
- Formirati pomorsko-kopneni terminal putnika na jednom mjestu

Željeznička infrastruktura

- Modernizirati postojeću željezničku prugu i izgraditi novu željezničku prugu
- Uvesti željeznicu u javni gradski prijevoz putnika

Cestovna infrastruktura

- *Lobirati i izgraditi nastavak autoceste Rijeka – Rupa u Republici Sloveniji (s vezom na Ljubljano i Trst).*
- *Izgraditi autocestu Rijeka - Žuta Lokva*
- *Izgraditi II. cijev tunela Učka te spojne autoceste*
- *Početi gradnju Liburnijske obilaznice*
- *Izgraditi dionice cesta u Gorskom kotaru radi kvalitetne integracije prostora*
- *Izgraditi obilaznice oko većih gradskih i općinskih središta*
- *Poboljšati stanje županijskih i lokalnih cesta i izgraditi nogostupe*
- *Izgraditi autobusni kolodvor u Rijeci*
- *Izgraditi parkirne i garažno-parkirne građevine vodeći računa o održivom razvoju prometa*
- *Izgraditi biciklističke prometnice, uspostaviti kvalitetniju mreža pješačkih putova*

Infrastruktura zračnog prometa

- *Iskoristiti slobodne kapacitete zračnih luka*
- *Rekonstruirati i dograditi infrastrukturu u zračnoj luci i zračnim pristaništima sukladno prometnim potrebama i sigurnosti prometa*
- *Po potrebi osigurati hidroavionska pristaništa u lukama otvorenim za javni promet (kao dopunu turističke ponude i za povećanje sigurnosti življenja stanovništva na otocima)*

Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture

- *Elektroničku komunikacijsku infrastrukturu razvijati, graditi, održavati i koristiti radi napretka gospodarstva, povećavanja kakvoće života stanovništva, zaštite okoliša i zdravlja ljudi*
- *Razvijati širokopolasni pristup i omogućiti brzi pristup za 100% domaćinstava i ultrabrzi pristup za 50% domaćinstava*

8.2. Infrastruktura vodnogospodarskog sustava

8.2.1. Vodoopskrbni sustav

Vodoopskrbni sustavi Primorsko-goranske županije su najrazvijeniji u Hrvatskoj, 97% stanovništva opskrbljeno je vodom iz vodoopskrbnog sustava, što je znatno više od prosjeka Republike Hrvatske koji iznosi 75%.

Čak 90% vodenih resursa Županije čine podzemne vode, ali za određena područja značajni su i zahvati površinskih voda. Vodoopskrbne sustave čine 82 izvorišta različite minimalne izdašnosti (do 1.500 l/s), s time da ih se stalno koristi 73, a ukupna maksimalna mogućnost zahvaćanja kreće se oko 6.800 l/s vode. *Raspoloživa izvorišta nisu ravnomjerna raspoređena u odnosu na područje potrošnje.* Potrebno je provesti vodoistražne radove radi osiguranja novih količina vode za piće.

Unutar svakoga vodoopskrbnog sustava, osim glavnog sustava, postoji često i čitav niz manjih vodovoda. Povezani su vodoopskrbni sustavi Rijeke i Opatije (Liburnija), Rijeke i otoka Krka te sustav Rijeke i podsustav Jadranovo koji je dio vodoopskrbnog podsustava Novi Vinodolski. Međutim, županijski sustav još uvijek nije u dovoljnoj mjeri povezan.⁷³

Nužno je povezivanje postojećih sustava u veće cjeline stvarajući grupne i regionalne vodoopskrbne sustave i spajanje novih izvorišta na vodoopskrbne sustave jer se s povećanjem količina vode u sustavima povećava sigurnost u opskrbi potrošača.

Vodoopskrbnim sustavima na području Županije upravlja devet isporučitelja vodne usluge, što je sistematizirano u tablici 57., zajedno s postotkom priključenosti na vodoopskrbnu mrežu.

⁷³ *Izmjena i dopuna Vodoopskrbnog plana PGŽ(2011. godine)*

Tablica 57. Javni isporučitelji vodne usluge u PGŽ

JAVNI ISPORUČITELJ VODNE USLUGE	GRADOVI/OPĆINE	POSTOTAK PRIKLJUČENOSTI NA VODOOPSKRBNU MREŽU	IZVORIŠTA VODE/VODOZAHVAT
Vodovod i kanalizacija d.o.o. za vodoopskrbu i odvodnju Rijeka	Gradovi: Rijeka, Kastav, Bakar i Kraljevica Općine: Klana, Jelenje, Viškovo, Čavle i Kostrena	99%	Izvori: Zvir, Zvir II, Rječina, Perilo, Dobra i Dobrica Bunari u Martinšćici
Liburnijske vode d.o.o.	Grad Opatija Općine: Matulji, Lovran i Mošćenička Draga	90%	Izvori na Učki i u tunelu Učka, +sustav Rijeka
Vodovod Žrnovnica d.o.o.	Grad Crikvenica i Novi Vinodolski Vinodolska općina	93%	Izvori u Novljanskoj Žrnovnici i bunari u Triblju
Ponikve voda d.o.o.	Grad Krk Općine Omišalj, Malinska-Dubašica, Punat, Vrbnik, Dobrinj i Baška	95%	Vodozahvat Ponikve Izvori i bunari u Bašćanskoj kotlini (EB-1, EB-2, EB-3) Bunar Paprati i Stara Baška, +sustav Rijeka
Vodoopskrba i odvodnja Cres Lošinj d.o.o. Cres	Grad Cres i Lošinj	75%	Jezero Vrana
Vrelo d.o.o. Rab	Grad Rab Općina Lopar	99%	Izvori i bunari na Rabu, +Južni ogranak vodovoda Hrvatsko Primorje
Komunalac vodoopskrba i odvodnja d.o.o. Delnice	Grad Delnice Općine Lokve, Fužine, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad i Brod Moravice	97%	Izvori: Kupica, Mrzlica i niz drugih malih izvora (ukupno 16)
Čabranka d.o.o. Čabar	Grad Čabar	90%	Izvor Čabranka, Tropeti i niz drugih malih izvora (ukupno 17)
Vode Vrbovsko d.o.o.	Grad Vrbovsko	99%	Izvori: Ribnjak, Javorova Kosa, Draškovac i Topli potok

Izvor: Podaci komunalnih društava 2013. godine

8.2.2. Gorski kotar

Područje Gorskog kotara vrlo je bogato pitkom vodom, ali je vodoopskrbna situacija na području Gorskog kotara nezadovoljavajuća. Opskrba vodom je gotovo bez ikakvih rezervi pa se može reći da je vrlo riskantna i neodrživa u slučaju kvara na sustavu odnosno vodozahvatu. Pojedini dijelovi mreže nedovoljnog su kapaciteta. Do pojedinih zaseoka vodoopskrba mreža nije izgrađena. Vodoopskrbni sustavi područja nisu u dovoljnoj mjeri osigurani za slučajeve iznimnih akcidentnih onečišćenja koja mogu i na dulje vrijeme onemogućiti korištenje voda s pojedinih izvorišta. Upotrebljava se i zdravstveno neispravna voda (naročito u čabarskom području, gdje postoji i problem gotovo nepostojećih rezervi).

Održivost i sigurnost vodoopskrbe ovog područja osigurat će se dovršetkom izgradnje regionalnog vodovoda Gorski kotar odnosno njegove ishodišne točke akumulacije „Križ“. U prijelaznom razdoblju do izgradnje akumulacije Križ potrebno je krenuti u izgradnju privremenog vodozahvata na Lokvarskom jezeru.

8.2.3. Priobalje

Na području Priobalja nekoliko vodoopskrbnih sustava je međusobno integrirano.

Vodoopskrbni sustav Rijeka obuhvaća područje gradova Rijeke, Kastva, Kraljevice i Bakra te općina Klana, Viškovo, Jelenje, Čavle i Kostrena. Na obalnom potezu od Mlake prema Kantridi postoje izvorišta tehnološke vode koji se koriste u privredi. Vodoopskrbni sustav Rijeka ima ukupno 798 km vodovodne mreže (bez kućnih priključaka), a prosječna starost cjevovoda iznosi 42 godine.

Vodoopskrbni sustav Opatija obuhvaća područje Grada Opatije, općina Matulji, Lovran i Mošćenička Draga. Sustav nema dostatnih količina vode u vlastitim izvorima. Zbog toga se koristi voda iz sustava Rijeka. Sustav ima problem s visokim tlakovima u pojedinim područjima, posebno priobalnim zonama, što uz starost pojedinih dijelova mreže uvjetuje česte kvarove, a time i gubitke vode.

Vodoopskrbni sustav Novog Vinodolskog opskrbljuje područje Grada Crikvenice, područja Grada Novog Vinodolskog i jugozapadno područje Vinodolske općine. Postojeće količine vode za sada zadovoljavaju potrebe, ali su na granici potreba. Glavni magistralni cjevovod nedostatnog je kapaciteta da bi zadovoljio potrebe postojećih potrošača. Pojedini dijelovi mreže zbog povišenih tlakova, starosti ili nekvalitetne mreže, imaju velike gubitke vode. Mogućnosti kratkoročnog poboljšanja postoje u smanjenju gubitaka vode u sustavu, ugradnjom buster stanica na glavnom magistralnom cjevovodu za povećanje njegove protočnosti. Sustav ima starih dijelova u mjesnim mrežama, ali glavni dovodni cjevovod sustava je novijeg datuma s nekim potpuno novim dionicama jer je stari sustav bio nedovoljne protočnosti.

Vodoopskrbni sustav grada Rijeke dobro funkcionira i u dobrom je stanju dok ostali vodoopskrbni sustavi nemaju dovoljnu izdašnost vlastitih izvora pitke vode ili su one na granici potreba.

8.2.4. Otoci

Opskrba vodom Otoka je zadovoljavajuća, izuzev ljetne sezone kada su kapaciteti premali. Izdašnost vlastitih izvorišta pitke vode je ograničena (osim Lošinja i Cresa koji imaju dostatnu opskrbu iz Vranskog jezera), a sustavi Krka i Raba povezani su i na kopnene vodoopskrbne sustave. U slučaju nemogućnosti isporuke vode s kopna, u vrijeme ljetnih mjeseci može doći do problema u vodoopskrbi područja Raba i Krka.

Vodoopskrbni sustav otoka Krka opskrbljuje se vodom za piće iz šest vodoopskrbnih podsustava: "Ponikve", "Rijeka", "Baška", "Stara Baška", "Dobrinj", "Papрати". Veća industrijska postrojenja, smještena na sjevernom dijelu otoka su DINA – Petrokemija d.d. i naftni terminal – JANAF d.d. DINA – Petrokemija d.d. se za potrebe tehnološke vode opskrbljuje se iz izvorišta Jezero (akumulacija Jezero s 120 l/s), dok se naftni terminal – JANAF d.d. tehnološkom vodom opskrbljuje iz akumulacije Tribalj (do 200 l/s).

Vodoopskrbni sustav otoka Raba pokriva područje Grada Raba i Općine Lopar. Otok Rab nema dovoljnih količina vode u vlastitim izvorima pa se sustav napaja s kopna (vode iz Like koje se iz vodne komore i preko uređaja za kondicioniranje Hrmatine vodovodom Hrvatsko primorje – južni ogranak, transportiraju na Rab, Pag i u Karlobag).

Sustav otoka Raba je danas najranjiviji u dijelu podmorskog cjevovoda koji je ujedno i „usko grlo“ čitavog sustava, zbog nedovoljnog kapaciteta. Na otoku ima dijelova mreže nedovoljnog kapaciteta. Zbog toga je potrebno izgraditi drugu podmorsku cijev, rekonstruirati neke dijelove glavnih transportnih cjevovoda, te dograditi i izgraditi nekoliko vodosprema.

Sustav vodoopskrbe otoka Cresa i Lošinja potpuno je odvojen i neovisan, a od osobite je važnosti za razvoj otoka, iako još uvijek nije u potpunosti izgrađen. Potrebno je integrirati sustav vodoopskrbe u jedinstveni regionalni vodoopskrbni sustav zbog njegove ranjivosti s obzirom da se oslanja na jedan izvor i da ima dugačak glavni dovodni cjevovod.

8.2.5. Podaci o isporučenim količinama voda

U 2012. godini u Županiji je isporučeno nešto više od 25 mil. kubika vode. Prisutan je trend pada potrošnje vode.⁷⁴ Značajniji pad potrošnje vode izražen je na području koje opskrbljuje Vodovod i kanalizacija d.o.o. Rijeka. Trend blagog i kontinuiranog rasta potrošnje vode vidljiv je na područjima koja opskrbljuju Vodoopskrba i odvodnja Cres Lošinj d.o.o. i Vrelo d.o.o. Rab. Trend izraženijeg rasta potrošnje vode prisutan je na područjima koja opskrbljuje Ponikve voda d.o.o. Područja koja opskrbljuju Liburnijske vode d.o.o., Vodovod Žrnovnica d.o.o., Komunalac -vodoopskrba i odvodnja d.o.o. Delnice, Vode Vrbovsko d.o.o. i Čabranka d.o.o. imaju manje-više ujednačenu potrošnju.

Tablica 58. Isporučene količine vode u Županiji od 2008. do 2012. godine (mil. m³/god)

	2008. [m ³ /god]	2009. [m ³ /god]	2010. [m ³ /god]	2011. [m ³ /god]	2012. [m ³ /god]
Ukupno	26.904.697	29.793.475	24.698.413	25.443.058	25.455.774

8.2.6. Gubici

Većina vodovoda u Županiji ima prosječan gubitak 36%. U dobre vodovode mogli bi se svrstati vodovod Rijeka, Opatija, Vrbovsko i Rab, dok se odlični vodovodi s gubicima manjim od 20% nalaze u sustavu otoka Krka i Cres – Lošinj.

Vodovodi s gubicima većim od 40% nalaze se na području N. Vinodolskog, Delnica i Čabra. Uzroci gubitaka su prvenstveno dotrajalost sustava, te lomovi cijevi, prelijevanja, gubici na vodovodnim armaturama, gubici na priključcima u vodovodnim oknima, gubici zbog usporavanja vodomjera i neovlašteno uzimanje vode iz hidranata.

Za siguran i održiv sustav vodoopskrbe potrebno je daljnji razvoj usmjeriti na daljnju integraciju postojećih vodoopskrbnih podsustava Lokve, Novi Vinodolski i Rijeka te zasebnih podsustava otoka Cresa, Lošinja te Raba. U narednom razdoblju potrebno je nastaviti istraživanje i izgradnju novih izvorišta i zahvata vode od županijskog značenja: akumulacija Kukuljani (Općina Jelenje) i Križ (Općina Lokve) te izvorišta Ponikve (Grad Bakar), Grobnik (Općina Čavle) izvori u sklopu Novljanske Žrnovnice, nadogradnja akumulacije Ponikve (otok Krk) radi osiguranja sigurnog i održivog sustava vodoopskrbe. Važno je osigurati ujednačen standard komunalne usluge koja se pruža u Županiji.

8.2.7. Sustav prikupljanja otpadnih voda

Sustavi prikupljanja otpadnih voda u Županiji djelomično zadovoljavaju potrebe sadašnjih korisnika, međutim rješenja nisu primjerena potrebama zaštite okoliša. Čest je slučaj korištenje septičkih jama s upojnim bunarima, s time da je velik broj septičkih jama nepropisno izveden (tzv. crne jame). Razvoj kanalizacijskih sustava nije pratio postojeći razvoj sustava vodoopskrbe, pa dovod vode na neko područje stvara probleme zbog neriješenog odvoda otpadnih voda. Mreža prikupljanja otpadnih voda na većem dijelu prostora Županije nije dovoljno izgrađena. Problem su mješoviti sustavi odvodnje u kojima se miješaju sanitarne i oborinske vode.

⁷⁴ Vodoopskrbni plan PGŽ

Premda se postotak priključenosti potrošača na sustave prikupljanja i odvodnje otpadnih voda u Županiji stalno i postupno povećava, *može se još uvijek konstatirati značajan zaostatak u razvoju tih sustava u odnosu na vodoopskrbne sustave.*

Prostor Županije je u smislu djelatnosti javne odvodnje pokriven registriranim trgovačkim (komunalnim) društvima u pretežnom vlasništvu JLS-ova, koja obavljaju djelatnost skupljanja otpadnih voda putem građevina javne odvodnje, odnosno crpljenja i odvoza otpadnih voda iz septičkih i sabirnih jama (tamo gdje građevine javne odvodnje ne postoje).

U tablici 59. prikazani su javni isporučitelji vodne usluge i postotak priključenosti na sustav odvodnje.

Tablica 59. Sustav prikupljanja otpadnih voda

JAVNI ISPORUČITELJ VODNE USLUGE	GRADOVI/OPĆINE	Postotak priključenosti na sustav odvodnje	Izgrađeni uređaji za pročišćavanje otpadnih voda
Vodovod i kanalizacija d.o.o. za vodoopskrbu i odvodnju Rijeka	Gradovi: Rijeka, Kastav, Bakar i Kraljevica Općine: Klana, Jelenje, Viškovo, Čavle i Kostrena	47%	Rijeka - mehanički stupanj Klana - mehanički stupanj Sv.Kuzam – biodisk Kukuljanovo - biodisk Drenjevići - biodisk
Liburnijske vode d.o.o.	Grad Opatija Općine: Matulji, Lovran i Mošćenička Draga	36%	Ika – prvi stupanj Mošćeničkoj Dragi – taložnica
Vodovod Žrnovnica d.o.o.	Novi Vinodolski Vinodolska općina	-	Bribir – biodisk Novi Vinodolski – mehanički stupanj
Ponikve voda d.o.o.	Grad Krk Općine Omišalj, Malinska-Dubašica, Punat, Vrbnik, Dobrinj i Baška	35%	Baška – mehanički tretman Punat – mehanički tretman Krk – mehanički tretman Omišalj – mehanički tretman
Vodoopskrba i odvodnja Cres – Lošinj d.o.o. Cres	Grad Cres i Lošinj	75% 65%	Martinščica – mehanički tretman M.Lošinj – mehanički tretman Cres – mehanički tretman Veli Lošinj – mehanički tretman Susak – mehanički tretman
Vrelo d.o.o. Rab	Grad Rab	55%	Suha Punta
Komunalac – vodoopskrba i odvodnja d.o.o. Delnice	Grad Delnice Općine Lokve, Fužine, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad i Brod Moravice	53% (sustav u izgradnji)	Delnice – mehanički tretman Hrvatsko – biološki Kuželj biodisk (SLO)
Čabranka d.o.o. Čabar	Grad Čabar	10%	Čabar – biodisk
Murvica d.o.o. Crikvenica*	Grad Crikvenica	68% (sustav u izgradnji)	Jadranovo – biološki Crikvenica – dijelom. meh. obrada Selce – dijelom. meh. obrada Dramalj – dijelom. meh. obrada
Fužine	Općina Fužine	9%	Fužine – Drvenjača - biološki
Lopar Vrutak d.o.o.⁷⁵	Općina Lopar	98%	Lopar – mehanički

Izvor: Podaci komunalnih društava 2013. godine

⁷⁵ KD u procesu izdvajanje komunalne djelatnosti odvodnje otpadnih voda

Nešto više od 50% isporučene vode u Županiji završi u nekom od javnih sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda. Taj prosječni podatak, dakako, varira u ovisnosti o dijelu područja Županije (70% u Priobalju, 45% na Otocima te 20-30% u Gorskom kotaru).⁷⁶

8.2.8. Gorski kotar

Na području Gorskog kotara sustav odvodnje otpadnih voda još uvijek ne prati razvoj vodoopskrbnog sustava. Odvodnjom je obuhvaćen vrlo mali broj stanovnika (oko 25%). S ekološkog stajališta, težište prioritarnog intenziviranja izgradnje sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda je na prostoru Gorskog kotara, što je smjernica koja ide i u korist uravnoteženog rješavanja problema onečišćenja otpadnim vodama na čitavom prostoru Županije. U ovom slučaju parametar nerazvijenosti područja igra važnu ulogu, a bitan je i strateški čimbenik važnosti Gorskog kotara kao područja s najvećim prirodnim resursima vode za piće u Županiji.

Prioriteti razvoja, dogradnje i sanacije sustava javne odvodnje (SJO) čije otpadne vode se ispuštaju u prijemnike kopnenog dijela Županije, proizlaze iz ugroženosti voda od onečišćenja i veličine aglomeracije. Na području Županije to su SJO Čabar, Tršće, Lokve – Homer, Delnice, Ravna Gora, Vrbovsko, Jablan i Fužine – Vrata.

Na području grada Delnica sustav je djelomično izgrađen. Potrebno je izvršiti rekonstrukcija UPOV-a Delnice u smislu proširenja sa drugim stupnjem pročišćavanja.

Naselje Ravna Gora ima izveden dio sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda bez izgrađenog uređaja za pročišćavanje otpadnih voda. Na području gradova Čabar i Vrbovsko te općina Skrad, Fužine, Mrkopalj i Brod Moravice sustavi su samo djelomično izgrađeni. Ostala naselja nemaju izgrađene sustave odvodnje te se otpadne vode rješavaju putem septičkih i crnih jama kroz koje se one dalje infiltriraju u okolni teren.

8.2.9. Priobalje

U primorskom dijelu Županije u pogledu razine razvijenosti sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda, posebno teška situacija je u neposrednom zaleđu grada Rijeke (Viškovo, Čavle, Jelenje), u Vinodolskoj općini i Bakru, nešto bolja je u Kostreni, Kastvu, Klani, Novom Vinodolskom, Kraljevici i Crikvenici, dok je situacija najbolja na Liburniji (Opatija, Lovran) te u Gradu Rijeci.

Sustav Grad na području aglomeracije Rijeka prihvaća otpadne vode većeg dijela Grada Rijeke i okolnih općina Viškovo, Kastav, Čavle, Jelenje te dijela Matulja. Sustav završava glavnim sabirnim kolektorom Grada Rijeke u zoni Delta čime je više morskih ispusta svedeno na jedan obalni ispust. Središnji uređaj za pročišćavanje otpadnih voda „Delta“ do danas ima izgrađenu samo prvu fazu, odnosno mehanički predtretman s podmorskim ispustom. Sustav je mješoviti te mu narednim godinama predstoji veliki investicijski ciklus. U tijeku je izrada projektne dokumentacije za dogradnju sustava Grad.

U najvećem postotku izgrađenosti sustava prikupljanja otpadnih voda u Primorsko-goranskoj županiji je sustav Opatija – Lovran s uređajem prvog stupnja pročišćavanja otpadnih voda „Ičići“.

8.2.10. Otoci

Najrazvijeniji sustav prikupljanja i odvodnje otpadnih voda na otocima imaju gradovi Mali Lošinj i Cres, te općine Omišalj i Baška.

⁷⁶ PP PGŽ 32/13 (separat : Sustavi prikupljanja otpadnih voda, Hidroart d.o.o.)

Na otoku Krku izgrađene uređaje za pročišćavanje otpadnih voda s prvim stupnjem obrade imaju sustavi Punta i Baške. Djelomično razvijene sustave s obzirom na postignuti stupanj pročišćavanja otpadnih voda imaju naselja Baška, Punat, Njivice, Krk, Malinska, Omišalj.

Nisku razinu razvijenosti sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda imaju općine Vrbnik i Dobrinj.

Na području Grada Raba sustavi su djelomično izgrađeni dok je podsustav „Lopar“ izgrađen u cijelosti (naselje Lopar i zona San Marino s postojećim uređajem za pročišćavanje otpadnih voda).

Na području gradova Cresa i Malog Lošinja izgrađeni su razdjelni sustavi za odvodnju otpadnih voda i to u naseljima: Cres, Valun, Martinšćica, Nerezine s turističkim naseljem Bučanje, Mali Lošinj i Veli Lošinj, te na otoku Susku. Za sustave grada Cresa i Malog Lošinja do 2018. godine potrebno je izgraditi uređaj za pročišćavanje sanitarnih otpadnih voda II. stupnja obrade.

Na sustav prikupljanja otpadnih voda „Cres“ priključeno oko 90% stanovništva dok na sustav „Mali Lošinj“ 71%. Na otoku Lošinju, projektom „Jadran“, predviđeno je objedinjavanje sustava i izgradnja uređaja za pročišćavanje sanitarnih otpadnih voda visokog stupnja obrade. Izgrađen je sustav naselja Sunčana uvala te isto tako i Zaglav/Miholašćica. Na otoku Susku izgrađen je kanalizacijski sustav s biološkim uređajem za pročišćavanje otpadnih voda i na njega je priključeno 60% stanovništva.

U tablici 60. prikazane su prioritetne aglomeracije na području Županije (veće od 2000 ekvivalent stanovnika – ES) za izgradnju sustava prikupljanja otpadnih voda, a prema Planu provedbe vodno komunalnih direktiva (Direktiva o pročišćavanju komunalnih otpadnih). Prema istom Planu, jedino je sustav Opatija – Lovran (s uređajem za pročišćavanje otpadnih voda „Ičići“) u cijelosti izgrađen.

Tablica 60. Aglomeracije veće od 2000ES u PGŽ te postotak priključenosti, rokovi izgradnje prema Planu provedbe vodno komunalnih direktiva

Aglomeracija	Recipijent	Rok do	Priključenost u %	Izgrađenost UPOV	Stupanj pročišćavanja
Baška	More	2018.	71	P	
Cres	More	2018.	90	-	2
Crikvenica	More	2023.	71	-	2
Delnice	Del.potok	2023.	63	1	2
Fužine – Vrata	Podzemlje	2023.	12	-	2
Jadranovo	More	2023.	3	2	2
Klimno – Šilo	More	2023.	0	-	1
Kostrena – Bakar	More	2023.	18	-	2
Kraljevica	More	2023.	48	-	1
Krk	More	2018.	74	-	2
Lopar	More	2023.	84	P	2
Mali Lošinj	More	2018.	71	-	2
Malinska Njivice	More	2023.	32	-	2
Martinšica	More	2023.	29	-	1
Mošćenička D.	More	2023.	64	-	1
N.Vinodolski	More	2023.	50	-	2
Omišalj	More	2018.	61	-	2
Opatija – Lovran	More	2012.	60	1	2
Punat	More	2018.	52	P	1
Rab – Palit – Barbat	More	2023.	62	-	2
Rijeka+4 JLS	More	2018.	67	P	2
Selce	More	2023.	97	-	1
Supetarska Dr.	More	2023.	17	-	1
Veli Lošinj	More	2023.	50	-	1
Vrbovsko	Dobra	2023.	8	-	2

Izvor: Vodovod i kanalizacija d.o.o. Rijeka

Legenda:

P=predtretman

1=mehaničko pročišćavanje

2=drugi stupanj (kemijski tretman)

U Županiji nije izgrađen primjeren broj uređaja za pročišćavanje otpadnih voda iako je to obveza propisana zakonima iz oblasti zaštite voda. Uz obalu mora izgrađeno je više mehaničkih predtretmana s dugim podmorskim ispustima. Međutim, sve otpadne vode pojedinih naselja koje gravitiraju izgrađenim mehaničkim predtretmanima, ne dopijevaju nužno na njih jer nije izgrađena kanalizacijska mreža naselja ili glavni dovodni kolektor. Gorski kotar posebno je područje s obzirom na osjetljivost okoliša te su potrebna dodatna ulaganja u razvoj sustava prikupljanja otpadnih voda (za aglomeracije Delnice, Lokve, Fužine, Ravna Gora, Čabar i Vrbovsko). Za prioritetne aglomeracije u narednim godinama slijedi veliki investicijski ciklus ulaganja u sustave prikupljanja otpadnih voda zbog obaveza koje je preuzela RH u sklopu provedbe vodnokomunalnih direktiva.

8.2.11. Melioracijski sustav i navodnjavanje

Infrastruktura sustava melioracije koji obuhvaća melioracijsku odvodnju i navodnjavanje nedovoljno je razvijena. Korištenje poljoprivrednih površina na kraškim poljima na području Županije nije moguće bez realizacije planske izgradnje sustava. Navodnjavanje se kao agrotehnička mjera u Županiji koristi rijetko, povremeno i privremeno.

Na području Gorskog kotara izgrađene su građevine osnovne melioracijske odvodnje I. reda Ličanka – vodotok, te mješovita melioracijska građevina akumulacija Potkoš. Na području Gorskog kotara postoji i jedan višenamjenski sustav i to Vinodolski sliv HE Vinodol koji se sastoji od akumulacija, cjevovoda i kanala, a sustav se koristi za proizvodnju električne energije, zaštitu od poplava, vodoopskrbu, sport i rekreaciju.

Na području Priobalja izgrađena je građevina osnovne melioracijske odvodnje I. reda Brzet – bujica koji je u funkciji polja Pavloimir u Vinodolskoj dolini gdje je izgrađen bazen za navodnjavanje koji prihvaća vode bujice Brzet i koji se koristi za navodnjavanje uz privremeni cijevni sustav po potrebi. Površina polja koji pokriva sustav melioracijske odvodnje je 86 ha. Volumen bazen/akumulacije Pavloimir iznosi oko 49.000 m³, dok duljina dosad izgrađenih kanala iznosi nešto više od 8 km.

Na području Otoka izgrađene su građevine osnovne melioracijske odvodnje I. reda Vretenica – vodotok, te melioracijske građevine II. reda obuhvatni lijevi i desni kanal - Vrbnik. Površina polja koji pokriva sustav melioracijske odvodnje Vrbničkog polja iznosi 172 ha sa oko 10,5 km kanala. U Općini Omišalj je u sustavu odvodnje i navodnjavanja polja Mali Lug i Veli Lug obnovljen sustav melioracijske odvodnje u duljini nešto više od 4 km. Na otoku Rabu su u sustavu odvodnje i navodnjavanja polja u funkciji bujice, potoci, kanali u ukupnoj dužini oko 12,4 km.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na INFRASTRUKTURU VODNOGOSPODARSKOG SUSTAVA
<p>Vodoopskrba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neravnomjerna raspoređenost raspoloživih izvorišta u odnosu na područje potrošnje • Nedovoljna povezanost sustava • Nedovoljna izgrađenost sustava na područjima otoka Cresa, Lošinja te dijelova Liburnije • Neispravnost sustava na području Čabra- nesigurna količina i/ili kvaliteta vode na pojedinim područjima • Nesigurnost sustava zbog nedovoljnih količina ili kvaliteta vode (dijelovi Liburnije, dijelovi Gorskog kotara) te na mjestima gdje sustavi u vršnoj potrošnji koriste vodu do krajnjih mogućnosti (Cres, Lošinj, Crikvenica, Rab) • Vodovodi s gubicima većim od 40% (sustavi N. Vinodolskog, Delnica i Čabra) • Nepostojanje javnog vodovoda u određenim područjima • Neujednačen standard komunalne usluge <p>Sustav prikupljanja otpadnih voda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izgrađenost sustava odvodnje znatno zaostaje za sustavima vodoopskrbe • Mali broj uređaja za pročišćavanje otpadnih voda • Nezadovoljavajući stupanj pročišćavanja na postojećim uređajima • Nezadovoljavajuća razina izgrađenosti postojećih sustava odvodnje • Velik broj nepropisno izvedenih septičkih jama (crnih jama) • Miješanje sanitarnih i oborinskih voda (mješoviti sustav odvodnje)
Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na INFRASTRUKTURU VODNOGOSPODARSKOG SUSTAVA
<p>Vodoopskrba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Integrirati sustave vodoopskrbe • Provesti vodoistražne radove radi osiguranja novih količina vode za piće • Smanjiti gubitake u vodoopskrbnim sustavima <p>Sustav prikupljanja otpadnih voda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Graditi sustav za prikupljanje i pročišćavanje otpadnih voda usporedno sa izgradnjom sustava vodoopskrbe • Povećati stupanj razdjeljenosti postojećih sustava za prikupljanje otpadnih voda

8.3. Infrastruktura energetskeg sustava

Povoljan geostrateški položaj nominira Županiju i kao značajno energetske čvorište. Zato su na području Županije smješteni brojni proizvodni energetske objekti te cijeli niz dalekovoda, naftovoda i plinovoda. Županijski energetske sustav u najvećoj mjeri (oko 80%) ostvaren je kao dio energetskeg sustava RH. Hrvatska uvozi 80% sirove nafte, 30% električne energije i 35% plina. Potrebe finalnih potrošača energije same Županije mogu se uredno zadovoljiti, iako se njihova velika ovisnost o samo jednom energentu (nafti) već prepoznaje kao slabost.

Prilikom promišljanja razvoja, dogradnje i modernizacije proizvodnih elektroenergetskih postrojenja utvrđeno je kako je neiskorišteni hidropotencijal vinodolskog sliva i riječnih tokova veličine oko 100 GWh/god.

More, kao veliki spremnik topline, obiluje potencijalom koji se korištenjem toplinskih crpki može upotrijebiti za potrebe grijanja i hlađenja priobalnih objekata, ali i za procesnu opremu. Time se mogu postići velike uštede u potrošnji električne energije.

Statistička energetske bilanca, nažalost, ne postoji na razini Županije, već isključivo na razini RH, odnosno teško ju je provesti obzirom da ne postoje podaci o potrošnji energije na razini Županije⁷⁷.

8.3.1. Projekcija energetske potrošnje

Dosadašnje promišljanje i projiciranje energetske potreba Županije bilo je određeno projekcijama ukupnog gospodarskog kretanja u Županiji (iz 2011. godine). Predviđao se rast BDP-a prosječno oko 3,4% godišnje. Tako se došlo do procjena da bi ukupna potrošnja energije u kućanstvima, uslugama i industriji Županije 2020. godine trebala biti 20.594 TJ (45% kućanstva, 24% usluge i 30% industrija). Pri tom bi udio električne energije 2020. godine trebao doći na razinu od 44%, ekstra lako lož ulje na 20%, prirodni plin i drvo na 14%, te ukapljeni naftni plin na 7,3%. Ekstrapolirani dosadašnji trendovi finalne potrošnje energije u prometu doveli su do procjene da će njegov udio biti 32%, s daljnjim trendom rasta do 2030. na 35%.

U međuvremenu su cijene energije porasle, porasla je i nezaposlenost, a BDP je stagnirao. Zbog toga je ukupna potrošnja energije smanjena. Jedino se uočava povećanje potrošnje ogrjevnog drveta. Vjerojatno je sada realnije procijeniti potrošnju energije 2020. godine na razini one iz 2011. godine, nego kakva je pretpostavljena uz gospodarski rast od 3,4% godišnje.

8.3.2. Elektroenergetski sustav

Elektroenergetski sustav čine proizvodnja, prijenos, distribucija i potrošnja električne energije, a temeljna mu je zadaća pouzdana i kvalitetna opskrba električnom energijom. Prema podacima iz 2012. godine, njime je opskrbljeno 208.623 korisnika u Primorsko-goranskoj županiji.

8.3.3. Proizvodni elektroenergetski kapaciteti

Proizvodni kapaciteti Županije temelje se na električnoj energiji dobivenoj iz *hidroelektrana koje godišnje proizvedu ukupno 210 GWh, što je samo 14% ukupne potrošene energije tijekom 2012. godine*. Termoelektrana Rijeka koristi se samo u vršnom razdoblju kada moguća potrošnja prelazi granice dobave električne energije. Tako je u 2012. godini termoelektrana Rijeka radila samo tri

⁷⁷ Osim podataka iz Strategije energetskeg razvitka PGŽ (Tehnički fakultet Rijeka, 2005. g.), koji predstavljaju podatke stare 10 i više godina

mjeseca. Predviđeni radni vijek, odnosno izlazak iz pogona TE Rijeka, je 2017. godine. Planira se prelazak na plin kao pogonski element.

Postojeće hidroelektrane su HE Rijeka i HE Vinodol koje ostaju u funkciji uz mogućnosti rekonstrukcije i nadogradnje. Planirane hidroelektrane su Crpna hidroelektrane (CHE) Vinodol s pripadajućom akumulacijom te HE Valići s pripadajućom akumulacijom Kukuljani.

Glavni pravci razvoja proizvodnoga elektroenergetskog sustava usmjereni su na revitalizaciju i dogradnju postojećih kapaciteta proizvodnje te gradnju malih i mini elektrana za iskorištavanje preostalog hidropotencijala, kogeneracijske i trigeneracijske pogone na drvni otpad, te male kogeneracijske sustave za potrebe manjih potrošača. U svim gospodarskim zonama prema Prostornom planu Županije dopuštena je gradnja kogeneracijskih i trigeneracijskih postrojenja većih snaga (prije svega na prirodni plin, ali i na alternativna goriva), a koja osim potreba zone mogu osigurati i sigurnu opskrbu energijom i okolnim potrošačima.

8.3.4. Elektroenergetska mreža

Prijenosnom sustavu na području Županije svojstven je prolaz dalekovoda najvišeg napona koji povezuju istočnu i sjeverozapadnu Hrvatsku sa zapadnim i južnim dijelom (Istra, Dalmacija), te dalekovodi koji povezuju elektroenergetski sustav Hrvatske s elektroenergetskim sustavom Slovenije. Zbog izrazito čvrstih prijenosnih veza, područje Županije jedno je od najsigurnije električnom energijom napajanih dijelova Republike Hrvatske. Prijenosna elektroenergetska mreža (ona nacionalnog značaja) ima naponsku razinu 110 kV i veću. Njezin razvoj ovisi o planovima izgradnje novih proizvodnih postrojenja kao i velikih potrošača energije.

Distributivni sustav električne energije trajno se nadograđuje novim transformatorskim stanicama čiji se broj povećao za 23,7% od 2005. godine te poboljšava prijelazom s nadzemnih na podzemne kabela vodove čija se ukupna duljina povećala za 74,8%. Broj kupaca električne energije povećao se od 2004. godine za 24.000, odnosno 13%. U tom razdoblju povećala se potrošnja kućanstva za 7,9%, a smanjila potrošnja poduzetnika za 7,4%. Distributivna mreža, srednjenaponska i niskonaponska prati lokalni razvoj. Mreža se razvija na način da se postupno pređe na tri naponske razine: 110 – 20 – 0,4 kV. Postupno će se ukinuti srednjenaponske razine 35 i 10 kV.

8.3.5. Plinski sustav

Područjem Županije prolazi magistralni plinovod Pula – Karlovac (DN 500/75 bar). Napajanje distributivne plinske mreže Županije osigurano je preko šest mjerno redukcijskih stanica (MRS), od kojih su izgrađene MRS-1 Rijeka zapad (Marčelji), odvojak magistralnog plinovoda od Kamenjaka do Kukuljanova (DN 500/75 bara) te MRS-2 Rijeka istok (Kukuljanovo). Očekuje se skoro dovršenje MRS Delnice, dok se MRS Vrbovsko te RS Urinj i RS Omišalj tek namjeravaju graditi. Izgrađen je odvojak magistralnog plinovoda od MRS-2 Rijeka istok preko RS Urinj do RS Omišalj (DN 1000/100 bara) čime su osigurani svi preduvjeti za prelazak INA-inih postrojenja na prirodni plin.

Županija se može opskrbljivati plinom na više načina: domaćim, ruskim ili kaspiskim plinom iz kontinentalnog dijela, plinom iz sjevernog Jadrana odnosno alžirskim plinom preko transportnog sustava Italije, ili putem terminala za ukapljeni prirodni plin. Plinski sustav državne razine obuhvaća izgradnju terminala za ukapljeni prirodni plin, povezivanje na plinsku mrežu Europe (međunarodni interes) te magistralni plinovod Pula – Karlovac (interes RH), dok je projekt plinifikacije PGŽ dio sustava regionalne razine.

8.3.6. Terminal za ukapljeni prirodni plin (UPP)

Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske definirana je lokacija terminala za ukapljeni prirodni plin na otoku Krku s konačnim kapacitetom terminala od 10-13 milijardi m³ prirodnog plina godišnje. Ključni interes Županije je realizirati što veći sinergijski učinak terminala s obavljanjem drugih gospodarskih (proizvodnih i uslužnih) aktivnosti, koje bi se oslanjale na iskorištavanje toplinskih i sirovinskih potencijala terminala.

8.3.7. Terminal za ukapljeni naftni plin (UNP)

U Županiji je omogućena gradnja UNP terminala i pratećih prekrcajnih luka na području unutar zone INA RN Rijeka na Urinju i uz nju (za potrebe INA RN Rijeka i ostalih korisnika) te gradnja UNP terminala u njenoj neposrednoj blizini kao i na području Lučko-terminalne/logističke zone Krk.

8.3.8. Plinski transportni sustav

Za potrebe terminala za ukapljeni prirodni plin, zbog nedostatnog kapaciteta izgrađenoga magistralnog plinovoda Pula – Karlovac (DN 500, 75 bara, max. kapaciteta oko 2,5 mlrd. m³/god.), planira se izgradnja novih plinovoda promjera do DN 1000 i tlaka do 100 bara kojima će se osigurati evakuacijski pravci prirodnog plina prema državama Europe (kapaciteta oko 15 mlrd m³/godišnje).

Uz već izgrađene mjerno-regulacijske stanice MRS Viškovo, Kukuljanovo i Delnice na području Županije će se izgraditi više mjerno-regulacijskih i redukcijskih stanica za potrebe jedne ili više grupa naselja i većih industrijskih/poslovnih subjekata.

8.3.9. Distribucijski sustav plinovoda

Na području Županije izgrađena je distributivna plinska mreža Grada Rijeke te je započela gradnja distributivne plinske mreže područja za koje je dana koncesija. Prirodni plin se počeo koristiti 2007. godine u Rijeci i Općini Viškovo kada je u Rijeci provedena supstitucija za gradski plin. Trenutno je na distributivnu plinsku mrežu priključeno 21.257 potrošača. Izgrađeno je više od 240 km distributivne plinske mreže te 9 km magistralne mreže. U Gradu Kraljevici i Općini Čavle još uvijek se obavlja distribucija miješanog plina do prelaska na prirodni plin te su za potrebe istog izgrađena i odgovarajuća mješališta. U cijeloj Županiji potrebno je nastaviti razvijati distribucijski i prijenosni sustav plinovoda.

Tablica 61. Broj potrošača prirodnog plina u PGŽ

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Broj potrošača	7.996	12.150	17.881	18.635	19.277	19.803	20.457	20.802	21.257

Izvor: Energo d.o.o.

U promatranom razdoblju broj potrošača plina povećao se od 7.996 potrošača 2004. godine, na 21.257 potrošača 2012. godine.

Tablica 62. Isporučene količine prirodnog plina u PGŽ (000 m³)

Korisnici	UKUPNO ISPORUČENO PRIRODNOG PLINA (000 m ³)								
	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Kućanstva	2.319.842	2.537.875	2.586.097	3.448.214	5.167.411	5.934.556	7.639.808	6.845.740	6.582.726
Gospodarstvo	2.323.353	3.366.369	3.499.615	4.168.065	6.075.543	6.630.784	7.951.061	7.413.610	7.514.946
Toplane	2.046.940	2.238.445	2.691.923	3.484.391	4.878.929	8.453.440	9.608.244	8.068.822	8.852.279
INA	20.704.833	13.033.571	11.642.056	25.421.115	50.339.006	8.871.972	5.978.260	5.316.960	3.798.783
UKUPNO	27.394.968	21.176.260	20.419.691	36.521.785	66.455.889	29.890.752	31.177.373	27.645.132	26.748.734
Postotna promjena		-22,7	-3,5	78,8	81,9	-55	4,3	-11,3	-3,2
UKUPNO (bez INA-e)	6.690.135	8.142.689	8.777.635	11.100.670	16.116.883	21.018.780	25.199.113	22.328.172	22.949.951

Izvor: Energo d.o.o.

U promatranom razdoblju najviše prirodnog plina isporučeno je 2008. godine (66.455.889.000 m³ plina⁷⁸). Potrošnja plina korisnika kućanstvo, gospodarstvo (bez INA-e) i toplane imala je uzlazni trend do 2010. godine, a od 2011. godina potrošnja plina se smanjuje. Potrošnja plina u INA-e imala je uzlazni trend do 2008. godine kada je potrošeno 50.339.066.000 m³ plina. Potrošnja plina u 2009. godini iznosila je svega 8.871.972.000 m³, odnosno smanjena je za 82,4% u odnosu na potrošnju prethodne godine, što je posljedica gašenja proizvodnih pogona rafinerije na Mlaki. Potrošnja plina u INA-e i dalje pada. Potrebno je poticati korištenje prirodnog plina u potrošnji kućanstava i gospodarstva.

Provođenje projekta plinifikacije jedan je od temeljnih razvojnih projekata Županije. Opskrba prirodnim plinom, odnosno povezivanje županijske plinske mreže, realizirat će se spajanjem na prijenosni sustav plinovoda nacionalne razine preko čvornih mjesta: mjerno redukcijskih i redukcijskih stanica.

8.3.10. Sustav naftovoda

Jadranski naftovod je cjevovodni sustav za transport nafte od luke i terminala Omišalj do domaćih rafinerija i inozemnih rafinerija u istočnoj i središnjoj Europi.

Sustav JANAF-a na području PGŽ se sastoji od prihvatno–otpremnog Terminala Omišalj na otoku Krku sa skladišnim prostorom od 1.000.000 m³ za naftu i 60.000 m³ za naftne derivate te pripadajućim pumpnim i mjernim stanicama, Luke Omišalj, dionice cjevovoda Omišalj – Sisak i podmorskog naftovoda Omišalj – Urinj koji povezuje Terminal Omišalj i INA-Rafineriju nafte Rijeka.

⁷⁸ Zakonom o tržištu plina utvrđeno je kako se veliki potrošači opskrbljuju neposredno ugovorom s Plinacrom čime je financijski i razvojni kapacitet distributera narušen.

Projektirani kapacitet cjevovoda Omišalj – Sisak iznosi 34 milijuna tona nafte godišnje, a instalirani je 20 milijuna tona nafte godišnje.

Toplinarstvo

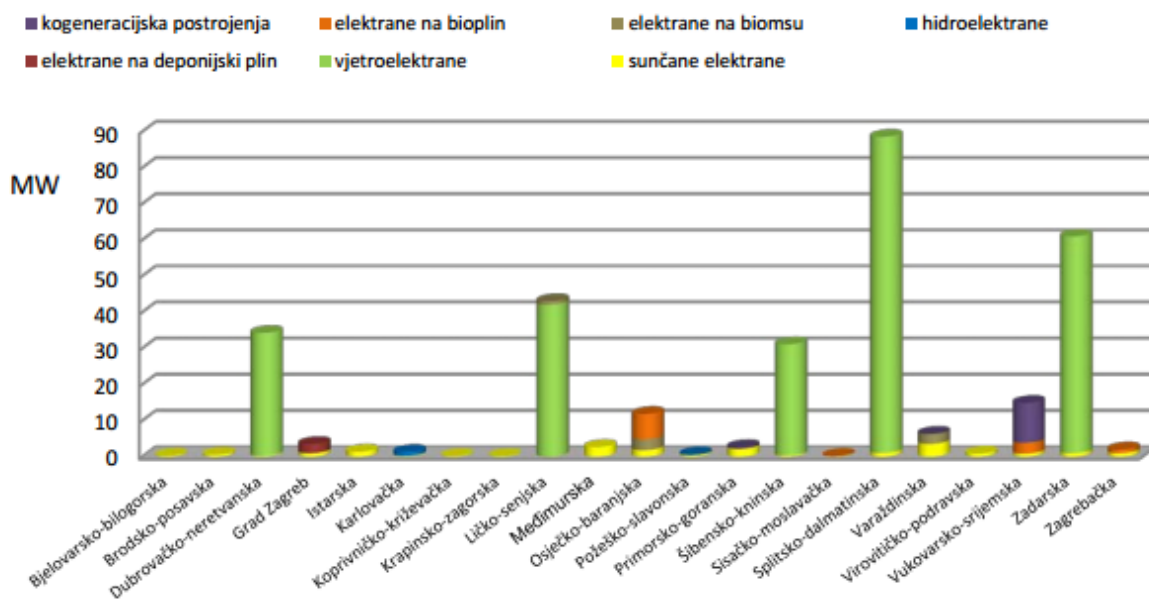
Planira se daljnji razvoj sustava toplovoda. Osobito se potiče korištenje kogeneracijskih postrojenja na drvenu biomasu na području Gorskog kotara (posebno u središnjim naseljima) odnosno trigeneracijskih postrojenja u Priobalju i na Otocima te s tim u vezi razvoj toplovodne mreže. Planira se daljnji razvoj sustava toplovoda na području Grada Rijeke, gdje će se i nadalje kao gorivo koristiti primarno prirodni plin. U tablici 62. prikazane su isporučene količine prirodnog plina toplinama.

8.3.11. Obnovljivi izvori energije i energetska učinkovitost

S obzirom na činjenicu da su fosilna goriva neobnovljiva i da postaju sve skuplja, preorijentacija na obnovljive izvore energije je ključna za pouzdanu opskrbu potrošača energije u Županiji u budućnosti. Napredak u domeni energetske učinkovitosti, odnosno smanjivanje ukupne potrošnje energije, olakšao bi ovu preorijentaciju. Međutim, ulaganja u obnovljive izvore energije još uvijek se pretežito oslanjaju na trenutni odnos cijena energije iz obnovljivih izvora energije / fosilna goriva, nemajući u vidu dugoročne posljedice dekarbonizacije Županije.

U usporedbi s ostalim županijama, PGŽ pripada skupini županija čiji su instalirani proizvodni kapaciteti obnovljivih izvora energije i kogeneracije u 2013. godini bili skromni.

Grafikon 44. Ukupna instalirana snaga po županijama (MW)

Izvor: Sustav poticanja obnovljivih izvora energije i kogeneracije u RH – godišnji izvještaj za 2013. godinu, HROTE

8.3.12. Obnovljivi izvori energije

Obnovljivi izvori energije obuhvaćaju energiju vjetra, sunca, mora, biomase i vode.

8.3.12.1. Energija vjetra

Raspoloživi tehnički vjetropotencijal PGŽ preliminarno je procijenjen na 342 MW⁷⁹. Na dan 23.6.2014. godine u pogonu u RH bilo je 14 vjetroelektrana, ali niti jedna na prostoru PGŽ⁸⁰.

Većina otoka ima prirodno dobar vjetropotencijal, kao i solarni. Kada se električna energija dobiva dijelom iz vjetra, a dijelom sa fotonaponskih panela, dobije se vrlo komplementarna i relativno pouzdana proizvodnja električne energije tijekom cijelog dana, kroz sva godišnja doba i pri svim vremenskim okolnostima. Od početka 2014. dopuštena je gradnja vjetroelektrana i na otocima, na područjima koja su udaljena 1000 m od obalne linije⁸¹.

Neposrednom provedbom PP PGŽ može se realizirati pet vjetroelektrana (Tuhobić, Peškovo, Pliš, Ruševo Krmpotsko, Poljička Kosa), a PPUO/G mogu se odrediti i druge vjetroelektrane.

8.3.12.2. Energija sunca

Sunčeva energija glavni je i lako dostupni obnovljivi izvor energije na području Županije. U praksi se najviše koristi za dobivanje tople vode te za proizvodnju električne energije. Županija aktivno potiče ugradnju sunčevih kolektora na postojeće objekte (kako javne tako i privatne). To su zahvati koji najmanje devastiraju prostor, a s obzirom na veliki broj pogodnih krovišta i konstrukcija za iskorištavanje energije sunca, zbrojeni efekti tih sustava mogli bi postati i u ukupnoj bilanci električne energije značajni. Dodatna pogodnost je što bi se time pojačala otpornost jedinica lokalne samouprave na eventualne poremećaje u opskrbi energijom iz centraliziranih sustava. Osobito je bitno poticati korištenje sunčeve energije, kao i ostalih oblika obnovljivih izvora energije, na objektima koji su znatno udaljeni od distributivne el. mreže (preskupo priključivanje), ali i tamo gdje se želi postići autonomnost u opskrbi energijom.⁸²

Korištenje sunčeve energije moguće je i izgradnjom autonomnih solarnih elektrana pojedinačnih snaga do 10 MW koje bi se priključivale na srednjenaponsku mrežu, a koje se primarno oslanjaju na tehnologiju fotonapona (jer imaju manji utjecaj na okoliš od sustava sa solarnom koncentriranom energijom). Na području Županije, zbog izrazite reljefne raščlanjenosti, nije prikladno graditi sunčane elektrane snage veće od 10 MW. Srednja godišnja ozračenost ukupnim sunčevim zračenjem Malog Lošinja 1,49 MWh/m², Raba 1,45 MWh/m², Omišlja 1,36 MWh/m², Rijeke 1,34 MWh/m², Skrada 1,28 MWh/m² te Parga kraj Čabra 1,20 MWh/m². U godišnjem hodu ozračenosti ukupnim sunčevim zračenjem mjesec s najvećim vrijednostima je lipanj, a s najmanjim prosinac.

Neposrednom provedbom PP PGŽ može se realizirati šest sunčanih elektrana (Barbičin, Orlec-Trinket-Zapad, Orlec-Trinket-Istok, Ustrine, Gusta Draga, Belinovica), a PPUO/G mogu se odrediti i druge sunčane elektrane.

⁷⁹ Analiza prostornih mogućnosti za korištenje energije vjetra u PGŽ, EIHP, 2009

⁸⁰ Hrvatski operator prijenosnog sustava d.o.o., učitano 24. 6. 2014. sa <http://www.hops.hr/wps/wcm/connect/98c751ce-7031-4aef-b5ba-f7df46740582/VE+u+pogonu+i+sa+sklopljenim+UOP-om+23062014.pdf?MOD=AJPERES>

⁸¹ RH promijenila politiku spram OIE te su otkupne kvote gotovo u cijelosti ukinute te je time i interes investitora znatno smanjen

⁸² Više u Horvath, L. (voditelj studije): Mali vjetroagregati i fotonaponski moduli za autonomne aplikacije na otocima PGŽ, Energetski institut „Hrvoje Požar“, Zagreb, 2010.

Proizvodnost fotonaponskog sustava (količina električne energije koju može proizvesti sustav jedinične snage) za područje Grada Rijeka iznosi približno 1.100 kWh/kW godišnje. U ostatku Županije proizvodnost iznosi približno 950 kWh/kW za područje Gorskog kotara te 1.250 kWh/kW za područje otoka Lošinja. PPUO/G mogu se odrediti i druge sunčane elektrane.

8.3.12.3. Energija mora

Postoje tri osnovna načina za iskorištavanje energije mora: korištenje energije valova, korištenje energije plime i oseke te korištenje temperaturnih razlika u vodi, čije je korištenje zanemareno. Nažalost, podaci o korištenju energije mora ne postoje. Energiju mora, rijeka i jezera moguće je iskoristiti za potrebe grijanja, tj. hlađenja objekata uporabom dizalica topline.

8.3.12.4. Energija iz biomase

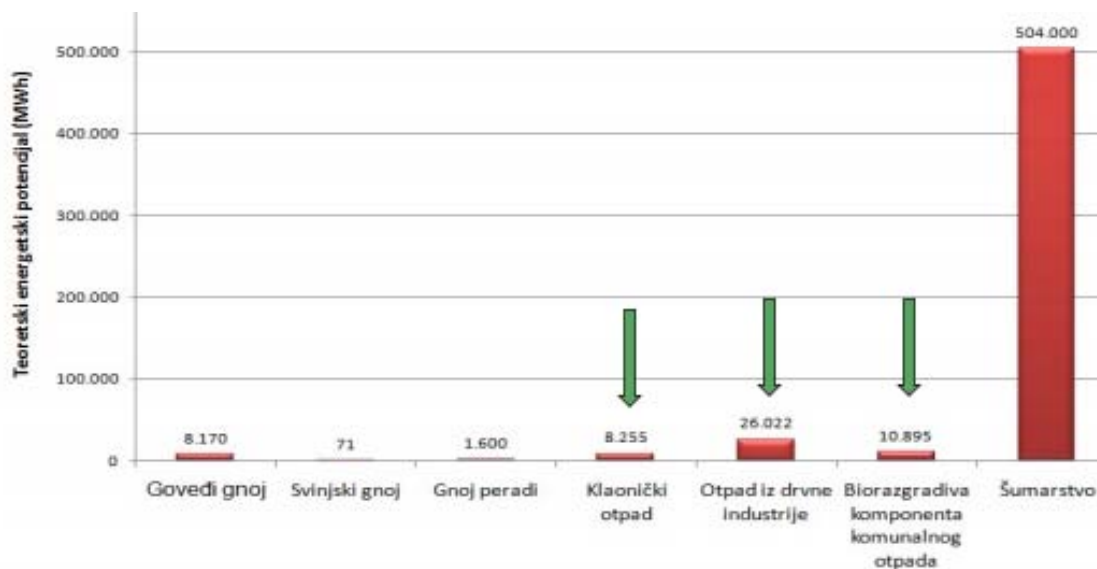
Biološki materijal (biomasa) ima znatnu kaloričnu vrijednost i čovjek ju je oduvijek koristio kao izvor toplinske energije (ogrjevno drvo, npr.). Biomasa ne podrazumijeva samo drvo iz šume, već to mogu biti organski ostaci cijelog spektra biljnih i životinjskih organizama. Uporaba energije iz biomase danas je puno raznolikija i seže od izravne uporabe biomase za dobivanje topline i/ili električne energije, do njene prethodne pretvorbe u pelete, sječku, bioplin, bioetanol, biodizel, i drugo.

U drvnoindustrijskom kompleksu, u primarnoj preradi, prosječno se iskoristi oko 50% drvne mase, što znači da se preostali dio može učinkovito iskoristiti kao kruto gorivo za proizvodnju toplinske i električne energije. Do sada se od ukupnog ostatka 70% koristilo za dobivanje energije, i to 90% za proizvodnju samo toplinske energije, a samo 10% za proizvodnju električne ili mehaničke energije. Zato se sada potiče izgradnja energetske mnogo učinkovitijih kogeneracijskih/trigeneracijskih postrojenja, posebice u Gorskom kotaru.

Drvo, kao glavni izvor biomase u Županiji, je obnovljivi izvor energije samo dok se iskorištava u granicama godišnje sječive mase. Županija raspolaže sječivom masom (etat) od 569.000 m³/g (izraženo u ekvivalentnim tonama nafte to je 85.000 tOE/g.)⁸³. To znači da raspoloživa biomasa Županije može zadovoljiti samo 1/7 energetske potrebe stanovništva. Zbog zadržavanja voda, sprečavanja erozije tla i drugih korisnih svojstava šume, kao i nacionalnih obveza vezanih za očuvanje klime i okoliša, područje pod šumama ne smije se smanjivati, pa sječiva masa predstavlja gornju granicu eksploatacije šuma za sve namjene. U Županiji je zabranjeno zauzimanje poljoprivrednih površina u funkciji uzgoja sorti koje bi se koristile za preradu u biodizel ili neko drugo gorivo. Potencijali proizvodnje energije iz biomase na području Primorsko-goranske županije (Grafikon 45.) ukazuju da najveći potencijal leži u iskorištavanju drvne mase, te otpada iz drvne industrije.

⁸³ Prosječni stanovnik Hrvatske troši oko 2 tOE/g za sve energetske potrebe (vlastite i svoj udio u zajedničkim sustavima).

Grafikon 45. Potencijali proizvodnje energije iz biomase na području PGŽ (MWh)

Izvor: http://repam.net/uploads/repam/document_translations/doc/000/000/053/potencijali%20OIE_PG_I_LS_zupanija.pdf ?2012

8.3.12.5. Male hidroelektrane

U Županiji postoji nekoliko malih hidroelektrana (CHE Fužine, CHE Lepenice i HE Zeleni vir).

U sklopu snažnog promicanja uporabe obnovljivih izvora energije u Županiji postoje nastojanja da se što više županijskih potreba za električnom energijom zadovolji iz vlastitih obnovljivih izvora, uloga malih hidroelektrana (do 10 MW) ima veliko značenje.

Procjenjuje se da je neiskorišteni hidropotencijal od oko 100 GWh/godišnje, od čega jedan dio svakako otpada na klasu MAHE. Iz toga slijedi okvirni zaključak da bi se za proizvodnju električne energije na manjim i većim vodotocima moglo instalirati ukupno oko 30 MW turbina različitih veličina. Moguće lokacije za planiranje malih, mini i mikro hidroelektrana su uglavnom na slivu Kupe – Kupi i Kupici.

Najveći potencijal MAHE u Hrvatskoj nalazi se Šibensko-kninskoj (oko 49 MW) i Primorsko-goranskoj županiji (oko 35 MW)⁸⁴.

8.3.13. Energetska učinkovitost

Klimatske promjene i kraj ere fosilnih goriva imat će velike reperkusije na gospodarstvo i kvalitetu življenja u Županiji. Poboljšavanje energetske učinkovitosti je najdjelotvorniji način za zadržavanje postojećeg komfora i kvalitete življenja uz smanjivanje ukupne potrošnje energije, smanjivanje energetske ovisnosti, smanjivanje troškova za energiju u kućanstvima i poslovnim subjektima, te za smanjivanje emisija stakleničkih plinova.

Energetska učinkovitost može se poboljšavati u svim dijelovima energetskog sustava – od objekata gdje se energija proizvodi, preko sustava kojim se isporučuje krajnjim korisnicima, sve do objekata u kojima se energija troši, odnosno, samih trošila.

⁸⁴ Predstavljanje studija potencijala obnovljivih izvora energije po županijama, 2013. REPAM

U zgradarstvu se troši veliki dio ukupne energije (oko 40%) pa se tu krije ogroman potencijal za uštede. Visoke ljetne temperature i sve veća potrošnja energije za rashladne uređaje, praćena rastućim cijenama, u prvi plan stavljaju pasivne mjere za ublažavanje temperaturnih ekstrema, odnosno energetske učinkovitost. U takvoj situaciji, bolja termička izolacija svih građevina u kojima borave ljudi je najprikladniji prvi korak. Krovovi su također veliki prijemnici topline. Tamni krovovi tipično apsorbiraju oko 80% sunčeve svjetlosti, dodatno zagrijavajući atmosferu iznad naselja i gradova proizvodeći efekt „toplinskog otoka“. Kao najbrži i najjeftiniji način smanjivanja apsorpcije topline na krovovima je njihova zamjena s bolje reflektirajućim materijalima ili premazivanje s odgovarajućim premazima koji imaju snažna svojstva reflektiranja infracrvenog dijela spektra sunčeva zračenja. Time se može smanjiti temperatura u prostorijama zadnje etaže za 2-3 °C, što može biti spasonosno kod toplotnih udara za one koji nemaju uređaje za klimatizaciju, a onima koji to imaju, troškovi klimatizacije se smanjuju za 10-20%. Ovakve zahvate optimalno bi bilo kombinirati sa zahvatima na sanaciji krovovišta i/ili ugradnjama solarnih panela (toplinskih ili fotonaponskih).

Asfaltirane prometnice također snažno apsorbiraju svjetlost i povećavaju prizemnu temperaturu. U gradskim središtima gdje boravi mnogo ljudi, prilikom zamjene asfaltnog sloja moguće je u novi asfalt dodati komponente koje će povećati refleksivna svojstva asfalta i time umanjiti efekt toplinskog otoka. Potencijalno je moguće kod rekonstrukcija asfaltiranih prometnica ili izgradnji novih, razmotriti mogućnost iskorištavanja sunčeve energije koju apsorbira prometnica od strane obližnjih potrošača energije (ugradnja cijevi za grijanje vode u trup prometnice).

Činjenica je da su do sada u Županiji vrlo malo korištene mogućnosti sinergije nekoliko poslovnih subjekata: mogućnost iskorištavanja visokotemperaturne ili niskotemperaturne otpadne topline jednog od njih za potrebe drugog, ili mogućnost da otpadni materijalni tok jednoga poslovnog subjekta postane sirovina drugom, ili u smislu kombiniranja transportnih potreba, ili na neki drugi način koji kombiniranjem materijalnih, energetske, infrastrukturnih, skladišnih i ljudskih resursa smanjuje ukupnu potrošnju energije i ukupne troškove poslovnih subjekata koji surađuju. Poželjno je potaknuti i olakšati uspostavljanje simbiotskih veza između više poslovnih subjekata.

U sklopu mjera za povećavanje energetske učinkovitosti treba poticati realizaciju kogeneracijskih i trigeneracijskih postrojenja – kod velikih sustava i kod malih decentraliziranih sustava – bilo da se radi o neobnovljivim izvorima energije (fosilna goriva, prvenstveno plin) ili obnovljivim (biomasa). Neke od mjera koje je potrebno poticati uključuju i uspostavljanje mreže stanica za punjenje električnih vozila, kao i korištenje otpadnog mulja, nastalog kao rezultat rada uređaja za pročišćavanje otpadnih voda, u energetske svrhe.

Uspostava mikroregionalnog i/ili županijskog sustava za pohranjivanje energije iz obnovljivih izvora energije predstavlja županijsku potrebu, obzirom da sličan sustav danas ne postoji.

Županija je važno nacionalno energetske čvorište – mjesto prihvata i daljnje distribucije nafte i prirodnog plina za cijelu Hrvatsku pa i šire. Izrazito je ovisna o fosilnim gorivima. Njena ranjivost na nedostupnost fosilnih goriva (količinama ili cijenom) vrlo je velika jer najviše pogađa njene ključne gospodarske djelatnosti: turizam, promet i trgovinu. Očekuje se da će uloga Županije dodatno ojačati proširenjem kapaciteta JANAF-a i izgradnjom terminala za ukapljeni prirodni plin na Krku.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU

- *Ovisnost o fosilnim gorivima*
- *Diskrepancija između planiranih energetske potrebe do 2020. godine (za rast BDP-a od 3,4%) i današnjeg smanjivanja potrošnje*
- *Razmatranja o ulaganjima u obnovljive izvore energije još uvijek se pretežito oslanjaju na trenutni odnos cijena energije iz obnovljivih izvora energije/fosilna goriva, nego na dugoročnu pouzdanost opskrbe energijom*
- *Nekorištenje energije mora*

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU

- *Dekarbonizirati Županiju*
- *Omogućiti prelazak TE Rijeka na prirodni plin kao pogonski energent*
- *Razviti distribucijski i prijenosni sustav plinovoda na području PGŽ*
- *Poticati korištenje prirodnog plina u potrošnji kućanstava i poduzetnika*
- *Maksimalno poticati proizvodnju energije iz obnovljivih izvora energije i energetske efikasnost*
- *Uspostaviti mikroregionalni sustav i/ili županijski sustav za pohranjivanje energije iz obnovljivih izvora energije*
- *Uspostaviti mrežu stanica za punjenje električnih vozila*
- *Iskorištavati energiju mora (rijeka i jezera) za potrebe grijanja/hlađenja pojedinačnih ili grupe objekata uporabom dizalica topline*
- *Poticati primjenu pasivnih mjera energetske učinkovitosti (izoliranje zgrada, reflektirajući premazi za smanjivanje insolacije, adaptacije objekata u smjeru pasivnih ili niskoenergetskih objekata i sl.)*
- *Poticati kogeneracijska i trigeneracijska postrojenja*
- *Izgraditi terminal za ukapljeni prirodni plin (otok Krk)*

9. CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA

9.1. Civilno društvo

Udruge potiču građane, privatni i javni sektor na suradnju u provedbi inicijativa od interesa za opće dobro. Europska unija također potiče takvo aktivno sudjelovanje udruga u raznim procesima na svim razinama. Udruge su nezaobilazni partneri u provedbi razvojnih projekata na svim područjima djelovanja i rada što pokazuje i Europska unija koja svake godine ulaže znatna financijska sredstva za financiranje projekata i programa razvojne suradnje koje udruge provode.

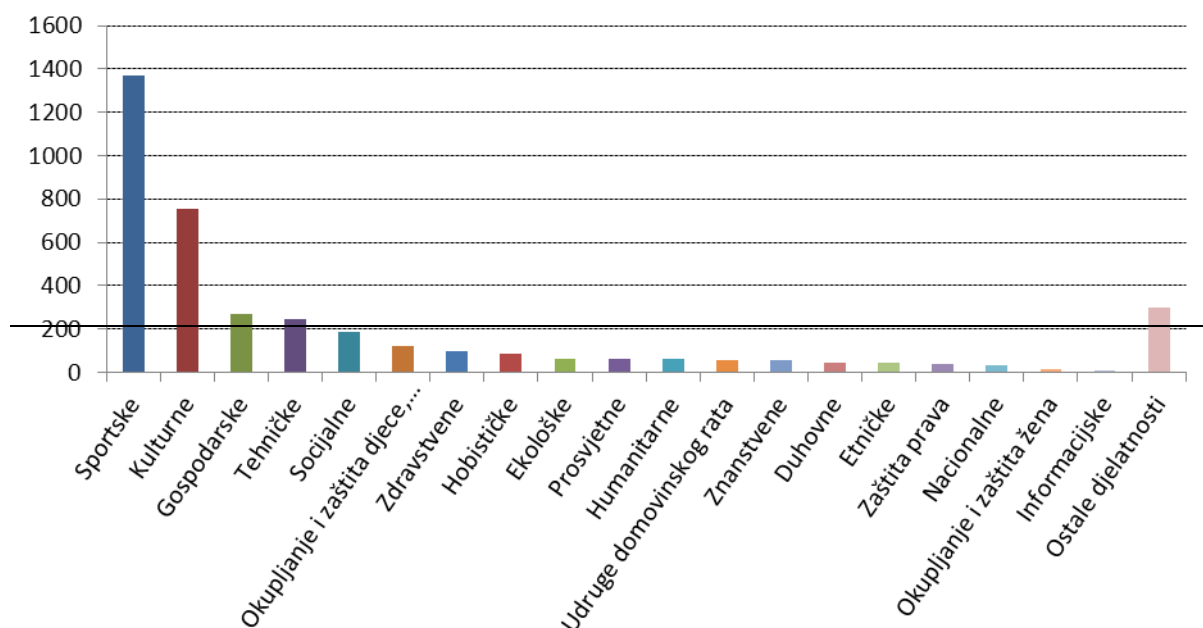
Na području Županije registrirano je ukupno 3.885 udruga, što je 8% udruga na nacionalnoj razini (49.004). Prema broju registriranih udruga, Županija zauzima treće mjesto u RH, što pokazuje visoko sudjelovanje civilnog i razvijenost civilnog sektora. Prema broju ukupnog stanovništva u odnosu na broj udruga, za Županiju omjer je 76 stanovnika na jednu udruhu. U odnosu na prethodna razdoblja, omjer se smanjuje što govori o sve većem sudjelovanjem udruga u svim segmentima djelovanja na području Županije. Civilno društvo na području Županije ima dobru tradiciju i preko raznovrsnih udruga zastupljene su sve ključne djelatnosti, no sektor ima daljnju tendenciju razvoja.

Tablica 63. Broj udruga prema djelatnostima u Županiji

Po djelatnostima	Broj udruga	Sudjelovanje %
Sportske	1.367	35,2
Kulturne	756	19,5
Gospodarske	266	6,8
Tehničke	246	6,3
Socijalne	186	4,8
Okupljanje i zaštita djece, mladeži i obitelji	123	3,2
Zdravstvene	95	2,4
Hobističke	87	2,0
Ekološke	64	1,6
Prosvjetne	61	1,6
Humanitarne	61	1,6
Udruge domovinskog rata	57	1,5
Znanstvene	57	1,5
Duhovne	45	1,0
Etničke	44	1,0
Zaštita prava	35	0,9
Nacionalne	32	0,8
Okupljanje i zaštita žena	14	0,4
Informacijske	7	0,2
Ostale djelatnosti	299	7,7
Ukupno	3.885	100,0

Izvor: Ured državne uprave u Primorsko-goranskoj županiji, 2013. godine

Prema djelatnostima najviše registriranih udruga ima sportskih s 1.367 ili 35,2%, kulturnih s 756 ili 19,5%, gospodarstvenih s 266 ili 6,8%, tehničkih s 246 ili 6,3%, socijalnih s 186 ili 4,8% te onih za okupljanje i zaštitu djece, mladeži i obitelji s 123 ili 3,2%. U nastavku slijedi grafički prikaz udruga prema vrsti djelatnosti u Županiji.

Grafikon 46. Udruge prema djelatnosti u Županiji

Izvor: Ured državne uprave u Primorsko-goranskoj županiji, 2013. godine

Različita je rasprostranjenost udruga u jedinicama lokalne samouprave, a što je pregledno prikazano u tablici 64.

Tablica 64. Broj udruga u jedinicama lokalne samouprave PGŽ

Jedinica lokalne samouprave	Broj udruga	Sudjelovanje %
1. Rijeka	1.765	45,4
2. Opatija	234	6,0
3. Crikvenica	134	3,4
4. Mali Lošinj	129	3,3
5. Viškovo	111	2,9
6. Matulji	109	2,8
7. Krk	107	2,7
8. Rab – Lopar	106	2,7
9. Delnice	102	2,6
10. Kastav	96	2,5
11. Bakar	90	2,3
12. Cres	76	1,9
13. Vrbovsko	70	1,8
14. Novi Vinodolski	68	1,7
15. Čabar	62	1,6
16. Čavle	61	1,6
17. Omišalj	60	1,5
18. Kostrena	59	1,5
19. Lovran	57	1,5
20. Jelenje	45	1,2
21. Kraljevica	43	1,1
22. Vinodolska općina	38	1,0
23. Fužine	32	0,8
24. Ravna Gora	33	0,8
25. Mrkopalj	26	0,6
26. Punat	26	0,7

Jedinica lokalne samouprave	Broj udruga	Sudjelovanje %
27. Lokve	25	0,6
28. Klana	23	0,6
29. Skrad	21	0,5
30. Malinska Dubašnica	18	0,4
31. Mošćenička Draga	18	0,5
32. Baška	17	0,4
33. Dobrinj	16	0,4
34. Brod Moravice	15	0,3
35. Vrbnik	15	0,4
Ukupno	3.885	100,0

Izvor: Ured državne uprave u Primorsko-goranskoj županiji, 2013. godine

Najviše registriranih udruga sa sudjelovanjem od 45,4% ili 1.765 udruga nalazi se na području Grada Rijeke, a slijede Opatija sa sudjelovanjem od 6% ili 234 udruge, Crikvenica s 3,4% ili 134 udruge, Mali Lošinj s 3,3% ili 129 udruga, Matulji s 2,8% ili 109 udruga, Krk s 2,7% ili 107 udruga, Rab-Lopar s 2,7% ili 106 udruga, Delnice s 2,6% ili 102 udruge, itd.

Prema raspoloživim podacima Ureda Vlade RH za udruge na području Županije u razdoblju 2008.-2012. g. projekti i programi organizacija civilnog društva financirani su iz javnih izvora (Primorsko-goranska županija, gradovi i općina) u slijedećim iznosima (nisu uključene nematerijalne potpore):

Tablica 65. Javni izvori financiranja projekata i programa organizacija civilnog društva (HRK)

	Ukupno	Županija	Udio županije u ukupnom financiranju	Rijeka	Udio Grada Rijeke u ukupnom financiranju	Ostali gradovi	Sve općine
2008.	128.983.238	21.961.866	17%	41.409.777	32%	40.695.317	24.916.338
2009.	121.549.803	15.812.255	13%	38.219.416	31%	40.090.103	27.428.030
2010.	94.791.893	12.836.916	13%	31.179.569	33%	27.142.557	23.632.851
2011.	98.344.767	14.623.647	15%	28.924.364	29%	33.295.769	21.500.986
2012.	94.356.498	16.641.953	18%	22.320.334	24%	34.202.004	21.192.207

Izvor: Ured za Udruge VRH, 2013.

Jasno je vidljivo da se utjecaj ekonomske krize osjetio i u lokalnim proračunima te je zbog toga i došlo do osjetnijeg pada potpora udrugama nakon 2009. g. Isti trend zabilježen je i u drugim županijama te je stoga Primorsko-goranska županija i dalje ostala među županijama s najizdašnjim potporama udrugama u Hrvatskoj.

Isto tako je vidljivo da Grad Rijeka ima skoro dvostruko veće iznose za sufinanciranje rada udruga od same Županije, što je proporcionalno razlici u visini proračuna Grada i Županije.

Iako Županija ima dugogodišnju tradiciju suradnje s akterima civilnog društva, što je ugrađeno u sve strateške dokumente Županije, još uvijek je prisutan nedostatak jedinstvenog sustava praćenja koliko je registriranih udruga aktivno, raspodjele donacija i zapošljavanja. Upravo zbog utjecaja krize te smanjivanja javnih proračuna, buduća sustavnija evaluacija učinaka potpora udrugama je nužna jer će omogućiti bolju usklađenost programa udruga sa strateškim ciljevima Županije te nastavno i mnoge sinergijske učinke na razvoj Županije.

Iako se udruge financijski prate iz raznih izvora, kao što su nacionalni, regionalni i lokalni te međunarodni, kroz komunikaciju s udrugama te analizom projektnih prijedloga udruga, primjećuje se da postoji vrlo mali broj profesionalno zaposlenih osoba u udrugama te da postoji potreba za unaprjeđenjem upravljačkih sposobnosti u udrugama te jačanjem njihovih kapaciteta (edukacijom, zajedničkim projektima više udruga i sl.)

Zaključno, daljnje jačanje kapaciteta udruga, zajedno s usuglašavanjem programa udruga s razvojnim ciljevima županije te praćenje učinaka njihovog rada i provedenih projekata, dovest će nužno do povećane učinkovitosti javnih sredstava utrošenih za potporu udrugama.

9.2. Sustav zaštite i spašavanja

Sustav zaštite i spašavanja građana, materijalnih, kulturnih i drugih dobara uređen je Zakonom o zaštiti i spašavanju. Organiziranje i djelovanje sustava zaštite i spašavanja u Republici Hrvatskoj utemeljeni su u Ustavu Republike Hrvatske, Zakonu o zaštiti i spašavanju i podzakonskim propisima, Procjeni ugroženosti Republike Hrvatske od prirodnih i tehničko-tehnoloških katastrofa i velikih nesreća te pravnoj stečevini Europske unije u područjima zaštite okoliša i zaštite i spašavanja, implementiranoj u hrvatsko zakonodavstvo.

Zaštita i spašavanje ostvaruje se po načelu supsidijarnosti djelovanjem operativnih snaga zaštite i spašavanja na razini jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te na razini Republike Hrvatske.

Temeljne zadaće Primorsko-goranske županije u organizaciji i razvoju sustava zaštite i spašavanja su izvršiti procjenu opasnosti i posljedica koje mogu nastati, ocijeniti stanje/kapacitete operativnih snaga zaštite i spašavanja, izraditi dokumente zaštite, kontinuirano provoditi prevenciju, organizirati i pripremiti mjere i aktivnosti radi unaprjeđenja pripravnosti snaga zaštite i spašavanja, voditi evidencije izvora opasnosti i prijetnja, stvoriti preduvjete za uspostavljanje jedinstvenog sustava upravljanja u krizama i izvanrednim situacijama, razvijati oblike edukacije i obavješćivanja stanovništva, suradnja s medijima.

Županija je donijela u travnju 2012. godine *Procjenu ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša od katastrofa i velikih nesreća za područje Primorsko-goranske županije*. Procjena je polazna točka na temelju koje se planira i provodi razvoj sustava zaštite i spašavanja na području Primorsko-goranske županije.

Operativne snage sustava zaštite i spašavanja Primorsko-goranske županije čine redovne operativne snage (Vatrogasna zajednica Primorsko-goranske županije, u koju je učlanjeno 6 javnih vatrogasnih postrojbi i 63 dobrovoljna vatrogasna društva, Državna uprava zaštite i spašavanja – Područni ured Rijeka, Policijska uprava primorsko-goranska, Hrvatska gorska služba spašavanja – Stanica Rijeka i Delnice, Lučka kapetanija Rijeka, Zavod za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije, Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije) koje se bave zaštitom i spašavanjem, kao i dodatne organizirane snage zaštite i spašavanja koje se aktiviraju u slučaju katastrofe i/ili velike nesreće (Zajednica društava Crvenog križa Primorsko-goranske županije, Pilotski klub „Kрила Kvarnera“, Hrvatska udruga za obuku potražnih pasa – Grupa potražnih pasa Rijeka, Udruga potražnih pasa Hrvatske (UPPH) te udruge koje se bave ronjenjem, planinarstvom, speleologijom, radio-amaterstvom, lovom, izviđanjem, itd.

Na razini Primorsko-goranske županije kao jedinice područne (regionalne) samouprave djeluju i tri stožerna tijela u sustavu zaštite i spašavanja, a u sklopu kojeg djeluju najznačajnije operativne snage sa područja Primorsko-goranske županije:

- Stožer zaštite i spašavanja Primorsko-goranske županije;
- Županijski operativni centar (za iznenadna onečišćenja mora);
- Stožer za zarazne bolesti Primorsko-goranske županije.

Stupanj komunikacije između operativnih snaga potrebno je unaprijediti.

Također, osnovane su i postrojbe civilne zaštite kao potpora za provođenje mjera zaštite i spašavanja kojih su nositelji operativne snage zaštite i spašavanja koje se u okviru redovite djelatnosti bave zaštitom i spašavanjem, te za provođenje mjera civilne zaštite. Trenutno Primorsko-goranska županija raspolaže sa dva tima:

- Tim za spašavanje iz ruševina (USAR), koji u svom sastavu ima tri skupine, ukupno 30 pripadnika;
- Tim za logistiku, koji ima tri skupine, ukupno 56 pripadnika.

Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave u okviru svojih prava i obveza utvrđenih Ustavom i zakonom, uređuju i planiraju, organiziraju, financiraju i provode zaštitu i spašavanje, s ciljem prevencije i učinkovitog aktiviranja u katastrofama i velikim nesrećama, te na otklanjanju mogućih uzroka i posljedica katastrofa i velikih nesreća. Dokumenti prostornog uređenja općina i gradova sadrže, između ostalog, i zahtjeve zaštite i spašavanja, koje je potrebno dosljednije provoditi, te uskladiti planske dokumente različitih vrsta i razina u sustavu zaštite i spašavanja.

Unutar sustava zaštite i spašavanje posebno je važno aktivnije poticati volonterstvo, čija vrijednost je podjednako socijalna kao i ekonomska, a čiji je doprinos (volontera) često ključni element tijekom odgovora na krizne situacije. Osim reagiranja na različite krizne situacije, pravovremeno provedene preventivne aktivnosti sustav zaštite i spašavanja čine učinkovitijim, te je stoga potrebno osigurati financijska sredstva za njihovo provođenje.

U sustavu zaštite i spašavanja vodeću ulogu ima javni sektor što ostavlja prostor za jačanje suradnje s privatnim sektorom.

U Županiji postoje pravni subjekti čija djelatnost može uzrokovati različite vrste kriznih situacija. Istovremeno, ne postoji odgovarajući broj stručno-tehnološki osposobljenih djelatnika za rješavanje kriznih situacija uzrokovanih samim karakterom tehnološkog procesa ili interakcijama s rubnim uvjetima koji se u njima odvijaju.

9.3. Ranjivost na krizna stanja Primorsko-goranske županije

Svaka zemlja ima neku svoju službu koja reagira na pojavu kriznih stanja. U Hrvatskoj je to Državna uprava za zaštitu i spašavanje (DUZS). To su službe koje se organiziraju i pripremaju radi interveniranja na spašavanju ljudi, imovine i okoliša u slučajevima velikih elementarnih nepogoda, požara, industrijskih katastrofa, oružanih konflikata, i sl. Dakle, one reagiraju kada je neka ugroza već u toku. One nisu namijenjene ni ekipirane tako da minimiziraju neke dugoročne, postupno nastupajuće, promjene koje mogu iz temelja promijeniti uvjete življenja velikog dijela ili čak ukupne populacije. Kada je UN donio „Hygo okvire za akciju 2005.-2015.: Izgradnja otpornosti na katastrofe nacija i zajednica“, koji su podrazumijevali uključivanje širokog kruga dionika, Država je za provođenje tih akcija zadužila DUZS.

Na djelovanju klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva nije bilo aktivnosti, kao ni na drugim temama preventivnog karaktera. Šira javnost gotovo ništa ne zna o tome što se trebalo, a što se doista napravilo po Hygo dokumentu.

9.3.1. Promjene u okruženju i njihove reperkusije na PGŽ

Od 2005. godine svjetska proizvodnja nafte praktično se ne povećava – dosegnuta je maksimalna proizvodnja, a isto će se uskoro dogoditi plinu i ugljenu. Konvencionalni izvori nafte (oni koji su do sada nosili globalnu opskrbu) gube izdašnost dinamikom 4,5-6% na godinu, a nekonvencionalni izvori (unatoč udvostručenju istraživačkih napora) jedva uspijevaju održati dosegnutu razinu potrošnje, a prati ih silna devastacija okoliša i visoki troškovi eksploatacije. Primjena obnovljivih izvora energije⁸⁵ (OIE) raste, ali se ne razvijaju ni približno onom dinamikom koja bi bila potrebna da postupno zamijene fosilna goriva. Globalna ovisnost o fosilnim gorivima danas je 82%, kolika je bila i prije 25 godina, unatoč brzom porastu primjene OIE (od male osnove) koji je neutraliziran relativno malim porastom potrošnje fosilnih goriva (ali od velike osnove).

Kolaps okoliša, prvenstveno pod djelovanjem klimatskih promjena, izravna je prijetnja opstanku čovječanstva. Radikalno smanjivanje uporabe fosilnih goriva prepoznato je kao jedino izgledno rješenje da se uspori ili zaustavi kolaps okoliša. Pod pritiskom javnosti međunarodna zajednica će vjerojatno morati postići dogovor oko obvezujućih ograničenja emisija stakleničkih plinova jer je raspoloživi *carbon budget* koji vodi globalnom zatopljenju od 2 °C, po mišljenju mnogih klimatologa već potrošen. To bi značilo da se ograničenja uporabe fosilnih goriva mogu dogoditi vrlo brzo, i prije nego se potroše njihove ekonomski iskoristive zalihe.

Za Primorsko-goransku županiju to znači samo jedno: što više energije, hrane i ostalih osnovnih dobara bude mogla osigurati iz vlastitih izvora, to će biti manje ranjiva na nestabilne i rastuće cijene energije i hrane, na klimatske promjene i na poremećaje u drugim dijelovima zemlje i svijeta.

9.3.2. Ocjena pripremljenosti institucija i društva za suočavanje kriznim pritiscima

Oklo klimatskih promjena radi se uglavnom koliko zahtijevaju obveze koje su preuzete ulaskom u EU i koliko dopuštaju za tu svrhu izvana doznačena sredstva. O mogućnosti da one budu izvorom velikih stradanja stanovništva malo je rasprava, pa i tamo gdje bi ih moralo biti (vidi *Hygo okvir za akciju 2005-2015*. Ad 3.16.).

U okviru promišljanja procesa prilagodbe trebalo bi preispitati ranjivosti svakog sustava na poremećaje koji mogu nastati kao posljedica klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva. Takva vrsta sustavne analize nije učinjena, niti su osmišljene mjere prilagodbe. Smanjivanje ranjivosti vodi k preispitivanju prioriteta i aktivnosti. Većina već usvojenih strateških dokumenata i planova koji su rađeni kao podrška gospodarskom rastu, postali bi neprimjenjivi.

Povoljna okolnost jest da se u svijetu već desetljećima zna da se klima mijenja i da fosilna goriva idu k svome kraju, pa već postoje metodološki priručnici kako zajednica može graditi svoju otpornost na ove procese. U Županiji su na hrvatskom jeziku dostupni: *Otporne zajednice: Vodič za upravljanje krizom* autora Richarda Heinberga i *Postkarbonski gradovi: Planiranje za doba energetske i klimatske neizvjesnosti* autora Daniela Lercha.

Aktivnosti na smanjivanju ranjivosti na poremećaje Županiji mogu početi onda kada se one identificiraju i dobro analiziraju.

⁸⁵ Dalje u tekstu OIE

9.3.3. Ocjena županijskog potencijala za jačanje vlastite otpornosti na krizna stanja

Problem hrane u urbanim sredinama je tzv. „food miles“, odnosno udaljenost mjesta proizvodnje hrane do mjesta konzumacije, tj. transport hrane. Sve više cijene transporta neminovno će se odražavati na cijenu hrane s udaljenih destinacija. Na to će se nadovezati sve veći ulazni troškovi industrijske poljoprivrede. Zbrojeni efekti poskupljenja koja će se zbog toga događati industrijski proizvedenoj hrani s velikih udaljenosti, učinit će da ta hrana postati nedostupna mnogima u Županiji. Tako nešto neće se dogoditi proizvodima lokalne organske poljoprivrede, obzirom na njenu neovisnost o (uvoznim) fosilnim gorivima te karakteristikama blizine, dostupnosti i orijentiranosti na lokalne kupce. U konačnici, važno je osvijestiti činjenicu da manjak lokalno proizvedene hrane nije ruralni, već izrazito urbani problem, odnosno, da je životni interes i politički prioritet urbanih područja poticanje i osnaživanje lokalne proizvodnje hrane u njihovu ruralnom okruženju, ali i unutar samih urbanih cjelina.

Pojedinci i obitelji mogu lakše prebroditi bilo kakve iznenadne vanjske poremećaje i nedaće ako će njihove osnovne egzistencijalne potrebe – hrana, voda, krov nad glavom, najnužnija energija – biti bezuvjetni prioritet solidarne zajednice u kojoj žive. U Županiji postoje potencijali da se osnovne egzistencijalne potrebe svima zadovolje:

- Oko 800 m² po stanovniku poljoprivrednih površina;
- Dovoljan broj stambenih jedinica (mnoge od njih u Gorskom kotaru i na Otocima su uglavnom prazne);
- Dovoljno kvalitetne pitke vode, ali s tendencijom smanjivanja dostupnih količina zbog klimatskih promjena;
- Blaga klima, te raspoloživa energija sunca, vjetra i biomase potencijalno mogu svakome zadovoljiti najnužnije energetske potrebe.

Kada bi se navedeni potencijali i resursi Županije solidarno kombinirali s potencijalima i resursima susjednih Istarske i Ličko-senjske županije, otpornost stanovništva ovog područja mogla bi se podići na zavidnu razinu, neovisno o gospodarskom i financijskom stanju globalnog okruženja. U osnovnim egzistencijalnim potrebama stanovništva ovo bi područje moglo postati samodostatno.

Izgradnja otpornosti Županije veliki je poduhvat i zahtijevao bi sudjelovanje praktično svakog stanovnika. Zajednice koje njeguju sudjelovanje svih, solidarnost i suradnju te kojima je prioritet svakome osigurati osnovne egzistencijalne potrebe, pokazuju zavidnu otpornost na vanjske poremećaje. Županija ima potencijal da postane takva zajednica. Nažalost, još uvijek nije dovoljno razvijena svijest na nacionalnoj razini o snažnom utjecaju klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva na kvalitetu življenja.

9.4. Sustav prehrane

Sustav prehrane uključuje: proizvodnju hrane, procesiranje hrane, njezinu distribuciju, marketing, potrošnju/dostupnost i otpad. Održivim sustavom prehrane⁸⁶ može se smatrati onaj kod kojeg hrana i napitci:

- Koji se nude potrošačima u dućanima, restoranima, školama, bolnicama... su sigurni, zdravi i odgovarajućih nutritivnih karakteristika;
- Zadovoljavaju potrebe ljudi slabijeg imovinskog stanja;

⁸⁶ Prema British Sustainable Development Commission 2005.

- Omogućavaju solidno življenje poljoprivrednicima, prerađivačima i maloprodaji, pri čemu se podrazumijeva da djelatnici u tim grupacijama rade u sigurnim i higijenskim uvjetima (neovisno o tome da li rade u zemlji ili inozemstvu);
- Poštuju biofizička i okolišna ograničenja tijekom proizvodnje i procesiranja, pritom smanjujući uporabu energije i unapređujući stanje šireg okoliša, uz uvažavanje najviših standarda zdravlja životinja i njihove dobrobiti, što je uskladivo s proizvodnjom hrane dostupne svim društvenim skupinama;
- Podržavaju ruralnu ekonomiju i različitost ruralnih kultura, pri čemu se osobito značenje daje lokalnoj proizvodnji koja omogućava da se minimizira potreba za transportiranjem hrane.

Sustav prehrane trebao bi stanovništvu jamčiti sigurnost prehrane. Sigurnost prehrane se postiže „kada svi ljudi, sve vrijeme, imaju fizički, socijalno i ekonomski dostupnu dostatnu, sigurnu, nutritivno vrijednu hranu, koja zadovoljava njihove prehrambene potrebe u ostvarivanju aktivnog i zdravog života“.⁸⁷ Sadašnji sustav prehrane ne ispunjava kriterije ovako definirane održive prehrane.

Hrana je temeljno ljudsko pravo prema Deklaraciji UN-a iz 1948. godine, što je razlikuje od drugih roba na slobodnom tržištu i traži drukčiji društveni odnos.

9.4.1. Poznavanje sustava

Sustav prehrane, bio on nacionalni, regionalni ili lokalni, za svakog je pojedinca najvažniji sustav. On obično nastaje generacijama, dograđuje se i osuvremenjuje sukladno novim tehničkim, tehnološkim i poslovnim mogućnostima. Rijetko se postavlja pitanje kako se hrani stanovništvo Županije. Sustav prehrane malo je istražen i teško ga je cjelovito sagledati u njegovoj današnjoj kompleksnosti na temelju javno dostupnih pokazatelja. Općenito se može reći da vrlo mali broj stanovnika ima ikakvih znanja o poljoprivredi, a na proizvodnji hrane u Županiji radi zanemariv broj ljudi (manje od 1%).

Bez odgovora na ova pitanja županijski sustav prehrane ne može se cjelovito sagledati, niti se može upravljati njegovim unapređivanjem i prilagođavanjem prema brzo mijenjajućim vanjskim okolnostima.

Podaci o poljoprivrednom zemljištu nisu potpuno pouzdani i dolaze iz više izvora. Popis poljoprivrede iz 2003. godine; Državni zavod za statistiku i ARKOD daju bitno različite podatke o poljoprivrednim površinama Županije: 26.183 ha; 117.177 ha; 6.520 ha. Pretpostavlja se da je najprecizniji podatak iz Popisa poljoprivrede od 26.183 ha od kojih se koristi 17.742 ha.

Tablica 66. Prikaz poljoprivrednog i šumskog zemljišta po mikroregijama (ha)

Mikroregija	Poljoprivredno zemljište					Šumske površine	
	P1 (ha)	P2 (ha)	P3 (ha)	Ukupno (ha)	%	Ukupno (ha)	%
Gorski kotar	51	3.029	6.568	9.649	40,3	131.282	59,8
Otok Krk	163	1.971	3.134	5.269	22	11.456	5,2
Otoci Cres i Lošinj	0	818	3.541	4.359	18,2	23.887	10,8
Otok Rab	0	351	161	513	2,1	3.558	1,6
Priobalje	239	1.549	2.318	4.107	17,1	49.123	22,4
Ukupno	453	7.718	15.722	23.897		219.306	

Izvor: PP PGŽ (SN 32/13)

⁸⁷ FAO, 1996.

Kada je poljoprivredna proizvodnja u pitanju, uočeni su sljedeći trendovi:

- U Gorskom kotaru stočarstvo je u padu; pčelarstvo je značajno, ali ovisi o očuvanju livada (o stočarstvu); proizvodnja krumpira je pretežito za vlastite potrebe; proizvodnja bobičavog i jagodastog voća je u porastu;
- U Priobalju vinogradarstvo je u porastu kao i maslinarstvo i voćarstvo (pretežito smokve); pčelarstvo je slabo razvijeno, a stočarstvo je uglavnom napušteno;
- Na otocima Cres i Lošinj maslinarstvo je u porastu; voćarstva je relativno malo; stočarstvo stagnira; pčelarstvo je umjereno zastupljeno;
- Na Krku su u porastu maslinarstvo, vinogradarstvo i stočarstvo; pčelarstvo je umjereno zastupljeno; povrćarstvo je slabo;
- Na Rabu su u porastu maslinarstvo i vinogradarstvo; pčelarstva i povrćarstva ima malo; ovčarstvo stagnira.

Prevladava mišljenje da se zbog nepovoljne strukture poljoprivrednih površina ne treba očekivati kvantitativno značajnija proizvodnja hrane u Županiji. Isticanje lokalne posebnosti i brendiranje poželjni su pravci u razvoju proizvodnje hrane.

Ribarstvo u svijetu i u Hrvatskoj bilježi smanjivanje količina ulovljene ribe. Pretjeranim izlovom ribe, što se odnosi i na Primorsko-goransku županiju, mnoge su vrste dovedene do kritične granice kada im prijete nestajanje, a isto će se potom dogoditi i ribarstvu. Neumjerena i slabo regulirana uporaba snažnih ribarskih brodova i ribolovnih alata ugrožavaju opstanak pojedinih komercijalno zanimljivih vrsta ribe, kao i drugih morskih organizama koji nisu predmet ribolova, ali stradavaju u tom procesu. Nedostatak sustavnog praćenja stanja mora i obalnog pojasa mogao bi dovesti do kašnjenja preventivnih mjera i odlučnih akcija zaštite najugroženijih vrsta. Još 2011. godine na Jadranu se za 3% povećao broj ribarskih plovila u odnosu na prethodnu godinu, što je u potpunoj suprotnosti sa stanjem ribljeg fonda i izravno ugrožava opstanak samog ribarstva. Stoga je potrebno utvrditi dopuštene kvote u ribarstvu i zaštititi ribolovna područja.

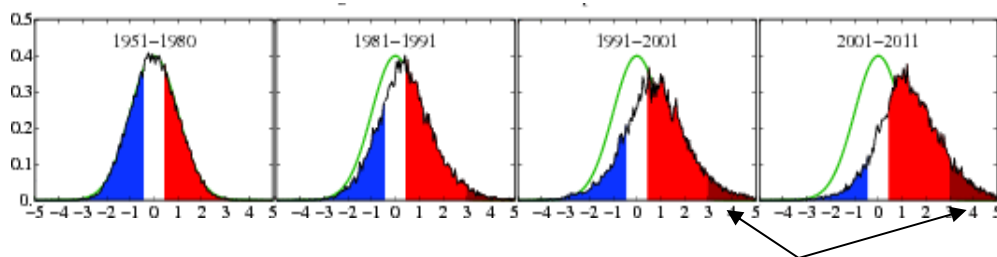
Iz svega navedenog jasno je da se ne može točno znati koliko i koje hrane se proizvodi unutar Županije, a koliko dolazi izvan njenih granica, no neće biti pogrešno ako se zaključi da se većina prehrambenih artikala dobavlja izvan njezinih granica.

9.4.2. Glavni čimbenici koji mijenjaju dostupnost hrane

Na globalnom tržištu u zadnjih 6-7 godina cijene hrane su više nego udvostručene. Isto se dogodilo i s cijenama energije. Trendovi rasta cijena hrane i energije se nastavljaju, a Hrvatska uvozi više od polovice svojih potreba i jednog i drugog. Za svakog stanovnika Županije (a i za državu u cjelini) to znači da će se sve veći dio od vlastitih prihoda morati izdvajati za elementarne potrebe. Više je uzroka koji su doveli do globalnih problema s hranom, no dva se izdvajaju po snazi i brzini kojom mijenjaju uvjete poljoprivrede: klimatske promjene i kraj ere fosilnih goriva.

9.4.2.1. Klimatske promjene

Temperaturni ekstremi mijenjaju uvjete za bavljenje poljoprivredom. Mnoge tradicionalne kulture ne mogu podnijeti iznimno visoke ljetne temperature (vidi smeđe površine na dijagramu temperaturnih anomalija). U takvim slučajevima dodatno navodnjavanje ne pomaže. Učestalost i intenzitet pojave temperaturnih ekstrema će se povećavati, a uroda industrijskih kultura smanjivati – kod nas i u svijetu. Na ovo se upozorava i u izvješću UNCTAD-a (Konferencija UN-a za trgovinu i razvoj) za 2013. godinu kojim se razvijene i nerazvijene zemlje pozivaju „Probudite se prije nego bude prekasno“. Na smanjivanje svjetskih zaliha hrane upozorava i FAO (UN-ova agencija za hranu i poljoprivredu).

Grafikon 47. Promjena distribucije ljetnih temperaturnih anomalija za sjevernu hemisferu⁸⁸

Izvor: J. Hansen, NASA

Klimatske promjene dovest će i do promjene lokalnih ekosustava: izumiranje nekih tradicionalnih vrsta i pojava novih; pojavljivat će se novi nametnici, nove bolesti.

Promjene vremenskih prilika mijenjat će režim oborina (duge suše izmjenjivat će se s razdobljima obilnih oborina), što će otežati bavljenje poljoprivredom i intenzivirati erozijske procese.

9.4.2.2. Kraj ere fosilnih goriva

Ugljen, nafta i plin neobnovljivi su izvori energije i zbog velikog iskorištavanja postupno nestaju. Industrijska poljoprivreda je potpuno ovisna o njima, stoga će zapadati u sve veće teškoće. Globalni dogovori o spašavanju klime mogli bi u kratkom roku dovesti do snažnog destimuliranja uporabe fosilnih goriva.

9.4.2.3. Kraj ere umjetnih gnojiva

Prihranjivanje usjeva umjetnim gnojivima bit će sve skuplje, a u konačnici i nemoguće. Recikliranje nutrijenata, kompostiranje, neće moći ostati usputna aktivnost u nekim kućnim vrtovima, već će se morati provoditi na nacionalnoj razini.

9.4.2.4. Ocjena sustava prehrane PGŽ

Sustav prehrane Primorsko-goranske županije oslanja se na proizvodnju hrane izvan teritorija Županije i vrlo je ranjiv na vanjske poremećaje.

Sustav prehrane Županije nose veliki trgovački lanci. Zbog što manjeg zadržavanja robe u skladištima, veliki trgovački lanci prakticiraju just-in-time dobavu robe. Posljedično, rezerve hrane u Županiji (županiji s minimalnom vlastitom proizvodnjom hrane) su usklađene s poslovnim interesom velikih trgovačkih lanaca, a ne s potrebom sigurnosti prehrane stanovništva i u izvanrednim situacijama. Za koliko dana Županija ima rezervi hrane, to vjerojatno još nitko ne zna.

Sustav prehrane mora se ojačati puno većom vlastitom proizvodnjom hrane, autohtonog sjemenskog i sadnog materijala, očuvanjem lokalnih pasmina u stočarstvu i sustavnim unapređivanjem.

Napuštanjem poljoprivrede u Županiji nestala su i tradicionalna znanja vezana za nju.

⁸⁸ Ekstremne temperature koje usjevi ne mogu podnijeti – smeđe površine

Uz ruralnu poljoprivredu, važno je poticati i urbanu poljoprivredu jer se tako svježna hrana bez transporta i dugog skladištenja može odmah staviti na korištenje. Oblici suradnje, poput zadrugarstva, obiteljske i komunalne poljoprivrede, također se trebaju poticati.

Od velike važnosti bit će osmišljavanje pravnog okvira za jednostavno davanje na korištenje slobodnih poljoprivrednih površina lokalnim stanovnicima koji nemaju zemlju, a žele se posvetiti agroekološkoj proizvodnji hrane.

Poljoprivredni potencijali u susjednim županijama – Ličko-senjskoj i Istarskoj – veliki su, a njihovom razvoju bi pogodilo povezivanje i umrežavanje s Primorsko-goranskom županijom kao značajnim potrošačem hrane. Zajednički je interes svih uspostavljanje dugoročne i stabilne suradnje tri županije na osmišljavanju i realizaciji sustava prehrane koji bi svakoj strani povećao sigurnost i kvalitetu prehrane, oslanjajući se na zemljopisnu blizinu, na raznolikost poljoprivrednih potencijala, na uspostavljanje zajedničkih rezervi hrane i na solidarnosti u slučaju da pojedina područja pogodi neka elementarna nepogoda.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA

Civilno društvo

- *Nedostatak sredstava za osnovne troškove rada i projekata udruga*
- *Nedostatak jedinstvenog sustava praćenja aktivnih udruga, raspodjela donacija te učinaka potpora udruga*
- *Nedostatak stručnih osoba u udrugama za pripremu aplikacija za razvojne projekte*
- *Nemogućnost korištenja državnih potpora za razne vidove zapošljavanja u udrugama*
- *Nesustavno praćenje zapošljavanja u udrugama*

Sustav zaštite i spašavanja

- *Nedostatak financijskih sredstava za provedbu preventivnih aktivnosti*
- *Nedovoljna povezanost privatnog i javnog sektora u izgradnji sustava zaštite i spašavanja*
- *Nedostatak stručnih osoba u pravnim subjektima koji predstavljaju moguću opasnost od tehničko-tehnoloških nesreća*
- *Problemi u sustavu komunikacije unutar operativnih snaga*
- *Neusklađenost planskih dokumenata u sustavu zaštite i spašavanja kako po vrstama tako i po razinama*
- *Potrebna je dosljednija primjena „Zahtjeva zaštite i spašavanja u dokumentima prostornog planiranja PGŽ“*
- *Nedostatak sustava poticanja i motiviranja volontera za sudjelovanje u sustavu ZIS*

Ranjivost na krizna stanja Primorsko-goranske županije

- *Ranjivosti na klimatske promjene i kraj ere fosilnih goriva nije sustavno analizirana niti su osmišljene mjere prilagodbe*
- *Nedostatna je svijest na nacionalnoj razini o snažnom utjecaju klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva na kvalitetu življenja*

Sustav prehrane

- *Županija najveći dio svojih potreba u hrani dobavlja izvan svojih granica*
- *Raspoloživost hrane na globalnom tržištu se smanjuje, a cijena joj raste*
- *Nedostaje svijest o ranjivosti sustava prehrane, klimatskim promjenama i kraju ere fosilnih goriva*
- *U urbanim područjima nedostaje svijest da će sigurnost prehrane u doglednoj budućnosti ovisiti o razvijenosti poljoprivrede u njihovom neposrednom ruralnom okruženju*
- *Na proizvodnji hrane zanemariv broj stanovništva (manje od 1%)*
- *Vrlo mali broj stanovnika ima ikakvih iskustava i znanja o poljoprivredi*
- *Za proizvodnju hrane iz odabranih lokalnih kultura, uz minimum vode, bez uporabe umjetnih gnojiva i bez kemijskih zaštitnih sredstava – što su uvjeti koji dolaze s klimatskim promjenama i krajem ere fosilnih goriva – nema nikakve ponude znanja ni sustavne potpore*
- *Nema sustavnog promatranja stanja okoliša i ranog upozoravanja na promjene koje bi mogle utjecati na proizvodnju hrane (nove vrste nametnika, nove bolesti, stanje populacija komercijalnih vrsta ribe, pojava alohtonih vrsta, ...)*
- *Opskrba stanovništva hranom oslanja se na velike trgovačke lance*
- *Urbanom poljoprivredom za sada se bave rijetki entuzijasti*
- *Prekomjeran izlov ribe.*

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA**Civilno društvo**

- Jačati kapacitete organizacija civilnog društva te ih osnaživati za doprinos društveno-ekonomskom razvoju
- Unaprijediti suradnju među organizacijama civilnog društva te sa subjektima javnog i privatnog sektora na svim razinama i djelatnostima
- Poboľjšati sustav učinkovitog i transparentnog financiranja rada udruga
- Uspostaviti praćenje i vrednovanje rada i doprinosa udruga u razvojnim projektima županije
- Lobirati putem Lokalnog partnerstva za zapošljavanje da se udrugama omogući korištenje programa sufinanciranja zapošljavanja
- Poticati udruživanja srodnih organizacija civilnog društva u županijske saveze, zajednice ili društva

Sustav zaštite i spašavanja

- Izraditi, usvojiti te trajno ažurirati dokumente sustava zaštite i spašavanja Primorsko-goranske županije, a koje uvjetuje postojeća zakonska regulativa
- Odrediti prioritete materijalno-tehničkog razvoja operativnih snaga zaštite i spašavanja i nastaviti s financiranjem sukladno utvrđenim prioritetima
- Planirati usklađenu provedbu osposobljavanja, edukacije, uvježbavanja i aktiviranja za pripadnike operativnih snaga sustava zaštite i spašavanja
- Utvrditi bazu pravnih subjekata koje su svojim kapacitetima od značenja za sustav zaštite i spašavanja na području Primorsko-goranske županije, s evidencijom ljudskih i materijalnih kapaciteta.
- U suradnji s nadležnim službama i pravnim osobama, sukladno Zakonu o kritičnim infrastrukturama, utvrditi kritičnu infrastrukturu od značenja za područje Primorsko-goranske županije, te odrediti prioritete prilikom spašavanja
- Intenzivirati suradnju Primorsko-goranske županije sa službama i pravnim osobama koje djeluju na području županije, te u skladu s mogućnostima organizirati zajedničke vježbe, radionice, radne sastanke radi kvalitetnije međusobne koordinacije i spremnosti za eventualne izvanredne događaje
- Posvetiti pažnju edukaciji građana na području preventivnih aktivnosti te u slučaju nastupa akcidentnih stanja
- Uspostaviti učinkoviti sustav komunikacije primjenjiv kod najznačajnijih operativnih snaga, a za potrebe djelovanja kod većih nesreća ili katastrofa na obuhvatu cijele Primorsko-goranske županije
- Osigurati financijska sredstva za smanjenje rizika od katastrofa na način da se daju poticaji vlasnicima objekata, zajednicama, poduzećima i javnom sektoru za ulaganje u smanjenje rizika sa kojim su suočeni

Ranjivost na krizna stanja Primorsko-goranske županije

- Jačati otpornost županije na krizna stanja
- Smanjivati ranjivost županije (Suradnja susjednih županija na smanjivanju ranjivosti cjelokupnog prostora, na politiku zajedničkih rezervi hrane, bezuvjetnog međusobnog pomaganja u izvanrednim okolnostima, na solidarnost, kombiniranje resursa i razmjenu znanja i iskustava)
- Osigurati sigurnu prehranu stanovništva u uvjetima klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva

Sustav prehrane

- Osmisliti pravni okvir za jednostavno davanje na korištenje slobodnih poljoprivrednih površina lokalnim stanovnicima koji nemaju zemlju, a žele se posvetiti agroekološkoj proizvodnji hrane
- Povećati županijsku agroekološku proizvodnju hrane razvojem ruralne i urbane poljoprivrede
- Osigurati vlastitu proizvodnju autohtonog sjemenskog i sadnog materijala, te očuvati lokalne pasmine u stočarstvu
- Utvrditi dopuštene kvote u ribarstvu, zaštititi ribolovna područja, kao i tehnike i alate koji će jamčiti održivu razinu ribarenja, te osmisliti odgovarajući sustav kontrole
- Prepoznati hranu kao ljudsko pravo, a njezinu proizvodnju i distribuciju uključiti u sustav za rješavanje socijalnih problema (nezaposlenosti, ovisnosti, osobe sa posebnim potrebama, žrtvama elementarnih nepogoda, socijalne isključenosti, izdržavanje manjih kazni i sl.)
- Prodavati lokalno proizvedene svježe namirnice i procesiranu hranu
- Poticati zadrugarstvo, obiteljsku i komunalnu poljoprivredu

10. POSEBNA PODRUČJA: Gorski kotar i Otoci

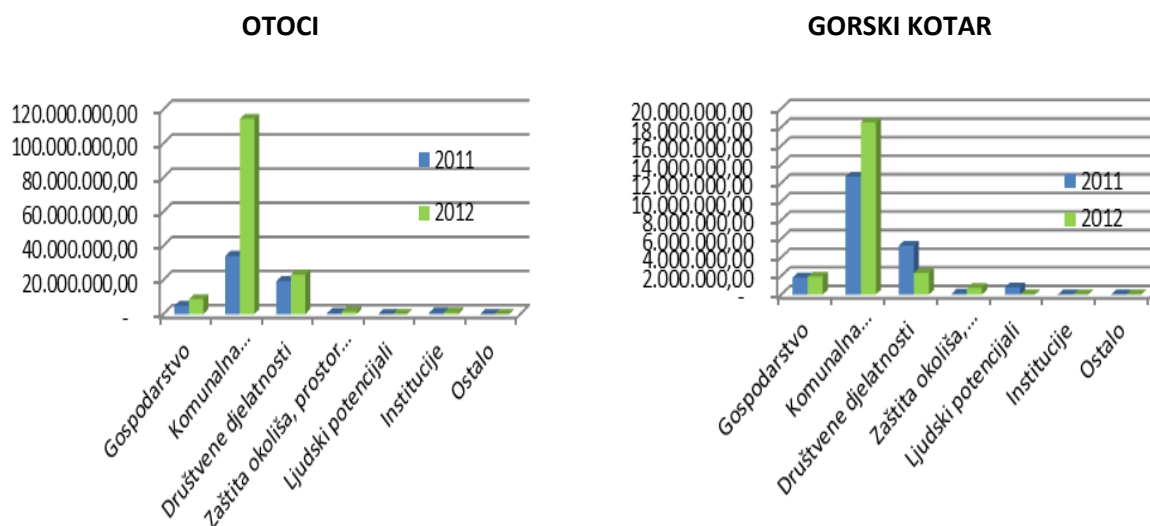
Dvije od tri županijske mikroregije⁸⁹ (Otoci i Gorski kotar) pripadaju područjima u kojima se provodi posebna državna politika te kao takve ostvaruju određene povlastice i olakšice. Naime, na području Županije neke jedinice lokalne samouprave imaju poseban status s obzirom na svoje razvojne mogućnosti, odnosno na njih se primjenjuje Zakon o brdsko-planinskim područjima („Narodne novine“, broj 12/02, 32/02, 117/03, 42/05, 90/05, 80/08, 148/13, 147/14). Na županijske otoke primjenjuje se Zakon o otocima („Narodne novine“, broj 34/99, 149/99, 32/02, 33/06) i Nacionalni program razvitka otoka.

Nadalje, Županija je u svom pristupu poticanju razvoja prepoznala specifičnosti pojedinih dijelova Županije te je sukladno tome i definirala svoje tri mikroregije (Gorski kotar, Priobalje i Otoci, vidi poglavlje 1.1.3.), vežući se na spomenuti nacionalni zakonodavni okvir koji omogućuje poseban pristup razvoju za ta područja te mjere koje ublažavaju poteškoće izazvane specifičnim uvjetima za radi i život na tim područjima.

Tijekom pripreme i provedbe Županijske razvojne strategije 2011.-2013. (2015.), definirale su se mjere za sva ta područja, a naročito za posebna područja Gorskog kotara. Primjerice, putem županijskog Upravnog odjela za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj poduzetnici s područja Gorskog kotara koji traže poduzetničke kredite za turističku djelatnost imaju prednost. Nadalje, programima kojima se potiče razvoj poduzetništva, inovacije, turističke projekte, poljoprivreda i šumarstvo, nastoje se podržati upravo projekti s tih područja. Županija se i u razdoblju 2016.-2020. opredjeljuje za takvu politiku.

Osim ukupnih ulaganja u razdoblju 2011.-2013. u ta područja (grafikoni 48. i 49.) nisu se, nažalost, do sada mjerili određeni razvojni pokazatelji na tim područjima, čime se ne može procijeniti utjecaj ovih investicija na razvoj posebnih područja.

Grafikon 48. Realizirana sredstva u 2011. i 2012. godini za područje Otoka i Gorskog kotara (HRK)

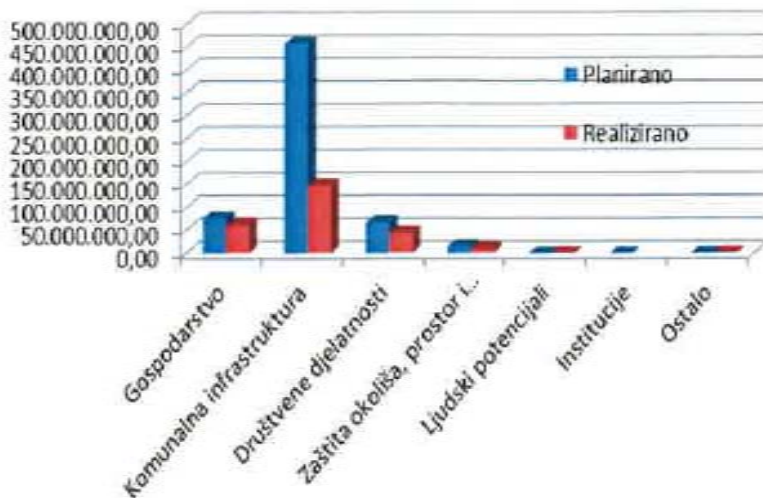

Izvor: RRA Porin, 2013.

⁸⁹ Analiza podataka vezanih uz posebna područja Primorsko-goranske županije dana je u okviru prethodnih poglavlja ove Analize stanja, ovisno o temi na koju se odnose. Kako bi se izbjeglo preklapanje podataka i pripadajućih analiza trendova, u ovom poglavlju dan je pregled trendova i specifičnosti posebnih područja koji nisu obrađeni u drugim dijelovima ove Analize stanja.

Izvori financiranja u posebna područja spadaju najviše u kategoriju „ostali izvori“ (38%), zatim slijede lokalni proračuni (23%), javna poduzeća (17%), županijski proračun (11%), državni proračun (10%) i pomoći EU (1%).

Grafikon 49. Planirana i realizirana sredstva u 2013. godini za područje Otoka i Gorskog kotara⁹⁰ (HRK)

Izvor: RRA Porin, 2014.

⁹⁰ Raskorak između planiranog i realiziranog ulaganja rezultat je odgode ulaganja u lučku infrastrukturu ŽLU Mali Lošinj te ŽLU Cres, izgradnje sustava odvodnje Draga IV, kanalizacijskog sustava na Krku te pročistača otpadnih voda u Delnicama.

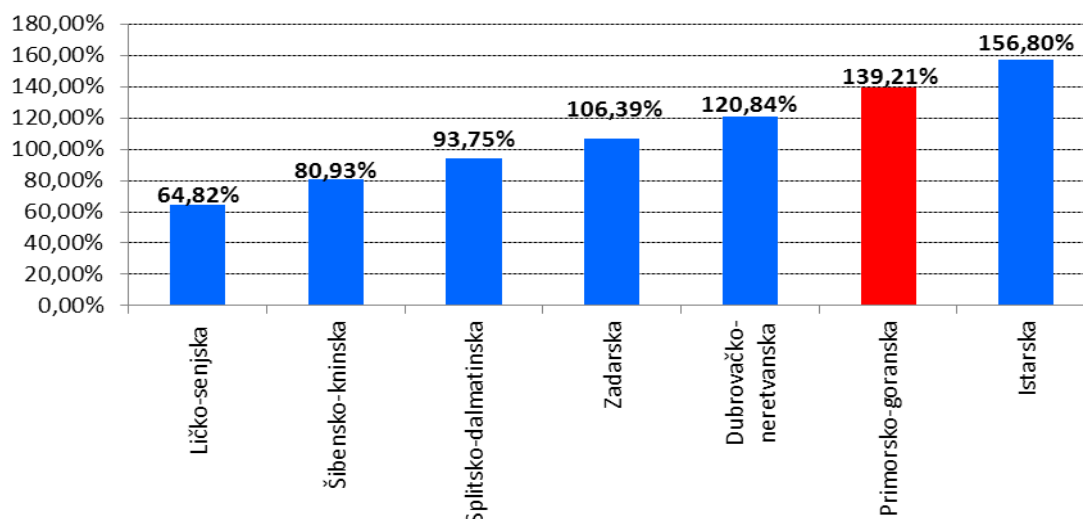
11. UPRAVLJANJE RAZVOJEM

Poglavlje Upravljanje razvojem razmatra razvojni položaj Primorsko-goranske županije, institucionalne i financijske kapacitete te međunarodnu suradnju.

11.1. Razvojni položaj Primorsko-goranske županije

Prema Indeksu razvijenosti, Primorsko-goranska županija pripada najrazvijenijoj, IV. skupini, čija vrijednost indeksa razvijenosti iznosi više od 125% prosjeka Republike Hrvatske. Osim Primorsko-goranske županije, ovoj kategoriji pripadaju i Grad Zagreb te Istarska županija. U najrazvijenijim županijama izrazito prevladavaju čimbenici konkurentnosti obrazovanja, razvijenosti poduzetništva i ekonomskih rezultata. Više o indeksu razvijenosti piše u poglavlju Ocjena konkurentnosti Primorsko-goranske županije.

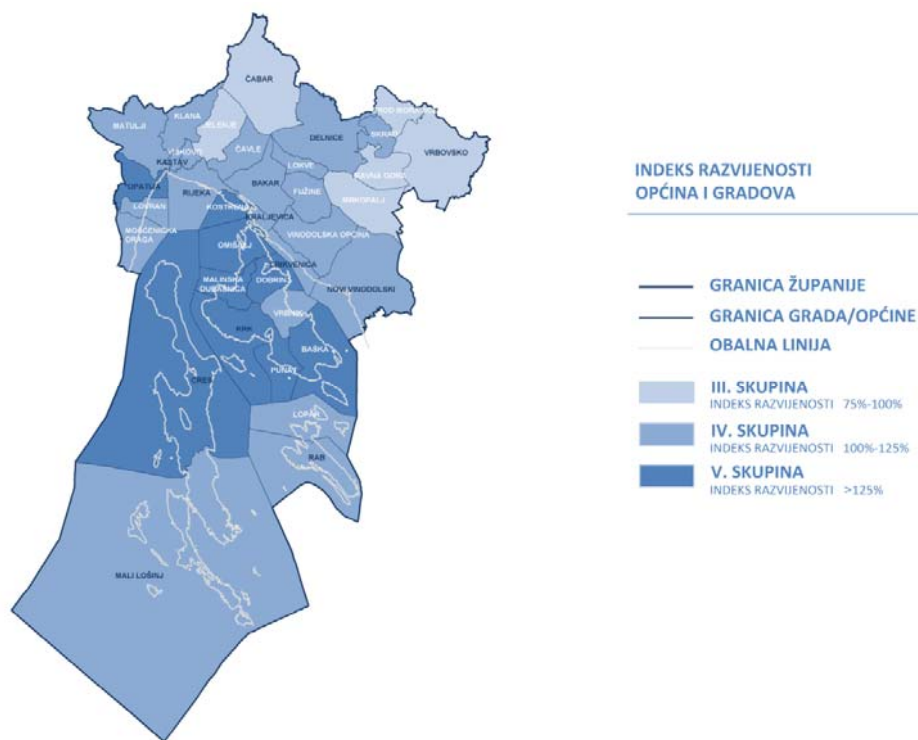
Grafikon 50. Indeks razvijenosti županija Jadranske Hrvatske (2. razina) (%)

Izvor: MRRFEU, <http://www.mrrfeu.hr/default.aspx?id=405> (06.04.2013.)

Primorsko-goranska županija prema indeksu razvijenosti na 2. razini spada u najrazvijenije županije Jadranske Hrvatske. Na prvom mjestu prema indeksu razvijenosti NUTS II. razine nalazi se Istarska županija, dok na zadnjem mjestu je Ličko-senjska koja spada među slabo razvijene županije.

Shema 5. Stupanj razvijenosti jedinica lokalne samouprave PGŽ, 2011. godine

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva, 2013. godine

U tablici 67. prikazane vrijednosti indeksa razvijenosti svih jedinica lokalne samouprave u PGŽ.

Tablica 67. Indeks razvijenosti jedinica lokalne samouprave Primorsko-goranske županije

GRAD/ OPĆINA	Vrijednosti osnovnih pokazatelja						Vrijednosti standardiziranih pokazatelja u odnosu na nacionalni prosjek					Indeks razvijenosti i skupine							
	Broj stanovnika	Prosječni dohodak per capita	Prosječni izvorni prihodi per capita	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog st. u stanovništvu 16-65 g.	Prosječni dohodak per capita	Prosječni izvorni prihodi per capita	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog st. u stanovništvu 16-65 g.	Indeks razvijenosti	Skupina						
														2011.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2001.	2011.
																%	%	%	%
Rijeka	128.624	35.631	4.153	14,60	89,0	86,00	131,70	143,10	103,60	82,10	117,90	115,49	IV.						
Bakar	8.279	29.761	5.422	13,40	109,7	82,27	104,60	189,30	106,70	117,70	109,80	120,68	IV.						
Crikvenica	11.122	27.653	5.183	11,60	112,3	85,64	94,90	180,60	111,40	122,10	117,20	120,13	IV.						
Kastav	10.440	32.881	2.614	11,40	119,0	88,08	119,00	87,10	111,90	133,60	122,40	114,81	IV.						
Kraljevica	4.618	31.437	2.799	11,30	102,0	85,15	112,40	93,80	112,30	104,50	116,10	108,94	IV.						
Novi Vinodolski	5.113	27.665	5.045	10,00	106,2	82,78	94,90	175,60	115,50	111,70	110,90	118,11	IV.						
Opatija	11.659	34.543	6.210	10,9	95,9	90,41	126,70	218,00	113,20	94,00	127,50	131,56	V.						
Čavle	7.220	29.475	2.068	14,00	108,7	81,91	103,30	67,20	105,20	115,90	109,10	101,20	IV.						
Jelenje	5.344	28.578	1.625	13,60	112,6	78,28	99,20	51,00	106,20	122,60	101,20	97,87	III.						

GRAD/OPĆINA	Broj stanovnika	Vrijednosti osnovnih pokazatelja					Vrijednosti standardiziranih pokazatelja u odnosu na nacionalni prosjek					Indeks razvijenosti i skupine		
		Prosječni dohodak per capita	Prosječni izvorni prihodi per capita	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog st. u stanovništvu 16-65 g.	Prosječni dohodak per capita	Prosječni izvorni prihodi per capita	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog st. u stanovništvu 16-65 g.	Indeks razvijenosti	Skupina	
		2011.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2001.	2011.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2001.	2011.		
					%			%	%	%	%	%	%	
Klana	1.975	30.507	1.768	9,40	104	81,89	108,10	56,30	117,10	107,90	109,00	103,12	IV.	
Kostrena	4.180	35.472	9.545	11,70	110	89,28	131,00	339,50	111,30	118,20	125,00	153,55	V.	
Lovran	4.101	35.709	4.430	12,00	92,6	89,06	132,10	153,20	110,40	88,30	124,60	121,06	IV.	
Matulji	11.246	33.071	2.487	11,20	110,3	86,97	119,90	82,50	112,50	118,70	120,00	111,91	IV.	
Mošenička Draga	1.535	29.390	4.423	9,80	98,1	87,56	102,90	153,00	115,90	97,70	121,30	116,31	IV.	
Omišalj	2.983	36.204	7.990	8,90	109,3	85,58	134,40	282,90	118,30	116,90	117,00	146,61	V.	
Vinodolska općina	3.577	27.276	3.127	11,60	107,6	82,39	93,20	105,80	111,40	114,10	110,10	106,21	IV.	
Viškovo	14.445	29.259	3.122	12,00	166	85,69	102,30	105,60	110,30	214,50	117,20	124,27	IV.	
Cres	2.879	30.930	5.633	4,70	103,1	81,66	110,00	197,00	129,20	106,30	108,50	128,05	V.	
Krk	6.281	31.917	5.688	5,80	116,2	83,93	114,60	199,10	126,30	128,80	113,40	132,73	V.	
Mali Lošinj	8.116	31.114	5.192	6,80	100,7	82,43	110,90	181,00	123,80	102,20	110,20	123,86	IV.	
Rab	8.065	27.148	4.171	10,20	103,9	87,23	92,60	143,80	115,00	107,60	120,60	113,44	IV.	
Baška	1.674	29.978	8.663	6,90	114	85,20	105,60	307,40	123,50	125,10	116,20	145,77	V.	
Dobrinj	2.078	29.328	7.381	5,60	118,5	83,62	102,60	260,70	126,90	132,80	112,80	139,65	V.	
Lopar	1.263	21.234	5.451	5,10	108	84,53	65,30	190,40	128,20	114,80	114,70	117,77	IV.	
Malinska Dubašnica	3.134	28.743	7.934	6,80	138,4	86,33	99,90	280,80	123,80	167,10	118,70	147,12	V.	
Punat	1.973	31.330	6.692	7,80	113,1	85,57	111,90	235,60	121,20	123,50	117,00	135,75	V.	
Vrbnik	1.260	29.779	4.697	5,80	108,8	85,92	104,70	163,00	126,30	116,20	117,80	123,59	IV.	
Čabar	3.770	28.458	1.404	10,60	89,4	74,55	98,60	43,00	113,90	82,70	93,10	91,64	III.	
Delnice	5.952	32.679	2.560	14,80	95,3	79,47	118,10	85,10	103,20	92,90	103,80	102,75	IV.	
Vrbovsko	5.076	28.449	1.574	21,50	88,2	75,98	98,60	49,20	85,90	80,60	96,20	84,32	III.	
Brod Moravice	866	30.850	1.836	16,90	87,9	75,25	109,70	58,70	97,80	80,20	94,60	91,80	III.	
Fužine	1.592	33.103	3.991	12,30	92,7	77,06	120,10	137,20	109,50	88,40	98,50	111,49	IV.	
Lokve	1.049	30.294	3.750	12,10	94,2	78,84	107,10	128,50	110,10	91,00	102,40	108,09	IV.	
Mrkopalj	1.214	29.133	2.396	12,30	89,4	77,15	101,70	79,10	109,60	82,80	98,70	97,41	III.	
Ravna Gora	2.430	31.009	2.051	11,60	91	72,69	110,40	66,60	111,50	85,50	89,10	97,20	III.	
Skrad	1.062	35.204	2.297	10,70	82,5	78,19	129,80	75,50	113,70	70,90	101,00	103,68	IV.	
Ukupno PGŽ	296.195	30.700	4.316	10,71			108,97	149,06	113,68					

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva, 2013. godine

Na razini Primorsko-goranske županije vidljivo je da se većina jedinica lokalne samouprave ubraja u IV. skupinu (indeks razvijenosti između 100% i 125% prosjeka RH), dok po indeksu razvijenosti u I. i II. skupinu ne ulazi niti jedna.

Sve jedinice lokalne samouprave koje pripadaju u III. skupinu nalaze se u brdsko-planinskim područjima Primorsko-goranske županije – sve osim Općine Jelenje su na području Gorskog kotara. Uravnotežen regionalni razvoj Županije traži posvećivanje posebne pozornosti tim područjima.

Gradovi Cres, Krk i Opatija te općine Dobrinj, Baška, Kostrena, Malinska-Dubašnica, Omišalj i Punat ubrajaju se u jedinice lokalne samouprave koje su u V. skupini čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka RH. Vidljivo je da je većina navedenih jedinica lokalne samouprave (osim Grada Cresa) u primorskim općinama koje se naslanjaju na Rijeku (Opatija i Kostrena) te na otoku Krku.

Svrstavanje Primorsko-goranske županije među tri najrazvijenije županije u Hrvatskoj svakako je pozitivno, no također je potrebno razmotriti i potencijalne negativne čimbenike ove klasifikacije. Naime, u kontekstu nacionalne politike osiguravanja ujednačenoga regionalnog razvoja, pojedini programi namijenjeni financiranju razvojnih projekata usmjereni su prema slabije razvijenim regijama, što može umanjiti dostupna financijska sredstva u razvijenijim jedinicama regionalne i lokalne samouprave. Tako se, primjerice, kroz Program održivog razvoja lokalne zajednice koji provodi Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, potiču jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti ispod 100% prosjeka Republike Hrvatske, na ulaganja u infrastrukturu i gospodarstvo. U ovom slučaju prihvatljive aktivnosti uključuju radove na obnovi, izgradnji i modernizaciji objekata komunalne i socijalne infrastrukture. Iako se radi o ulaganjima koja su potrebna i u Primorsko-goranskoj županiji, većina jedinica lokalne i regionalne samouprave na području PGŽ ne može se prijaviti za dobivanje sredstava upravo zbog svog visokog stupnja razvoja.

11.2. Institucionalni kapaciteti

Nositelj politike regionalnoga razvoja u Republici Hrvatskoj je Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, sukladno Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 147/14), a provodi je u suradnji s drugim tijelima državne uprave, odgovarajućim partnerskim vijećima te drugim javnopravnim tijelima. Ministarstvo je nositelj izrade strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske te izrađuje smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe. Provođenje politike regionalnoga razvoja prati, između ostalog i praćenjem provedbe županijskih razvojnih strategija putem izvješća o rezultatima provedbe županijske razvojne strategije koja su županije obvezne dostaviti svake godine.

Razvojem Primorsko-goranske županije bavi se više institucija, prvenstveno sama Primorsko-goranska županija, njenih 14 gradova i 22 općine, odnosno njihova upravna tijela preko kojih se oblikuje i provodi razvojna politika. Nadalje, tu su i različite druge institucije, kao što su strukovne komore, komunalna društva, razvojne agencije, lokalne akcijske grupe, Hrvatski zavod za zapošljavanje, turističke zajednice, osnovne i srednje škole, Sveučilište u Rijeci, poduzetničke potporne institucije, organizacije civilnog društva, nacionalne agencije, resorna ministarstva i druge.

Županijska skupština Županije je na sjednici 11. srpnja 2013. godine donijela Odluku o ustrojstvu i djelokrugu rada upravnih tijela Primorsko-goranske županije kojom se uređuju ustrojstvo, naziv i djelokrug rada upravnih tijela Primorsko-goranske županije radi obavljanja poslova iz samoupravnog djelokruga Županije te poslova državne uprave prenesenih na Županiju. U nastavku je dan pregled županijskih institucija sukladno organizacijskoj strukturi i djelokrugu rada.

Tablica 68. Popis upravnih tijela te ustanova i trgovačkih društava u (su)vlasništvu PGŽ

RB	NADLEŽNO UPRAVNO TIJELO	RB	TD/JU
1.	Ured županije		
2.	Upravni odjel za proračun, financije i nabavu		
3.	Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša	1.	Javna ustanova „Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije“, Rijeka
		2.	Javna ustanova „Priroda“, Rijeka
4.	Upravni odjel za zdravstvo	1.	Dom zdravlja Primorsko-goranske županije
		2.	Psihijatrijska bolnica Rab
		3.	Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije
		4.	Zavod za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije
		5.	Thalassoterapia, Crikvenica
		6.	Thalassoterapia, Opatija
		7.	Lječilište Veli Lošinj
		8.	Ljekarna Jadran
5.	Upravni odjel za odgoj i obrazovanje (ukupno gospodari sa oko 170 objekata)	1.	Osnovna glazbena škola «Ive Tijardovića», Delnice
		2.	Osnovna glazbena škola «Josipa Kašmana» Mali Lošinj
		3.	Osnovna škola «Bakar», Bakar
		4.	Osnovna škola «Brod Moravice», Brod Moravice
		5.	Osnovna škola «Čavle», Čavle
		6.	Osnovna škola «Dr. Andrija Mohorovičić», Matulji
		7.	Osnovna škola «Dr. Branimira Markovića», Ravna gora
		8.	Osnovna škola «Dr. Josipa Pančića», Bribir
		9.	Osnovna škola «Drage Gervaisa», Brešča
		10.	Osnovna škola «Frana Krste Frankopana», Krk
		11.	Osnovna škola «Omišalj», Omišalj
		12.	Osnovna škola «Frana Krste Frankopana», Brod na Kupu
		13.	Osnovna škola «Frane Petrića», Cres
		14.	Osnovna škola «Hreljin», Bakar
		15.	Osnovna škola «Ivana Gorana Kovačića», Delnice
		16.	Osnovna škola «Ivana Gorana Kovačića», Vrbovsko
		17.	Osnovna škola «Ivana Mažuranića», Novi Vinodolski
		18.	Osnovna škola «Ivana Rabljanina», Rab
		19.	Osnovna škola «Ivanke Trohar», Fužine
		20.	Osnovna škola «Jelenje-Dražice», Jelenje
		21.	Osnovna škola «Jurja Klovića», Tribalj
		22.	Osnovna škola «Klana», Klana
		23.	Osnovna škola «Kostrena», Kostrena
		24.	Osnovna škola «Kraljevica», Kraljevica
		25.	Osnovna škola «Rudolfa Strohala», Lokve
		26.	Osnovna škola «Maria Martinolića», Mali Lošinj
		27.	Osnovna škola «Milan Brozović», Kastav
		28.	Osnovna škola «Mrkopalj», Mrkopalj
		29.	Osnovna škola «Petar Zrinski», Čabar

RB	NADLEŽNO UPRAVNO TIJELO	RB	TD/JU
		30.	Osnovna škola «Skrad», Skrad
		31.	Osnovna škola «Sv. Matej», Viškovo
		32.	Osnovna škola «Viktora Cara Emina», Lovran
		33.	Ekonomska škola «Mije Mirkovića», Rijeka
		34.	Elektroindustrijska i obrtnička škola, Rijeka
		35.	Srednja škola za elektrotehniku i računalstvo, Rijeka
		36.	Gimnazija «Andrije Mohorovičića», Rijeka
		37.	Gimnazija «Eugena Kumičića», Opatija
		38.	Glazbena škola «Ivana Matetića Ronjgova», Rijeka
		39.	Građevinska tehnička škola, Rijeka
		40.	Graditeljska škola za industriju i obrt, Rijeka
		41.	Hotelijsko-turistička škola, Opatija
		42.	Prirodoslovna i grafička škola, Rijeka
		43.	Medicinska škola, Rijeka
		44.	Obrtnička škola, Opatija
		45.	Pomorska škola, Bakar
		46.	Prometna škola, Rijeka
		47.	Prva riječka hrvatska gimnazija, Rijeka
		48.	Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci
		49.	Srednja škola «Delnice», Delnice
		50.	Srednja škola «Ambroza Haračića», Mali Lošinj
		51.	Srednja škola «Dr. Antuna Barca», Crikvenica
		52.	Srednja škola «Hrvatski kralj Zvonimir», Krk
		53.	Srednja škola «Markantuna de Dominisa», Rab
		54.	Srednja škola «Vladimir Nazor», Čabar
		55.	Srednja talijanska škola, Rijeka
		56.	Strojarska škola za industrijska i obrtnička zanimanja, Rijeka
		57.	Strojarsko-brodograđevna škola za industrijska i obrtnička zanimanja, Rijeka
		58.	Škola za primijenjenu umjetnost u Rijeci
		59.	Tehnička škola za strojarstvo i brodogradnju, Rijeka
		60.	Trgovačka i tekstilna škola Rijeka
		61.	Ugostiteljska škola Opatija
		62.	Željeznička tehnička škola, Moravice
		63.	Dom učenika «Sušak», Rijeka
		64.	Učenički dom «Podmurvice», Rijeka
		65.	Učenički dom «Kvarner», Rijeka
		66.	Učenički dom, Lovran
6.	Upravni odjel za gospodarenje imovinom i opće poslove		
7.	Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze	1.	Županijska uprava za ceste Primorsko-goranske županije
		2.	Ceste Rijeka d.o.o. (30%)
		3.	Zračna luka Rijeka d.o.o. (20%)
		4.	Kanal RI d.o.o. (29,34%)
		5.	Jadransko edukativno-istraživački centar za reagiranja na

RB	NADLEŽNO UPRAVNO TIJELO	RB	TD/JU
			iznenadna onečišćenja mora
		6.	Županijska lučka uprava Bakar – Kraljevica – Kostrena
		7.	Županijska lučka uprava Cres
		8.	Županijska lučka uprava Crikvenica
		9.	Županijska lučka uprava Krk
		10.	Županijska lučka uprava Mali Lošinj
		11.	Županijska lučka uprava Novi Vinodolski
		12.	Županijska lučka uprava Opatija – Lovran – Mošćenička Draga
		13.	Županijska lučka uprava Rab
8.	Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj	1.	Regionalna veletržnica Rijeka – Matulji d.d. (4%)
		2.	Žičara Učka d.o.o. (7,7%)
		3.	Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu
		4.	Turistička zajednica Kvarner
9.	Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima	1.	Ekoplus d.o.o. (49,63%)
		2.	Regionalna energetska agencija Kvarner d.o.o.
10.	Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade	1.	Dom za starije i nemoćne osobe «Kantrida», Rijeka
		2.	Dom za starije i nemoćne osobe «Mali Kartec», Krk
		3.	Dom za starije i nemoćne osobe «Marko A. Stuparić», Veli Lošinj
		4.	Dom za starije i nemoćne osobe «Volosko», Opatija
		5.	Centar za rehabilitaciju "Fortica" Kraljevica
11.	Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu	1.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, Rijeka
		2.	Prirodoslovni muzej, Rijeka
		3.	Ustanova «Ivan Matetić Ronjgov», Viškovo
		4.	Goranski sportski centar d.o.o.

Izvor: PGŽ, Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima, prema dostavljenim podacima ostalih Upravnih odjela, 2015.

Za koordinaciju pripreme i provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije, od navedenih institucija najznačajniji je Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima koji obnaša funkciju regionalnog koordinatora, sukladno Zakonu o regionalnom razvoju („Narodne novine“, broj 147/14).

Županijske institucije ulažu trajne napore u jačanje svojih upravljačkih kapaciteta, međusobne koordinacije te unaprjeđenje učinkovitosti rada, što je preduvjet za učinkovito upravljanje razvojem svih dijelova Županije. Županijska uprava ubrzano se prilagođava zahtjevima moderne uprave u skladu sa standardima EU. Ovo se naročito očituje uvođenjem sustava upravljanja kvalitetom, permanentnim stručnim usavršavanjem rukovoditelja i djelatnika, te organizacijskim i stručnim prilagođavanjem zahtjevima unaprijeđenog sustava regionalnog razvoja. Potrebno je dalje poticati suradnju upravnih odjela, kako bi sektorski pristup sve više bio zamijenjen multisektorskim i integriranim pristupom razvoju. Značajne napore Primorsko-goranska županija ulaže i u obrazovanje djelatnika jedinica lokalne samouprave i svih drugih dionika.

Većina jedinica lokalne samouprave također priprema i provodi lokalne strateške dokumente (primjerice Programi ukupnog razvoja - PUR-ovi). Lokalne strateške dokumente izradile su i donijele slijedeće jedinice lokalne samouprave: Grad Rijeka, Grad Bakar, Grad Crikvenica, Grad Kraljevica, Grad Krk, Grad Mali Lošinj, Općina Kostrena, Općina Čavle, Općina Fužine, Općina Jelenje, Općina

Mrkopalj i Grad Vrbovsko. Plan ukupnog razvoja Općine Mošćenička Draga je u izradi. Lokalni strateški dokumenti se usklađuju sa Županijskom razvojnom strategijom.

Suradnja Županije i jedinica lokalne samouprave odvija se i putem susreta s gradonačelnicima i općinskim načelnicima po mikroregijama, a radi prepoznate važnosti suradnje na zajedničkim temama, resorima i institucijama poput školstva, zdravstva, lučkih uprava te turizma. Županija nastoji proširiti suradnju s jedinicama lokalne samouprave objedinjavanjem i ujednačavanjem interesa općina i gradova, te njihovim zastupanjem na državnoj i međunarodnoj razini.

Suradnja različitih dionika radi pripreme i provedbe razvojne strategije Županije ostvaruje se njihovim sudjelovanjem u radu Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije i u ostalim partnerskim konzultacijama.

U narednom razdoblju Primorsko-goranska županija će nastaviti suradnju s jedinicama lokalne samouprave koja pridonosi realizaciji projekata koje ne mogu financirati pojedinačne uprave.

Na tome tragu, potrebno je spomenuti osnovna načela na kojima se temelji učinkoviti regionalni razvoj, kao i za korištenje sredstava iz fondova Europske unije:

- Jačanje partnerstva i suradnje između jedinica lokalne (regionalne) samouprave, gospodarskih subjekata, znanstvene zajednice, socijalnih partnera i organizacija civilnih društva;
- Povezanost planova ulaganja državnih tvrtki s provedbom Županijske razvojne strategije;
- Određivanje odgovornosti za provedbu pojedinih mjera;
- Izvori financiranja trebaju biti usklađeni s proračunom i s Planom razvojnih programa;
- Trajno jačanje administrativnih kapaciteta nositelja provedbe razvojne strategije PGŽ.

U nedostatku ostalih pokazatelja, može se mjeriti kapacitete javne uprave kroz ukupan broj zaposlenih. Broj zaposlenih u javnoj upravi u Županiji u odnosu na ukupan broj zaposlenih u Županiji nije se značajnije mijenjao i trenutno iznosi oko 9% (ne uključujući djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi te obrazovanja).

Tablica 69. Broj zaposlenih u djelatnostima javna uprava, obrana, obavezno socijalno osiguranje te u jedinicama lokalne samouprave u razdoblju 2009.-2013. g.

<i>Broj zaposlenih u javnoj upravi</i>	<i>2009.</i>	<i>2011.</i>	<i>2013.</i>	<i>JLS</i>	<i>2009.</i>	<i>2011.</i>	<i>2013.</i>
<i>Grad/općina</i>				<i>Grad/općina</i>			
Mošćenička Draga	2	4	4 (3)	Punat	12	11	14 (13)
Vrbnik	5	5	5 (4)	Skrad	8	7	10 (10)
Jelenje	6	7	10 (8)	Omišalj	28	65	28 (15)
Dobrinj	7	8	8 (7)	Cres	28	28	19 (17)
Ravna Gora	6	7	9 (8)	Matulji	12	194	98 (20)
Lokve	8	7	7 (6)	Kastav	13	17	26 (25)
Mrkopalj	6	6	6 (6)	Kostrena	17	17	17 (16)
Lopar	8	8	6 (6)	Krk	198	204	141 (21)
Fužine	9	8	9 (9)	Brod Moravice	17	20	18 (18)
Općina Vinodolska	9	9	9 (9)	Delnice	435	514	378 (18)
Baška	8	12	13 (13)	Bakar	39	57	58 (22)
Klana	9	9	10 (10)	Vrbovsko	124	112	45 (20)

Malinska-Dubašnica	14	15	17 (17)	Rab	139	138	92 (33)
Kraljevica	12	13	14 (14)	Mali Lošinj	202	203	129 (40)
Čavle	11	11	11 (11)	Novi Vinodolski	42	38	38 (35)
Viškovo	10	14	17 (17)	Crikvenica	268	263	190 (43)
Čabar	111	93	39 (10)	Opatija	374	293	205 (62)
Lovran	11	6	11 (11)	Rijeka	3665	3433	4040 (461)

Izvor: DZS, Statistička izvješća 1419/2010, 1476/2012, 1526/2014. Broj u zagradi označava prosječan broj zaposlenih samo u tijelima jedinica lokalne samouprave, Izvor: Ministarstvo financija, Primorsko-goranska županija, proračuni JLS, 2013.

Tablica 69. prikazuje zaposlenike u djelatnosti prema NKD-u 2007 i „O – javna uprava, obrana, obavezno socijalno osiguranje“, a u zagradama je naveden broj zaposlenika u tijelima jedinica lokalne samouprave. Navedeni brojevi donekle odražavaju kapacitet za planiranje, pripremu i provedbu projekata svih potencijalnih nositelja i korisnika sredstava.

Objektivno gledajući sam broj zaposlenih u djelatnostima javna uprava, obrana i obvezno socijalno osiguranje nije najbolji pokazatelj institucionalnih kapaciteta na području Županije budući da se svi zaposlenici ne bave niti su obučeni za provođenje poslova strateškog planiranja odnosno pripreme i provedbe razvojnih projekata.

Za razvoj Primorsko-goranske županije zadužene su i poduzetničke potporne institucije, javne ustanove i trgovačka društva navedena u nastavku.

Poduzetničke potporne institucije (navedene u poglavlju 1.5.3.3.) pružaju usluge informiranja, savjetovanja i educiranja poduzetnika te infrastrukturne kapacitete za poduzeća u zreloj fazi poslovanja ili poduzeća u nastajanju. Obuhvaćaju razvojne agencije, poduzetničke centre, poslovne inkubatore, poduzetničke akceleratori, poslovne parkove, znanstveno-tehnološke parkove i centre kompetencije.

Ostale institucije zadužene za upravljanje razvojem Županije su:

Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije osnovana je za obavljanje djelatnosti prostornog uređenja za Županiju.

Trgovačko društvo za gospodarenje otpadom Ekoplus d.o.o. osnovan s osnovnim zadatkom koncipiranja, pripreme i izgradnje te upravljanja novim, integralnim sustavom gospodarenja otpadom na području cijele Županije.

Javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima – država, županije ili gradovi/općine zaštićenim područjima upravljaju putem javnih ustanova. Na području Županije zasad su osnovane i djeluju tri takve ustanove: *Javna ustanova Nacionalni park Risnjak*, *Javna ustanova Park prirode Učka* te *Javna ustanova Priroda*. Javnu ustanovu Prirodu je osnovala Primorsko-goranske županije i provodi brigu i upravlja nad ostalim područjima i pojedinačnim zaštićenim prirodnim vrijednostima u Županiji koji imaju kategorije različite od nacionalnog parka i parka prirode ili su zaštićena u sljedećim kategorijama zaštite: strogi rezervat, posebni rezervat, regionalni park, spomenik prirode, park-šuma, značajni krajobraz i spomenik parkovne arhitekture. Također brine o područjima koja čine sastavni dio Nacionalne ekološke mreže RH.

11.3. Financijski kapaciteti

Integrirano planiranje, odnosno povezivanje strateškog i proračunskog planiranja neophodno je kako bi odluke o proračunskim alokacijama transparentno odražavale strateške prioritete i ciljeve politike, središnjoj razini javne vlast, te na županijskoj i lokalnoj razini.

Uz analizu proračuna, posebice je značajno promatrati i izvješća o provedbi županijske strategije 2011.-2013. (2015.) (detaljnije razrađeno u poglavlju 2.) u kojemu se analizira dinamika provedbe zadanih prioriteta i mjera te se daje poseban osvrt na tijek realizacije te probleme u realizaciji razvojnih projekata. Izvješće daje uvid i u značenje pojedinih izvora financiranja razvojnih projekata (udjela županijskog proračuna, udjela lokalnih proračuna, javnih poduzeća, državnog proračuna, sredstava EU te ostalih izvora).

Tijekom provedbe uočen je određeni raskorak između planiranih i provedenih ulaganja (posebice u 2013.g.), a najčešći uzroci raskoraka se mogu opisati kako slijedi:

- Mnoga ulaganja su od nacionalnog značenja te dinamika ne ovisi o dionicima iz Županije nego o nacionalnim institucijama (npr. ulaganja Sveučilišta, HEP, HŽ i dr.) te može doći do odrađenih odgoda najčešće vezanih uz odobrenje bilo sredstava iz fondova EU odnosno drugih financijskih institucija (EBRD, EIB i sl.);
- Promjena poreznog režima koji izravno negativno utječe na financijske kapacitete Županije i jedinica lokalne samouprave te se nastavno na to neki projekti moraju odgađati ili provoditi dulje vremensko razdoblje od planiranog;⁹¹
- Nemogućnost pronalazaženja odgovarajućega privatnog investitora koji bi trebao odraditi dio investicije ili cijelu investiciju (npr. marine ili lučka infrastruktura).

Prema Izvješću o provedbi razvojne strategije Županije 2011.-2013. (2015.), najveće sudjelovanje u izvorima financiranja za razvojne mjere/projekte imale su jedinice lokalne samouprave, prvenstveno Grad Rijeka, s 20-37% ukupno utrošenih sredstava. Slijede ostali izvori s udjelom od 33-44%, proračun javnih poduzeća s udjelom od 13-20%, državni proračun (7-9%), županijski proračun (5-6%) i pomoći EU s udjelom od oko 3%. Ostali izvori financiranja odnose se prvenstveno na naknadu za razvoj koja je utrošena na projekte vodoopskrbe i odvodnje, odnosno sredstva privatnog sektora, u ovisnosti o nositeljima razvojnih projekata.

Za ozbiljnije planiranje razvojnih potreba na razini općine, grada ili županije, potrebno je da se svi prioritetni proračunski ciljevi planiraju zajedno s izvorima sredstava za njihovo financiranje i da su usklađeni sa strateškim dokumentima, prioritetnim strateškim ciljevima, aktivnostima te mjerama za njihovo ostvarenje. Planiranje proračuna na temelju mjerljivih ostvarenih rezultata ima za cilj povećanje efikasnosti i transparentnosti u svim aktivnostima pa tako i onima koje se odnose na planiranje prihoda i rashoda regionalne i lokalne vlasti te izvanproračunskih korisnika.

Primorsko-goranska županija prepoznaje važnost unapređenja procesa planiranja, izvršenja, praćenja i nadzora proračunskih rashoda. Time se osiguravaju preduvjeti za efikasnije upravljanje lokalnim javnim financijama usklađenim s utvrđenim strateškim prioritetima, ali povećava se i razina informiranosti lokalnog stanovništva o trošenju proračunskih sredstava.

⁹¹ U strukturi lokalnih proračuna najveći udio imaju porezni prihodi na čiju visinu općine i gradovi ne mogu utjecati jer visinu porezne stope pa i osnovice, propisuje središnja država. Općine i gradovi ne mogu utjecati na visinu prihoda od sredstava pomoći središnje države u svom proračunu. Samostalno odlučuju samo o malom broju prihoda (prihod od poreza na korištenje javnih površina, prihodi od imovine (prihodi od poreza na vikendice) i dijelu prihoda od administrativnih pristojbi i naknada po posebnim propisima).

U nastavku su predstavljeni neki karakteristični pokazatelji financijskog kapaciteta za provedbu razvojne strategije.

Porast ekonomskih aktivnosti na području Županije u razdoblju prije recesije može se prepoznati i kroz stalni porast prihoda županijskoga proračuna. Međutim, nakon niza godina rasta prihoda, Županija u 2009. godini prvi put bilježi pad prihoda poslovanja. U slijedećoj je tablici dan pregled dinamike i osnovne strukture prihoda i rashoda za Županiju u zadnje tri godine, gdje je vidljivo određeno stabiliziranje:

Tablica 70. Izvršenje Proračuna županije 2012-2013, najvažnije stavke (HRK)

A. RAČUNA PRIHODA I RASHODA				
	2012.	2013.	INDEKS 2013./2012.	PROJEKCIJE 2014.
PRIHODI	306.856.498,42	319.510.464,03	104,12	309.493.000,00
PRIHODI POSLOVANJA	306.788.402,69	319.498.186,55	104,14	309.493.000,00
PRIHODI OD PRODAJE NEFINANCIJSKE IMOVINE	68.095,73	12.277,48	18,03	0,00
RASHODI	311.861.707,20	320.631.305,47	102,81	264.134.062,00
RASHODI POSLOVANJA	278.244.475,72	261.222.308,81	93,88	221.561.124,00
RASHODI ZA NABAVU NEFINANCIJSKE IMOVINE	33.617.231,48	59.408.996,66	176,72	42.572.938,00
RAZLIKA – VIŠAK / MANJAK	-5.005.208,78	-1.120.841,44	22,39	2.786.000,00
B. RAČUNA FINANCIRANJA				
PRIMICI OD FINANCIJSKE IMOVINE I ZADUŽIVANJA	4.347.388,40	2.548.334,93	58,62	6.107.000,00
IZDACI ZA FINANCIJSKU IMOVINU I OTPLATE ZAJMOVA	7.677.081,14	6.366.369,34	82,93	8.893.000,00
NETO ZADUŽIVANJE / FINANCIRANJE	-3.329.692,74	-3.818.034,41	114,67	-2.786.000,00
RASPOLOŽIVA SREDSTVA IZ PRETHODNIH GODINA	36.036.450,99	27.701.549,47	76,87	-
VIŠAK/MANJAK + RASPOLOŽIVA SREDSTVA IZ PRETHODNIH GODINA	27.701.549,47	22.762.673,62	82,17	-

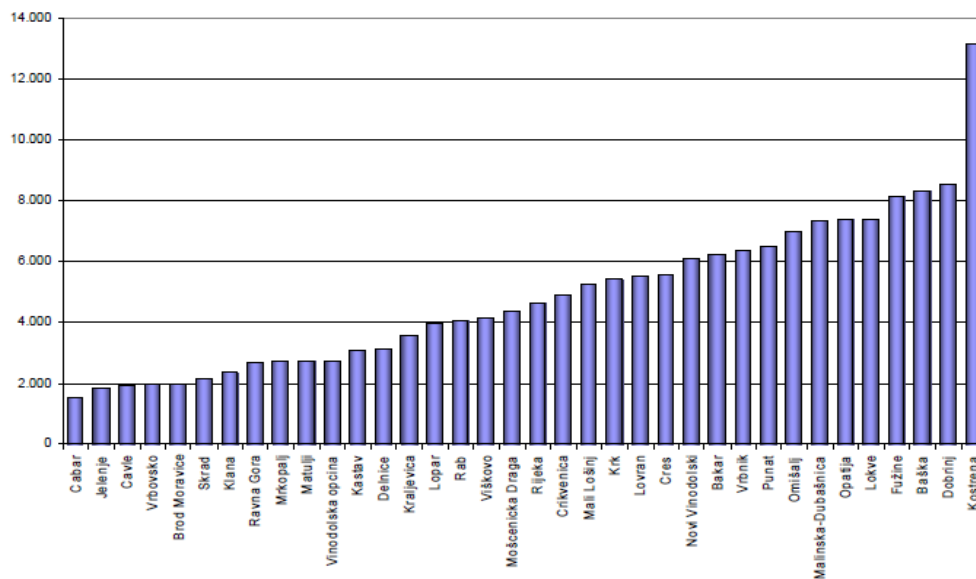
Izvor: PGŽ, 2013. godine

Najveću stavku prihoda čine prihodi od poreza, prihodi od pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna te prihodi od imovine.

Ukupni prihodi u proračunima Županije te gradova i općina se smanjuju: u odnosu na 2009. godinu to je smanjenje za oko 7% u ukupnim prihodima, oko 3% smanjenje u prihodima gradova, oko 13% smanjenje u prihodima općina i Županije.

Možda je indikativniji podatak o izvornim proračunskim prihodima jedinica lokalne samouprave po stanovniku, što se može vidjeti u grafikonu 51. Općina Kostrena znatno iskače s izvornim prihodima *per capita* u odnosu na ostale⁹².

⁹² Zbog ekološke rente vezane uz INA-Rafineriju nafte na Urinju

Grafikon 51. Izvorni prihodi per capita u JLS u Županiji u 2013. godini

Izvor: Izračun Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije na temelju podataka Ministarstva financija, Državni proračun (Ostvarenje proračuna za 2013. godinu)

Što se tiče rashoda, najveću stavku rashoda čine rashodi za zaposlene i rashodi za materijalne troškove, no bitno je naglasiti kako je udio slijedećih skupina rashoda također značajan, a koji djelomično predstavljaju i ulaganja u razvojne i investicijske projekte i/ili programe gradova, općina i županije. Radi se o:

- Rashodima za nabavu nefinancijske imovine koji u prosjeku čine 18,5% ukupnih rashoda, a odnose se na:
 - rashode za nabavu neproizvedene dugotrajne imovine (otkup zemljišta, adaptacija i rekonstrukcija objekata u vlasništvu JL(R)S, priprema lokacija za županijske/gradske/općinske investicije i sl.);
 - rashode za nabavu proizvedene dugotrajne imovine (rashodi za kupnju i izgradnju građevinskih objekata, za izradu projekata, ulaganja u informatičku infrastrukturu, i sl);
 - rashode za dodatna ulaganja na nefinancijskoj imovini (ulaganja u objekte u vlasništvu JL(R)S i sl.).
- Ostalim rashodima, koji u prosjeku čine 13% ukupnih rashoda, a između ostalog predstavljaju sredstva za financiranje javnih potreba u kulturi i sportu, na održavanje sportskih objekata, financiranje raznih socijalnih programa, sredstva za suradnju s nevladinim organizacijama, izgradnju objekata komunalne infrastrukture, i sl.

U tablici 71. mogu se pratiti određene skupine prihoda i rashoda koje također mogu biti pokazatelji potencijalnih sredstava za provedbu razvojnih projekata: prihodi od komunalnih naknada i doprinosa, kapitalne potpore unutar općeg proračuna i iz inozemstva, rashodi za nabavu nefinancijske imovine, na razini ostvarenja u 2013. godini.

Prihodi od komunalnih naknada i doprinosa su izdvojeni iz razloga što čine najveći udio u prihodima čija su sredstva posebnim propisima namijenjena za ulaganje u razvoj. To su: komunalna naknada, komunalni doprinos, naknada za korištenje voda, naknada za priključenje na komunalnu

infrastrukturu (osim toga, u cijeni komunalne usluge, sadržan je iznos za financiranje gradnje objekata i uređaja komunalne infrastrukture na području jedinica lokalne samouprave i ta se sredstva doznaju u proračun, koncesije za obavljanje komunalnih djelatnosti, lovozakupnina, šumski doprinos, spomenička renta i sl.), uglavnom u projekte odvodnje voda, čišćenje i održavanje javnih površina, održavanje nerazvrstanih cesta, održavanje groblja i krematorija, održavanje javne rasvjete, gradnju i korištenje objekata i uređaja komunalne infrastrukture, građenja lokalne infrastrukture – vodovoda, kanalizacije, lokalnih cesta i sl.

Tablica 71. Prihodi i rashodi ostvareni u 2013. godini (HRK)

PRIHODI/RASHODI	ŽUPANIJA	GRADOVI – UKUPNO	OPĆINE – UKUPNO	UKUPNO
PRIHODI				
Kapitalne pomoći iz inozemstva	0,00	481.872	22.701	504.573
Kapitalne pomoći iz proračuna	1.350.276	20.647.516	12.287.262	32.934.778
Kapitalne pomoći od ostalih subjekata unutar opće države	166.914	4.329.084	130.912	0,00
Komunalni doprinosi i dr.	0,00	230.391.687	100.515.238	330.906.925
RASHODI				
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	59.408.997	185.419.866	121.335.726	306.755.592

Izvor: Ministarstvo financija, Državni proračun

Rashodi za nabavu nefinancijske imovine čine 28% ostvarenih rashoda općina, 15% ostvarenih rashoda gradova i 18% ostvarenih rashoda Županije.

Tu svakako treba naglasiti i problem financiranja decentraliziranih funkcija – javno vatrogastvo je jedina javna funkcija koja je u potpunosti decentralizirana jer su svi rashodi u nadležnosti financiranja lokalne samouprave. U proteklom desetogodišnjem razdoblju rastu ukupna sredstva za financiranje decentraliziranih funkcija – iako se u tom razdoblju postupno povećavalo sudjelovanje jedinica lokalne (područne) samouprave u dodatnom udjelu u prihodu od poreza na dohodak za financiranje decentraliziranih funkcija, a smanjivalo učešće države u prihodima od poreza na dohodak za potpore izravnavanja, i dalje lokalne jedinice ne mogu bez potpora izravnavanja financirati decentralizirane funkcije.

Neto fiskalni položaj županije mjeri od 2011. do 2013. g. Institut za javne financije te se on može smatrati jednim od objektivnijih pokazatelja fiskalne snage županija, odnosno jedinica lokalne samouprave. Neto fiskalna pozicija županije podrazumijeva razliku ukupnih prihoda i rashoda poslovanja na području županije. Praćenje neto fiskalnih pozicija po županijama važno je za provedbu regionalne politike jer jasno pokazuje fiskalne kapacitete (sposobnosti prikupljanja prihoda) i potrebe lokalnih jedinica na području županija.

U razdoblju 2011.-2013. najbolju prosječnu godišnju neto fiskalnu poziciju ima Grad Zagreb (13,7 mlrd kuna), te Istarska (795 mil. kuna), Primorsko-goranska (731 mil. kuna) i Zagrebačka županija (134 mil. kuna). Sve ostale županije bilježe negativne neto fiskalne pozicije.

Tablica 72. Neto fiskalna pozicija županija

Sifre župan.	Županije	Prihodi	Rashodi	Neto fiskalne pozicije
01	Zagrebačka	8.417	8.283	134
02	Krapinsko-zagorska	2.964	3.709	-746
03	Sisačko-moslavačka	4.047	5.193	-1.146
04	Karlovačka	3.188	3.920	-732
05	Varaždinska	4.277	4.726	-449
06	Koprivničko-križevačka	2.777	3.385	-608
07	Bjelovarsko-bilogorska	2.513	3.469	-956
08	Primorsko-goranska	10.519	9.788	731
09	Ličko-senjska	1.263	1.924	-662
10	Virovitičko-podravska	1.699	2.452	-752
11	Požeško-slavonska	1.522	2.160	-638
12	Brodsko-posavska	2.969	4.117	-1.148
13	Zadarska	4.397	5.146	-749
14	Osječko-baranjska	7.113	8.787	-1.674
15	Šibensko-kninska	2.686	3.529	-844
16	Vukovarsko-srijemska	3.387	5.076	-1.689
17	Splitsko-dalmatinska	11.647	13.042	-1.396
18	Istarska	7.475	6.680	795
19	Dubrovačko-neretvanska	3.520	3.969	-449
20	Medimurska	2.586	2.886	-300
21	Grad Zagreb	40.117	26.456	13.661
	Hrvatska	129.083	128.700	383

Izvor: Institut za javne financije, Glasilo br. 94, siječanj 2015.

11.4. Međunarodna suradnja

Europske integracije

Primorsko-goranska županija već je godinama vrlo aktivna u području europskih integracija te u tom kontekstu provodi brojne aktivnosti radi informiranja javnosti o pitanjima vezanima uz Europsku uniju putem elektronskih i pisanih medija, a također i putem organiziranja stručnih seminara i radionica s ciljem osposobljavanja za izradu kvalitetnih projektnih prijedloga.

Također, Županija sudjeluje u brojnim projektima koji se financiraju i sredstvima Europske unije, a u okviru raznih EU programa: tijekom 2013. g. u provedbi je bilo 18 projekata ukupne vrijednosti 90 milijuna EUR-a, od navedenih iznosa Županija je putem darovnica izravno osigurala 24,78 milijuna EUR-a bespovratnih EU sredstava. Mogućnosti za osiguranje EU sredstava se povećavaju, a sukladno tome intenziviraju se i aktivnosti tijela Županije, pa je tako samo u ovom trenutku u fazi kandidature 16 projekata ukupne vrijednosti 36,86 milijuna EUR-a od čega se izravno za Županiju očekuje 1,37 milijuna EUR-a. U projektne aktivnosti u okviru programa EU, osim županijskih tijela i institucija uključile su se i jedinice lokalne samouprave s područja Županije. Prema prikupljenim podacima (14 gradova i općina Županije te Sveučilišta u Rijeci) na području Županije realizirano je 48 projekata ukupne vrijednosti 29,23 milijuna EUR-a, a u provedbi je 14 projekata ukupne vrijednosti 26,65 milijuna EUR-a.

Od 2008. godine PGŽ je članica Ureda hrvatskih regija u Bruxellesu, čime je stekla pravo korištenja usluga koje uključuju podršku u traženju projektnih partnera te organizaciju edukativnih programa ili radnih sastanaka za djelatnike Županije. Grad Rijeka je također članica navedenog Ureda. Županija također redovito sudjeluje na manifestaciji Open days – Europski tjedan regija i gradova koja se tradicionalno svake godine održava u Bruxellesu u organizaciji Odbora regija i Opće uprave za regionalnu politiku Europske komisije, uz podršku i drugih općih uprava Europske komisije i brojnih drugih institucija. Uspješno surađuje i s diplomacijom stranih zemalja, te često razmjenjuje iskustva s drugim županijama i regijama u području turizma, kulture i znanosti.

Međunarodne i međuregionalne aktivnosti

Županija intenzivno surađuje s regijama država članica EU i kroz sudjelovanje u radu niza europskih međuregionalnih organizacija i asocijacija. Cilj takvog oblika suradnje je promicanje interesa Županije u okviru širih politika EU te proširenje mogućnosti za suradnju na zajedničkim projektima. Tako je članica Jadranske euroenergije, Konferencije perifernih priobalnih regija, Instituta europskih regija i Skupštine europskih regija.

Međunarodne aktivnosti Županija započela je relativno brzo nakon osnutka. U početku se radilo o susretima s predstavnicima stranih zemalja. Još tijekom Domovinskog rata susreti s veleposlasticima pružali su mogućnost da se u okvirima mlade novostvorene države Republike Hrvatske Županija predstavi kao jedna od njezinih samoupravnih jedinica. Susreti su bili, a to su i danas, prigoda za predstavljanje Županije, njezinog kulturno-povijesnog naslijeđa, društvenih karakteristika, povoljnoga geografskog položaja, svih oblika gospodarstva, itd.

Županija je 10. studenog 1999. godine potpisala Povelju iz Aalborga, čime se obvezala da će svoj budući razvoj temeljiti na načelima održivosti. Aalboršku povelju potpisali su i mnogi gradovi i općine s područja Županije. Omišalj je prva lokalna zajednica u Hrvatskoj koja je dobila prestižnu Europsku nagradu za održivi grad (1999. godine). Općinu Omišalj i Grad Bakar UNESCO je 1998. godine uključio u svoj međunarodni projekt "Urbani razvoj i zalihe pitke vode".

Kako bi se uspostavili kontakti s regijama drugih zemalja, Županijska skupština je na sjednici 12. svibnja 1998. godine donijela Odluku o pokretanju aktivnosti s ciljem uključivanja Županije u Skupštinu europskih regija. U punopravno članstvo ove značajne europske asocijacije primljena je na Generalnoj skupštini u Linzu 2. prosinca 1998. godine. U radu Skupštine europskih regija Primorsko-goranska županija sudjeluje putem aktivnosti na generalnim skupštinama, na sastancima pojedinih odbora, u radu ljetnih škola, u organizaciji pojedinih događanja. Aktivnosti se prate razmjerno financijskim mogućnostima.

U suradnji s Istarskom županijom i Dubrovačko-neretvanskom županijom te Regijom Friuli Venezia Giulia, Primorsko-goranska županija organizirala je 2002. godine Ljetnu školu u Opatiji na kojoj je donijeta "Opatijska deklaracija" i pokrenuta inicijativa za suradnju svih jadranskih regija putem stalne suradničke mreže na Jadranu. Inicijativu je iznijela pred Odbor za institucionalna pitanja Doma regija Vijeća Europe. Odbor je prijedlog podržao i dalje ga iznio pred Kongres lokalnih i regionalnih vlasti. Podrška ovih institucija bila je presudna za kasnije formiranje Jadranske euroregije kao modela suradnje koji sjedinjuje transnacionalnu, transgraničnu i međuregionalnu suradnju na Jadranu, u skladu sa suvremenim standardima i brojnim primjerima širom Europe. Ulogu glavnog realizatora preuzela je Istarska županija pa je 30. lipnja 2006. godine u Puli formirana Jadranska euroregija. Kao institucionalni okvir služi za prepoznavanje i rješavanje najvažnijih zajedničkih pitanja na Jadranu. Pokrenuta je Inicijativa za donošenje Europske strategije za Jadran, kao svojevrsne prethodnice aktualnog procesa stvaranja Jadransko-jonske makroregije, koja bi trebala predstavljati integriranu razvojnu strategiju koja uključuje sudjelovanje lokalne, regionalne, državne i europske razine vlasti, kao preduvjet za, uz ostalo, efikasnije korištenje sredstava iz europskih fondova.

Od 2013. g. Jadranska euroregija formalno je prerasla u Jadransko-jonsku euroregiju. Primorsko-goranska županija predstavnike ima u svim komisijama, a vodi Komisiju za transport i infrastrukturu. Radi što boljeg promoviranja interesa Županije u međunarodnom, a posebno u okviru Europske Unije, na sjednici Županijske skupštine 27. listopada 2005. godine donijeta je Odluka o pristupanju Primorsko-goranske županije još jednoj zajednici regija – Konferenciji perifernih pomorskih regija sa sjedištem u francuskom gradu Rennesu. Primljena je u članstvo 4. studenoga 2005. godine na Generalnoj skupštini na Madeiri.

Kako bi osigurala svoju prisutnost na događanjima za promoviranje lokalnih i regionalnih interesa u Europi, Primorsko-goranska županija je 7. svibnja 2008. godine postala članicom Instituta europskih regija. Riječ je o politički nezavisnoj organizaciji osnovanoj radi jačanja političke i ekonomske pozicije regija i gradova u Europi pružanjem informacija i povezivanjem europskih regija u mreže suradnje.

Od 2010. godine, Primorsko-goranska županija je članica Inicijative za Srednjoeuropski transportni koridor i podrži inicijative vezane uz osnivanje koridora koji započinje u Regiji Skane (Švedska), a završava u Grčkoj, uključujući plovni kanal Odra – Dunav i nekoliko željezničkih veza. Primorsko-goranska županija je u prvoj polovini 2012. godine obavljala ulogu predsjedatelja Inicijativom. Tijekom predsjedavanja, u skladu s uobičajenom praksom, Županija je organizirala sastanak Radne grupe, Upravljačkog odbora. Organizirala je i konferenciju EGTC-CETC: MREŽA -RAST- PROFIT u Rijeci. Glavna tema konferencije bila je razvoj prometnog lanca kao ključnog čimbenika stvaranja zajedničkog tržišta i osiguranja gospodarske i društvene povezanosti, naročito u kontekstu ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Inicijativa za srednjoeuropski transportni koridor prerasla je 2013. godine u Europsku grupaciju teritorijalne suradnje s ograničenom odgovornošću, pravni instrument osmišljen da olakša i promovira prekograničnu, transnacionalnu i međuregionalnu suradnju.

Kroz suradnju s regijama drugih zemalja Županija pridonosi politici Republike Hrvatske u njegovanju dobrosusjedskih odnosa, suradnje s drugim državama / regijama svijeta, boljem upoznavanju i zbližavanju stanovništva.

Uspostava i njegovanje suradnje s drugim regijama mogu pomoći i biti prethodnica gospodarskim vezama, privlačenju investicija, turističkoj promociji regije, razvoju suradnje na kulturnom planu.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na UPRAVLJANJE RAZVOJEM
<ul style="list-style-type: none"> <i>Ograničena sredstva u županijskom i lokalnim proračunima onemogućavaju realizaciju planiranih investicija i razvojnih projekata</i>
Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na UPRAVLJANJE RAZVOJEM
<ul style="list-style-type: none"> <i>Trajno jačati kapacitete za pripremu i provedbu razvojnih programa i projekata, ne samo u Županiji i jedinicama lokalne samouprave, nego i svih relevantnih dionika (poduzetnika, civilnog društva, obrazovnih institucija, itd.)</i> <i>Nastaviti suradnju s jedinicama lokalne samouprave (posebice s Gradom Rijekom) u određivanju zajedničkih razvojnih prioriteta i značajnih razvojnih projekata</i> <i>Jačati suradnju sa susjednim županijama i regijama radi osmišljavanja i provođenja većih regionalnih razvojnih projekata sa snažnijim razvojnim učincima</i> <i>Međunarodnu suradnju usmjeravati prema strateškim ciljevima razvoja Županije (iskoristiti bilateralne programe pomoći kao dodatni resurs u provođenju razvojnih planova)</i>

12. REZULTATI PROVOĐENJA PRIJAŠNJIH STRATEŠKIH DOKUMENATA

Primorsko-goranska županija je u posljednjih nekoliko godina izradila niz strateških dokumenata među kojima najvažnije mjesto zauzimaju:

- Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije 2008.-2013.
- Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011.-2013. (2015.)

12.1. Regionalni operativni program PGŽ 2008.-2013.

Strateško planiranje u Primorsko-goranskoj županiji ima dugogodišnju tradiciju, no može se reći da je modernije sustavno i integrirano planiranje razvoja započelo izradom i provedbom tzv. Regionalnog operativnog programa (ROP) Primorsko-goranske županije za razdoblje 2008.-2013. godine. ROP je rađen na temelju metodologije koju je razvilo i preporučilo županijama tadašnje Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka (prethodnik današnjeg Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova EU), a na tragu metodologije i dobre prakse strateškog planiranja unutar Europske unije. Prva generacija županijskih ROP-ova učvrstila je praksu participativnoga strateškog planiranja, odnosno izrade razvojne strategije na principima partnerstva i ravnopravnog uključivanja svih relevantnih dionika u njenu izradu, i kod preuzimanja odgovornosti za njenu provedbu.

ROP Primorsko-goranske županije izradila je Regionalna razvojna agencija Porin u suradnji s glavnim županijskim timom i Županijskim partnerstvom koji su činili predstavnici lokalnih i regionalnih stručnih službi i institucija s područja Županije, a Županijska skupština ga je prihvatila u lipnju 2008. godine. ROP je bio usko povezan i sa Strateškim smjernicama rada Primorsko-goranske županije za razdoblje 2005.-2009. godine, koje su osnovni dokument kojim se usmjerava djelovanje Županijske skupštine, Županijskog poglavarstva i županijskih upravnih odjela u određenom mandatnom razdoblju te omogućava kvalitetno planiranje, odlučivanje i nadzor izvršenja zadataka iz samoupravnog djelokruga Županije, posebice imajući u vidu funkcije Županije kao koordinatora razvoja gradova i općina. One također daju informacije jedinicama lokalne samouprave, odgovarajućim državnim tijelima i poslovnim partnerima o planiranom radu županijskih odjela te razvojnim programima i projektima.

Važno je podsjetiti se koji su bili opći ciljevi koje su Smjernice postavile za mandatno razdoblje 2005.-2009., s obzirom na njihovu aktualnost i slijed i u idućim mandatnim razdobljima (a aktualni su i danas te su i dalje uz manje preinake temelj Strateških odrednica Županije):

1. Postići viši stupanj decentralizacije, dekoncentracije te regionalizacije i demokratizacije. Cilj je ostvariti viši stupanj decentralizacija pojedinih državnih funkcija kao i funkcija javnih poduzeća na području Županije, koje su od primarnog interesa za Županiju i za čije obavljanje Županija ima mogućnosti i sposobnosti. Cilj obuhvaća i istovremen proces decentralizacije sa Županije na jedinice lokalne samouprave za one funkcije koje su od njihovog primarnog interesa, a imaju mogućnosti obavljati ih samostalno ili u suradnji sa Županijom. Viši stupanj demokratizacije odnosi se na jačanje regionalne i lokalne samouprave kao i uspostavu dobre suradnje s državom te otvaranje Županije prema javnosti kako bi javnost bila partner u suodlučivanju.

2. Podići kvalitetu života i stabilnost egzistencije svih građana Županije. Cilj se odnosi na postizanje veće stope zaposlenosti i aktivnosti stanovništva i na njihovu višu kvalifikacijsku strukturu, čime se ostvaruje veća mogućnost zarade i viši standard. Istovremeno ovaj cilj obuhvaća višu razinu usluga svih društvenih djelatnosti i u potpunosti očuvan okoliš. Cilj podrazumijeva i smanjenje

mikroregionalnih razlika u gospodarskom razvoju Županije te poboljšanje uvjeta za razvoj i život u slabije razvijenim ili izoliranim mikroregijama (Gorski kotar, otoci, pogranična područja i sl.).

3. Ubrzati održivi ekonomski razvoj što podrazumijeva snažan razvoj gospodarstva, povećanje ukupne vrijednosti bruto domaćeg proizvoda, dobiti i izvoza te stvaranje uvjeta za ostvarenje novih inicijativa i poticanje malog i srednjeg poduzetništva. Cilj također obuhvaća stvaranje povoljnog okruženja za samostalan i kreativan rad malih i srednjih poduzetnika kao i mladih kadrova čije se znanje i sposobnosti mogu bolje iskoristiti.

4. Postati i ostati ekološka županija naša Županija je deklarativno već i prihvatila opredjeljenje, no potrebno je i trajno promicati usklađivanje gospodarstva i socijalnog statusa stanovništva s očuvanjem okoliša. Visok stupanj postojeće očuvanosti prostora (kopna i mora) daje mogućnost da se preostali problemi zaštite okoliša riješe na odgovarajući način. To podrazumijeva planiranje, praćenje, sprječavanje, ograničavanje i uklanjanje nepovoljnih utjecaja na okoliš te zaštitu iznimno vrijedne prirode, što se na području Županije neprekidno provodi.

5. Uspostaviti institucionalni okvir za provođenje procesa održivog razvoja. Županija se politički opredijelila potpisujući Povelju iz Aalborga, odnosno obvezujući se na uvažavanje i primjenu načela održivosti. Taj proces se mora na odgovarajući način organizirati i metodološki voditi, što se u Europi najčešće odvija pod nazivom „Lokalna Agenda 21“.

6. Županija znanja i visoke kulturne razine je cilj koji se može ostvariti podizanjem pedagoškog standarda i širih javnih potreba u školstvu. Viša razina visokoškolskog obrazovanja, pored boljih materijalnih uvjeta rada visokoškolskih ustanova podrazumijeva povezivanje znanosti s tehnološkim programima na regionalnoj razini i šire, te povezivanje u okviru međunarodnih udruženja. Na području kulture cilj je stvarati povoljne uvjete za djelovanje kulturnih ustanova i udruga te posebnu pažnju posvetiti očuvanju kulturne tradicije putem izdavačke i manifestacijske djelatnosti.

7. Županija po europskim mjerilima. Ovaj cilj podrazumijeva proces prilagođavanja postojećeg sustava europskim standardima, što zahtijeva normativne i praktične promjene na državnoj ali i regionalnoj razini. Značajan aspekt je uravnoteživanje regionalnog razvoja, koji EU podržava iz svojih fondova što zahtijeva pripremu održivih projekata za financiranje iz fondova Europske unije. Proces također uključuje promicanje međuregionalne i međunarodne razmjene iskustava i suradnje.

8. Afirmirati pomorsku i turističku orijentaciju Županije potičući donošenje novih mjera državne politike u korist većih ovlasti na regionalnoj/županijskoj razini. Cilj je stvoriti povoljnije uvjete djelovanja pomorskih djelatnosti, uključujući turizam i brodogradnju, kroz posebne oblike državne potpore te uvođenje mjera na regionalnoj razini kojima se te djelatnosti potiču. Također je cilj cjelovitije valoriziranje i racionalno gospodarenje pomorskim dobrom.

9. Integralno planiranje i upravljanje prostorom i okolišem polazište je ostvarenja svih ciljeva. Ostvarenje ovog cilja polazi od pravovremene izrade i dorade planova, projekata i programa, koja osim stručne razrade obvezuje na uključivanje šireg kruga društvenih i interesnih skupina. Pored izrade planova upravljanje prostorom, podrazumijeva i praćenje njihove realizacije kao i provođenje mjera očuvanja okoliša.

10. Partnerstvo i koordinacija između Republike Hrvatske i njenih institucija s regionalnom i lokalnom samoupravom u upravljanju javnim dobrima te državnim portfeljem u trgovinskim društvima i ustanovama na području Županije.

11. Veća transparentnost i odgovornost rada lokalne samouprave ostvarit će se kroz pravovremeno informiranje i razmjenu iskustava s jedinicama lokalne samouprave, regijama u zemlji i inozemstvu, civilnim društvom kao i drugim zainteresiranim subjektima.

Radi učinkovite pripreme i provedbe ROP-a bilo je potrebno promišljanje i redefiniranje uloga i odgovornosti pojedinih institucija, posebice imajući u vidu da je odgovornost za razvoj Županije ustvari podijeljena na više nositelja razvoja (Županija, jedinice lokalne samouprave, pojedina javna poduzeća i institucije kojima je županije (su)osnivač, civilno društvo, obrazovne institucije isl.). Tako je za potrebe provedbe ROP-a formirano tijelo pod nazivom Koordinacija za provedbu Regionalnog operativnog programa Primorsko-goranske županije koje je zaduženo za koordinaciju i praćenje provedbe ROP-a. Članovi Koordinacije za provedbu ROP-a činili su svi pročelnici Upravnih odjela Županije, Sveučilište u Rijeci – rektor, Društva i ustanove u Županiji – uprave i ravnatelji, JU Priroda, Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu, CORO, PINS d.o.o., TIC d.o.o., Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije kao koordinator te RRA PORIN d.o.o. kao nositelj provedbe.

Uspostavljeno je po prvi puta i formalno Županijsko partnerstvo koje je imalo savjetodavnu ulogu, a činila su ga resorna ministarstva, predstavnici sindikata, HUP, Više predstavnika općina i gradova, Civilna skupina-NGO-i, HGK, HOK, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Grad Rijeka, Turistička zajednica Primorsko-goranske županije, predstavnici manjina, Odsjek za statistiku u Uredu državne uprave, Nacionalni park, Poljoprivredno savjetodavna služba, Sveučilište u Rijeci, Veleučilište u Rijeci, Zadružni Savez itd.

ROP-om su uvedeni i kriteriji za odabir projekata, strategija financiranja te postupci evaluacije i praćenja projekata i programa ROP-a.

U tom je razdoblju Županija nastavila od ranije uspostavljeni programski kontinuitet zalažući se za društveni i gospodarski rast, za bolji životni standard građana, policentrični razvoj Hrvatske i decentralizaciju, regionalno upravljanje prostorom i javnim dobrima, kapitalna ulaganja u prometnu, komunalnu i društvenu infrastrukturu, te za povećanje standarda usluga u obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, socijalnoj skrbi, sportu i kulturi. Županija je organizacijski obrazložila svoje razvojne programe pridržavajući se načela održivosti i konzistentnosti, supsidijarnosti, transparentnosti i javnosti rada, suradnje, poštovanja prioriteta, načela jednakih standarda javnih usluga, načela ekonomičnosti i učinkovitosti, načela kontinuiteta razvojne politike i načela vrednovanja prirodnih i kulturno povijesnih resursa.

Županijska uprava ubrzano se prilagođava zahtjevima moderne uprave u skladu sa standardima EU. Ovo se naročito očituje uvođenjem sustava upravljanja kvalitetom, stalnim stručnim usavršavanjem rukovoditelja i djelatnika, te organizacijskim i stručnim prilagođavanjem zahtjevima budućeg sustava regionalnog razvoja. Naročita pažnja pridaje se povećanju kapaciteta za korištenje EU sredstava za provedbu razvojnih mjera na području Županije pa je tako stručno osposobljen veći broj djelatnika Županije, te je osnovana Koordinacija za europske integracije i međunarodnu suradnju. Napori u ovom smislu rezultirali su povećanim stupnjem iskorištenosti EU sredstava, a aktivnosti vezane uz ovo područje postale su sastavni dio rada svih upravnih tijela Županije.

U suradnji s Vladom RH i pojedinim ministarstvima pokrenuti su brojni projekti važni za Županiju, posebice u cestogradnji, plinifikaciji, osuvremenjivanju željeznica i razvoju komunikacija. Značajni su rezultati postignuti unaprjeđivanjem uvjeta rada zdravstva i školstva putem izgradnje nove zdravstvene i obrazovne infrastrukture, poboljšanjem uvjeta rada Sveučilišta u Rijeci, putem poticanje stanogradnje te modernizacijom Riječke luke.

Jedan od važnih rezultata provedbe ROP-a Primorsko-goranske županije svakako je početak stvaranja baze projekata i projektnih ideja u Županiji. Do rujna 2010. godine, odnosno do početka izrade nove

Razvojne strategije, putem Javnog poziva i Obrasca za prikupljanje projektnih ideja, u bazu projekata i projektnih ideja prikupljeno je ukupno 150 projekata, ukupne vrijednosti 1.416.136.693 EUR-a. Najviše je projekata imala Županija, a slijedili su Grad Čabar, Grad Delnice i Grad Rijeka. Uključeni projekti bili su u različitim fazama izrade projektne dokumentacije ili su bili na početku provedbe.

Važno je napomenuti da, bez obzira na brojne pokrenute investicije, opseg zaduženosti Primorsko-goranske županije u tom razdoblju nije prelazio 13%, dok je zakonski limit utvrđen u visini 20% ostvarenih prihoda u prethodnoj godini. Ovakva razina zaduženosti rezultat je kvalitetnog i odgovornog planiranja i raspolaganja financijskim resursima Županije, te je potencijal za nastavak financiranja razvojnih projekata u idućem mandatnom razdoblju.

12.2. Razvojna strategija PGŽ 2011.-2013. (2015.)

Usvajanjem Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 153/09) i Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2011.-2013. te Pravilnika o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija („Narodne novine“, broj 53/10), pokrenut je sustavan proces strateškog planiranja razvoja na razini županija u Republici Hrvatskoj.

U svim županijama u Hrvatskoj izrađene su županijske razvojne strategije za razdoblje 2011.-2013. Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011.-2013 izrađivala se tijekom 2010. godine, a prihvaćena je u siječnju 2011. godine. Temeljem nalog Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije od 26. rujna 2013. godine, produljeno je trajanje svih županijskih razvojnih strategija za jednu godinu odnosno na razdoblje od 2011. do 2014. godine. Sukladno tomu, Odlukom Županijske Skupštine PGŽ iz prosinca 2013. produženo je važenje Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2011.-2013. do 31. prosinca 2014. godine.

S obzirom da se vremensko razdoblje ROP-a djelomično poklapa s vremenskim razdobljem izrade Razvojne strategije, nije se provela potpuna procjena učinaka provedbe Regionalnog operativnog programa nego je Razvojna strategija, kao njegov sljednik, poslužila za ažuriranje podataka te revidiranje određenih ciljeva i prioriteta, a na tragu aktualnih razvojnih izazova.

U nastavku slijedi prikaz Strateških ciljeva, prioriteta i mjera županijske razvojne strategije za razdoblje 2011.-2013. (2015.).

Tablica 73. Strateški okvir RS PGŽ 2011.-2013. (2015.)

Strateški cilj	Prioritet	Mjera	Naziv mjere	
1. RAZVOJ DINAMIČKOG GOSPODARSKOG OKRUŽENJA	1. Razvoj sektora gospodarstva	1.1.1.	Razvoj prometnog pravca i logistike	
		1.1.2.	Razvoj prerađivačke industrije s posebnim naglaskom na brodograđevnu i drvno-prerađivačku industriju	
		1.1.3.	Razvoj turizma	
		1.1.4.	Razvoj energetskega sektora	
	2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva	1.2.1.	Unapređenje imovinsko-pravne regulative	
		1.2.2.	Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija	
		1.2.3.	Razvoj regionalnih sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija	
		1.2.4.	Promocija regije i gospodarstva	
	3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva	1.3.1.	Razvoj poduzetničke infrastrukture	
		1.3.2.	Uspostavljanje mreže za informiranje i savjetodavnu podršku poduzetnicima	
		1.3.3.	Financijski instrumenti za podršku poduzetnicima	
		1.3.4.	Pomoć ciljanim skupinama poduzetnika	
	4. Razvoj tržišta radne snage	1.4.1.	Razvoj ljudskih resursa u funkciji gospodarstva	
		1.4.2.	Razvoj lokalnog tržišta rada	
	2	1. Unapređenje	2.1.1.	Razvoj prometne infrastrukture i valorizacija pomorskog dobra

Strateški cilj	Prioritet	Mjera	Naziv mjere	
	županijskih mreža	2.1.2.	Odvajanje tranzitnog od lokalnog prometa	
		2.1.3.	Izgradnja i uređenje javne infrastrukture	
		2.1.4.	Uspostava ekološki održivog sustava javnog prijevoza	
		2.1.5.	Razvoj telekomunikacijskih mreža i uvođenje sustava gospodarenja DTK infrastrukturom	
		2.2.1.	Diversifikacija gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima	
	2. Razvoj ruralnih područja	2.2.2.	Razvoj poljoprivrede i ribarstva	
		2.3.1.	Jačanje kapaciteta civilnog društva	
	3. Razvoj civilnog društva	2.3.2.	Poticanje umrežavanja organizacija civilnog društva, međusektorske i među institucijske suradnje	
		2.3.3.	Poticanje transparentnosti u suradnji civilnog društva i javnog sektora	
		2.3.4.	Jačanje kapaciteta za alternativne pristupe razvoju	
		2.4.1.	Izgradnja nove, uređenje/prilagodba postojeće sportsko-rekr. infrastrukture s pripadajućom opremom	
	4. Unapređenje područja sporta i rekreacije	2.4.2.	Unapređenje sportsko-rekreacijskih programa, njihove dostupnosti i osposobljavanja stručnog osoblja	
		2.5.1.	Razvoj infrastrukture u kulturi	
	5. Razvoj kulturnih djelatnosti	2.5.2.	Unapređenje programa u kulturi	
		2.5.3.	Valorizacija kulturne materijalne i nematerijalne baštine	
		2.6.1.	Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem	
	6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem	2.6.2.	Povećanje dostupnosti i kvalitete javnih usluga	
		2.6.3.	Jačanje unutaržupanijske, međžupanijske i prekogranične suradnje	
		3.1.1.	Izgradnja, rekonstrukcija i opremanje objekata predškolskog odgoja	
	3. RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA	1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja	3.1.2.	Povećanje uključenosti u programe predškolskog odgoja i obrazovanja
			3.1.3.	Izgradnja, dogradnja i opremanje objekata u školstvu
3.1.4.			Razvoj osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja kroz razne programe	
3.1.5.			Unapređenje sustava stipendiranja za sve razine obrazovanja	
3.1.6.			Razvoj visokoškolskog obrazovanja	
3.1.7.			Poboljšanje općih uvjeta i dostupnosti studiranja	
3.1.8.			Poticanje cjeloživotnog učenja i razvoja kompetencija kroz formalno i neformalno obrazovanje	
3.2.1.			Povećanje dostupnosti i obuhvatnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i specijalističko – konzilij. razini	
2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite		3.2.2.	Unapređenje programa palijativne i uvođenje programa hospicijske skrbi	
		3.2.3.	Razvoj zdravstvenih programa izvan standardne zaštite	
		3.2.4.	Razvoj programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti	
		3.2.5.	Promocija zdravih životnih stilova i prevencija ovisnosti	
		3.3.1.	Povećanje dostupnosti socijalnih usluga	
3. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti		3.3.2.	Unapređenje horizontalne i vertikalne koordinacije i stvaranje mreže socijalnih usluga	
		3.3.3.	Razvoj ljudskih resursa u području socijalne skrbi	
		4.1.1.	Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima	
4. ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA		1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika	4.1.2.	Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine
			4.1.3.	Provođenje mjera zaštite krajobrazra, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti
			4.1.4.	Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja
			4.2.1.	Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša
		2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem	4.2.2.	Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Primorsko – goranske županije u području zaštite okoliša
	4.2.3.		Podizanje svijesti građana vezano uz gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša	
	4.2.4.		Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti	
	4.3.1.		Uspostava cjelovitog i uravnoteženog sustava vodoopskrbe	
	3. Razvoj komunalne infrastrukture	4.3.2.	Unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda	
		4.3.3.	Uspostava cjelovitog sustava gospodarenja otpadom	

Izvor: RS PGŽ 2011.-2013. (2015)

Jedna od novina Razvojne strategije u odnosu na ROP je i uspostavljanje Baze razvojnih projekata koji su evaluirani temeljem postavljenih strateških ciljeva, prioriteta i mjera. Sukladno Zakonu o regionalnom razvoju RH, radi učinkovitog planiranja i praćenja provedbe politike regionalnog razvoja, ustrojila se Središnja elektronička baza razvojnih projekata koju ustrojava i vodi nadležno ministarstvo za regionalni razvoj. Obveznici upisa podataka u središnju bazu su regionalni

koordinatori koji vode županijsku bazu razvojnih projekata. Nositelji razvojnih projekata dužni su dostavljati sve podatke o razvojnim projektima prema regionalnim koordinatorima. Putem središnje i županijske baze razvojnih projekata prate se inicijative svih razina: središnje, regionalne i lokalne, a odabir za financiranje bit će temeljen na kvaliteti i pripremljenosti projekata.

Uvela se i obveza godišnjeg izvještavanja Partnerskom vijeću i nadležnom ministarstvu za regionalni razvoj. Radi praćenja učinaka provedbe politike regionalnog razvoja, Županija mora pratiti slijedeće osnovne skupine pokazatelja:

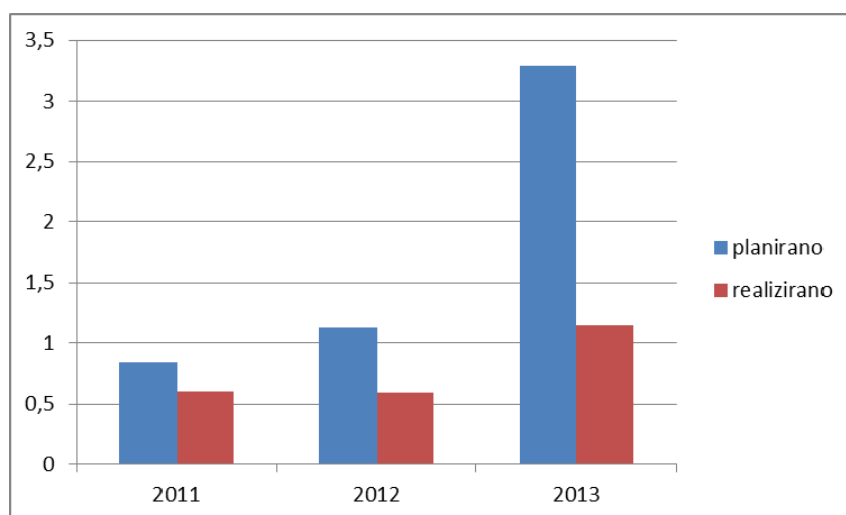
- Stupanj ostvarenja utvrđenih ciljeva prioriteta i mjera;
- Ostvarene rezultate i učinke na razvoj;
- Učinkovitost i uspješnost u korištenju financijskih sredstava;
- Ostvarenje prema utvrđenom financijskom okviru;
- Sudjelovanje i doprinos partnerstva.

Županija prati i učinkovitost rukovođenja i organizacije provedbe, te vidljivost Razvojne strategije u javnosti Županije i jedinica lokalne samouprave s područja Županije.

Zbog kontinuiteta strateškog planiranja te unaprjeđenja procesa, jedan od ciljeva Izvještaja o provedbi Razvojne strategije Županije je i priprema sustava za slijedeće programsko razdoblje 2015.-2020. Osnovni izazov koji će trebati usvojiti do 2014. godine bit će upravo povezivanje proračuna sa strateškim dokumentima (županijskim razvojnim strategijama, planovima ukupnog razvoja jedinica lokalne samouprave, akcijskim planovima i sl.), odnosno izvršenje proračuna povezati s provedbom mjera strateških dokumenata. Jedna od temeljnih karakteristika strateškog razvoja je i pristup strateškom planiranju kao neprekidnom procesu koji se oslanja na procjenjivanje već provedenih koraka.

Sažetak glavnih dijelova izvješća o provedbi za 2011., 2012. i 2013.godine⁹³:

Grafikon 52. Usporedba planiranih i realiziranih sredstava za provedbu mjera RS PGŽ 2011-2013 (2014.) u 2011., 2012. i 2013. godini (u mlrd HRK)

Izvor: RRA Porin, 2014

⁹³ Podaci nisu mjerljivi i usporedivi obzirom da nema obaveze jednoznačnog i pravovremenog dostavljanja podataka.

Najviše sredstava je planirano i ostvareno za provedbu mjera vezanih uz izgradnju komunalne infrastrukture – 50,2% ukupno realiziranih, te 46,06% planiranih sredstava odnosi se na navedeno područje razvoja. Slijede mjere vezane uz gospodarstvo (19,3% ostvarenih i 24,8% planiranih sredstava), društvene djelatnosti (18,6% planiranih i 17,4% utrošenih sredstava), zaštitu prirode i okoliša (10,9 % planiranih i 11,2% ostvarenih sredstava), razvoj institucija (0,5% planiranih i 0,4 % ostvarenih sredstava) i ljudski potencijali (0,2% planiranih i 0,2% ostvarenih sredstava).

Glavni uzroci raskoraka između planiranih i provedenih ulaganja opisani su u poglavlju 1.10.3.: *Financijski kapaciteti*, a kao najvažniji ipak se može navesti kašnjenje natječaja iz fondova EU, odnosno poteškoća u predviđanju dinamike natječaja iz fondova EU koji su jedan od ključnih elemenata financiranja brojnih razvojnih projekata.

Stvarni učinak ulaganja u pojedina područja moguće je mjeriti samo preko unaprijed definiranih pokazatelja razvoja. Dosad je tako ostvaren i izmjeren značajan napredak po većini pokazatelja, od kojih posebno kao značajne možemo izdvojiti⁹⁴:

- **Gospodarstvo:** ostvareni ukupni prihodi u prerađivačkoj industriji, prijevozu i skladištenju su u porastu, kao i ostvareni broj noćenja turista i broj tvrtki u ICT sektoru. Gospodarske zone u Primorsko-goranskoj županiji karakterizira umjerena izgrađenost jer je manje od polovice planiranih površina do sada neizgrađeno. Zabilježen je stupanj izgrađenosti od 48,9% svih površina gospodarskih zona. Ovaj podatak posebno dolazi do izražaja kada se zna da značajan dio izgrađenih kapaciteta nije u funkciji.
- **Komunalna infrastruktura:** Županijski razvoj sustava odvodnje ne prati razvoj sustava vodoopskrbe koji iznosi oko 95%, dok je priključenost stanovništva na sustave prikupljanja i odvodnje otpadnih voda puno niža. Obzirom da je komunalna infrastruktura jedan od temelja razvoja područja, značajna sredstva su utrošena upravo na mjeru razvoja sustava javne odvodnje.
- **Zaštita okoliša, prostor i priroda:** na području Županije zatvoreno je odlagalište otpada Viševac. Broj solarnih kolektora na kućanstvima se povećava iz godine u godinu što ukazuje na osviještenost stanovništva za korištenje obnovljivih izvora energije kao i kod postavljanja fotonaponskih sustava za proizvodnju električne energije. Broj zaštićenih dijelova prirode se smanjio za dva. Pokazatelji kakvoće vode, mora i zraka na području Županije ukazuju na slijedeće: kemijsko stanje voda je generalno dobro, no postoji problematika mikrobiološkog onečišćenja izvora zahvaćenih za vodoopskrbu radi ispuštanja otpadnih voda u podzemne vode, prvenstveno se to odnosi na područje Gorskog kotara. Pokazatelji kakvoće mora ukazuju na izvršnu kvalitetu mora za kupanje.
- **Institucije:** zanimljiv pokazatelj praćenja razvoja institucija regionalne i lokalne samouprave svakako je iznos ugovorenih darovnica iz natječaja za dodjelu bespovratnih sredstava – ukupan iznos, kao i ukupno dogovorene darovnice po stanovniku. Napominjemo kako se zadnji dostupni podaci odnose na 2010. godinu, kada se Županija nalazila na visokom 5. mjestu prema ukupno ugovorenim sredstvima iz natječaja za dodjelu bespovratnih sredstava te na 10. mjestu prema ukupno ugovorenim sredstvima po stanovniku.

Zbog svega navedenog, Razvojna strategija za razdoblje 2016.-2020. mora uzeti u obzir neke preporuke iz proteklog programskog razdoblja, a posebice:

- Povezivanje proračuna sa strateškim dokumentima (županijskim razvojnim strategijama, planovima ukupnog razvoja jedinica lokalne samouprave, akcijskim planovima i sl), odnosno izvršenje proračuna s provedbom mjera strateških dokumenata. U tom slučaju, sve programske aktivnosti, kao i razvojni projekti, bit će povezani s mjerama strateških dokumenata na lokalnoj, županijskoj, regionalnoj ili nacionalnoj razini.

⁹⁴ *Kvantificirani pokazatelji mogu se vidjeti iz godišnjih izvješća o provedbu Razvojne strategije PGŽ 2011.-2013. (2014.).*

- Više iskoristiti mogućnosti koje pruža suradnje između općina, gradova i županija. Zajednički razvojni naponi prodonijeti će realizaciji projekata koje ne mogu financirati pojedinačne uprave.
- Daljnje jačanje partnerstva i suradnje između jedinica lokalne (regionalne) samouprave, gospodarskih subjekata, znanstvene zajednice, socijalnih partnera i organizacija civilnih društva, na čemu se temelji politika regionalnog razvoja.
- Unaprijediti povezanost planova ulaganja državnih tvrtki s provedbom županijskih razvojnih strategija, odnosno Razvojnou strategijom Primorsko-goranske županije (prije svega snažnijim uključivanjem državnih tvrtki u rad Partnerskog vijeća Županije).
- Određivanje odgovornosti za provedbu pojedinih mjera zajedno sa strukturiranjem planiranih financijskih alokacija po pojedinoj mjeri, odnosno povećanje financijske transparentnosti i određivanje načina financiranja pojedinih mjera provedbe.
- RS PGŽ za sljedeće programsko razdoblje, zajedno s Akcijskim planom provedbe, mora biti usklađen s lokalnim i županijskim proračunima i s Planom razvojnih programa kao poveznicom između lokalnog i županijskog proračuna i strateških razvojnih dokumenata.
- Daljnje jačanje administrativnih kapaciteta nositelja provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije.

Dodaci analize stanja

Tablica 74. Struktura i broj registriranih pravnih osoba prema područjima NKD-a u PGŽ u razdoblju 2009.-2013.

Djelatnost	2009.		2010.		2011.		2012.		2013.		Stopa promjene u 2013. u odnosu na 2009.
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	266	1,18%	265	1,18%	270	1,17%	273	1,15%	253	1,13%	-0,05%
B Rudarstvo i vađenje	22	0,10%	23	0,10%	23	0,10%	24	0,10%	19	0,09%	-0,01%
C Prerađivačka industrija	1.735	7,71%	1.724	7,68%	1.778	7,73%	1.853	7,78%	1.711	7,66%	-0,06%
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	13	0,06%	12	0,05%	17	0,07%	23	0,10%	45	0,20%	0,14%
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gosp. otpadom te djelatnost sanacije okoliša	50	0,22%	51	0,23%	51	0,22%	53	0,22%	53	0,24%	0,01%
F Građevinarstvo	2.018	8,97%	2.044	9,11%	2.096	9,12%	2.166	9,09%	1.983	8,87%	-0,10%
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	7.527	33,47%	7.151	31,86%	7.164	31,16%	7.279	30,56%	6.296	28,18%	-5,29%
H Prijevoz i skladištenje	811	3,61%	788	3,51%	803	3,49%	836	3,51%	757	3,39%	-0,22%
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	1.235	5,49%	1.279	5,70%	1.326	5,77%	1.419	5,96%	1.342	6,01%	0,52%
J Informacije i komunikacije	454	2,02%	458	2,04%	476	2,07%	504	2,12%	489	2,19%	0,17%
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	120	0,53%	118	0,53%	119	0,52%	125	0,52%	119	0,53%	0,00%
L Poslovanje nekretninama	705	3,13%	736	3,28%	746	3,25%	800	3,36%	743	3,33%	0,19%
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.953	8,68%	1.955	8,71%	2.017	8,77%	2.083	8,74%	2.035	9,11%	0,42%
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	769	3,42%	784	3,49%	826	3,59%	866	3,64%	788	3,53%	0,11%
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	270	1,20%	239	1,06%	226	0,98%	228	0,96%	230	1,03%	-0,17%

Djelatnost	2009.		2010.		2011.		2012.		2013.		Stopa promjene u 2013. u odnosu na 2009.
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	
P Obrazovanje	255	1,13%	259	1,15%	262	1,14%	270	1,13%	260	1,16%	0,03%
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	263	1,17%	275	1,23%	284	1,24%	301	1,26%	321	1,44%	0,27%
R Umjetnost, zabava i rekreacija	1.412	6,28%	1.479	6,59%	1.546	6,73%	1.602	6,73%	1.644	7,36%	1,08%
S Ostale uslužne djelatnosti	2.613	11,62%	2.804	12,49%	2.958	12,87%	3.115	13,08%	3.256	14,57%	2,95%
T Dj. kućanstava kao poslodavaca; dj. kućanstva koja proizvode različitu robu	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0,00%
U Dj. izvan-teritorijalnih organizacija i tijela	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0,00%
UKUPNO	22.491	100,00%	22.444	100,00%	22.988	100,00%	23.820	100,00%	22.344	100,00%	

Izvor: DZS, Broj i struktura poslovnih subjekata po županiji, više godina, obrada autora

Tablica 75. Struktura i broj aktivnih pravnih osoba prema područjima NKD-a u PGŽ u razdoblju 2009.-2013.

Djelatnost	2009.		2010.		2011.		2012.		2013.		Stopa promjene u 2013. u odnosu na 2009.
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	131	1,17%	139	1,15%	124	1,14%	127	1,08%	132	1,02%	-0,14%
B Rudarstvo i vađenje	14	0,12%	16	0,13%	14	0,13%	15	0,13%	14	0,11%	-0,02%
C Prerađivačka industrija	1.046	9,32%	1.119	9,25%	1.060	9,70%	1.139	9,68%	1.229	9,53%	0,21%
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	11	0,10%	11	0,09%	17	0,16%	23	0,20%	45	0,35%	0,25%
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gosp. otpadom te djelatnost sanacije okoliša	40	0,36%	43	0,36%	42	0,38%	44	0,37%	49	0,38%	0,02%
F Građevinarstvo	1.341	11,94%	1.431	11,83%	1.329	12,17%	1.400	11,90%	1.522	11,80%	-0,14%
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	2.893	25,77%	3.004	24,83%	2.635	24,12%	2.753	23,39%	2.894	22,44%	-3,33%

Djelatnost	2009.		2010.		2011.		2012.		2013.		Stopa promjene u 2013. u odnosu na 2009.
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	
H Prijevoz i skladištenje	439	3,91%	466	3,85%	437	4,00%	472	4,01%	504	3,91%	0,00%
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	760	6,77%	846	6,99%	770	7,05%	864	7,34%	1.015	7,87%	1,10%
J Informacije i komunikacije	292	2,60%	316	2,61%	317	2,90%	343	2,91%	382	2,96%	0,36%
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	68	0,61%	70	0,58%	60	0,55%	66	0,56%	70	0,54%	-0,06%
L Poslovanje nekretninama	590	5,25%	625	5,17%	557	5,10%	611	5,19%	652	5,06%	-0,20%
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.276	11,36%	1.340	11,08%	1.320	12,08%	1.388	11,79%	1.501	11,64%	0,27%
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	432	3,85%	468	3,87%	465	4,26%	504	4,28%	558	4,33%	0,48%
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	71	0,63%	73	0,60%	74	0,68%	76	0,65%	79	0,61%	-0,02%
P Obrazovanje	200	1,78%	209	1,73%	198	1,81%	205	1,74%	212	1,64%	-0,14%
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	170	1,51%	184	1,52%	168	1,54%	186	1,58%	205	1,59%	0,08%
R Umjetnost, zabava i rekreacija	517	4,60%	596	4,93%	442	4,05%	498	4,23%	580	4,50%	-0,11%
S Ostale uslužne djelatnosti	937	8,35%	1.141	9,43%	895	8,19%	1.055	8,96%	1.255	9,73%	1,38%
T Dj. kućanstava kao poslodavaca; dj. kućanstava koja proizvode različitu robu	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0,00%
U Dj. izvan-teritorijalnih organizacija i tijela	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0,00%
UKUPNO	11.228	100,00%	12.097	100,00%	10.924	100,00%	11.769	100,00%	12.898	100,00%	

Izvor: DZS, Broj i struktura poslovnih subjekata po županiji, više godina, obrada autora

Tablica 76. Osnovni pokazatelji kao osnova za izdvajanje najznačajnijih djelatnosti⁹⁵

Djelatnost	Aktivne pravne osobe (2013.)		Zaposleni (pravne osobe i obrt i slobodna zanimanja, 2013.)		Ukupni prihodi (2013.)		Ostvarena dobit (2012.)	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	132	1,02%	1.906	1,85%	147.015	0,48%	6.342	0,51%
B Rudarstvo i vađenje	14	0,11%	58	0,06%	56.097	0,18%	3.720	0,30%
C Prerađivačka industrija	1.229	9,53%	14.582	14,17%	5.614.789	18,47%	955.191	77,26%
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	45	0,35%	1.464	1,42%	140.484	0,46%	-9.928	-0,80%
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gosp. otpadom te djelatnost sanacije okoliša	49	0,38%	2.228	2,17%	1.009.551	3,32%	28.785	2,33%
F Građevinarstvo	1.522	11,80%	7.430	7,22%	2.430.212	7,99%	-42.681	-3,45%
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	2.894	22,44%	15.656	15,22%	11.537.052	37,94%	80.185	6,49%
H Prijevoz i skladištenje	504	3,91%	8.835	8,59%	3.017.466	9,92%	31.350	2,54%
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	1.015	7,87%	8.467	8,23%	2.145.838	7,06%	-64.979	-5,26%
J Informacije i komunikacije	382	2,96%	1.900	1,85%	404.010	1,33%	36.090	2,92%
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	70	0,54%	2.294	2,23%	51.266	0,17%	8.258	0,67%
L Poslovanje nekretninama	652	5,06%	584	0,57%	312.745	1,03%	-69.811	-5,65%
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.501	11,64%	5.260	5,11%	1.828.398	6,01%	164.189	13,28%
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	558	4,33%	3.439	3,34%	794.908	2,61%	30.147	2,44%
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	79	0,61%	7.647	7,43%	0	0,00%	0	0,00%

⁹⁵ Bruto dodana vrijednost nije prikazana u ovoj tablici jer dostupni podaci na Državnom zavodu za statistiku su prikazani u obliku skupina djelatnosti, stoga ih autori nisu bili u mogućnosti izdvojiti za sve djelatnosti. Bruto dodana vrijednost je detaljno objašnjena u poglavlju Makroekonomska kretanja gospodarstva Primorsko-goranske županije.

	Djelatnost	Aktivne pravne osobe (2013.)		Zaposleni (pravne osobe i obrt i slobodna zanimanja, 2013.)		Ukupni prihodi (2013.)		Ostvarena dobit (2012.)	
		Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
P	Obrazovanje	212	1,64%	7.940	7,72%	48.253	0,16%	3.823	0,31%
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	205	1,59%	8.157	7,93%	288.416	0,95%	37.523	3,03%
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	580	4,50%	1.925	1,87%	482.804	1,59%	43.159	3,49%
S	Ostale uslužne djelatnosti	1.255	9,73%	2.439	2,37%	98.387	0,32%	-4.969	-0,40%
T	Dj. kućanstava kao poslodavaca; dj. kućanstava koja proizvode različitu robu	0	0,00%	636	0,62%	0	0,00%	0	0,00%
U	Dj. izvan-teritorijalnih organizacija i tijela	0	0,00%	43	0,04%	0	0,00%	0	0,00%
	UKUPNO	12.898	100,00%	102.890	100,00%	30.407.691	100,00%	1.236.394	100,00%

Popis shema

Shema 1. Položaj Primorsko-goranske županije u Hrvatskoj	9
Shema 2. Podjela PGŽ na mikroregije	10
Shema 3. Statistička klasifikacija prostornih jedinica RH –NUTS 2 razine.....	13
Shema 4. Teritorijalno politički ustroj	14
Shema 5. Stupanj razvijenosti jedinica lokalne samouprave PGŽ, 2011. godine	184

Popis grafikona

Grafikon 1. Struktura planiranih površina Županije (%).....	16
Grafikon 2. Struktura planiranih građevinskih područja izdvojenih namjena po područjima (ha).....	18
Grafikon 3. Ukupan broj stanovnika u Primorsko-goranskoj županiji 1991., 2001. i 2011. godine.....	41
Grafikon 4. Dobne piramide u PGŽ prema Popisu stanovništva 2001. i 2011. godine.....	42
Grafikon 5. Prirodno kretanje stanovništva u PGŽ od 2001. do 2012. godine.....	42
Grafikon 6. Vitalni indeks u PGŽ, 2012. godina.....	43
Grafikon 7. Obrazovna struktura stanovništva starog 15 i više godina u PGŽ, 2011. godina.....	45
Grafikon 8. Informatička pismenost u PGŽ, 2011. godina.....	46
Grafikon 9. Aktivnost stanovništva u PGŽ, 2011. godina.....	47
Grafikon 10. Ekonomski neaktivno stanovništvo u PGŽ, 2001. i 2011. godina.....	47
Grafikon 11. Očekivano trajanje života u PGŽ, 2001.-2012. godina (u godinama).....	48
Grafikon 12. Ukupno ostvareni BDP PGŽ, Republike Hrvatske i Jadranske Hrvatske u razdoblju 2000.-2012. godine (tis. EUR-a).....	52
Grafikon 13. Kretanje ukupno ostvarenog BDP na razini PGŽ, Republike Hrvatske i Jadranske Hrvatske u razdoblju 2001.-2012., % (stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu).....	53
Grafikon 14. Ukupni BDP po stanovniku PGŽ, Jadranske Hrvatske, RH i EU-27 u razdoblju 2000.-2012. godine (EUR).....	54
Grafikon 15. Kretanje BDP po stanovniku PGŽ, Republike Hrvatske, Jadranske Hrvatske i EU-27 u razdoblju 2001.-2012., % (stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu).....	54
Grafikon 16. Kretanje i struktura BDV-a na razini PGŽ, Jadranske Hrvatske i Republike Hrvatske u razdoblju 2008.-2012. godine (tis. HRK; %).....	55
Grafikon 17. Bruto dodana vrijednost RH i PGŽ po sektorima, 2008.-2012. godina (%).....	58
Grafikon 18. Pokrivenost uvoza izvozom na razini PGŽ i RH u razdoblju 2007.-2012., (%).....	62
Grafikon 19. Izvoz PGŽ po državama u 2013. godini (mil. USD-a).....	63
Grafikon 20. Uvoz PGŽ po državama u 2011. godini (%).....	64
Grafikon 21. Izravna strana ulaganja na razini županija u razdoblju od 1993. do 2013. godine (%).....	67
Grafikon 22. Kretanje prosječne godišnje stope nezaposlenosti po županijama u razdoblju 2009.-2013. godine, %.....	68
Grafikon 23. Kretanje stope nezaposlenosti u PGŽ, RH i EU-27 u razdoblju 2009.-2013. godine, %.....	69
Grafikon 24. Kretanje broja nezaposlenih osoba u PGŽ, 2004.-2012.	69
Grafikon 25. Dobna struktura nezaposlenih osoba u listopadu 2013. godine u PGŽ (%).....	70
Grafikon 26. Pregled broja nezaposlenih osoba prema stupnju obrazovanja u Županiji u razdoblju 2009.-2013. godine.....	71
Grafikon 27. Zaposleni u pravnim osobama prema stupnju stručnog obrazovanja u PGŽ, 2012. godine (%).....	75
Grafikon 28. Stopa zapošljavanja prema stupnju obrazovanja u Županiji u 2012. godini.....	75
Grafikon 29. Vrijednost ostvarenih investicija u dugotrajnu imovinu u PGŽ, u razdoblju 2008.-2012. (HRK).....	83
Grafikon 30. Dolasci i noćenja u PGŽ od 2005. do 2013. godine.....	89

Grafikon 31. Ostvareni dolasci i noćenja turista u Primorsko-goranskoj županiji u 2013. godini, po mjesecima.....	89
Grafikon 32. Kretanja u obrtništvu PGŽ 2007.-2013. godine	96
Grafikon 33. Statistički indikatori ranga konkurentnosti PGŽ na području Jadranske Hrvatske.....	108
Grafikon 34. Ukupan promet luke Rijeka od 2000. do 2012. godine (tona)	136
Grafikon 35. Kontejnerski promet luke Rijeka od 2000. do 2012. godine (TEU).....	137
Grafikon 36. Prosječan godišnji dnevni promet na trajektnim linijama (vozila)	139
Grafikon 37. Prosječan ljetni dnevni promet na trajektnim linijama (vozila)	139
Grafikon 38. Prosječan godišnji dnevni promet od 2005. do 2012. na autocestama i državnim cestama u PGŽ (vozila).....	142
Grafikon 39. Prosječan ljetni dnevni promet od 2005. do 2012. godine na autocestama i državnim cestama u PGŽ (vozila)	142
Grafikon 40. Broj registriranih motornih vozila u PGŽ od 2000. do 2012. godine (stanje na dan 31. 12.)	143
Grafikon 41. Gustoća cestovne mreže u 2012. godini (m/km ²)	144
Grafikon 42. Ocjena stanja županijskih i lokalnih cesta Primorsko-goranske županije (%)	145
Grafikon 43. Prevezeni putnici u zračnoj luci Rijeka	146
Grafikon 44. Ukupna instalirana snaga po županijama (MW)	162
Grafikon 45. Potencijali proizvodnje energije iz biomase na području PGŽ (MWh)	165
Grafikon 46. Udruge prema djelatnosti u Županiji.....	170
Grafikon 47. Promjena distribucije ljetnih temperaturnih anomalija za sjevernu hemisferu	178
Grafikon 48. Realizirana sredstva u 2011. i 2012. godini za područje Otoka i Gorskog kotara (HRK)	181
Grafikon 49. Planirana i realizirana sredstva u 2013. godini za područje Otoka i Gorskog kotara (HRK)	182
Grafikon 50. Indeks razvijenosti županija Jadranske Hrvatske (2. razina) (%)	183
Grafikon 51. Izvorni prihodi <i>per capita</i> u JLS u Županiji u 2013. godini	194
Grafikon 52. Usporedba planiranih i realiziranih sredstava za provedbu mjera RS PGŽ 2011-2013 (2014.) u 2011., 2012. i 2013. godini (u mlrd HRK).....	204

Popis tablica

Tablica 1. Usporedba NUTS 2 regija	12
Tablica 2. Podjela jedinica lokalne samouprave prema mikroregijama.....	13
Tablica 3. Određene granice pomorskog dobra i granice pomorskog dobra u postupku – status na dan 31. prosinca 2013. godine.....	20
Tablica 4. Broj građevinskih područja naselja prema veličini naselja (ha)	21
Tablica 5. Površina građevinskih područja naselja prema veličini naselja (ha).....	21
Tablica 6. Sustav gospodarenja otpadom u PGŽ	37
Tablica 7. Broj stanovnika po veličini naselja u PGŽ, 2011. godine	44
Tablica 8. Deset vodećih uzroka pobola u Primorsko-goranskoj županiji u 2012. godini i usporedba s 2002., 2010 i 2011. godinom (%)	49
Tablica 9. BDP za RH, prostorne jedinice za statistiku 2. i 3. razine u 2012. godini, tekuće cijene	51
Tablica 10. Ukupna BDV PGŽ po djelatnostima, struktura te udio djelatnosti PGŽ u BDV-u Republike Hrvatske i Jadranske Hrvatske u 2012. godini	56
Tablica 11. Struktura djelatnosti po NKD-u u BDV PGŽ, u razdoblju 2008.-2012. godine (%)	57
Tablica 12. Indeks specijalizacije gospodarske strukture PGŽ, 2008.-2012. godine	59
Tablica 13. Indeks specijalizacije unutar prerađivačke djelatnosti PGŽ, 2008.-2012. godine.....	60
Tablica 14. Robna razmjena RH i PGŽ s inozemstvom (000 EUR-a)	61
Tablica 15. Robna razmjena mikroregija PGŽ s inozemstvom u razdoblju od 2008. do 2012. godine (000 EUR-a)	62
Tablica 16. Izravna strana ulaganja u RH u razdoblju od 1993. do 2012. godine, uključujući prva tri mjeseca 2013. godine (mil EUR-a, %).....	65
Tablica 17. Izravna strana ulaganja u PGŽ u razdoblju od 1993. do 2012. godine, uključujući prva tri mjeseca 2013. godine (EUR, %).....	66
Tablica 18. Zaposleni u pravnim osobama prema spolu u razdoblju od 2008. do 2012. godine.....	72
Tablica 19. Zaposleni u obrtu i slobodnim zanimanjima prema spolu u razdoblju od 2008. do 2012. godine	73
Tablica 20. Zaposleni po djelatnostima NKD 2007. u PGŽ (pravne osobe), 2009.-2013. godine (stanje na 31. ožujak).....	73
Tablica 21. Zaposlenost po djelatnostima NKD 2007. u PGŽ (obrta i slobodne profesije), 2009.-2013. godine (stanje na 31. ožujka).....	74
Tablica 22. Struktura poslovnih subjekata u PGŽ i RH, lipanj 2013. godine.....	78
Tablica 23. Financijski rezultati poduzetnika u PGŽ od 2005. do 2013. godine	79
Tablica 24. Ukupni prihodi ostvareni u PGŽ prema NKD (2009.- 2013.), tisuću HRK-a, %	80
Tablica 25. Dobit i gubitak u 2012. godini u PGŽ prema područjima djelatnosti NKD (000 HRK-a).....	82
Tablica 26. Udio izdvojenih skupina djelatnosti u BDV-u Županije u razdoblju 2008.-2012. godine	84
Tablica 27. Udio izdvojenih djelatnosti u ukupnom broju zaposlenih (u pravnim osobama, obrtu i slobodnim profesijama) u Županiji u razdoblju 2009.-2013.	84
Tablica 28. Udio izdvojenih djelatnosti u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba u Županiji u razdoblju 2009.-2013.	85
Tablica 29. Udio izdvojenih djelatnosti u ukupno ostvarenom prihodu u Županiji u razdoblju 2009.-2013.	85
Tablica 30. Aktivni obrti u Republici Hrvatskoj i PGŽ, 2009.-2013.	95
Tablica 31. Obrtništvo Primorsko-goranske županije, 2009-2013.	95

Tablica 32. Kretanje broja obrta po djelatnostima (cehovima)	96
Tablica 33. Gospodarske zone Županije prema veličini, stanje 2010. (postojeće i planirane).....	100
Tablica 34. Gospodarske zone od važnosti za državu i Županiju.....	100
Tablica 35. Gospodarske zone prema stupnju izgrađenosti.....	100
Tablica 36. Županije Republike Hrvatske rangirane prema konkurentnosti	107
Tablica 37. Vrijednosti statističkih indikatora poslovnog okruženja i poslovnog sektora PGŽ	108
Tablica 38. Prikaz broja učenika i razrednih odjela osnovnih škola u Primorsko-goranskoj županiji.....	113
Tablica 39. Prikaz broja učitelja osnovnih škola u Primorsko-goranskoj županiji	113
Tablica 40. Uspjeh učenika u osnovnim školama PGŽ na kraju školske godine 2008./2009.- 2012./2013.....	114
Tablica 41. Škole sa školskim sportskim dvoranama.....	115
Tablica 42. Prikaz broja učenika i razrednih odjela srednjih škola u PGŽ.....	116
Tablica 43. Uspjeh učenika u srednjim školama PGŽ na kraju školske godine 2008./2009.- 2012./2013.....	117
Tablica 44. Prikaz broja nastavnika srednjih škola u ekvivalentu pune zaposlenosti u PGŽ	117
Tablica 45. Prikaz broja programa koji se provode u srednjim školama Primorsko-goranske županije:po vrstama programa u PGŽ	118
Tablica 46. Pregled broja studenata, 2008./2009-2013./2014.	119
Tablica 47. Odnos broja učenika i studenata, 2008/2009.-2012./2013.....	120
Tablica 48. Broj studenata na Veleučilištu u Rijeci.....	121
Tablica 49. Pregled broja ustanova, objekata i udruga u kulturi po mikroregijama	123
Tablica 50. Broj registriranih udruga u razdoblju od 2008. do 2014. godine.....	124
Tablica 51. Ukupno ostvarenih plasmana u razdoblju od 2008. do 2014. godine	125
Tablica 52. Broj kategoriziranih sportaša u razdoblju od 2008. do 2014. godine	125
Tablica 53. Broj stanovnika prema broju bolničkih postelja, liječnika i zubnih liječnika (Izračun na 100 000 stanovnika od 2009. do 2013. godine)	128
Tablica 54. Promet roba u lukama od osobitog (međunarodnog) gospodarskog značaja za RH u razdoblju od 2004. do 2012. (000 tona)	136
Tablica 55. Promet kontejnera u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst od 2007. do 2012. godine (TEU)	137
Tablica 56. Ukupni promet u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst od 2007. do 2012. godine (tona)	138
Tablica 57. Javni isporučitelji vodne usluge u PGŽ	150
Tablica 58. Isporučene količine vode u Županiji od 2008. do 2012. godine (mil. m ³ /god)	152
Tablica 59. Sustav prikupljanja otpadnih voda.....	153
Tablica 60. Aglomeracije veće od 2000ES u PGŽ te postotak priključenosti, rokovi izgradnje prema Planu provedbe vodno komunalnih direktiva	156
Tablica 61. Broj potrošača prirodnog plina u PGŽ.....	160
Tablica 62. Isporučene količine prirodnog plina u PGŽ (000 m ³)	161
Tablica 63. Broj udruga prema djelatnostima u Županiji	169
Tablica 64. Broj udruga u jedinicama lokalne samouprave PGŽ	170
Tablica 65. Javni izvori financiranja projekata i programa organizacija civilnog društva (HRK).....	171
Tablica 66. Prikaz poljoprivrednog i šumskog zemljišta po mikroregijama (ha)	176
Tablica 67. Indeks razvijenosti jedinica lokalne samouprave Primorsko-goranske županije.....	184

Tablica 68. Popis upravnih tijela te ustanova i trgovačkih društava u (su)vlasništvu PGŽ.....	187
Tablica 69. Broj zaposlenih u djelatnostima javna uprava, obrana, obavezno socijalno osiguranje te u jedinicama lokalne samouprave u razdoblju 2009.-2013. g.....	190
Tablica 70. Izvršenje Proračuna županije 2012-2013, najvažnije stavke (HRK).....	193
Tablica 71. Prihodi i rashodi ostvareni u 2013. godini (HRK)	195
Tablica 72. Neto fiskalna pozicija županija	196
Tablica 73. Strateški okvir RS PGŽ 2011.-2013. (2015.).....	202
Tablica 74. Struktura i broj registriranih pravnih osoba prema područjima NKD-a u PGŽ u razdoblju 2009.-2013.....	207
Tablica 75. Struktura i broj aktivnih pravnih osoba prema područjima NKD-a u PGŽ u razdoblju 2009.-2013.....	208
Tablica 76. Osnovni pokazatelji kao osnova za izdvajanje najznačajnijih djelatnosti	210

PRILOG II

**Usklađenost ŽRS PGŽ 2016.-2020. sa dokumentima viših
teritorijalnih razina i/ili pojedinih sektora**

PRILOG II. USKLADENOST RS PGŽ 2016.-2020. S DOKUMENTIMA VIŠIH TERITORIJALNIH RAZINA I/ILI POJEDINIH SEKTORA

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
OP Konkurentnost i kohezija	
<p>Tematski cilj 1: Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija</p> <p>1a. Poboljšanje infrastrukture i kapaciteta za istraživanje i inovacije radi razvijanja uspješnosti istraživanja i inovacija te promoviranje centara za kompetencije, posebno onih od europskog interesa</p> <p>1b. Promicanje poslovnih ulaganja u inovacijama i istraživanjima te razvoj veza i sinergija između poduzeća, IR centara i visokog obrazovanja, posebno razvoja proizvoda i usluga, tehnološko povezivanje, socijalna inovacija, ekološka inovacija, usluge javnog servisa, zahtjevi za poticajima, umrežavanje, klasteri i otvorena inovacija kroz pametnu specijalizaciju, tehnološko jačanje i primijenjeno istraživanje, pilot linije, predproizvodna provjera valjanosti, napredne proizvodne mogućnosti i početne proizvodnje, posebno u ključnim tehnologijama koje potiču razvoj i inovacije i širenje tehnologija za opću namjenu</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.1. Razvoj poticajnog poduzetničkog okruženja</p> <p>Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života</p> <p>Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost sa potrebama u gospodarstvu</p>
<p>Tematski cilj 3: Poboljšanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća, poljoprivrednog sektora (za EPFRR) i sektora za ribarstvo i akvakulturu (za EFPR)</p> <p>3a. Promicanje poduzetništva, posebno olakšavajući ekonomsko iskorištavanje novih ideja i poticanje stvaranja novih poduzeća, uključujući putem poslovnih inkubatora</p> <p>3d. Podupiranje kapaciteta MSPova za rast na regionalnim, nacionalnim i međunarodnim tržištima i inovacijskih procesa</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.1. Razvoj poticajnog poduzetničkog okruženja</p> <p>Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza</p> <p>Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p> <p>Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p>
<p>Tematski cilj 4: Podržavanje prelaska na niskougljično gospodarstvo u svim sektorima</p> <p>4b. Promicanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u poduzećima</p> <p>4c. Podupiranje energetske učinkovitosti, pametnog upravljanja energijom i korištenje obnovljivih izvora energije u javnoj infrastrukturi, uključujući javne zgrade te u stambenom sektoru</p> <p>4d. Razvoj i provedba pametnih sustava distribucije koji djeluju pri niskim i srednjim razinama napona</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p>

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
<p>Tematski cilj 5: Promicanje prilagodbe na klimatske promjene, prevencije i upravljanja rizicima</p> <p>5a. Podupiranje ulaganja za prilagodbu klimatskim promjenama, uključujući pristupe temeljene na ekosustavu</p> <p>5b. Promicanje ulaganja za rješavanje specifičnih rizika, osiguravanje otpornosti na katastrofe i razvoj sustava upravljanja u slučaju katastrofa</p> <p>Tematski cilj 6: Očuvanje i zaštita okoliša i promidžba učinkovitosti resursa</p> <p>6c. Očuvanje, zaštita, promicanje i razvoj prirodne i kulturne baštine</p> <p>6e. Aktivnosti kojima se poboljšava urbani okoliš, revitalizacija gradova, obnova i dekontaminacija nekadašnjega industrijskog zemljišta (uključujući prenamijenjena područja), smanjenje onečišćenja zraka i promicanje mjera za smanjenje buke</p> <p>6i. Ulaganje u sektor otpada kako bi se ispunili zahtjevi pravne stečevine Unije u području okoliša i zadovoljile potrebe koje su utvrdile države članice za ulaganjem koje nadilazi te zahtjeve</p> <p>6iii. Ulaganje u sektor vodnoga gospodarstva kako bi se ispunili zahtjevi pravne stečevine Unije u području okoliša i zadovoljile potrebe koje su utvrdile države članice za ulaganjem koje nadilazi te zahtjeve</p> <p>6iiii. Zaštita i obnova bioraznolikosti i tla te promicanje usluga ekosustava, uključujući Natura 2000 mrežu i zelenu infrastrukturu</p> <p>Tematski cilj 7: Promicanje održivog transporta i eliminacije uskih grla u ključnim mrežnim infrastrukturama</p> <p>7a. Podupiranje multimodalnoga jedinstvenoga europskoga prometnog prostora ulaganjem u TEN-T</p> <p>7b. Poboljšavanje regionalne mobilnosti povezivanjem sekundarnih i tercijarnih čvorišta s infrastrukturama TEN-T-a, uključujući multimodalna čvorišta</p> <p>7i. Podupiranje multimodalnoga jedinstvenoga europskoga prometnog prostora ulaganjem u TEN-T</p> <p>7ii. Razvoj i unapređenje prometnih sustava prihvatljivih za okoliš (uključujući one s niskom razinom buke), i prometni sustavi sa niskim emisijama CO₂, uključujući unutarnje plovne putove i pomorski prijevoz, luke, multimodalne veze i aerodromsku infrastrukturu, radi promicanja održive regionalne i lokalne mobilnosti</p> <p>7iii. Razvoj i obnova sveobuhvatnih, visokokvalitetnih i interoperabilnih željezničkih sustava te</p>	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj</p> <p>Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom</p> <p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p> <p>Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj</p> <p>Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p> <p>Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života</p> <p>Prioritet 3.5. Unapređenje kvalitete i dostupnosti kulturnih i sportskih sadržaja</p> <p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj</p> <p>Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p>

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
promicanje mjera za smanjenje buke	
Tematski cilj 9: Promicanje socijalne uključenosti, borba protiv siromaštva i svih oblika diskriminacije	Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
9a. Ulaganje u zdravstvenu i socijalnu infrastrukturu što pridonosi nacionalnom, regionalnom i lokalnom razvoju, smanjujući nejednakosti u smislu zdravstvenog statusa, promičući socijalnu uključenost, kulturne i rekreativne usluge te prelazak s institucijske skrbi na skrb u zajednici	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
9b. Pružanje podrške za fizički, ekonomski i socijalni oporavak ugroženih područja u urbanim i ruralnim područjima	Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti
Tematski cilj 10: Ulaganje u obrazovanje, izobrazbu i strukovno osposobljavanje te cjeloživotno učenje	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage
10a. Ulaganje u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje kroz razvoj infrastrukture za obrazovanje i osposobljavanje	Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
OP Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.	
Tematski cilj 8: Promicanje održivog i kvalitetnog zapošljavanja i podrška mobilnosti radne snage	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti
8.1. Pristup zapošljavanju za osobe koje traže posao i neaktivne osobe, uključujući one koji su dugotrajno nezaposleni i one koji su daleko od tržišta rada, kao i provedbom lokalnih inicijativa za zapošljavanje i potpore za mobilnost radne snage	
8.2. Održiva integracija mladih na tržište rada (ESF), posebno onih koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti osposobljavaju, uključujući mlade koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti i mlade iz marginaliziranih zajednica, uključujući provedbom Garancije za mlade	
8.3. Održiva integracija mladih na tržište rada (IZM), posebno onih koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti osposobljavaju, uključujući mlade koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti i mlade iz marginaliziranih zajednica, uključujući provedbom Garancije za mlade	
8.4. Modernizacija ustanova tržišta rada kao što su javne i privatne službe za zapošljavanje te bolja usklađenost s potrebama tržišta rada, uključujući putem djelovanja koja povećavaju transnacionalnu mobilnost radne snage, kao i putem programa mobilnosti, te bolja suradnja institucija i relevantnih dionika	

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
<p>Tematski cilj 9: Promicanje socijalne uključenosti, borba protiv siromaštva i svake diskriminacije</p> <p>9.1. Aktivna uključenost s ciljem promicanja jednakih mogućnosti te aktivnog sudjelovanja i poboljšanja zaposljivost</p> <p>9.2. Poboljšanje pristupa dostupnim, održivim i visokokvalitetnim uslugama, uključujući usluge zdravstvene skrbi i socijalne usluge od općeg interesa</p> <p>9.3. Promicanje društvenog poduzetništva i strukovne integracije u društvenim poduzećima te društvene ekonomije i ekonomije solidarnosti radi olakšavanja pristupa zapošljavanju</p> <p>Tematski cilj 10: Ulaganje u obrazovanje, osposobljavanje i strukovno osposobljavanje za vještine i cjeloživotno učenje</p> <p>10.1. Poboljšanje kvalitete i učinkovitosti tercijarnog i ekvivalentnog obrazovanja te pristupa njemu radi povećanja sudjelovanja u njemu i njegova stjecanja, posebno za skupine u nepovoljnom položaju</p> <p>10.2. Povećanje jednakog pristupa cjeloživotnom učenju za sve dobne skupine u formalnom, neformalnom i informalnom okruženju, unapređenje znanja, vještina i kompetencija radne snage, promicanje fleksibilnih načina učenja, između ostalog profesionalnim savjetovanjem i potvrđivanjem stečenih kompetencija</p> <p>10.3. Poboljšanje značenja obrazovnih sustava i sustava osposobljavanja za tržište rada, olakšavanje prijelaza iz škole na posao, jačanje sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja te njihove kvalitete, između ostalog mehanizmima za predviđanje vještina, prilagodbom nastavnih planova i programa te uvođenjem i razvojem sustava učenja koji se temelje na radu, uključujući dualne sustave učenja i programe naukovanja</p> <p>Tematski cilj 11: Jačanje institucionalnih kapaciteta javnih tijela i zainteresiranih strana te učinkovite javne uprave</p> <p>11.1. Ulaganje u institucionalne kapacitete te u učinkovitost javnih uprava i javnih usluga na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini radi reformiranja, boljeg uređivanja i dobrog upravljanja</p> <p>11.2. Izgradnja kapaciteta za sve dionike koji osiguravaju obrazovanje, cjeloživotno obrazovanje, osposobljavanje te zapošljavanje i socijalne politike, uključujući uz pomoć sektorskih i teritorijalnih paktova radi omogućavanja reformi na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini</p>	<p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života</p> <p>Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja</p> <p>Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života</p> <p>Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage</p> <p>Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj</p> <p>Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom</p>

Strateški dokument	
Strateški dokument	Poveznica ciljeva i prioriteta
Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.	
OP Ruralni razvoj 2014.-2020.	
Mjera 1: Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 2: Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 3: Sustavi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 4: Ulaganja u fizičku imovinu	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeren razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeren razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Mjera 5: Obnavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima te uvođenje odgovarajućih preventivnih aktivnosti	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 6: Razvoj poljoprivrednih gospodarstva i poslovanja	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 7: Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima	Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeren razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeren razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Mjera 8: Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 9: Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 10: Poljoprivrede, okoliš i klimatske promjene	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 11: Ekološki uzgoj	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 13: Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
Mjera 16: Suradnja	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p>
Mjera 17: Upravljanje rizicima	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p>
Mjera 19: LEADER (CLLD)	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p>
Protokol o integriranom upravljanju obalnim područjima Sredozemlja	
Cilj 1: Omogućavanje, putem racionalnog planiranja aktivnosti, održivog razvoja obalnih područja osiguravanjem da su okoliš i krajobraz uzeti u obzir u suglasju s gospodarskim, socijalnim i kulturnim razvojem	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p> <p>Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnim i kulturno-povijesnom baštinom</p>
Cilj 2: Očuvanje obalnih područja na korist sadašnjih i budućih naraštaja	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnim i kulturno-povijesnom baštinom</p>
Cilj 3: Osiguravanje održivog korištenja prirodnih resursa, posebice u odnosu na korištenje voda	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnim i kulturno-povijesnom baštinom</p>

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
Cilj 4: Osiguravanje očuvanja cjelovitosti obalnih ekosustava, krajobraza i geomorfologije	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Cilj 5: Sprečavanje i/ili ublažavanje utjecaja prirodnih rizika, te osobito klimatskih promjena, koji mogu biti prouzročeni prirodnim ili ljudskim aktivnostima	Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom
Cilj 6: Postizanje usklađenosti između javnih i privatnih inicijativa i svih odluka vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, koje utječu na korištenje obalnog područja	Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom
Strategija razvoja zdravstvene industrije Primorsko-goranske županije 2013.-2020.	
Opći cilj 1: Utvrđivanje smjera budućeg razvoja javnih i privatnih zdravstvenih ustanova PGŽ-a Specifični cilj 1.1.: Kreiranje baza kompetencija javnih i privatnih pružatelja zdravstvenih usluga i njihovih kapaciteta (djelatnost, oprema, kadrovi, vizija, itd.) SC 1.2.: Strateško pozicioniranje postojećih i budućih kapaciteta ustanova sukladno tržišnim trendovima SC 1.3.: Utvrđivanje budućih potreba javnih i privatnih ustanova ovisno o definiranim smjernicama budućeg razvoja SC 1.4.: Revitalizacija javnih i privatnih zdravstvenih ustanova te njihova specijalizacija, ovisno o vrsti pružane usluge SC 1.5.: Poticanje razvoja strateških usluga javnog i privatnog sektora radi stvaranja prepoznatljivog međunarodnog brenda sukladno misiji Strategije	Cilj 1: Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Opći cilj 2: Jačanje konkurentnosti zdravstvene industrije PGŽ-a strateškim pozicioniranjem usluga javnog i privatnog sektora na visokoj europskoj razini SC 2.1. Pozicioniranje budućeg razvoja zdravstvenog turizma PGŽ-a SC 2.2. Utvrđivanje kvalitetnih i tržišno konkurentnih „program“ usluga javnog i privatnog sektora SC 2.3. Promidžba navedenih „program“ usluga kao prepoznatljivog međunarodnog brenda SC 2.4. Stvaranje međunarodno priznatog brenda zdravstvene industrije (javni i privatni sektor)	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnog poduzetničkog okruženja Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
<p>SC 2.5. Održavanje promotivnih radionica i seminara te izrada promotivnih materijala za ciljane korisnike radi podizanja svijesti o važnosti zdravstvene industrije za PGŽ i širu regiju</p> <p>Opći cilj 3: Izgradnja i razvoj Zdravstveno-tehnološkog parka (ZDTP) kao temeljne okosnice budućeg razvoja zdravstvene industrije PGŽ-a</p> <p>SC 3.1. Utvrđivanje plana izgradnje i razvoja Sveučilišne bolnice (spajanje KBC Rijeka i Medicinskog fakulteta Rijeka) kao koncentracije izvrsnosti zdravstva PGŽ-a</p> <p>SC 3.2. Utvrđivanje lokacije, aktivnosti i sadržaja ZDTP-a</p> <p>SC 3.3. Utvrđivanje izvora financiranja ZDTP-a (strukturni fondovi EU, nacionalni i regionalni izvori financiranja)</p> <p>SC 3.4. Podizanje razine kvalitete organizacije zdravstva putem ostvarenja prethodno navedenih aktivnosti</p>	<p>Cilj 1: Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p> <p>Cilj 3: Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života</p> <p>Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu</p> <p>Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja</p>
Strategija zaštite okoliša Primorsko-goranske županije	
<p>Posebni cilj – Zaštita zraka: U područjima koja imaju visoku kakvoću zraka (prva kategorija), kakva je u najvećem dijelu naše županije, očuvati takvu kakvoću. U područjima druge i treće kategorije kakvoće zraka (u središtu Grada Rijeke i u okruženju rafinerije na Urinju), postići prvu kategoriju kakvoće zraka</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj</p> <p>Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p> <p>Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnim i kulturno-povijesnom baštinom</p>
<p>Posebni cilj – Zaštita voda: Štititi vode koje nisu onečišćene, sanirati ili ukloniti izvore onečišćenja kako bi se spriječilo narušavanje kakvoće voda, te racionalno koristiti vodne resurse. Prioritetno štititi izvorišta vode za piće.</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj</p> <p>Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p> <p>Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnim i kulturno-povijesnom baštinom</p>
<p>Posebni cilj – Zaštita mora, otoka i priobalja: Integralnim upravljanjem obalnim područjem na bazi suradnje svih tijela i institucija koje sudjeluju u zaštiti mora, otoka i priobalja očuvati postojeću visoku kakvoću mora, te upravljati prostornim razvitkom na način da se osigura održivi</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p>

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
<p>razvoj priobalnog područja i otoka. Posebno zaštititi područja posebne namjene (primjerice, marikultura) i osjetljive dijelove obalnog mora – uvale, zaljevi i kanali sa slabom izmjenom morske vode)</p> <p>Posebni cilj – Zaštita tla: Zaustaviti trend gubitka poljoprivrednog zemljišta i sanirati područja onečišćenog tla i područja oštećena erozijom i eksploatacijom mineralnih sirovina</p>	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p> <p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
<p>Posebni cilj – Zaštita šuma i ostale vegetacije: Očuvati šumsko bogatstvo potrajnim (održivim) gospodarenjem šumama, kao i osigurati održavanje svekolike raznolikosti postojećih tipova nešumske vegetacije u Primorsko-goranskoj županiji</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
<p>Posebni cilj – Zaštita prirode i bioraznolikosti: Očuvati postojeće bogatstvo biološke i krajobrazne raznolikosti u Primorsko-goranskoj županiji i trajno skrbiti o njihovoj zaštiti.</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
<p>Posebni cilj – Zaštita prirodne baštine: Očuvati vrijednosti prirodne baštine Primorsko-goranske županije</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
	<p>teritorijalne kohezije</p> <p>Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
<p>Posebni cilj – Zaštita kulturno-povijesne baštine: Očuvati vrijednosti kulturno-povijesne baštine Primorsko-goranske županije</p>	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj</p> <p>Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p> <p>Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
<p>Posebni cilj – Gospodarenje otpadom: Uskladiti gospodarenje otpadom na području Županije s odredbama Zakona o otpadu i podzakonskim propisima donesenim na temelju ovoga Zakona; Nacionalne strategije, Nacionalnog plana gospodarenja s otpadom i Prostornog plana Primorsko-goranske županije, što podrazumijeva:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uspostavu usvojenog sustava gospodarenja otpadom na području Primorsko-goranske županije; - postupno zatvaranje i sanaciju postojećih službenih odlagališta otpada; - sprečavanje nenadziranog postupanja s otpadom; - saniranje neuređenih odlagališta i otpadom onečišćenog tla. 	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj</p> <p>Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p> <p>Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
<p>Posebni cilj – Zaštita od buke: Utvrditi područja ugrožena bukom i provoditi zaštitu od buke na propisani način, radi sprječavanja ili smanjivanja buke i otklanjanja opasnosti za zdravlje ljudi</p>	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj</p> <p>Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p> <p>Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
Jadransko-jonska strategija (Strategija Europske unije za jadransku i jonsku regiju (EUSAIR))	
<p>Stup 1: Poticanje inovativnog pomorskog i morskog rasta</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p> <p>Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p>

Strateški dokument	
Strateški dokument	Poveznica ciljeva i prioriteta
	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
Stup 2: Povezivanje regije	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p> <p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
Stup 3: Očuvanje, zaštita i poboljšanje kvalitete okoliša	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p> <p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
Stup 4: Povećanje atraktivnosti regije	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2030. godine	
	<p>Cilj 1: Unapređenje prometne povezanosti i koordinacija sa susjednim zemljama 1a Eliminiranje uskih grla na granicama 1b Unapređenje pristupačnosti u međunarodnom putničkom prometu na velike udaljenosti (uključujući tranzitni promet) 1c Unapređenje pristupačnosti u međunarodnom teretnom prometu (uključujući tranzitni promet)</p>

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
<p>Cilj 2: Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti unutar Republike Hrvatske</p> <p>2a Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti – Središnja Hrvatska (Zagreb)</p> <p>2b Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti – Sjeverni Jadran (Rijeka)</p> <p>2c Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti – Istočna Hrvatska (Osijek – Slavonski Brod)</p> <p>2d Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti – Sjeverna i Srednja Dalmacija (Split – Zadar)</p> <p>2e Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti – Južna Dalmacija (Dubrovnik)</p> <p>Cilj 3: Unapređenje regionalne povezanosti u putničkom prometu jačanjem teritorijalne kohezije</p> <p>3a Unapređenje regionalne povezanosti na kopnu</p> <p>3b Unapređenje regionalne povezanosti prema otocima/s otoka/među otocima</p> <p>Cilj 4: Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu unutar i prema glavnim urbanim aglomeracijama</p> <p>4a Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Zagreb</p> <p>4b Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Rijeka</p> <p>4c Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Zadar</p> <p>4d Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Split</p> <p>4e Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Osijek</p> <p>4f Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Dubrovnik</p> <p>Cilj 5: Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu unutar Republike Hrvatske</p> <p>5a Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu – Središnja Hrvatska (Zagreb)</p> <p>5b Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu – Sjeverni Jadran (Rijeka)</p> <p>5c Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu – Istočna Hrvatska (Osijek – Slavonski Brod)</p> <p>5d Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu – Sjeverna i Srednja Dalmacija (Split – Zadar)</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p> <p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p> <p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p> <p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p>

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
<p>5e Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu – Južna Dalmacija (Dubrovnik)</p> <p>Cilj 6: Unapređenje prometnog sustava u smislu organizacije i operativnog ustrojstva radi osiguranja efikasnosti i održivosti sustava</p> <p>6a Prilagodba zakonodavstva, procedura i standarda s europskim zahtjevima i svjetskom najboljom praksom</p> <p>6b Unapređenje organizacijskih postavki sustava i suradnje među mjerodavnim dionicima</p> <p>6c Unapređenje operativnih postavki sustava</p> <p>6d Unapređenje sigurnosti prometnog sustava</p> <p>6e Smanjenje/ublažavanje utjecaja na okoliš</p> <p>6f Unapređenje energetske učinkovitosti</p> <p>6g Financijska održivost prometnog sustava</p>	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske	
<p>Prioritetni cilj sustava prostornog uređenja 1: pratiti stanje u prostoru i procese, identificirati i upozoriti na probleme</p>	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjieran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
<p>Prioritetni cilj sustava prostornog uređenja 2: izraditi temeljne dokumente prostornog uređenja na državnoj i lokalnoj razini</p>	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
<p>Prioritetni cilj sustava prostornog uređenja 3: uspostaviti mehanizam i instrumente usklađenja i koordinacije svih subjekata prostornog razvoja</p>	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
<p>Prioritetni cilj sustava prostornog uređenja 4: inicirati izradu multidisciplinarnih znanstvenostručnih analiza, studija i podloga za određene probleme i područja</p>	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjieran razvoj Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost sa potrebama u gospodarstvu</p>

Strateški dokument	
Strateški dokument	Poveznica ciljeva i prioriteta
Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.	
Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske	
Strateški cilj 1: Razvoj županija i statističkih regija	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeren razvoj Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Strateški cilj 2: Razvoj potpomognutih područja	Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeren razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeren razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Strateški cilj 3: Razvoj pograničnih područja	Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeren razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeren razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine	
Strateški cilj 1: Poboljšavanje strukture i kvalitete smještaja	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti
Strateški cilj 2: Novo zapošljavanje	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeren razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeren razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
Strateški cilj 3: Investicije	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije</p>
Strateški cilj 4: Povećanje turističke potrošnje	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti</p> <p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom</p>
Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014.-2020.	
1. PRIORITETNO PODRUČJE: Stvaranje stabilnoga investicijskog okruženja	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza</p>
2. PRIORITETNO PODRUČJE: Poticanje strateške suradnje industrije i obrazovnog sustava	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p>
3. PRIORITETNO PODRUČJE: Restrukturiranje javne uprave i administracije	<p>Horizontalna mjera: Povećanje učinkovitosti javnih institucija te jačanje kapaciteta za upravljanje razvojem</p>
Strategija razvoja klastera u Republici Hrvatskoj 2011.-2020.	
Opći cilj 1. Unapređenje upravljanja hrvatskom klsterskom politikom	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja</p>

Strateški dokument	
Strateški dokument	Poveznica ciljeva i prioriteta
Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnog poduzetničkog okruženja</p> <p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p> <p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza</p> <p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja</p>
Strategija poticanja inovacija Republike Hrvatske 2014.-2020.	
Glavni strateški cilj: Povećanje razine konkurentnosti hrvatskog gospodarstva te povećanje društvene dobrobiti kao rezultat ulaganja u znanje, kreativnost i inovacije	
Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013.-2020.	
Strateški cilj 1. Poboljšanje ekonomske uspješnosti	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p>
Strateški cilj 2. Poboljšan pristup financiranju	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja</p>
Strateški cilj 3. Promiđžba poduzetništva	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza</p>
Strateški cilj 4. Poboljšanje poduzetničkih vještina	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage</p>

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
Strateški cilj 5. Poboļjšano poslovno okruženje	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja
Strategija energetskog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020.	
Temeljni energetski cilj 1. Sigurnost opskrbe energijom	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Temeljni energetski cilj 2. Konkurentnost energetskog sustava	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Temeljni energetski cilj 3. Održivost energetskog razvoja	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.-2020.	
Prioritet 1. Razvoj informatizacije i eZdravstva	Horizontalna mjera: Korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom i privatnom sektoru Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 2. Jačanje i bolje korištenje ljudskih resursa u zdravstvu	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 3. Jačanje upravljačkih kapaciteta u zdravstvu	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 4. Reorganizacija ustroja i djelovanja zdravstvenih ustanova	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 5. Poticanje kvalitete u zdravstvenoj zaštiti	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 6. Jačanje preventivnih aktivnosti	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 7. Očuvanje financijske stabilnosti zdravstva	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 8. Suradnja s ostalim resorima i društvom u cjelini	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja

Strateški dokument	
Strateški dokument	Poveznica ciljeva i prioriteta
Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.	
Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije	
Područje 1. Cjeloživotno učenje	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Područje 2. Rani i predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Područje 3. Visoko obrazovanje	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Područje 4. Obrazovanje odraslih	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Područje 5. Znanost i tehnologija	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama
Plan razvoja istraživačke i inovacijske infrastrukture u Republici Hrvatskoj	
Strateški cilj 1: Bolja istraživačka baza	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
Strateški cilj 2: Suradnja znanosti i gospodarstva i transfer tehnologije	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p>
Strateški cilj 3: Veće ulaganje poslovnoga sektora u znanost i istraživanje odnosno omogućavanje poslovnih inovacija i osnivanje startup-ova	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu</p>
Strateški cilj 4: Bolje upravljanje sustavom znanosti i istraživanja	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu</p>
Strategija razvoja poduzetništva žena u RH 2014.-2020.	
Strateški cilj 1: Poboljšanje usklađenosti i umreženost javnih politika	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage</p>
Strateški cilj 2: Poboljšanje sustavne podrške poduzetništvu žena	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja</p>

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
	<p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života</p> <p>Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage</p> <p>Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu</p> <p>Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja</p> <p>Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti</p>
Strateški cilj 3: Uvođenje poduzetništva žena u cjelokupnu institucionalnu infrastrukturu	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja</p> <p>Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života</p> <p>Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage</p> <p>Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti</p>
Strateški cilj 4: Promidžba poduzetništva žena	<p>Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva</p> <p>Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života</p> <p>Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage</p> <p>Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti</p>
Strateški plan Ministarstva socijalne politike i mladih 2015.-2017.	
Opći cilj 1: Razvoj sustavnog pristupa korisničkim skupinama unapređivanjem normativnog okvira i povećanje djelotvornosti pružatelja usluga	Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
1.1. Omogućiti jednak pristup mreži socijalnih usluga svim korisnicima i pružateljima usluga pod istim uvjetima, te djelotvorni pristup novčanim naknadama za osobe s invaliditetom	<p>Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja</p> <p>Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti</p>

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.
<p>1.2. Unapređenje i izrada strateškog i zakonodavnog okvira usmjerenog starijim osobama, osobama s problemima ovisnosti, azilantima, žrtvama trgovanja ljudima i beskućnicima</p> <p>1.3. Povećanje djelotvornosti rada centara za socijalnu skrb</p> <p>1.4. Unapređenje zakonskih regulativa i provedbe propisa u svrhu učinkovitije zaštite pojedinačnih prava građana</p> <p>1.5. Unapređenje, izrada i praćenje provedbe strateškog i zakonodavnog okvira usmjerenog djeci i obitelji, te zaštiti od nasilja u obitelji</p> <p>1.6. Provedba i praćenje procesa transformacije i deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi čiji je osnivač RH</p> <p>1.7. Podizanje kvalitete usluga poboljšanjem infrastrukture domova čiji je osnivač RH</p> <p>Opći cilj 2: Unapređivanje procesa uključivanja korisničkih skupina u život zajednice</p> <p>2.1. Razvoj volonterstva te sustava mjerenja i vrednovanja volonterskog doprinosa</p> <p>2.2. Povećanje dostupnosti i kvalitete socijalnih usluga uz regionalnu ravnomjernost</p> <p>2.3. Jačanje kapaciteta dionika za aktivno sudjelovanje mladih u društvu</p> <p>2.4. Unapređivanje kvalitete stručnog rada pružatelja usluga</p> <p>2.5. Povećati stupanj socijalne uključenosti osoba s invaliditetom</p> <p>2.6. Razvoj usluga koje pridonose uključivanju starijih osoba, osoba s problemima ovisnosti, azilanata, žrtava trgovanja ljudima i beskućnika u život zajednice</p> <p>Opći cilj 3: Unapređivanje skrbi o socijalno osjetljivim skupinama uspostavljanjem djelotvornije koordinacije provedbe nacionalnih i međunarodnih strateških dokumenata</p> <p>3.1. Osigurani uvjeti za provedbu politika EU, VE i ostalih međunarodnih inicijativa sukladno nadležnosti</p> <p>3.2. Osigurani uvjeti za korištenje fondova Europske unije</p> <p>3.3. Osnaživanje rada i kapaciteta nadležnog tijela RH na području socijalne sigurnosti</p> <p>3.4. Unapređivanje skrbi o osobama s invaliditetom uspostavljanjem djelotvornije koordinacije, praćenja i vrednovanja provedbe Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom UN-a</p> <p>3.5. Osnaživanje rada i kapaciteta središnjeg tijela RH na području zaštite djece</p>	<p>Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj</p> <p>Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života</p> <p>Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja</p> <p>Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti</p> <p>Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života</p> <p>Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja</p> <p>Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti</p>

PRILOG III.

Opis pokazatelja realizacije ciljeva, prioriteta i mjera

PRILOG III. OPIS POKAZATELJA REALIZACIJE CILJEVA, PRIORITETA I MJERA**Pokazatelji realizacije ciljeva i prioriteta**

Pokazatelji Definicija i opis	Jedinica	Polazna vrijednost ¹		Ciljana vrijednost		Očekivani trend (minimalno)	Učestalost praćenja	Izvor
		Vrijednost	Godina	Vrijednost	Godina			
Strateški cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva								
Kretanje ostvarenog BDP-a (ukupno i po stanovniku)	EUR		2015.		2020.	2,50%	godišnje	DZS
Struktura djelatnosti prema NKD (Kretanje udjela pojedinih djelatnosti u ostvarenoj bruto dodanoj vrijednosti)	postotak		2015.		2020.	5% (prerađivačka industrija)	godišnje	DZS, FINA
Prioritet 1.1. Razvoj poticajnog poduzetničkog okruženja								
Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba	HRK		2015.		2020.	5%	godišnje	FINA
Kretanje stope zaposlenosti	postotak		2015.		2020.	3%	godišnje	DZS
Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza								
Kretanje robne razmjene PGŽ s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)	HRK		2015.		2020.	4%	godišnje	FINA
Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu	HRK		2015.		2020.	3%	godišnje	DZS

¹ Budući da se polazna vrijednost odnosi na 2015. godinu, u trenutku izrade ove Strategije ona nije poznata. Zbog toga je ciljana vrijednost procijenjena kao očekivani trend. Apsolutne vrijednosti pokazatelja će se ažurirati u Akcijskom planu nakon što podaci postanu dostupni.

Pokazatelji		Polazna vrijednost ¹		Ciljana vrijednost		Očekivani trend (minimalno)	Učestalost praćenja	Izvor
		Vrijednost	Godina	Vrijednost	Godina			
Definicija i opis		Jedinica						
Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama								
Kretanje ostvarenih prihoda u područjima: Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti; Umjetnost, zabava i rekreacija; Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi prema NKD		HRK	2015.		2020.	5%	godišnje	FINA
Kretanje broja patenata		broj	2015.		2020.	2%	godišnje	Državni zavod za intelektualno vlasništvo RH
Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva								
Kretanje udjela ispuštanja ugljikovog dioksida (CO ₂)		postotak	2015.		2020.	-3%	godišnje	AZO-Registar onečišćivača okoliša
Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u područjima: Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija i Opskrba vodom prema NKD		HRK	2015.		2020.	5%	godišnje	DZS
Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti								
Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u područjima: Prerađivačka industrija; Informacije i komunikacije; Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane; Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija te Prijevoz i skladištenje prema NKD		HRK	2015.		2020.	5%	godišnje	DZS
Kretanje robne razmjene PGŽ s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)		HRK	2015.		2020.	4%	godišnje	FINA

Pokazatelji		Polazna vrijednost ¹		Ciljana vrijednost		Očekivani trend (minimalno)	Učestalost praćenja	Izvor
		Vrijednost	Godina	Vrijednost	Godina			
Definicija i opis		Jedinica						
Strateški cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj								
Kretanje broja zaposlenih u pravnim osobama po mikroregijama		broj	2015.		2020.	Gorski kotar i Otoci-3%	godišnje	FINA
Kretanje investicija u zaštitu okoliša u PGŽ		HRK	2015.		2020.	3%	godišnje	DZS
Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije								
Kretanje broja zaposlenih u pravnim osobama po mikroregijama		broj	2015.		2020.	Gorski kotar i Otoci-3%	godišnje	FINA
Udio kućanstava priključenih na vodnogospodarsku mrežu		postotak	2015.		2020.	5%	godišnje	NZZJZ
Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnim i kulturno-povijesnom baštinom								
Kretanje investicija u zaštitu okoliša u PGŽ		HRK	2015.		2020.	3%	godišnje	DZS
Kretanje udjela skupljenih količina odvojenih vrsta otpada iz komunalnog otpada u sveukupno skupljenim količinama komunalnog otpada		postotak	2015.		2020.	3%	godišnje	AZO-Registar onečišćivača okoliša
Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom								
Kretanje broja udruga prema djelatnostima u PGŽ		broj	2015.		2020.	3%	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
Kretanje broja vatrogasnih intervencija		broj	2015.		2020.	-3%	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ

Pokazatelji		Polazna vrijednost ¹		Ciljana vrijednost		Očekivani trend (minimalno)	Učestalost praćenja	Izvor
		Vrijednost	Godina	Vrijednost	Godina			
Definicija i opis		Jedinica						
Strateški cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života								
Kretanje stope zaposlenosti		postotak	2015.		2020.	3%	godišnje	DZS
Kretanje migracijskog salda među županijama (doseljeni – odseljeni)		broj	2015.		2020.	1%	godišnje	DZS
Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage								
Kretanje stope nezaposlenosti u PGŽ		postotak	2015.		2020.	-2%	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
Kretanje broja osoba uključenih u obrazovanje kroz Program aktivne politike zapošljavanja		broj	2015.		2020.	5%	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu								
Kretanje broja diplomiranih u odnosu na broj upisanih studenata		broj	2015.		2020.	3%	godišnje	DZS, UO za školstvo
Kretanje ulaganja u novu dugotrajnu imovinu u području Obrazovanje prema NKD		HRK	2015.		2020.	5%	godišnje	DZS
Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja								
Kretanje broja liječnika, zubnih terapeuta i farmaceuta na 10.000 stanovnika		broj	2015.		2020.	3%	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis

Pokazatelji		Polazna vrijednost ¹		Ciljana vrijednost		Očekivani trend (minimalno)	Učestalost praćenja	Izvor
		Vrijednost	Godina	Vrijednost	Godina			
Definicija i opis		Jedinica						
Kretanje pobola stanovništva		postotak	2015.		2020.	-2%	godišnje	Nastavni zavod za javno zdravstvo PGŽ
Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti								
Kretanje udjela zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj novoprijavljenih osoba s invaliditetom		postotak	2015.		2020.	2%	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
Kretanje broja nezaposlenih mladih		postotak	2015.		2020.	-3%	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
Prioritet 3.5. Unapređenje kvalitete i dostupnosti kulturnih i sportskih sadržaja								
Kretanje ostvarenih investicija u dugotrajnu imovinu u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD		HRK	2015.		2020.	5%	godišnje	DZS
Kretanje broja zaposlenih u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD		broj	2015.		2020.	5%	godišnje	DZS

Pokazatelji realizacije mjera

Pokazatelji realizacije mjera pratit će se i ažurirati provedbom Akcijskog plana. Ciljana vrijednost za prvu godinu provedbe – 2015., nije u ovom trenutku poznata, pa stoga nije moguće procijeniti ciljanu vrijednost. Za svaku mjeru je predloženo više odgovarajućih pokazatelja, a Akcijskim planom će se pratiti dva pokazatelja po mjeri. U slučaju nedostupnih podataka, predloženi pokazatelji će se zamijeniti alternativnim koji ne narušava procjenu realizacije određene mjere.

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
1.1.1.	Razvoj poduzetničke infrastrukture	Kretanje broja zaposlenih u poslovnim subjektima	broj		2020.	godišnje	DZS; HZMO
		Kretanje broja aktivnih poslovnih subjekata prema aktivnosti i pravno ustrojbenim oblicima	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje dobiti razdoblja pravnih osoba	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba	HRK		2020.	godišnje	FINA
1.1.2.	Jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika	Kretanje ostvarene dobiti malih i srednjih poduzetnika	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarenih prihoda malih i srednjih poduzetnika	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje robne razmjene PGŽ s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca) za male i srednje poduzetnike	HRK		2020.	godišnje	FINA

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
		Kretanje broja zaposlenih u poslovnim subjektima malih i srednjih poduzetnika	broj		2020.	godišnje	FINA
1.1.3.	Poticanje udruživanja i klasterizacije	Kretanje robne razmjene PGŽ s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja zaposlenih u poslovnim subjektima	broj		2020.	godišnje	DZS; HZMO
		Kretanje broja zaposlenih žena	broj		2020.	godišnje	DZS
1.1.4.	Poticanje društveno odgovornog poslovanja	Kretanje udjela broja zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj ukupno novoprijavljenih osoba s invaliditetom	postotak		2020.	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
		Kretanje izravnih stranih ulaganja u područjima: Hoteli i restorani, Ostale poslovne djelatnosti, Građevinarstvo, Prateće i pomoćne djelatnosti u prijevozu, Proizvodnja namještaja, prerađivačka industrija, Ostale djelatnosti prema NKD	EUR		2020.	godišnje	HNB
1.2.1.	Stvaranje povoljne klime za investicije	Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu	HRK		2020.	godišnje	DZS

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Jedinica	Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Vrijednost		Godina			
1.2.2.	Podrška izvoznim aktivnostima	Kretanje robne razmjene PGŽ s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)		HRK	2020.	godišnje	FINA	
		Kretanje izravnih stranih ulaganja u područjima: Hoteli i restorani, Ostale poslovne djelatnosti, Građevinarstvo, Prateće i pomoćne djelatnosti u prijevozu, Proizvodnja namještaja, prerađivačka industrija, Ostale djelatnosti prema NKD		EUR	2020.	godišnje	HNB	
1.2.3.	Gospodarska promidžba	Kretanje robne razmjene PGŽ s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)		HRK	2020.	godišnje	FINA	
1.3.1.	Poticanje primjene znanja, uvođenje i razvoj novih tehnologija i inovacija u gospodarstvo	Kretanje broja prijavljenih i odobrenih oblika intelektualnog vlasništva		broj	2020.	godišnje	Državni zavod za intelektualno vlasništvo RH	
		Kretanje bruto dodane vrijednosti (BDV) u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti prema NKD		HRK	2020.	godišnje	DZS	
		Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba		HRK	2020.	godišnje	FINA	
		Kretanje broja zaposlenih doktora znanosti u tvrtkama županijskog gospodarstva		broj	2020.	godišnje	Sveučilište u Rijeci	

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Jedinica	Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis			Vrijednost	Godina		
		Kretanje udjela sredstava ostvarenih u suradnji s poslovnim sektorom		postotak		2020.	godišnje	Sveučilište u Rijeci
		Kretanje udjela gospodarstva u financiranju znanstvenih projekata Sveučilišta		postotak		2020.	godišnje	Sveučilište u Rijeci
		Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti prema NKD		HRK		2020.	godišnje	FINA
1.3.2.	Jačanje kapaciteta istraživačke i inovacijske infrastrukture	Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti prema NKD		HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti prema NKD		HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja zaposlenih u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD		broj		2020.	godišnje	FINA
1.3.3.	Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija	Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD		HRK		2020.	godišnje	FINA

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Jedinica	Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Vrijednost		Godina			
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD		HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja zdravstvenih ustanova u državnom i privatnom vlasništvu (poliklinike i specijalističke ordinacije) prema broju specijalnosti		broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis Primorsko-goranske županije
1.3.4.	Razvoj zdravstvene industrije	Kretanje broja djelatnika privatnih zdravstvenih ustanova prema stručnoj spremi		broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis Primorsko-goranske županije
		Kretanje broja aktivnih pravnih osoba u području Poljoprivrede, šumarstvo i ribarstvo prema NKD		broj		2020.	godišnje	DZS
1.4.1.	Razvoj poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, akvakulture i lovskog gospodarstva	Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Poljoprivrede, šumarstvo i ribarstvo prema NKD		HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje bruto dodane vrijednosti (BDV) u području Poljoprivrede, šumarstvo i ribarstvo prema NKD		HRK		2020.	godišnje	DZS

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Jedinica	Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Vrijednost		Godina			
1.4.2.	Podrška približavanju prema gospodarstvu temeljenom na niskim emisijama CO₂ i stakleničkih plinova u svim sektorima	Kretanje udjela ispuštanja ugljikovog dioksida (CO ₂)		postotak		2020.	godišnje	AZO-Registar onečišćivača okoliša
		Kretanje iznosa dodijeljene potpore za poticanje čistog transporta		HRK		2020.	godišnje	Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost
1.4.3.	Poticanje korištenja OIE i energetske efikasnosti	Kretanje dodijeljene potpore za poticanje korištenja obnovljivih izvora energije		HRK		2020.	godišnje	Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost
		Kretanje dodijeljene potpore za obnovu višestambenih zgrada, izrade i provedbe energetskih pregleda, energetskih certifikata i projektne dokumentacije		HRK		2020.	godišnje	Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost
1.5.1.	Razvoj prometnog sektora	Kretanje dodijeljene potpore za poticanje održive gradnje		HRK		2020.	godišnje	Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost
		Kretanje prometa suhih tereta u riječkoj luci (Luka Rijeka d.d. i Adriatic Gate Container Terminal)		tona		2020.	godišnje	Izvršne o poslovanju Luka Rijeka d.d. Rijeka
		Kretanje prometa putnika u Zračnoj luci Rijeka		broj		2020.	godišnje	DZS

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
		Kretanje prosječnoga godišnjega dnevnog prometa i prosječnoga ljetnoga dnevnog prometa na autocestama	broj		2020.	godišnje	Hrvatske ceste
		Kretanje prometa robe u željezničkom prijevozu	tona		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje prometa brodova, putnika i robe u morskim lukama PGŽ	broj; tona		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja zaposlenih u području Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom prema NKD	broj		2020.	godišnje	FINA
1.5.2.	Razvoj energetskog sektora	Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom prema NKD	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom prema NKD	HRK		2020.	godišnje	FINA

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Jedinica	Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Vrijednost		Godina			
		Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom prema NKD		HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje dolazaka i noćenja turista		broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja zaposlenih u području Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane prema NKD		broj		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja smještajnih kapaciteta		broj postelja		2020.	godišnje	DZS
1.5.3.	Unapređenje turizma	Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane prema NKD		HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane prema NKD		HRK		2020.	godišnje	FINA
1.5.4.	Razvoj prerađivačke industrije	Kretanje broja zaposlenih u području Prerađivačka industrija prema NKD		broj		2020.	godišnje	FINA

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
		Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Prerađivačka industrija prema NKD	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Prerađivačka industrija prema NKD	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje bruto dodane vrijednosti (BDV) u području Prerađivačka industrija prema NKD	HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Prerađivačka industrija prema NKD	HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Informacije i komunikacije prema NKD	HRK		2020.	godišnje	FINA
1.5.5.	Jačanje pristupa i korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija	Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Informacije i komunikacije prema NKD	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja zaposlenih osoba u području Informacije i komunikacije prema NKD	broj		2020.	godišnje	FINA

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
2.1.1.	Ravnomjeran razvoj društvenih i gospodarskih usluga i sadržaja Ravnomjeran razvoj društvenih i gospodarskih usluga i sadržaja	Kretanje bruto dodane vrijednosti (BDV) u području Informacije i komunikacije prema NKD	HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Informacije i komunikacije prema NKD	HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja širokopojsnih priključaka nepokretne komunikacijske mreže	broj		2020.	godišnje	HAKOM
		Kretanje broja pravnih osoba po mikroregijama	broj		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja zaposlenih po mikroregijama	broj		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja polaznika u predškolskim ustanovama	broj		2020.	godišnje	DZS
2.1.2.	Održivi razvoj urbanog prostora	Kretanje broja polaznika u osnovnim školama	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja polaznika srednjim školama	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja novozaposlenih po ispostavama HZZ-a PGŽ	broj		2020.	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
		Kretanje broja zaposlenih urbane aglomeracije	broj		2020.	godišnje	FINA

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
2.1.3.	Održivi razvoj ruralnog prostora	Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Poljoprivrede, šumarstvo i ribarstvo prema NKD	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Poljoprivrede, šumarstvo i ribarstvo prema NKD	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja ekoloških proizvođača i proizvođača tradicionalnih sorti i pasmina	broj		2020.	godišnje	Ministarstvo poljoprivrede
2.1.4	Osiguranje kvalitetne prometne infrastrukture te unapređenje i integracija infrastrukturnih sustava	Kretanje broja zaposlenih u području Poljoprivrede, šumarstvo i ribarstvo prema NKD	broj		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja prometnih nesreća na cestama na području PGŽ	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja putnika u zračnom prometu	broj		2020.	godišnje	DZS
2.1.5.	Unapređenje komunalnih usluga i infrastrukture	Kretanje dužine cestovne mreže	km		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja luka nautičkog turizma	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja vezova u moru	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja širokopojasnih priključaka	broj		2020.	godišnje	HAKOM

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
		Kretanje broja potrošača prirodnog plina u PGŽ	broj		2020.	godišnje	MINGO, Godišnje izvješće
		Kretanje količine isporučene toplinske energije u PGŽ	MWh		2020.	godišnje	MINGO, Godišnje izvješće
		Udio kućanstava priključenih na vodnogospodarsku mrežu	broj		2020.	godišnje	NZZJZ
2.2.1.	Unapređenje sustava planiranja i upravljanja prostorom	Kretanje broja izrađenih prostornih planova	broj		2020.	godišnje	JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ
		Kretanje udjela točaka sa zadovoljavajućom kakvoćom mora	postotak		2020.	godišnje	Ministarstvo zaštite okoliša i prirode
2.2.2.	Integralno upravljanje morem i obalnim područjem	Kretanje broja luka nautičkog turizma (marine i sidrišta)	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje investicija u zaštitu okoliša u PGŽ	HRK		2020.	godišnje	DZS
2.2.3.	Zaštita i praćenje stanja svih sastavnica okoliša	Kretanje količina ispuštanja onečišćujućih tvari	kg/godina		2020.	godišnje	AZO, Registar onečišćivanja okoliša
		Kretanje broja zaštićenih dijelova prirode	broj		2020.	godišnje	JU Priroda
		Kretanje broja pretovarnih stanica	broj		2020.	godišnje	AZO
2.2.4.	Unapređenje integralnog sustava gospodarenja otpadom	Kretanje sveukupnih količina skupljenih odvojenih vrsta otpada iz komunalnog otpada	tona		2020.	godišnje	AZO-Registar onečišćivača okoliša

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
2.2.5.	Zaštita prirode i upravljanje vrijednim dijelovima prirode i ekološkom mrežom	Kretanje broja posjetitelja zaštićenih dijelova prirode (nacionalni park, parkovi prirode)	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja zaštićenih dijelova prirode	broj		2020.	godišnje	JU Priroda
		Kretanje površina zaštićenih dijelova prirode	ha		2020.	godišnje	JU Priroda
2.2.6.	Održivo upravljanje materijalnom i nematerijalnom kulturno-povijesnom baštinom	Kretanje broja zaštićenih kulturnih dobara	broj		2020.	godišnje	Ministarstvo kulture
		Kretanje broja narodnih knjižnica	broj		2020.	godišnje	DZS
2.3.1.	Poticanje partnerstva i potpore organizacijama civilnog društva	Kretanje broja registriranih udruga	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
		Kretanje broja udruga prema djelatnostima u PGŽ	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
2.3.2.	Promicanje vrijednosti nacionalnih manjina i multikulturalnosti	Kretanje broja udruga koje se bave zaštitom prava nacionalnih manjina	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
2.3.3.	Unapređenje sustava prevencije, zaštite i spašavanja	Kretanje broja intervencija traganja i spašavanja na moru	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
		Kretanje broja kaznenih dijela na području PGŽ	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
		Kretanje broja vatrogasnih intervencija	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
		Kretanje broja educirane djece školskog i predškolskog uzrasta o zaštiti i spašavanju od strane Državne uprave za zaštitu i spašavanje	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
3.1.1.	Razvoj dinamičnog sustava cjeloživotnog obrazovanja i prekvalifikacija sukladno potrebama društva	Kretanje stope/broja zaposlenosti u PGŽ	broj		2020.	godišnje	DZS, HZZ
		Kretanje broja osoba uključenih u obrazovanje putem Programa aktivne politike zapošljavanja	broj		2020.	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
3.1.2.	Poticanje obrazovnih programa za deficitarna zanimanja	Kretanje broja zaposlenih u deficitarnim zanimanjima prema evidenciji HZZ-a	broj		2020.	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
		Kretanje broja učenika s rješenjima i prilagođenim programima uključenih u srednjoškolsko obrazovanje	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
3.1.3.	Poticanje obrazovanja i pristupa tržištu rada skupina u nepovoljnom položaju	Kretanje udjela zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj novoprijavljenih osoba s invaliditetom prema evidenciji HZZ-a	postotak		2020.	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
		Kretanje broja zaposlenih žena s evidencije HZZ-a na temelju radnog odnosa i drugih poslovnih aktivnosti	broj		2020.	godišnje	DZS

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
		Kretanje broja nezaposlenih osoba mlađih od 29 godina prema evidenciji HZZ-a	broj		2020.	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
		Kretanje broja nezaposlenih osoba starijih od 50 godina prema evidenciji HZZ-a	broj		2020.	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
		Kretanje broja znanstveno-stručnih publikacija (radovi objavljeni u časopisima, ostali radovi vrednovani prilikom izbora u znanstvena zvanja i knjige)	broj		2020.	godišnje	Sveučilište u Rijeci
3.2.1.	Razvijanje jakog i modernog Sveučilišta	Kretanje broja studijskih programa	broj		2020.	godišnje	Sveučilište u Rijeci
		Kretanje broja diplomiranih studenata	broj		2020.	godišnje	DZS
3.2.2.	Jačanje prepoznatljivosti svih obrazovnih institucija u funkciji budućeg razvoja	Kretanje broja obrazovnih programa u srednjoškolskom obrazovanju	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
		Kretanje broja obrazovnih institucija s prepoznatljivim projektima	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje
3.2.3.	Usklađenost mreže obrazovnih ustanova sa stvarnim potrebama	Kretanje broja dječjih vrtića i drugih pravnih osoba u predškolskom obrazovanju	broj		2020.	godišnje	DZS
		Obuhvat djece predškolskim odgojem	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
		Kretanje broja djece koja su završila osnovnoškolsko obrazovanje	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje
		Kretanje broja djece koja su završila srednjoškolsko (strukovno, gimnazijsko, umjetničko) obrazovanje	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje
		Kretanje ulaganja u novu dugotrajnu imovinu u području Obrazovanje prema NKD	HRK		2020.	godišnje	DZS
3.2.4.	Izgradnja, rekonstrukcija, održavanje i opremanje ustanova u obrazovanju	Kretanje broja dječjih vrtića, osnovnih i srednjih škola	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja srednjih škola koje su uvele IKT u redovnu nastavu i poslovanje	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje
3.2.5.	Obrazovni sustav prilagođen potrebama djece s teškoćama u razvoju	Kretanje broja obrazovnih ustanova koje imaju prilagođen program obrazovanja za različite skupine korisnika (osobe s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju i dr.)	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja educiranih pomoćnika u nastavi	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje
3.2.6.	Poticanje izvrsnosti, kreativnosti i inovativnosti	Kretanje broja udruuga u djelatnostima kultura, tehnička kultura te hobistička djelatnost	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Jedinica	Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Vrijednost		Vrijednost	Godina		
3.3.1.	Povećanje i usklađivanje dostupnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i sekundarnoj razini	Kretanje broja umrlih od bolesti		broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis
		Kretanje broja djelatnika u zdravstvenom sustavu		broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis
		Kretanje broja posjeta i pregleda u ordinaciji i u kući bolesnika te broj upućivanja na specijalistički pregled u djelatnosti opće medicine		broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis
3.3.2.	Unapređenje programa palijske i hospicijske skrbi uspostavom sustavnog pristupa	Kretanje broja pregleda u stalnim i povremenim specijalističkim ordinacijama s ugovorom s HZZO po specijalnostima		broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis
		Kretanje broja postelja u palijskoj skrbi		broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis
3.3.3.	Razvoj zdravstvenih programa iznad standardne razine zaštite	Kretanje broja posjeta savjetovaštima u osnovnoj i srednjoj školi		broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis
		Kretanje broja posjeta studenata savjetovaštima		broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
3.3.4.	Promicanje zdravih stilova življenja i prevencije ovisnosti	Kretanje broja udruga u Zdravstvenoj djelatnosti	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
		Kretanje broja osoba liječenih u zdravstvenim ustanovama zbog ovisnosti o drogama	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis
		Kretanje broja udruga u Zdravstvenoj djelatnosti	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
3.3.5.	Osiguranje provedbe programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti	Preventivna zaštita dojenčadi i predškolske djece u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (kretanje broja sistematskih pregleda, te broj ciljanih i kontrolnih pregleda)	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis
		Preventivna zaštita odraslih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (kretanje broja preventivnih i sistematskih pregleda)	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis
3.3.6.	Stvaranje poticajnog okruženja za djecu i demografski poticaji	Prirodno kretanje stanovnika	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis
		Kretanje broja gradova koji su stekli status Prijatelje djece	broj		2020.	godišnje	UO za socijalnu politiku i mlade
		Kretanje migracijskog salda među županijama (dospeljeni – odseljeni)	broj		2020.	godišnje	DZS

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
3.4.1.	Poboljšanje dostupnosti pristupačnih, održivih i visoko kvalitetnih socijalnih usluga s naglaskom na pružanje usluga u zajednici	Kretanje broja zaposlenih u centrima za socijalnu skrb	broj		2020.	godišnje	Godišnje statističko izvješće o zaposlenicima u centrima i ustanovama soc. skrbi
		Kretanje broja udruga u Socijalnoj djelatnosti	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ
		Strategija društvenog poduzetništva	broj		2020.	godišnje	UO za socijalnu politiku i mlade
3.4.2.	Poticanje i razvoj društvenog poduzetništva, zadrugarstva i samozapošljavanja mladih	Kretanje broja osoba mlađih od 29 godina uključenih u program Aktivne politike zapošljavanja – Mjera „Potpora za samozapošljavanje“	broj		2020.	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
3.4.3.	Socijalno uključivanje osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti	Kretanje udjela zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj novoprijavljenih osoba s invaliditetom prema evidenciji HZZ-a	postotak		2020.	godišnje	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PU Rijeka
3.5.1.	Razvoj programa kulture i sporta i njihove infrastrukture	Kretanje broja trenera i aktivnih sportaša	broj		2020.	godišnje	Zajednica sportova PGŽ
		Kretanje ostvarenih investicija u dugotrajnu imovinu u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD	HRK		2020.	godišnje	DZS

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
3.5.2.	Poticanje umrežavanja institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora kulture	Kretanje ostvarenih prihoda u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD	HRK		2020.	godišnje	FINA